

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
ÇALIŞMA EKONOMİSİ BİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE KADIN İSTİHDAMI, MESLEK EDİNDİRME
KURSLARI VE YEREL YÖNETİMLER: İSTANBUL’DA BAZI
İLÇE BELEDİYELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Yüksek Lisans Tezi

GÖZDENUR YAKUT

İstanbul, 2015

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
ÇALIŞMA EKONOMİSİ BİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE KADIN İSTİHDAMI, MESLEK EDİNDİRME
KURSLARI VE YEREL YÖNETİMLER: İSTANBUL’DA BAZI
İLÇE BELEDİYELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Yüksek Lisans Tezi

GÖZDENUR YAKUT

Danışman: DOÇ. DR. SELMİN KAŞKA

İstanbul, 2015

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ Anabilim Dalı ÇALIŞMA EKONOMİSİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi GÖZDENUR YAKUT'nın TÜRKİYE'DE KADIN İSTİHDAMI, MESLEK EDİNDİRME KURSLARI VE YEREL YÖNETİMLER: İSTANBUL'DA BAZI İLÇE BELEDİYELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 16.12.2014 tarih ve 2014-41/22 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği /oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 22 / 01 / 2017

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Doç. Dr. SELMİN KAŞKA	
2.	Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. BERNA GÜLER MÜFTÜOĞLU	
3.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. AYŞE GÜNER	

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyisim :Gözdenur Yakut
Anabilim Dalı : Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Programı : Çalışma Ekonomisi
Tez Danışmanı :Doç. Dr. Selmin Kaşka
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans Tezi, 2015
Anahtar Kelimeler : Toplumsal Cinsiyet, Kadın İstihdamı, Meslek Edindirme Kursları

ÖZET

TÜRKİYE’DE KADIN İSTİHDAMI, MESLEK EDİNDİRME KURSLARI VE YEREL YÖNETİMLER: İSTANBUL’DA BAZI İLÇE BELEDİYELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Kadın istihdamına, kadın bakış açısıyla bakabilen çalışmalar, Türkiye’de feminist hareketler 1970’lerde görülmeye başlamasına rağmen, ancak 2000’li yıllarda dikkat çekmeye başlamıştır.

Toplumsal cinsiyet bakış açısıyla kadın istihdamı incelendiğinde kadınların sırf kadın olmalarından dolayı istihdam öncesi ve istihdamda eşitsiz bir durumda kaldıkları ve engellendikleri görülmektedir. Kadınların eğitime katılamama ya da eğitimi yarım bırakma nedenleri arasında da çoğunlukta toplumsal cinsiyetçi roller yer almaktadır. Eğitimsiz kadınların istihdama katılmaları daha da zorlaşmaktadır. Dolayısıyla kadınların istihdama katılımlarını artırmak için toplumsal cinsiyet rollerinin yol açtığı engellerden kadınları kurtarmak gerekmektedir. Eğitimin kadın istihdamında bir etken olduğu düşünüldüğünde kadınların eğitim seviyesi yükseltilerek kadın istihdamının artırılması sağlanabilir. Son yıllarda meslek edindirme kursları vasıtasıyla kadınların eğitime katkıda bulunarak onların istihdamı artırılmaya çalışılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı kadın istihdamında meslek edindirme kurslarının etkileri ve ilçe belediyelerinin bu konuya yaklaşımını incelemektir. Bu amaçla İstanbul’da 11 İlçe Belediyesi’nde yetkili kişiler ile yarı yapılandırılmış sorular etrafında görüşmeler yapılmıştır. Çalışma, genel olarak meslek edindirme kurslarında branşlara katılımda herhangi bir engel bulunmamasına rağmen toplumsal cinsiyetçi yapıya yönelik bir ayrışma olduğuna ulaşmıştır. Meslek edindirme kurslarının kadın istihdamına sınırlı katkısı olduğu, bu kurslara katılan kadınlar istihdama katıldıklarında toplumsal cinsiyetçi bakış açısının biçtiği rollerin dışına çıkılmadığı görülmektedir.

GENERAL INFORMATION

Name and Surname : Gözdenur YAKUT

Field : Labour Economics and Industrial Relations

Programme : Labour Economics

Supervisor : Selmin KAŞKA

Degree Awarded And Date : Master- 2015

Keywords : Gender main streaming, Women employment, Vocational courses.

ABSTRACT

Women's employment, academic studies which are able to look from the female perspective, despite the feminist movement in our country begin to appear in the 1970s, but began to take attention in the 2000s.

With perspective of gender main streaming, when it's examined the employment of women it's released that women appear to be blocked in the pre-employment and employment and be put in an unequal situation just because they are women. Mostly, the reason behind of women's not taking any education or being incomplete is their role in gender mainstreaming. Uneducated women's participation in employment is more difficult. Therefore, to increase women's participation in employment, removing the obstacles caused by their role in gender main streaming is necessary. When the education is considered to be a factor in increasing women's employment, it's possible to increase women's employment by increasing the level of women's education. In recent years, it has been tried to increase women's employment with supporting women's education via vocational courses.

The aim of this study is to examine the effect of the vocational courses in women's employment and the approach of district municipalities. For this purpose, from 11 District Municipality the authorized persons were interviewed around semi-structured questions.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

TABLO LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞGÜCÜ VE İSTİHDAMLA İLGİLİ TEMEL KAVRAMLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET ARKA PLANI

1.1.BU TEZDE KULLANILAN İŞGÜCÜ VE İSTİHDAMLA İLGİLİ KAVRAMLARA NASIL BAKMALI.....	4
1.2. AKTİF NÜFUS	9
1.3. ÇALIŞMA VE İSTİHDAM	11
1.4.KADIN İŞGÜCÜ	12
1.4.1. ÜCRETSİZ KADIN İŞGÜCÜ	13
1.4.1.1. Ev Kadınlığı.....	14
1.4.1.2. Ücretsiz Aile İşçiliği	16
1.4.2. ÜCRETLİ KADIN İŞGÜCÜ	17
1.4.2.1. Ev Dışında Çalışma.....	17
1.4.2.2. Ev Eksenli Çalışma.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KADIN İSTİHDAMI VE İŞSİZLİĞİ

2.1. KADIN İSTİHDAMINA DÖNEMSEL BAKIŞ	29
2.1.1. 1950 ÖNCESİ DÖNEM: ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ.....	29
2.1.2.1950-1980 ARASI GEÇİŞ DÖNEMİ: KIRDAN KENTE GÖÇ, HIZLI KENTLEŞME VE KADIN İSTİHDAMI	32
2.1.3.1980 SONRASI DÖNEM: NEOLİBERAL DÖNÜŞÜM, KÜRESELLEŞME, ESNEKLEŞME VE KADIN İSTİHDAMI	33
2.2. TÜRKİYE’DE 1980 SONRASI KADIN İSTİHDAMI VE KADIN İŞSİZLİĞİ İLE İLGİLİ NİCEL GÖSTERGELER	37
2.2.1. KADIN İSTİHDAMININ GENEL ÖZELLİKLERİ	38
2.2.2. KADIN İSTİHDAMININ NİTELİKLERİ	51
2.2.3. KADIN İŞSİZLİĞİ	57
2.3. TÜRKİYE’DE KADINLARIN İSTİHDAMA KATILAMAMA NEDENLERİ	67
2.3.1.TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI İŞ BÖLÜMÜ	67
2.3.2.EĞİTİM DÜZEYİ	69

2.3.3. İŞE ARA VERME.....	72
2.3.4. EVLENME VE ÇOCUK SAHİBİ OLMA	72
2.3.5. İŞGÜCÜ PİYASASINDA CİNSİYETÇİ AYRIM	74
2.4. TÜRKİYE’DE KADINLARIN İSTİHDAMDA KARŞILAŞTIKLARI ZORLUKLAR.....	77
2.4.1. HUKUKİ EKSİKLİKLER.....	79
2.4.2. CAM TAVAN VE MOBBİNG	83

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KADIN İSTİHDAMINI ARTIRMAYA DÖNÜK FAALİYETLER VE UYGULAYAN KURUMLAR

3.1. TÜRKİYE’DE KADIN İSTİHDAMINI ARTIRMAYA DÖNÜK FAALİYETLERİN TARİHÇESİ	89
3.2. TÜRKİYE’DE KADIN İSTİHDAMINI ARTIRMAYA YÖNELİK FAALİYETLER: AKTİF İSTİHDAM POLİTİKALARI BAĞLAMINDA MESLEKİ EĞİTİM.....	91
3.2.1.KALKINMA PLANLARINDA VE ULUSAL EYLEM PLANINDA KADIN İSTİHDAMI VE MESLEKİ EĞİTİM.....	96
3.3. KADIN İSTİHDAMINI ARTIRMAYA YÖNELİK FAALİYETLERİ OLAN KURUMLAR	101
3.3.1.ULUSLARARASI KURULUŞLAR	101
3.3.2.KAMU KURUM VE KURULUŞLARI.....	103
3.3.3.SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI.....	109

DÖRDÜNCÜBÖLÜM

BELEDİYELER VE MESLEK EDİNDİRME KURSLARI

4.1.TÜRKİYE’DE SOSYAL BELEDİYESİLİK UYGULAMALARININ GELİŞİMİ.....	118
4.2.TÜRKİYE’DE BELEDİYELERİN YENİ FARK ETTİĞİ HEMŞEHRİLERİ OLARAK KADINLAR: SOSYAL BELEDİYESİLİĞİN TOPLUMSAL CİNSİYET BOYUTU	122
4.3. SOSYAL BELEDİYESİLİĞİN UYGULAMA ALANLARINDAN BİRİ OLARAK MESLEK EDİNDİRME KURSLARI	124
4.4. İSTANBUL’DA BAZI İLÇE BELEDİYELERİNİN MESLEK EDİNDİRME KURSLARI HAKKINDA YAPILAN ARAŞTIRMA	130
4.4.1. Araştırmaya Ait Bilgiler	131
4.4.1.1. Araştırmanın Amacı ve Tanıtılması	131
4.4.1.2. Araştırmanın Yöntemi.....	132
4.4.2. Araştırma Kapsamında İncelenen İlçe Belediyeleri Hakkında Kısa Bilgi	133
4.4.3. Araştırmaya Ait Bulgular	156
4.4.3.1. Araştırma Kapsamındaki Belediyelerin Meslek Edindirme Kurs Faaliyetleri.....	157
4.4.3.1.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi: “İçinizdeki Yeteneği İSMEK’le Fark Edin”	159
4.4.3.1.2. Ataşehir Belediyesi: ATAMEM İle Herkesin Bir Mesleği Olsun	162
4.4.3.1.3. Bağcılar Belediyesi Meslek Edindirme Kursu	162
4.4.3.1.4. Beykoz Belediyesi Meslek Edindirme Kursu	164

4.4.3.1.5. Esenler Belediyesi Meslek Edindirme Kursu: KADEME Projesi	165
4.4.3.1.6. Fatih Belediyesi Meslek Edindirme Kursu	167
4.4.3.1.7. Kadıköy Belediyesi Meslek Edindirme Kursu	168
4.4.3.1.8. Sancaktepe Belediyesi Meslek Edindirme Kursu	169
4.4.3.1.9. Şişli Belediyesi Meslek Edindirme Kursu.....	170
4.4.3.1.10. Ümraniye Belediyesi: “Hayal Et Olabiliyorsa Yap”	171
4.4.3.1.11. Üsküdar Belediyesi Meslek Edindirme Kursu	172
4.4.3.1.12. Zeytinburnu Belediyesi Meslek Edindirme Kursu	172
4.4.3.2. İstihdam Konusunda Bir Başka Yol: El Emegi Pazar Yeri.....	173
4.4.4. Araştırmaya Ait Bulguların Değerlendirilmesi.....	174
SONUÇ	178
EKLER	181
KAYNAKÇA.....	205

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1. 15 ve Üzeri Yaştaki Nüfusun İşgücü ve İstihdam Durumu (Türkiye).....	40
Tablo 2. 15 ve Üzeri Yaştaki Nüfusun İşgücü ve İstihdam Durumu (Kent).....	41
Tablo 3. 15 ve Üzeri Yaştaki Nüfusun İşgücü ve İstihdam Durumu (Kır)	42
Tablo 4. Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşgücüne Katılma Oranı (%) Türkiye	44
Tablo 5. Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşgücüne Katılma Oranı (%) Kent.....	45
Tablo 6. Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşgücüne Katılma Oranı (%) Kır	46
Tablo 7. Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İstihdam Oranı (%) Türkiye	48
Tablo 8. Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İstihdam Oranı (%) Kent.....	49
Tablo 9. Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İstihdam Oranı (%) Kır	50
Tablo 10. İstihdam Edilen 15 ⁺ Yaş Kadın ve Erkeklerin İktisadi Faaliyet Koluna Göre Dağılımı (Bin)	52
Tablo 11. Meslek Grubuna (ISCO_88) Göre İstihdam Edilenler	54
Tablo 12. İşteki Duruma Göre İstihdam Edilenler	56
Tablo 13. Yaş Grubuna ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%)	58
Tablo 14. İş Arama Süresine ve Yıllara Göre İşsizler (Bin)	60
Tablo 15. Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%) Türkiye.....	62
Tablo 16. Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%) Kent.....	63
Tablo 17. Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%) Kır	64
Tablo 18. İşgücüne Dâhil Olmama Nedenine Göre İşgücüne Dâhil Olmayanlar (Bin)	66
Tablo 19. Kadının Çalışması Hakkındaki Düşünceler	67
Tablo 20. Cinsiyete ve Ev İçi Etkinliklerine Göre Harcanan Zaman (saat).....	68

Tablo 21. İlçelere Göre 2013 Yılı İstanbul Nüfusu.....	135
Tablo 22. İstanbul İli Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İstihdam Oranı (%).....	136
Tablo 23. İstanbul İli Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İşgücüne Katılma Oranı (%).....	137
Tablo 24. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Ataşehir İlçesi 15+Yaş Nüfusu (2013)	139
Tablo 25. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Bağcılar İlçesi 15+Yaş Nüfusu (2013)	141
Tablo 26. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Beykoz İlçesi 15+Yaş Nüfusu (2013)	143
Tablo 27. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Esenler İlçesi 15+Yaş Nüfusu (2013).....	145
Tablo 28. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Fatih İlçesi 15 +Yaş Nüfusu (2013)	146
Tablo 29. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Kadıköy İlçesi 15 +Yaş Nüfusu(2013)	148
Tablo 30. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Sancaktepe İlçesi 15+ Yaş Nüfusu (2013)	149
Tablo 31. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Şişli Merkezleri 15+Yaş Nüfusu (2013)	151
Tablo 32. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Ümraniye İlçesi 15 + Yaş Nüfusu (2013)	153
Tablo 33. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Üsküdar İlçesi 15+ Yaş Nüfusu (2013)	154
Tablo 34. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Zeytinburnu İlçesi 15+ Yaş Nüfusu (2013)	156

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 1 Aktif Nüfus	9
Şekil 2 Kadın İşgücü	13

KISALTMALAR

AKDEM	: Aile Kadın Destekleme ve Engelliler Merkezi
ATAMEM	: Ataşehir Meslek Edindirme Merkezi
BELMEK	: Belediye Meslek Edindirme Kursları
BELTEK	: Belediye Teknik Eğitim Kurs Projesi
ÇATOM	: GAP-Çok Amaçlı Toplum Merkezleri
DB	: Dünya Bankası
ESDEM	: Kadıköy Belediyesi Eğitim ve Sosyal Destekleme Merkezi
ESEV	: Esenler Belediyesi Sanat Evi
ESKAM	: Esenler Belediyesi Kariyer Merkezi
GAP GİDEM	: Güneydoğu Anadolu Projesi Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezi
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İSMEK	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
İZMEB	: İzmir Meslek Edindirme ve Beceri Kursları
KADAV	: Kadınlarla Dayanışma Vakfı
KADEME	: Kadını Destekleme ve Mesleki Eğitim Merkezi
KAGİDER	: Türkiye Kadın Girişimciler Derneği
KEDV	: Kadın Emekini Değerlendirme Vakfı
KEİG	: Kadın Emek ve İstihdamı Girişimi
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
KÜP	: Kadın El Ürünleri Pazaryeri
TKV	: Türkiye Kalkınma Vakfı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği

GİRİŞ

Kadınların istihdama katılma oranı dünya genelinde düşük seviyededir ancak özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde sosyo-kültürel yapının yol açtığı birçok nedenden dolayı kadın istihdam oranları dünya genelinden daha düşük seviyededir.

Kadın istihdamının düşük seviyelerde olması son yıllarda uluslararası ve ulusal kurum ve kuruluşların daha çok dikkatini çekmektedir. Bundan dolayı uluslararası ve yerel kurum ve kuruluşlar bireysel veya işbirliği içinde kadın istihdam oranını artırmak için çeşitli önlemler almaktadırlar.

Kadın istihdamını sadece iktisadi unsurlarla açıklamak yeterli olmayacaktır. Kadın istihdamını iktisadi, siyasi ve sosyal boyutlarıyla incelerken toplumsal cinsiyetçi bir bakış açısıyla hareket etmek gerekmektedir. Çünkü kadınlar işgücü piyasasında sırf kadın olmalarından dolayı birtakım haksızlıklara maruz kalmaktadırlar. Bu durumu doğru bir şekilde analiz edebilmek için toplumsal cinsiyetçi bakış açısı kullanılmalıdır.

Kadınlar istihdama katıldıklarında çeşitli sıkıntılarla karşılaştıkları gibi istihdama katılmadan önce de çeşitli engellerle karşılaşmaktadırlar. Bundan dolayı kadın istihdamı dünyada ve Türkiye’de düşük seviyededir. 1970’li yıllarla birlikte kadın istihdamıyla ilgili dünyada; 1990’lı yıllarla birlikte ise Türkiye’de çeşitli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Türkiye’de Kadın istihdamını artırmaya yönelik çalışmalar 1990’lı yıllarda kadın-erkek eşitliğini sağlamak amacıyla yapılan uluslararası sözleşmelerle başlamıştır. 2000’li yıllarla birlikte kadın istihdamının düşük seviyelerde seyretmesi dünya gündeminde daha fazla yer almaya başlamış ve uluslararası örgütlerin teşvikleriyle Türkiye’de de çalışmalara ağırlık verilmiştir.

2000’li yıllarda kadın istihdamı ile eğitim ilişkisinin önemi ortaya çıkmış ve kadın istihdamını artırmaya yönelik faaliyetler içinde meslek edindirme kurslarına ağırlık verilmiştir. Bu kurslar; kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları vb. kuruluşlar vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Türkiye’de meslek edindirme kursları ağırlıklı olarak İŞKUR tarafından gerçekleştirilmektedir. İŞKUR gibi merkezi bir kurumun yanı sıra son yıllarda özellikle sosyal belediyeçilik anlayışının da önem kazanması ve kadınların kentlerin “hemşehri”leri olarak tanınmaya başlanmasıyla birlikte bir yerel yönetim birimi olan

belediyelerin de meslek edindirme kurslarının yürütülmesinde aktif rol aldığı görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada belediyelerce yürütülen meslek edindirme kurslarının kadın istihdamını artırmaya yönelik katkısı araştırılmaktadır.

Bu amaçla çalışmanın ilk bölümünde kadın istihdamıyla ilgili kavramlar yerleşik iktisattaki cinsiyet körü bakış açısından arındırılarak toplumsal cinsiyetçi bir bakış açısıyla açıklanacaktır. Ayrıca kadınların istihdamda karşılaştıkları zorlukların ve engellerin oluşumunda rol oynayan ataerkil yapı ve kapitalist sistem arasındaki ilişki de bu bölümde ele alınacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde kadın istihdamı ve işsizliği Türkiye özelinde ele alınacaktır. Kadın istihdamı açısından “dönüm noktası” olarak niteleyebileceğimiz tarihler etrafında Türkiye’deki kadın istihdamı dönemsel olarak açıklanacaktır. Kadın istihdamının 1980 sonrası durumu nicel veriler ışığında incelenecektir. Ayrıca kadınların istihdama katılamama nedenleri ve istihdamda karşılaştıkları zorluklara değinilecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde kadın istihdamını artırmaya dönük faaliyetler ve bu faaliyetleri uygulayan kurumlar aktarılacaktır. Çalışmanın ana konusu meslek edindirme kursları olduğu için özellikle meslek edindirme kursları ile ilgili bilgiler aktarılacaktır.

Çalışmanın son bölümü olan dördüncü bölüm ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi’ne bağlı olan 11 ilçe belediyesinin (Ataşehir, Bağcılar, Beykoz, Esenler, Fatih, Kadıköy, Sancaktepe, Şişli, Ümraniye, Üsküdar, Zeytinburnu) ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin yürütmüş olduğu meslek edindirme kurs (İSMEK) faaliyetleriyle ilgili yapılan araştırmaya ayrılmıştır.

Araştırma yapılacak belediyeleri belirlemek için ilk olarak 39 ilçenin tamamının internet sitelerinden belediyelerin sosyo-ekonomik yapıları ve meslek edindirme kursları hakkında ön bilgi alınmıştır. Alınan ön bilgi neticesinde 24 ilçe belediyesinin meslek edindirme kursları branşlarına ulaşılmış ve tablo haline getirilmiştir.¹ Geri kalan belediyelerin bazılarında ise doğrudan ilçe belediyelerinin düzenlediği kurs bulunmamaktadır. Örneğin görüşme yapılan belediyelerden Beykoz’da sadece İŞKUR’un düzenlediği kurslar, Zeytinburnu’nda ise İSMEK’in düzenlediği kurslar bulunmaktadır.

¹ Bkz. Ek V.

Araştırma için gerekli olan bilgilere ulaşmak için birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Belediyelerin internet siteleri, broşürler, raporlar, faaliyet raporları, kataloglar vb. dokümanlar incelenmiş ve belirlenen ilçe belediyeleri ile görüşmeler yapılmıştır.

Görüşme yapılacak belediyeler, belediyelerin sosyo-kültürel yapıları hakkında edinilen ön bilgiler neticesinde belirlenmiş ve görüşmeler sırasında sorulmak üzere belediyelerin hazırlamış oldukları meslek edindirme kursları ile ilgili yarı-yapılandırılmış sorular hazırlanmıştır. Bu hazırlıklardan sonra görüşme yapılacak belediyelerden randevu alınarak meslek edindirme kursları ile ilgili yetkili kişilerle görüşmeler yapılmıştır.

Araştırmada çalışmanın temel sorusu olan: *“meslek edindirme kurs faaliyetleri yürütülürken ve kurs sonrası kadınlar istihdam edildiklerinde, toplumsal cinsiyetçi bakış açısıyla mı hareket ediliyor yoksa topluma yerleşmiş olan “kadın işi-erkek işi” düşüncesiyle mi hareket ediliyor.”* sorusuna yanıt bulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞGÜCÜ VE İSTİHDAMLA İLGİLİ TEMEL KAVRAMLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET ARKA PLANI

Sonuç olarak, bu bölümdeki temel amaç işgücü ve istihdamla ilgili temel kavramları kadını dışlayan bir bakış açısından kurtaran ve bu kavramları, içine kadın bakış açısını alan toplumsal cinsiyet arka planlı ve dolayısıyla daha kapsamlı tanımlamaları ele almaktır. Bu hassasiyetle aşağıda istihdam ve kadın işgücünü tanımaya yönelik genel kavramlar olan aktif nüfus, çalışma ve istihdam, kadın işgücü kavramları sırasıyla aktarılacaktır.

1.1.BU TEZDE KULLANILAN İŞGÜCÜ VE İSTİHDAMLA İLGİLİ KAVRAMLARA NASIL BAKMALI

Bilgi, onu üreten insan beyninden soyut bir şekilde oluşumunu tamamlamaz; kişiye nasıl düşünmesi ve nasıl hareket etmesi gerektiğini öğreten toplumdan etkilenir.² Bu yüzden işgücü ve istihdamla ilgili kavramlara yönelik standart tanımlar oluşturmak ve bu tanımları kullanarak analiz yapmak oldukça zordur. Bu zorluğa neden olan iki unsurdan bahsedilebilir: Birincisi bu tanımların yansız ve objektif olacak şekilde evrensel hale nasıl getirileceği ve ikinci olarak tanımların ideolojik içeriklerinin ya da teorik dayanaklarının yarattığı sınırlayıcılığın farkında olup olmamaktır.³

Yansız ve objektif bir tutum sergilemek tüm sosyal bilimlerin sahip olması gereken bir unsurdur. Ancak son yıllarda (özellikle de son on yılda), tüm sosyal bilimlerde egemen bakış açısının kadının mevcut konumunu açıklamada yetersiz hatta “tarafli” kaldığı dikkat çekmektedir. Bu farkındalık sonucunda kadın bakış açısı tüm sosyal bilimlerde ve sınırlı da olsa iktisatta önem kazanmaya başlamış ve sosyal bilimlere hâkim olan bu “tarafli” egemen bakış açısının kadını niçin dışladığı sorgulanmaya başlanmıştır.⁴

²Ebru Deniz Ozan, “Sosyal Bilimlerde Gerçekçi-İlişkisel Yaklaşımın Anahatları”, **Praksis**, Yaz 2001, Sayı:3, s. 13.

³Nurcan Özkaplan, “İşgücü Piyasasına Ait Kavramların Sorgulanması”, **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt 10, Sayı 32, 1999, s. 61.

⁴Ufuk Serdaroglu, “İktisatta Kadın Bakış Açısını İçerecek Bir Yaklaşım Post Modernist Olabilir Mi?”, **İktisat ve Toplumsal Cinsiyet**, 1.Baskı, Ankara: Efil Yayınevi, 2010, s.102.

Feminist bilgi felsefecileri bir kuramın veya bir savın kim tarafından ve hangi bakış açısıyla oluşturulduğunun oldukça önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. Çünkü doğaya ve çevreye farklı perspektiflerden bakmak mümkündür ve aynı objeye farklı bakış açılarıyla bakıldığında farklı sonuçlara ulaşmak mümkündür. Dolayısıyla bilimin çerçevesini eril bakış açısıyla oluşturmak “nesnellik”ten ve “tarafsızlık”tan uzak olacaktır. Farklılıkları görünür kılmak ve “ötekileştirme”nin önüne geçebilmek için bilimin sınırlılıklarının ve toplumsal eşitsizlikleri besleyen yönünün ortaya çıkarılması gerekmektedir. Feminist çalışmalar neticesinde, toplumların ataerkil anlayışla cinsiyet temelinde erkeğin kadına, toplumsal cinsiyet temelinde ise erilliğin dişillığe göre üstün olduğuna dair bir algının oluşturulduğu ve böylece erkeğe dair olanın “egemenleştirildiği”, kadına dair olanın “ötekileştirildiği” ve kadın bakış açısının sistematik olarak yok sayıldığı sonucuna ulaşılır.⁵ Bu yok sayışı engellemek çoklu bakış açısı ile gerçekleşebilecektir. Çoklu bakış açısından kasıt sosyal bilimlerin ve özelde iktisadın içinde var olan faktörleri ayırtırmaktan ziyade bütünleştirici bir tutum içinde olabilmesidir. Her faktör birbirinden farklı ancak birbirine eşit konumdadır ve hiçbirini görmezden gelmek mümkün değildir.

Ufuk Serdaroğlu’nun da belirttiği gibi doğayı insandan, insanı eril kılarak dışıdan ve dışıya ait olan ekonomik vb. davranışları iktisattan ayırtarak “bilimsel” olunamaz; aksine bilim, dişilik ve iktisat arasında ilk bakışta göze çarpmayan derinlemesine sorgulamalar sonucu ulaşılabilecek duvarlar örülmesine neden olur. Feminist iktisadın amacı bilimin örmüş olduğu duvarları ve geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili örtük varsayımları (ırk, sınıf, etnisite, cinsiyet, mülkiyet ve diğer kimlik kategorilerinin toplumsal yapılandırılışındaki yanlı bakışları) ve bunlara dayalı hiyerarşi ve ayrıcalıkları sorgulamalar sonucu görünür kılmaktır.⁶

Anlaşılabileceği gibi bu tür sorgulamalar sonucu, feminist iktisat yerleşik iktisadın kavramlaştırmalarına farklılık getirecek ve kadınların iş yaşamında karşılaştıkları engel ve zorlukları ortaya koyacaktır. Ancak Gülnur Savran’ın da belirttiği gibi, feminizmin iktisada dâhil edilmesinden hoşnut olmayan kesimler erkeklerin de iş yaşamında birtakım sıkıntılarla karşılaştıklarından hareketle cinsiyetçi bir bakış açısıyla değil de tüm çalışanlar adına bir

⁵Ufuk Serdaroğlu, “-Modernist- Bilimin Toplumsal Eşitsizliklerin İnşasındaki Rolü: ‘Bilim’e Feminist ve Postkolonyel Eleştiriler”, **İktisat ve Toplumsal Cinsiyet**, 1.Baskı, Ankara: Efil Yayınevi, 2010,s.162-179.

⁶Ufuk Serdaroğlu, “Feminist İktisat Bilimi Sorguluyor”, **İktisat ve Toplumsal Cinsiyet**, s.131-132.

mücadele verilmesi gerektiğini savunurlar.⁷ Oysa böyle bir tutum iş yaşamında, daha genel olarak iktisat literatüründe erkek egemen bir yapının olduğu ve kadınların ikinci plana itildiği gerçeğini göz ardı etmek olur.

İktisat; soyut, insandan bağımsız bir bilim değildir ve eril bir dünya görüşü içeren değerlerle yüklüdür. Eril bakış açısının da etkisiyle “iktisat” ve “toplumsal cinsiyet” terimlerinin bir arada kullanılmasına karşı iktisat yazınında, özellikle Türkiye’deki iktisat yazınında büyük bir dirençle karşılaşmaktadır. Diğer toplumsal disiplinlerde toplumsal cinsiyet analizlerinin kullanımı bu denli güçlü bir dirençle karşılaşmazken iktisattaki bu tutum yansız ve objektif bir yaklaşımın olmadığını göstermektedir.⁸ Dolayısıyla işgücü ve istihdamla ilgili terimleri tanımlarken cinsiyet körü yaklaşımlardan uzak ve objektif olabilmek için iktisat ile toplumsal cinsiyet kavramlarını birlikte ele almak gerekmektedir. Buradan hareketle işgücü ve istihdamla ilgili temel kavramların yerleşik iktisattaki tanımlarıyla birlikte toplumsal cinsiyet arka planını içeren feminist iktisattaki karşılıklarına da bakmak gerekmektedir.

Kız ve erkek çocuklara atfedilen ve onlar tarafından yüklenilen roller doğuştan gelmez; tam tersine, biyolojik cinsiyete dayalı ayrımcılığı, hiyerarşiyi, egemenliği kurmanın, yeniden üretmenin, doğallaştırmanın bir yolu olarak inşa edilmiş kimliklerdir.⁹ Bu şekilde yapılan tanımlama sadece akademik düzeyde kalmamış birçok projede de aynı şekilde yer almıştır. Örneğin, AB Eşleştirme Projesi’nde “*cinsiyet*” bir bireyin erkek veya kadın olarak doğuştan sahip olduğu genetik, fizyolojik, psikolojik ve biyolojik özellikleri; “*toplumsal cinsiyet*” ise erkek ve kız çocuklara atfedilen ve onlar tarafından yüklenilen sosyal olarak oluşturulmuş yani kadın ve erkeğin kültüre göre tanımlanmasıyla kazanılan cinsiyet farkları olarak ayrıştırılmıştır.¹⁰

⁷Gülnur Savran, Feminizmler, **Yapıt**, Sayı 9, Şubat-Mart 1985,s.6.

⁸Ufuk Serdaroğlu, **İktisat ve Toplumsal Cinsiyet**,1. Baskı, Ankara: Efil Yayınevi,2010, s.vii.

⁹Ufuk Serdaroğlu,“Toplumsal Cinsiyet, Bilim, Akademia”, **İktisat ve Toplumsal Cinsiyet**,1. Basım, Ankara: Efil Yayınevi,2010, s.31.

¹⁰ÇSGB, **Türkiye’de Çalışma Hayatında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Açılan Kapılar**, 2012, s.7.

Tahire Koçtürk'e göre; toplumda egemen bir kesim, kendinden aşağı gördüğü diğer kesime karşı yaptığı baskı ve yönetme arzusunun meşruluğunu ispat etmek için genelde iki taraf arasındaki fiziki farklılıklar üzerinde durur.¹¹ Toplumsal cinsiyet kavramlaştırmasına bu açıdan bakıldığında aile içinde ve dışındaki sosyal ilişkileri anlamak ve bu ilişkilerin neye göre tanımlandığını yorumlamak daha kolay olacaktır. Ayrıca bu bakış açısı, hem ailede hem de toplumda var olan egemen güçlerin nasıl yeniden üretildiği konusunda ipuçları verecektir.¹²

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi toplumsal cinsiyet kavramıyla içselleşmemiş bir iktisat anlayışı cinsiyet körü bir yaklaşımdan öteye gidemez. Bundan dolayı bu bölümde kadın işgücüsüyle ilgili kavramlar ve tanımlamaları yapılırken feminist iktisattan yararlanılacaktır. Çünkü bu araştırma kadın konulu birçok araştırmadan farklı olarak ekonomide kadını değil kadın bakış açısını da içerecek biçimde işgücü piyasasını incelemeyi hedeflemektedir. Bu hedefe yerleşik iktisatla değil feminist iktisat kullanılarak ulaşılabilir.

Nitekim Nurcan Özkaplan ve Serdaroğlu, feminist iktisadın hedefini, iktisadi toplumsal cinsiyetçi bakışından kurtarıp “ekonomide kadın”ı değil, “kadın bakış açısını da kapsayacak bir şekilde ekonomi”yi incelemek olarak açıklamaktadırlar.¹³ Ahmet Makal, feminist akımın dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de gelişme göstermesine rağmen, yapılan çalışmaların küçük bir bölümünün kadın emeğinin değişik boyutlarını araştırmaya yöneldiğini, “kadın” konusuna ilgi duyanların ise kadın emeği konusuna ilgi duymadığını belirtmektedir.¹⁴ Bir döneme kadar Türkiye’de ilgi sınırlı kalsa da son yıllarda kadın emeğine feminist perspektiften bakan eleştirel bakış açısına sahip yazar ve araştırmaların sayısı hızla artmaktadır. Şemsa Özar da kadın istihdamına yönelik çalışmalar yapan akademisyen, aktivist ve kadın örgütlerinin 1970’lerde çalışmalarına başladığını belirtir, ancak erkek egemen toplum yapısının da etkisiyle çevreleri tarafından dikkat çekmelerinin 2000’li yılları bulduğundan bahseder.¹⁵

¹¹Tahire Koçtürk, “Kadın ve Vücudu”, **Yapıt**, Sayı 9, Şubat-Mart 1985,s. 34.

¹²Saniye Dedeoğlu,”Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile ve Kadın Emeği”,**Toplum Bilim**, Sayı 86, İstanbul: Birikim Yayınları,2000,s. 140-143.

¹³Nurcan Özkaplan ve Ufuk Serdaroğlu,”İktisat ve Toplumsal Cinsiyet-İktisatta Kadın Kimliği”, **İktisat ve Toplumsal Cinsiyet**, 1. Basım, Ankara: Efil Yayınevi,2010, s.19.

¹⁴Ahmet Makal, “Türkiye’de Kadın Emeğinin Tarihsel Kökenleri 1920-1960”,**Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği**, Der. Ahmet Makal-Gülay Toksöz, Birinci Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi,2012,s.39.

¹⁵Şemsa Özar, “Erkek Egemen Toplum ve Kadın İstihdamı”, (Erişim: 06.09.2014)

İktisat yazınında kadınların konu edildiği araştırmaların bir kısmı yerleşik iktisadın terimleriyle konularına açıklık getirmeye çalıştıkları için feminist iktisat kapsamına dâhil edilememektedir.¹⁶ Çünkü yerleşik iktisat, genellikle konularının merkezine erkek faaliyetlerini oturtur. Yerleşik iktisat bunu, toplumsal cinsiyet temelinde kadın ve erkek rollerini ayrıştırıp, cinsiyetçi bir iş bölümü sonucu kadını özel alana hapsedip, bu rollerin gereği olarak görülen özel alana ilişkin iktisadi faaliyetleri ikincil- önemsiz gösterip iktisadın inceleme alanı dışına iterek ve iktisatta kadının görünmez kılınmasını sağlayarak gerçekleştirmektedir.¹⁷ Dolayısıyla yerleşik iktisat bunu ataerkil toplumsal yapı ve kapitalist ekonomik düzen temelinde gerçekleştirmektedir. Bundan dolayı kadın istihdamıyla ilgili yapılacak bir çalışmada toplumsal cinsiyet arka planını vermeden sadece kadın istihdamında var olan durumu göstermek yetersiz kalacaktır.

Bu teze toplumsal cinsiyetçi bakış açısını aktaran bir bölümle başlamanın temel nedeni de böyle bir eksikliği gidermektir. Kadınlar, işgücü piyasasında ikincil konuma itildikleri ve ev içindeki işlerden, çocuk bakımından sorumlu tutuldukları için eğitimden yeterli derecede yararlanamamaktadırlar. Örgün eğitim alma imkânı bulan kadınların çoğunluğu da eğitimini tamamlayamamıştır ve işgücü piyasasının istediği vasıflara sahip olamadıkları için kadın istihdam oranları da düşük kalmaktadır. Kadın işgücü ile ilgili tüm bu durumların kökeninde ataerkil toplum yapısı ve kapitalist sistem arasındaki ilişki yatmaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet arka planına ve ataerkil toplum ve kapitalist sistem ilişkisinin kadın istihdamındaki etkilerine bakmadan kadın işgücüsüyle ilgili kavramları da, kadın işgücünün mevcut durumunu da anlamak mümkün olmayacaktır.

<http://www.toprakisveren.org.tr/2006-69-semsaozar.pdf>

¹⁶Ufuk Serdaroğlu, "Kişisel Olan Sadece Politik Değil, Aynı Zamanda İktisadidir", **İktisat ve Toplumsal Cinsiyet**, 1. Basım, Ankara: Efil Yayınevi, 2010 s.6.

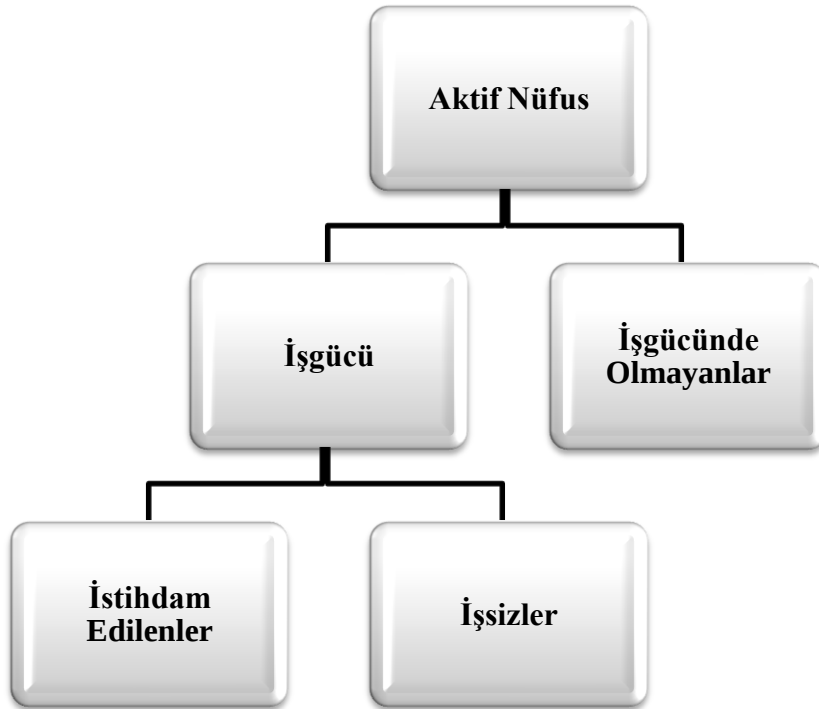
¹⁷Serdaroğlu, "Kişisel Olan Sadece Politik Değil, Aynı Zamanda İktisadidir", s.13.

1.2. AKTİF NÜFUS

Mete Törüner ve Kuvvet Lordoğlu, aktif nüfusu emek piyasasına bağlı önemli değişkenlerden biri ve makro ekonomik bir gösterge olarak tanımlar. Ayrıca aktif nüfus genel olarak 15-65 yaş arası çalışan nüfusu gösterir.¹⁸

Şekil 1’de aktif nüfus şematik halde gösterilmiştir. Şekilden yola çıkarak aktif nüfus analiz edilecek olursa, aktif nüfusun iki ana bileşeni olduğu görülecektir. Bunlar işgücünde olanlar ile işgücünde olmayanlardır. İşgücünde olanlar da kendi içinde ikiye ayrılmaktadır: istihdam edilenler ve işsizler.

Şekil 1 Aktif Nüfus

Kaynak: Kemal Biçerli, Çalışma Ekonomisi, 1. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, 2000,s.54.

¹⁸Mete Törüner ve Kuvvet Lordoğlu, *Çalışma Ekonomisi*, İstanbul: Beta Yayınevi,1991,s.20.

Özkaplan, istihdam edilenleri ücretli olarak çalışanlar ile kendi hesabına çalışanlar şeklinde ikiye ayırmaktadır. Referans döneminde ücret veya maaş karşılığı çalışanlar ücretli istihdamı, kar veya aile kazancı karşılığı çalışanlar ise kendi hesabına çalışanları kapsamaktadır.¹⁹

İşgücünde olanların ikinci kısmını ise “işsizler” oluşturmaktadır. Cahit Talas, işsizlik durumunun varlığı için dört ögeden bahseder. Bunlardan ilki çalışma yeteneğinin varlığıdır. Gerçekten, sakat ya da hasta, daha genel bir deyimle bedensel çalışma yeteneğinde olmayan bir kimsenin çalışmaması işsizlik sayılmaz. İkinci olarak, çalışmaya istekli olmayan bir kimse de gerçek anlamda işsiz değildir. Üçüncü koşul da, çalışmaya hazır olmaktır. Yani, bir kimse kendisine iş önerildiği zaman, bu işi derhal kabul edecek bir durumda bulunmalıdır. Son olarak, bu üç koşul ya da ögeye eklenecek bir dördüncü unsur da, yeteneğine uygun ve gelir getiren bir iş bulamama durumudur.²⁰ Ancak bu ögeler daha çok erkeklere yönelik bir işsiz sınıflandırması yapmakta, kadın işsizliğini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Yetersiz kalmasının nedenlerini Törüner ve Lordoğlu şu şekilde açıklamaktadır:

İşsiz olarak nitelendirilmeyen kadınların önemli bir kısmı, ev işi ve çocuk bakımı vb. sorumlulukları nedeniyle iş bulmada zorlanmakta ve bir süre sonra “cesareti kırıldığı için” iş aramaktan vazgeçerek aktif nüfus dışına çıkmaktadır. İşsizliğin, özellikle de kadın işsizliğinin, gerçek boyutlarını kavrayabilmek için çalışmaya hazır ancak iş aramayanları da hesaba katmak gerekir.²¹ Ayrıca belirli vasıflara sahip olmasına rağmen, “ev kadınlığı” konumunda kalması tercih ettirilen, böylece iş piyasasına katılamayan potansiyel bir işgücünden yani kadınlardan söz etmek mümkündür.²²

“Faal” ve “faal olmayan” nüfus kategorileri temelde erkeklerin uğraşlarının değerlendirilmesinde elverişli olabilir. Ferhunde Özbay, bunu erkeklerin bir işte çalışmadıkları zaman gerçekçi bir nedenleri bulunmasına bağlar. Örneğin, faal olmayan erkek hastadır, yaşlıdır, gelir sahibidir, hapistedir ya da öğrencidir. Bir başka deyişle, erkek çalışmadığı zaman ya iş yapamaz durumdadır ya da geçinebilecek paraya sahiptir. Kadınların çoğunluğu ise “faal olmadıkları” zaman iş yapabilecek durumdadır ve bir gelir sahibi de

¹⁹Nurcan Özkaplan, “İşgücü Piyasasına Ait Kavramların Sorgulanması”, **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt 10, Sayı 32, 1999, s. 65.

²⁰Cahit Talas, **Toplumsal Ekonomi Çalışma Ekonomisi**, 7. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 1997, s. 129.

²¹Törüner ve Lordoğlu, s.21.

²²Gülşay Toksöz, **Türkiye’de Kadın İstihdamının Durumu**, Birinci Baskı, Ankara: Uluslararası Çalışma Ofisi Yayınları, 2007, s. vii.

değildir. Üstelik geçinebilmek için “ev kadını” olarak çeşitli uğraşlarda bulunmak zorundadırlar. Hatta bu işleri ücretli istihdama katıldıkları zaman bile sürdürmek durumundadırlar.²³

1.3. ÇALIŞMA VE İSTİHDAM

“Üretken faaliyetler” ve “çalışma” kavramlarının piyasa dışı işler için de kullanılmasına karşılık, “istihdam” kavramı çoğunlukla, piyasa içi ekonomik faaliyetler için kullanılmaktadır. Böylece; iş piyasasında emeğini arz edenler (işgücüne katılan) istihdam içinde sayılırlar.²⁴

“İstihdam edilen” kavramının neden “çalışma” kavramı yerine tercih edildiği oldukça açıktır. Lordoğlu ve Özkaplan bu ayrımı şöyle açıklar: İstihdam edilme öncelikli bir kategoridir, çünkü belirli bir tazminat karşılığı-ücret, kar vb.- piyasa ile olan ilişkiyi tanımlar. Oysa çalışmak daha genel bir kavramdır; öğrencinin dersle ilgili faaliyetleri, ev kadınının evdeki faaliyetleri, çocuk bakımı “çalışmaktır” ancak parasal bir karşılığı yoktur. Yerleşik iktisada göre, “piyasa ile bağlantısı olmayan yani kar, ücret, maaş vb. tazminatlar karşılığı olmayan faaliyetler üretken sayılmaz.”²⁵

Çalışma denildiğinde daha çok kadınların ev için yaptıkları faaliyetler akla gelmektedir. Çünkü erkeklerin çalışmasından söz edildiğinde hemen piyasada, iktisadi faaliyetlerde bulunmak akla geldiği halde, kadının çalışması söz konusu olduğunda cinsiyetçi iş bölümünden dolayı durum farklılaşır. Ayrıca erkek egemen yaklaşım ve kapitalizm cinsiyetçi iş bölümünü içselleştirmiştir ve kendi çıkarları doğrultusunda dönüştürmektedir. Cinsiyetçi iş bölümünün temel dayanağı olan özel alan/kamusal alan ikiliğini de kapitalizm ortaya çıkarmış²⁶ ve kadını özel alan ile yani evle ilgili faaliyetlerle sınırlamıştır.

²³Ferhunde Özbay, “Kadınların Ev İçi ve Ev Dışı Uğraşlarında Değişme”, **1980’ler Türkiye’inde Kadın Bakış Açısından Kadınlar**,1993,s. 129-130.

²⁴Sabahattin Zaim, **Çalışma Ekonomisi**, 7.Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1986, s. 106.

²⁵Kuvvet Lordoğlu ve Nurcan Özkaplan, **Çalışma İktisadi**, Düzeltilmiş 3. Baskı, İstanbul: Der Yayınları,2007, s. 39-46.

²⁶Hülya Osmanoglu, “Türkiye’de Sosyalist Feminizme Kaktüsten Bakmak”, **Praksis**, Sayı:20, 2009,s. 21.

1.4.KADIN İŞGÜCÜ

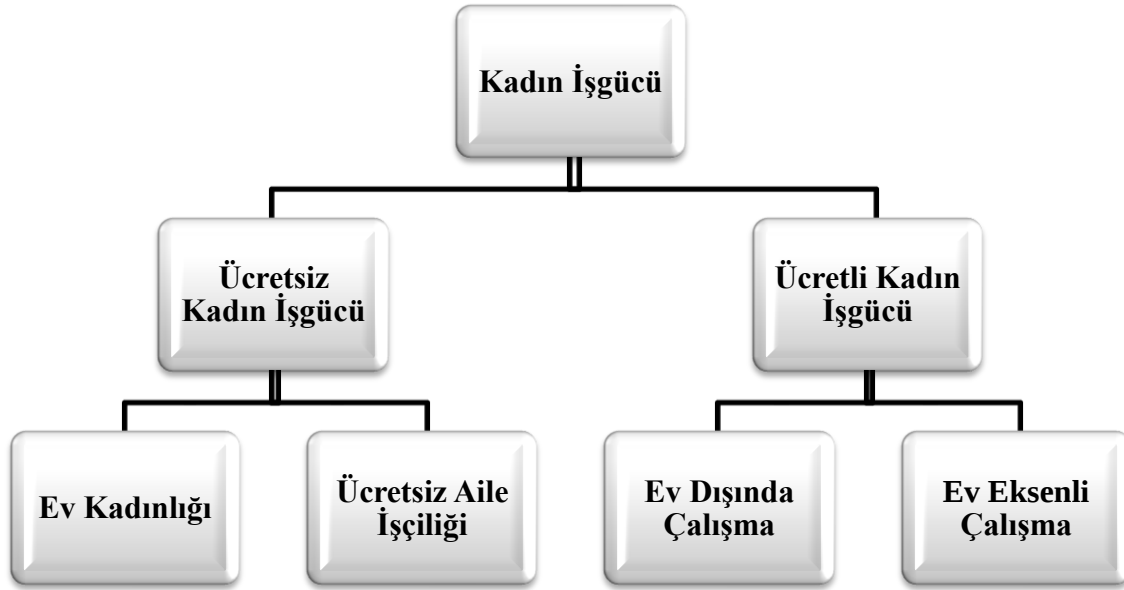
Hayat Kabasakal, kadın işgücünü erkek işgücü gibi sadece işteki rolünden hareketle tanımlamanın eksik olacağını belirtir. Çünkü kadın çalışanlara işgücü piyasası dışında ataerkil toplum tarafından verilmiş birtakım geleneksel roller vardır ve bu roller çalışma hayatının dışında olmasına rağmen çalışma yaşamını da etkilemektedir.²⁷

Erkek işgücü piyasaya dönük faaliyetken kadın işgücünün alanı piyasaya dönük faaliyetler olabileceği gibi geleneksel rollerinden dolayı ev içi bakım, yemek, temizlik vs. gibi ailenin ihtiyaçlarını karşılama şeklindeki faaliyetler de olabilir. Farklı mekânlardaki faaliyetler farklı tanımlamalar gerektireceğinden kadın işgücünü kategorileştirmek gerekir. En basit ayrım ücretli-ücretsiz kadın işgücü şeklinde yapılabilir. Piyasaya dönük faaliyetlerin karşılığı ücret olduğundan, piyasa için emek harcayan kadın ücretli kadın işgücü dâhilindedir. Diğer yandan kadının ev için yapmış olduğu çalışmanın hiçbir karşılığı yoktur. Kadınların karşılıksız emeği ücretsiz kadın işgücü terimiyle açıklanır.

Kadın işgücünü Şekil 2’den yararlanarak daha kapsamlı açıklamak mümkündür. Şekil 2 incelendiğinde kadın işgücünün yukarıda bahsedildiği gibi ücretli kadın işgücü ve ücretsiz kadın işgücü olarak ikiye ayrıldığı görülmektedir. Ücretsiz kadın işgücünü ev kadınlığı ve ücretsiz aile işçiliği şeklinde ikiye ayırırken, ücretli kadın işgücünü de ev eksenli ve ev dışında çalışma şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Aşağıda sırasıyla bu kavramlar açıklanacaktır.

²⁷H. Kabasakal, “Kadınlar Örgütler ve Güç Dağılımı”, **Toplum ve Bilim**, Bahar, 53, s.a. 55-61.

Şekil 2 Kadın İşgücü

Kaynak: Kemal Biçerli'nin Çalışma Ekonomisi (2000) kitabından yararlanarak oluşturulmuştur.

1.4.1. ÜCRETSİZ KADIN İŞGÜCÜ

İşgücü piyasasının dışında kalan kadınların büyük bir kısmı, ev kadınlığı yapmalarının yanı sıra, aslında üretime evlerinden katılarak, maddi bir karşılık almadan ailelerinin refahına katkıda bulunmaktadır. Kadınların bu emeğinin maddi getirisi yapılan istatistiklere yansımamakla birlikte, aile bütçesine katkısı büyüktür.²⁸

Ücretsiz işgücünün gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler ekonomik olmayan, piyasa dışı faaliyetler olarak adlandırılmaktadır. Çoğunlukla kadınlarca gerçekleştirilen bu faaliyetlerin kadınların çalışması içinde çok önemli bir yeri vardır. Özellikle kadınların işgücüne-iktisadi faaliyetlere katılımının düşük olduğu ülkelerde kadınların çalışma yaşamının neredeyse tümüne yakını iktisadi olmayan faaliyetler olarak nitelendirilmektedir.²⁹

²⁸Nazan Öksüz, "İŞKUR Tarafından Düzenlenen Mesleki Eğitim Kurslarının Kadınların İstihdam Edilebilirliğine Katkısı", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, SBE, Ankara, 2010), s. 46.

²⁹Cevat Acar, "Kadınların İşyerlerinde İstihdamı ve Kadınların Çalışmasına Karşı Tutumlarla İlgili Bir Araştırma", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE, İstanbul, 1992), s. 11.

Kadınlar, ev içinde ve dışında ekonomik sorumluluklara sahip olsalar bile, dünyanın her yerinde büyük ölçüde ev işlerinden sorumlu tutulurlar. Üstelik kadınlar tarafından yürütülen evdeki günlük faaliyetler içselleştiği ve alışılmaya başlandığı ölçüde sorgulanmaz ve kadının ev işlerini daha önde tutması “doğru” olarak değerlendirilmeye başlanır. Bunun sonucunda ise, kadının ev işlerinde harcadığı emek ulusal gelirin hesaplanmasına dâhil edilmez.³⁰

Türkiye’de de, kırsal çevredeki kadınların ezici çoğunluğu ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Bir bölümü ise mevsimlik tarım işçisidir. Her iki durumda da aileye giren gelir üzerindeki tasarruf yetkisi erkeğe aittir. Kırsal yörede yaşayan kadınların çok küçük bir bölümü, tarım işletmesinin sahibi veya yöneticisi konumundadır. Bunların ise eşleri ya ölmüştür veya yurt dışındadır.³¹

1.4.1.1. Ev Kadınlığı

Kemal Biçerli, *Çalışma Ekonomisi* adlı kitabında ev kadınlarının emek piyasalarının dışında bulunmalarına rağmen çalışma güç ve yeteneğine sahip kişiler olduğundan ve şartlar gerektirdiğinde çalışmak ve iş aramak suretiyle emek piyasalarına giriş yapabilecek durumda olduklarından bahsetmektedir. Bu özellikleri sebebiyle yerleşik iktisat ev kadınlarını “ikincil işgücü” olarak nitelendirmektedir.³²

Gülay Toksöz'e göre ise, kadınların işgücüne katılım oranlarının ve istihdama katılım sayılarının düşmesi günümüzdeki “istihdam olmadan kalkınma”nın yükünün kadınların omuzlarına yüklendiğinin göstergesidir.³³ Dolayısıyla, kadın istihdamı söz konusu olduğunda, işgücü dışında kalan kadınların durumuna da bakmak gerekmektedir. Kentlerde işgücüne dâhil olmayan kadınların nedenleri incelendiğinde, kadınların yarısından fazlasının “ev kadını” oldukları için istihdama katılmadıkları görülecektir.

³⁰Yüksel Karakoyun, “Esnek Çalışma Yoluyla Kadınların İşgücüne Katılım Oranlarının ve İstihdamının Artırılması; İŞKUR’un Rolü”, (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Uzmanlık Tezi, Ankara,2007), s.33.

³¹T.C. KSGM, *Bankacılık Sektöründe Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık*, Ankara,2000, s. 9.

³²Kemal Biçerli, *Çalışma Ekonomisi*, 1. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, 2000, s. 56.

³³Toksöz, *Türkiye’de Kadın İstihdamının Durumu*, s. 15

Ev kadınlığı; çocuk bakımı, yemek yapma, temizlik gibi piyasaya dönük olmayan faaliyetleri içerir. Piyasa harici işler oldukları için de karşılık olarak herhangi bir ücret alınması söz konusu değildir. Bundan dolayı, ev kadınlığı karşılıksız bir emeği ifade etmektedir.

“Karşılıksız emek” kavramı, en basit biçimiyle piyasa değeri olarak karşılığı olmayan, meta ekonomisi sınırları dışında gerçekleşen, büyük bir kısmını günlük yaşamsal ihtiyaçları sağlayan ev içi işlerin oluşturduğu ekonomik veya ekonomiyi doğrudan etkileyen faaliyetler olarak tanımlanabilir. Günlük faaliyetlerin bazıları ev ve hane bakımı, çocuk bakımı, diğer bakıma muhtaç hane bireylerinin günlük bakımı, temizliği, alışveriş, yemek yapma gibi yaşamsal ihtiyaçları yerine getiren faaliyetlerdir. Bu günlük ihtiyaçlar piyasanın her alana yayıldığı ekonomilerden farklı olarak yine yaşamsal öneme sahip ekonomik faaliyetleri de içerir. Örneğin eve su taşıma, yakacak temin etme gibi...³⁴

Yerleşik iktisat ev işlerinin “özel” olması yani bireysel ve hane halkı ihtiyaçlarını karşılamaya dönük olması, ticari bir nitelik göstermemesi, hane içi ve aile bireyleri arasında sınırlı kalması nedeniyle “iktisadi olmayacağını” dile getirmektedir.³⁵ Oysa en basit haliyle bile bakıldığında işten dönen erkeği karşılayan, karnını doyurup, dinlendirip bir sonraki iş gününe hazırlayan kadınların emeğinin, eşlerinin piyasaya dönük faaliyetlerinin bir parçası olduğu aşikâr bir biçimde görülmektedir. Diğer bir deyişle kadın gerek evdeki gerek işteki konumuyla, yalnızca toplumdaki erkek egemenliğinin değil, sermayenin de egemenliğinin sürmesine katkıda bulunmaktadır. Kadın evde kocasına yardımcı, ev işlerini görmeye hazır bir işgücü olarak dururken, sermayenin erkek işgücüne ödediği ücreti sınırlaması daha kolay ve mümkün olmaktadır çünkü kadın “ücretsiz işgücü” olarak evde ve toplumda seferber durumdadır. Meryem Koray'ın deyişiyle “belki çok nitelikli değil ama uysal, sabırlı, dikkatli ve en önemlisi çok ucuz kadın işgücünün varlığı ekonomiyi de sermayeyi de rahatlatmaktadır.”³⁶ Diğer bir deyişle kadınlar, işgücü piyasası için “yedek işgücü ordusu” halini almaktadır.

³⁴Emel Memiş ve Özge Özay, “Ev İçi Uğraşlardan İktisatta Karşılıksız Emeğe: Türkiye Üzerine Yapılan Çalışmalara İlişkin Bir Değerlendirme”, s. 252.

³⁵ Acar, s.13.

³⁶Meryem Koray, “Türkiye Kadın Hareketinin Soru ve Sorunları”, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998, s. 370.

Kadınların ev işlerine harcadığı emek, kullanım değerine sahiptir ancak değişim değerine sahip olarak görülmemektedir. Bu nedenle, erkek işgücünün ve toplumun yeniden üretimi açısından büyük önem taşımaya rağmen kadının ev işlerinde harcadığı emek ulusal gelir hesaplarında yer almamaktadır.³⁷

1.4.1.2. Ücretsiz Aile İşçiliği

TÜİK ücretsiz aile işçisini, aile fertlerinden bir ya da birkaçının sahip olduğu işletmelerde herhangi bir ücret almaksızın çalışan aile fertleri olarak tanımlar. Ücretsiz aile işçileri çocuk, baba, amca vb. akrabalar olabileceği³⁸ gibi genel olarak kadınlardır.

Anthony Giddens, ücretsiz aile işçiliğinin sanayi öncesi toplumlardaki üretim yapısına ait olduğunu belirtir. Sanayi öncesi toplumlarda nüfusun büyük bir kısmı için üretim faaliyeti ile ev işlerinin yapıldığı yerler birbirinden ayrılmamış; aile bireylerinin tümü tarla veya el sanatları işine katılmışlardır. Kadınlar bu aşamada üretim faaliyetlerinin içinde yer almalarına rağmen konumları “ücretsiz aile işçiliği” şeklindeydi.³⁹ Ancak ücretsiz aile işçiliği günümüz toplumlarında halen yer almaktadır ve enformel çalışma biçimlerinden biri olduğundan kadınlar için olumsuz çalışma koşulları içermektedir. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların yaptığı işler niteliksiz, geçici ve aile içi bir yardım olarak görülürken erkekler işin sahibi, yöneticisi ve evin geçindiricisi olarak algılanmaktadır.⁴⁰

Aile işletmelerinde ücretsiz olarak çalışanlar, aile reisinin vereceği ufak harçlıklar dışında düzenli ve yüksek bir gelire sahip olamadıkları gibi, herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna da kayıtlı değildirler.⁴¹ Ücretsiz aile işçilerinin genel olarak kadınlar olduğu düşünüldüğünde bu kadınlar sosyal güvenlikten yoksun ve yoksullukla burun burunadır.

³⁷Karakoyun, s. 92.

³⁸http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?mhtmlcss&report=Metarp5.rdf&p_1=1676&p_harf=@DC (Erişim:30.04.2013)

³⁹Anthony Giddens, **Sosyoloji**, Ayraç Yayınevi: Ankara, 2000, s.338.

⁴⁰Saniye Dedeoğlu, “Endüstriyel Üretimde Kadın ve Göçmen Emegi: Ataerkillik ve Enformel Emek”,**Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emegi Türkiye Örneği**, İstanbul: SAV Yayınları, 2010, s.258-259.

⁴¹Naci Gündoğan, **Yoksulluğun Değişen Yüzü Çalışan Yoksullar**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2007, s. 71-73.

Saniye Dedeoğlu bir araştırmasında⁴² konfeksiyon atölyelerinde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlarla ilgili yapmış olduğu bir görüşmesi sonucu elde ettiği bilgileri paylaşmıştır. Bu görüşmede kadınların yaptıkları işlerin niteliksiz, geçici ve işten ziyade bir yardım olarak görüldüğünü, işin sahibi ve evin geçindiricisinin ise erkek olarak kabul edildiğini gözlemiştir. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların katkısı sadece toplum ve aile tarafından ya da erkekler tarafından görünmez değildir. Bizzat kadınların kendileri tarafından evde veya atölyelerde yapmış oldukları iş bir yardım hatta ev işlerinin devamı gibi algılanmaktadır.

1.4.2. ÜCRETLİ KADIN İŞGÜCÜ

Ücretli kadın işgücü, kadınların piyasaya yönelik belirli bir ücret karşılığı yapmış oldukları faaliyetleri ifade etmektedir.

Yıldız Kuzgun ve Seher Sevim, Türkiye’deki kadın istihdamının tarım kesimi dışında ücretli olarak ev dışında çok düşük olduğundan ve ev dışında çalışan kadınların da geleneksel rollerini sürdürebilecekleri, aile sorumluluklarıyla bağdaşabilen mesleklere yönelmek zorunda kaldıklarından⁴³ bahsederken yukarıdaki açıklamalara paralel farklı bir portre sunmamaktadırlar. Dolayısıyla burada da toplumsal cinsiyetçi bakış açısı gerekmektedir.

1.4.2.1. Ev Dışında Çalışma

Kadınların emek piyasalarında ücret karşılığı çalışmaları sanayi devrimi ile yaygınlaşmıştır. I. ve II. Dünya Savaşları’nda, erkek nüfusun savaşa katılmasıyla birlikte emek piyasasında azalan erkek işgücünün yerini kadın işgücünün almasıyla birlikte ekonomik ve toplumsal yaşama katılma alanları gittikçe genişleme göstermiş⁴⁴ ve ücretli kadın işgücünde artış yaşanmıştır. Ancak bu artış geçici olmuş ve savaş sonrasında kadın işgücünde düşüşler meydana gelmiştir.⁴⁵

⁴²Saniye Dedeoğlu, “Ataerkillik ve Enformel Emek: Konfeksiyon Atölyelerinde Ücretsiz Aile İşçileri”, **Praksis**, Sayı:20, s. 10.

⁴³Yıldız Kuzgun, Seher A Sevim, “Kadınların Çalışmasına Yönelik Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 37, Sayı: 1,2004,s. 16.

⁴⁴A. Esra Peker ve Yeşim Kubar, “ Türkiye’de Kırsal Kesimde Kadın İstihdamına Genel Bir Bakış”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.BF. Dergisi**, Cilt 14,sayı 2,2012,s. 174.

⁴⁵İkinci Bölümde Türkiye’deki Düşüşlerle İlgili Detaylı Açıklamalar Yapılacaktır.

Özbay'ın da belirttiği gibi “ev içi ve ev dışı” uğraşlara iki farklı anlam yüklenmektedir. İlki, hemen anlaşılacağı gibi, yeniden üretim ve üretim faaliyetlerinin tümünün kapsandığını anlatmaktadır. Bilindiği gibi kapitalizmin yaygınlaşması ile üretim ve yeniden üretim faaliyetlerinin ayrıştığı ve üretimin büyük ölçüde evin dışında başka kurumlarca gerçekleştirildiği, bu ayrışma sırasında da kadınların ev içinde yeniden üretim faaliyetlerine yöneldikleri kabul edilmektedir.⁴⁶

Geleneksel düşünce sistemine hâkim olan “kadının yeri evidir” ve alışılmış görevi “kocasının eşi, çocuklarının annesidir” görüşü hala etkilidir. Ancak, kadının bu rolüne sanayileşme ve kentleşme olgusu içinde ve toplumsal değişme sürecine bağlı olarak yeni sosyal roller eklenmektedir.⁴⁷

Yıldız Ecevit, kadının ev dışında çalışmaya başladığından beri gördüğü ikinci sınıf muamelenin kapitalizm öncesinde de ataerkil yapı gereği var olduğuna, kadının emeğinin kocası veya babasının emeğine bağımlı, ona destek olan ve daha az değerli olarak algılandığına değinir. Kapitalizmin doğuşu ise kadın ve erkek emeği arasındaki farkı yeniden yapılaştırmış ve derinleştirmiştir.⁴⁸ Bu Hartmann'ın “ataerkillik kapitalizmden önce de vardı” görüşüyle de uyumludur.⁴⁹

Melda Yaman Öztürk ve Saniye Dedeoğlu, kadının günümüzde toplum içindeki ikincil konumunu sadece sermayenin çözümlemesinden hareketle açıklamaya çalışmanın yeterli olmayacağını belirtir. Bundan dolayı kapitalist toplumda sermayenin işleyişini dayandırdığı, sermayeyi önceleyen ve sermayenin desteklediği başka bir ilişki biçimini, yani ataerkil sistemi çözümlemeden kadın emeğini ve kadının konumunu anlamak mümkün olmayacaktır. Çünkü kadınlarla erkekleri hem özel hem de kamusal alanda eşitsiz bir ilişki içerisinde konumlandıran, ataerkil ilişkiler sistemidir.⁵⁰

⁴⁶Özbay, “Kadınların Ev İçi ve Ev Dışı Uğraşlarında Değişme” ,s. 130.

⁴⁷ TISK, **Çağdaş Sanayi Merkezlerinde Kadın İşgücünün Konumu: Bursa Örneği**, s.24.

⁴⁸Yıldız Ecevit, “Türkiye’de Ücretli Kadın Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Temelinde Analizi”, **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998, s. 272.

⁴⁹Bkz. Heidi Hartmann, “Marksizmle Feminizmin Mutsuz Evliliği”, Der. Gülnur Acar Savran, Nesrin Tura Demiryontan, **İçinde Kadının Görünmeyen Emeği**, 2. Basım, İstanbul: Yordam Kitap, 2012.

⁵⁰Melda Yaman Öztürk ve Saniye Dedeoğlu, “Kapitalizm ve Ataerki İlişkisi Çerçevesinde Kadın Emeği” , **Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği Türkiye Örneği**, İstanbul: SAV Yayınları, s.11-12.

Ataerkillik erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğinin değişik biçimlerini ve kurumlaşmasını vurgulamak için kullanılır. Saniye Dedeoğlu, ataerkilliği temel olarak, aile içinde kadın ve çocuklar üzerinde var olan erkek egemenliğinin değişik biçimlerde kurumsallaşması ve bu egemenliğin toplumdaki bütün kadınları kapsamaması olarak tanımlamaktadır. Diğer bir deyişle, özel alandaki toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler ve erkek egemenliği, devlet ve piyasa gibi kamusal alanlarda da ortaya çıkmaktadır.⁵¹

Gülnur Acar Savran'ın da belirttiği gibi, ataerkinin kendi özgül ilişki biçimleri ve dinamikleri vardır, ancak bunlar kapitalizmin üretim ve yeniden üretimden oluşan maddi süreçlerinde kök salmıştır. Bu ataerki ilişkiler ve dinamikler hem kapitalizmi biçimlendirmiş, hem de kendileri ona uygun hale gelmiştir. Böyle bakıldığında, bu ilişki biçimleri ve dinamikler, ataerki kapitalizmin toplumsal yeniden üretiminin dolanımlarıdır. Tarihsel olarak oluşmuş bu karmaşık bütün içinde ataerki ile kapitalizm yer yer çatışmakta, yer yer birbirini pekiştirmektedir.⁵² Dolayısıyla günümüz kapitalist toplumunda ataerki kendini kapitalizmin eğilimlerine uyarlayarak kapitalizmden etkilenmekte, diğer yandan sermaye birikimi sürecini de şekillendirerek kapitalizmi etkilemektedir. Yani kapitalist birikim süreci ataerki sistemin oluşturduğu zemin üzerinde yükselmekte, onun sağladığı olanakları kullanmaktadır. Kapitalizmin ataerki ile kurduğu ilişkiyi, ataerki kapitalizm olarak tanımlamak mümkündür.⁵³

Koray da kadının ev dışında çalışmasına yönelik ataerki toplumsal yapının kadına ve erkeğe yüklediği rollerin yol açtığı engelden bahseder. Kadın ve erkek arasındaki cinsiyet ayrımının yol açtığı rol bölüşümü nedeni ile kadının ev ve özel yaşamla sınırlandığı, erkeğin ise toplumda evin ekmeğini kazanan, aile gelirini temin eden, kararlarda söz sahibi olan güç olarak etkin bir rol oynadığı görülmektedir. Kısacası piyasaya yönelik üretim işlevini erkek, ev içi işleri ise kadın yapacak şekilde bir rol ayrımına gidilmiştir.⁵⁴ Bu tür düşünce yapısı devam ediyor olmakla birlikte kadınlar artık işgücüne daha fazla katılma eğilimi göstermektedir.

⁵¹Dedeoğlu, “Endüstriyel Üretimde Kadın ve Göçmen Emeği: Ataerkillik ve Enformel Emek”,s.250.

⁵²Gülnur Acar Savran, “Kadınların Emeğini Görünür Kılmak: Marks’tan Delpy’e Bir Ufuk Taraması”, **Beden Emek Tarih**, İstanbul: Kuram Yayıncılık, 2004,s.46.

⁵³ Öztürk ve Dedeoğlu, s. 14.

⁵⁴Meryem Koray, **Sosyal Politika**, Bursa: Ezgi Kitabevi,1. Baskı, 2000, s.214.

Yukarıda bahsi geçen kadın ve erkeklere ait ayrıştırılmış roller kadınlar iş piyasasına dâhil olduklarında da karşılırlarına çıkmaktadır. Piyasada “kadın işi” ve “erkek işi” olarak yapılan ayırım Ecevit'in de belirttiğı gibi kadın ve erkeğe atfedilen karakter ve yeteneklere göre belirlenmektedir. Monoton, el oyalayıcı, sabır gerektiren vb. işler kadınlara uygun; hareket, fiziksel güç, teknik beceri gerektiren vb. işler ise erkek işi olarak algılanmaktadır.⁵⁵ Bu özellikler doğuştan kazanılan özellikler değildir, sonradan toplumsallaşma süreci içinde kazanılır ancak bu özelliklerin sonradan kazanıldığı göz ardı edilerek işgücü piyasasında cinsiyetçi ayrıma devam edilir.

Belkıs Kümbetoğlu, İnci User ve Aylin Akpınar, kadın çalışanlarla ilgili yapmış oldukları araştırmalarında kadınların tarım dışında en fazla tekstil, hizmet ve gıda sektörlerinde istihdam edildiklerini belirtmektedirler. Kadınların bu sektörlerde neden tercih edilen işgücü olduklarını ise onların toplumsal cinsiyet sosyalizasyonunda edindikleri birtakım beceriler ve davranış özellikleri çerçevesinde “ellerin işe yatkınlığı” şeklinde açıklamaktadırlar. Bu görüldüğü gibi oldukça cinsiyetçi bir açıklamadır. Araştırmada ücret eşitsizliklerine kadınların ses çıkarmaması, hatta çoğu durumda ücretin ne olacağını sormamaları, uysal olmaları, işyerinde taleplerinin çok az olması, işverenlerin aşırı üretkenlik beklentilerine cevap vermeleri kadın emeğine olan talebin arkasındaki nedenlerden bazıları olarak belirtilmektedir.⁵⁶

Öte yandan kadının genel becerilerini kullanarak yaptığı pek çok işin “becerisiz iş” olarak tanımlanması kadın emeğinin ucuza kullanılabilmesine neden olmaktadır. Benzer bir iş erkek tarafından yapıldığında becerili sayılırken, kadın doğal yeteneklerini kullandığı için beceri istemeyen bir iş yaptığı, bunun için ek bir parasal ödüllendirmenin gerekmediğı düşünülmektedir. Bu durum ve ataerkil yapının kadına biçtiğı toplumsal konum, istenen niteliklere sahip olan kadın emeğinin ucuza istihdam edilmesine neden olmaktadır.⁵⁷

Kadın emeğinin “vasıfsız” ve “ucuz” olarak tanımlanması, formel sektörde kadınlara açık olan sınırlı sektörlerin de genç ve bekâr kadınları tercih etmesi, evli ve çocuk sahibi kadınların özellikle son dönemlerde enformel sektöre yönelmesine neden olmuştur. Bu, üretimi ucuzlaştırdığı ve esnekleştirdiğı için işverenler için avantajlı olurken, bir yandan da

⁵⁵ Ecevit, “Türkiye’de Ücretli Kadın Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Temelinde Analizi”, s. 278-279.

⁵⁶ Belkıs Kümbetoğlu, İnci User ve Aylin Akpınar, **Kayıp İşçi Kadınlar**, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2012, s. 26-27.

⁵⁷ EĞİTİM SEN, **1. Kadın Kurultayı**, Ankara, 2004, s.52.

kadınların zamanlarını istedikleri gibi kullanabilmelerini, “asıl işlerinin” ve çocuk bakımının aksamamasını sağlamaktadır ve bu nedenlerle kadınların da tercih ettikleri bir çalışma biçimi halini almıştır. Bununla birlikte, kadınların yaptıkları işi “iş” olarak adlandırmamalarına ve elde ettikleri zaten düşük olan geliri de sadece bir katkı olarak değerlendirmelerine yol açmaktadır. Bu şekilde hem piyasa kadının emeğini istediği biçimde kullanabilmekte, hem de kadın kendi mücadelesini verecek bir zemin kazanamamakta; üretime dâhil oluşu onun güç kazanmasıyla sonuçlanmamakta, var olan egemen değer ve roller geçerliliğini korumaya devam etmektedir.⁵⁸

Koray ev dışında ve ücretli çalışma konusunu kadın açısından değerlendirirken, günümüz toplumunda daha fazla kadının ücretli çalışma yaşamına katıldığını hatırlatırken çalışma yaşamına katılım, para kazanma kadına bazı avantajlar sağlarken, geleneksel toplum yapısı değişmediği sürece kadının ev ve aile sorumluluklarının da devam edeceğinin altını çizer. Kadın böylece iki tür yük altına girmekte ve iki tür iktidar ilişkisiyle karşılaşmaktadır. Sonuç olarak, çoğu zaman, özellikle, düşük ücretle ve ağır işlerde çalışan vasıfsız kadınlar için, işin getirdikleri göturdüklerinden daha az olabilmektedir.⁵⁹

1.4.2.2. Ev Eksenli Çalışma

Ev eksenli çalışma, işverenin doğrudan kontrolü olmadan gerçekleştirilen endüstriyel bir emek süreci olarak tanımlanabilir. Bu emek biçimi fabrika ve atölye sistemini hem ikame etme hem de tamamlama özelliği göstermektedir. Özellikle 1970’lerden itibaren yaygınlaşmaya başlayan ev eksenli çalışma, kayıt dışı olduğu için istatistiklere yansımaya ciddi bir istihdam kaynağı olması ve 2. Dünya Savaşı sonrası gerçekleşen iç göçlerle birlikte kadınların ataerkil yapı ve ücretli emek sömürsü arasında kalmasına yol açması nedeniyle kadın istihdamı açısından önem arz etmektedir.⁶⁰

Ev-eksenli çalışma, çok az ücret karşılığı uzun saatler boyunca yapılan, monoton ve tekrara dayalı bir iştir. Ödenen ücretlerin düşüklüğüne rağmen toplumun en yoksul kesimini oluşturan kadınlar ekonomik sıkıntılarını biraz olsun azaltmak için son çare olarak parça başı iş alırlar. Evlerde yapılmak üzere dağıtılan bütün işler; monoton, zaman alıcı ve vasıfsız

⁵⁸T.C. KSGM, *Çalışmaya Hazır İşgücü Olarak Kentli Kadın ve Değişimi*, Ankara, 1999, s.37

⁵⁹ Koray, “Türkiye Kadın Hareketinin Soru ve Sorunları”, s. 369.

⁶⁰ Utku Balaban, “İstanbul’da Ev Eksenli Çalışmanın Organizasyonel Dönüşümü, 2002-2008”, *İktisat Dergisi*, Ekim-Aralık 2010, s. 64-65.

olarak nitelendirilen işlerdir. Parça başı iş yapmak genellikle kadın işi olarak tanımlanır çünkü ev eksenli çalışma kadınların yatkın oldukları kabul edilen, sabır isteyen, el becerisi gerektiren ve hareketliliği sınırlı işlerdir. İşte bu algılardan dolayı; işlenen, dokunan ya da temizlenen parçalar için ödenen ücret çok düşüktür ve uzun saatler çalışmanın sonunda elde edilen gelirler daima asgari ücretin altında kalmaktadır. Erkeklerin evi geçindirmek zorunda oldukları düşünüldüğünden bu kadar düşük ücretlerle ancak eve geçim katkısı yapan kadınlar çalışmaktadır.⁶¹

Kadınların ev-eksenli üretime katılım biçimleri ve nedenleri, toplumda onlara biçilen roller ve görevlerle yani toplumsal cinsiyet ilişkileri ile yakından ilgilidir. İşte bu nedenle, kadınların ev-eksenli üretimi kadın işi olarak algılanmakta; vasıfsız, eğitimsiz ve yoksul kadının işi olarak kabul edilen bu işlerden edindikleri kazanç ‘pazar parası’ olarak görülmekte ve işverenlerin yoksul kadınlara yaptıkları bir yardım olarak algılanmaktadır. Diğer bir deyişle, ev-eksenli işlerin (daha geleneksel ev bakımı işlerinde olduğu gibi) kadınlar tarafından yapılması, bu işlerin değersizleşmesine neden olmaktadır.⁶²

Ev eksenli çalışmanın nedenlerinden biri geç kapitalistleşen ülkelerde sosyal hizmetlerin yetersiz olması, örneğin kreş vb. eksikliği nedeniyle kadınların çocuk bakımını yürütmelerine olanak sağlayan bu tür istihdam biçimlerine razı olmak zorunda kalmaları, diğeri ise ataerkil toplum yapısının sonucu olarak erkek baskısı nedeniyle ev dışında çalışamamalarıdır.⁶³

Evde yapılan işler değişik biçimler alabilmektedir. Bunlardan en yoğun olanı, fabrika üretimine bağlı olarak, üretimin belirli aşamalarının ev içinde gerçekleştirilmesidir. Tekstil, giyim sanayi, paketlenme ve el işi evde yapılan işlerin bazılarıdır.

Sanayi üretimine bağlı işler yanında, özel ders, daktilo yazımı, çocuk bakımı, yaşlı bakımı, pazarlama, zarf doldurma, çevirmenlik, editörlük gibi hizmet sektörü kapsamındaki işler de evde yapılabilir. Örneğin Türkiye gibi toplumlarda kadınların satmak üzere turşu yapması, yufka açması, elle ya da makine ile mantı, sigara böreği, mezeler hazırlaması

⁶¹Saniye Dedeoğlu, “Evden İçeri bir Ev: Ev Eksenli Üretim ve Kadın Emegi”, **Birikim Dergisi**, 217, 2007, s. 134.

⁶²Dedeoğlu, “Evden İçeri bir Ev: Ev Eksenli Üretim ve Kadın Emegi”, s. 140.

⁶³Fatma Ülkü Selçuk, “Yeni Liberal Politikalar ve Kadın İşgücü”, **TES-İŞ**, Mart 2005, s. 50.

da evde yapılan işler arasında yer almaktadır.⁶⁴ Dolayısıyla kadınlar evde yapılan işlerde, sosyal güvencesiz, iş güvencesi olmadan, düşük ücretle çalıştırılmaktadır. Ürettiklerinin pazar bilgisine sahip olmamaları sonucunda da kadın emeği değersizleştirilmektedir.

Ev eksenli çalışma biçiminde, zaman sınırlı ve yapılacak iş çoksa, evdeki çocuklar ve yaşlılar da çalışmaya dâhil olmuş olur. Bu çalışma biçiminde çalışma saatleri belli değildir. Sigorta, iş garantisi yoktur. Ara dinlenme, fazla mesai ücreti olmadığı gibi, pazarlık etme şansı da pek azdır. Birçok eve dağılmış bulunan bu üretim içinde çalışanların örgütlenmesi de bir hayli zordur. Ev eksenli çalışma, tüm bu sorunlara rağmen ev dışında çalışma imkânı bulamayan kadınlar için bir çalışma alanı ve gelir elde etme biçimi olarak algılanmaktadır.⁶⁵ Kadınların bu işlerde çalışmaları özellikle 1980 sonrasında artış göstermiştir.

Kadınların ev eksenli çalışmaları toplum tarafından “iş” olarak algılanmadığı gibi ev eksenli çalışan kadınların hemen hemen hepsi kendisini “ev hanımı” olarak tarif etmekte ve kendilerini işçi olarak görmemektedirler. Ev eksenli çalışan kadınlar ev işlerinin yanında yirmi dört saatin ortalama on saatinde de ev eksenli üretim yapmaktadırlar. Mesai saati olmayan bu kadınlar, Ebru Moçoş’un belirttiği gibi, fazla mesaiyle dumansız fabrikalarda çalışmaktadırlar.⁶⁶

İnci User de ev eksenli enformel işlerin toplum tarafından kadınlar için bir imkânmış gibi algılandığına vurgu yapmaktadır. Toplum ev eksenli işleri, kadınların hem çalışıp para kazanmasını hem de ev işleri ve çocuk bakımı gibi görevlerini aksatmamasını sağlayan dolayısıyla kadının ev dışına çıkmadan hem geleneksel rollerini yerine getirmesine hem de eve maddi katkı sağlamasına olanak tanıyan bir fırsat olarak algılamaktadır.⁶⁷ Reyhan Atasü Topçuoğlu kadınların ev eksenli çalışmasının ve ürettiklerinin “katkı” olarak tanımlanmasının ise onların kendilerini işçi olarak tanımlamalarını engellediğine işaret eder. Bu sürecin sistematik bir süreç olduğunu, ataerkil yapının bilinçli olarak kadınların emeklerini saklayarak

⁶⁴ Karakoyun, s.18.

⁶⁵ <http://feministatolye.org/index.php/morbolge/sozluk/84-evksenlicalisma> (Erişim:30.04.2013)

⁶⁶ Ebru Moçoş, “Ev Eksenli Üretim: Dumansız Fabrikalarda Kadın Emeği”, **TES-İŞ**, Mart 2005, s. 55.

⁶⁷ KSGM, **Çalışmaya Hazır İşgücü Olarak Kentli Kadınlar ve Değişimi**, Ankara, 1999, s.10.

değersizleştirdiğini ve onların işçilik statüsünü yok saydıklarını söyler. Bundan dolayı bu süreçte ev eksenli çalışma, kadınlık tanımına dâhil olmaktadır.⁶⁸

Her toplum, bir erkek veya kadını, farklı nitelikleri, davranış modelleri, rolleri, sorumlulukları, hakları ve beklentileri olan bir erkek ve kadına, eril ve dişile yavaş yavaş dönüştürür. Biyolojik olan cinsiyetten farklı olarak erkeklerin ve kadınların toplumsal cinsiyet kimlikleri psikolojik ve sosyolojik olarak belirlenmiştir.⁶⁹

Toplumsal cinsiyet ilişkileri, yaşamın hemen hemen her alanında daha baskın erkekler ile genellikle ikinci plana itilen kadınların yer aldığı eşit olmayan güç ilişkisi içermektedir. Erkekler ile kadınlara verilen değer birbirinden çok farklıdır. Erkeklerle atfedilen işlevlere ve görevlere verilen değer bile birçok açıdan kadınlara atfedilen işlevlere ve görevlere verilen değerden daha büyüktür. Toplumun tarihsel olarak erkek egemen bir yaklaşımla şekillenmiş olduğu her gün biraz daha kabul edilmekte, erkek egemenliği, toplumun bütünü için genel bir norm olarak kabul edilmekte ve bu da politika ve yapılara yansımaktadır. Böylece, politikalar ve yapılar genellikle erkek üzerinden şekillenmekte ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine sebep olmaktadır.⁷⁰

Buraya kadar yapılan tanımlamalardan ve açıklamalardan anlaşılacağı üzere, yerleşik iktisat her ne kadar birçoğunun faaliyetlerini “piyasa dışı” vb. olduğu için yok saymaya çalışsa da kadınlar sürekli üretim halindedir. Özkaplan, feminist iktisatçıların literatüre en önemli katkılarından birisinin, toplumsal yeniden üretim kategorisiyle, yerleşik iktisat anlayışına karşı çıkmaları olduğunu belirtir. Piyasa üzerinden, metalaşmış, parasallaşmış bir değiş tokuşun dışında, ev işleri, çocuk bakımı, yaşlı bakımı gibi farklı üretim faaliyetlerini kapsayan yeniden üretimin daha geniş kapsamlı ele alınması çok önemlidir. Özkaplan yeniden üretimi üç başlık halinde incelemektedir. Buna göre: işgücünün yeniden üretimi, mevcut yaşamın sürdürülmesi için harcanan emek anlamında toplumsal yeniden üretim ve bir sonraki

⁶⁸Reyhan Atasü Topçuoğlu, “Kapitalizm ve Ataerkillik Enformel Alanda Anasıl Eklemlenir? Bilinçli Saklama ve Saklayarak Değersizleştirme Mekanizmalarının Ev Eksenli Çalışmada İşleyişi”, **Kapitalizm Ataerkillik ve Kadın Emeği Türkiye Örneği**, İstanbul: Sav Yayınları, 2010, s.106-113.

⁶⁹Gülşay Günay ve Özgün Bener, “Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri”, **TSA**, Yıl 15, Sayı 3, 2011, s. 167.

⁷⁰T.C. KSGM, **Toplumsal Cinsiyet Ulusal Eylem Planı 2008-2013**, Ankara, 2008, s.15.

kuşağın yetiştirilmesi için harcanan emek olarak insanların yeniden üretimi; hepsi görünmeyen kadın emeğidir.⁷¹

Kapitalist üretimin kar güdüsüyle hareketi yerel dinamiklere eklemlenmesi ve yerel toplumsal ve kültürel ilişkileri kendi yapısına eklemesi ile sonuçlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet ilişkileri ve ideolojileri ise bu yerel yapıların en özgüllerinden olup, kadınların kapitalist üretime katılma biçimlerini belirlemektedir. Kapitalizm bu ilişkiler sayesinde kadınları dezavantajlı bir konumda üretime dâhil etmekte ve bu sayede kar güdüsünü tatmin edebilmektedir.⁷²

Esnek istihdam modellerinde, işe giriş çıkış saati, çalışma saatleri/süreleri, ücreti vb. belirli standart bir işçi tipi yoktur. Klasik ya da standart olarak nitelendirilen hizmet ilişkilerinin yanı sıra uygulanmaya başlanan bu yeni istihdam biçimleriyle, yarım gün ya da haftanın belirli günleri çalışan, geçici olarak istihdam edilen, çağrı üzerine çalışmaya gelen hatta işyerine gelmeden kendi evinde çalışan işçi tipi ortaya çıkmıştır.⁷³ Mesai saatlerinin esnekliği yüzünden kadınların da tercih sebebi olan bu işler süresiz, sosyal güvencesiz, sendikalaşma imkânı olmayan işlerdir. Enformel ve part time işler kadınların ev yükü ile çalışma hayatı arasındaki dengeyi kolaylaştırıcı yeterli çabanın gösterilmediği ülkelerde kadınların istihdama katılmaları için bir alternatif olarak algılanmakta⁷⁴ ancak kadınlar için daha zor koşullara yol açmaktadır.

Türkiye örneğinde öne çıkan bulgular da, yukarıda kapitalizm ve ataerkil sistem ilişkisi bağlamında tarif edilen kadının toplumsal konumu ile örtüşmekte; kadınların ev içi rolleri olan annelik ve eşlik ağır basarken, emek piyasasına eklemlenmeleri ancak ataerkil sistemin elverdiği sınırlılıklar içinde gerçekleşmektedir. Bu sınırlılıklar kapitalist sistem içinde kadın emeğinin değersizleşmesi ile sonuçlanmakta ve kadın emeğini çoğunlukla enformel alana hapsedmektedir.⁷⁵ Ataerkil sistem içinde kadınların asli görevi annelik ve eşlik olarak belirlenince, kadınların emek piyasalarındaki konumları otomatik olarak ikincil

⁷¹Nurcan Özkaplan, “Duygusal Emek ve Kadın İş/Erkek İş”, **İktisat ve Toplumsal Cinsiyet**, s. 38.

⁷²Dedeoğlu, “Endüstriyel Üretimde Kadın ve Göçmen Emeği: Ataerkillik ve Enformel Emek”, s.275.

⁷³Fatma Kocabaş, “Endüstri İlişkilerindeki Dönüşüm”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:10, s. 17.

⁷⁴KSGM, **Çalışmaya Hazır İşgücü Olarak Kentli Kadınlar ve Değişimi**, s. 4-5.

⁷⁵Nitekim 8 Ocak 2015 tarihinde açıklanan kadınların çalışma yaşamı, çocuk bakımı ve ailenin korunmasına dair düzenlemeleri içeren *Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısı'nın Korunması Programı Eylem Planı* da paragrafı destekleyici niteliktedir.

öncelikte olmakta; kadın emeği ancak ailenin ihtiyaçları söz konusu olduğunda işgücü piyasasına eklenmektedir.⁷⁶

Ev işleri nitelik gerektirmeyen işler olarak algılandığı için genel olarak kadınların eğitim görmelerine sıcak bakılmamakta bundan dolayı ihtiyaç halinde kadın iş aradığında eğitimsiz olduğu ve herhangi bir vasıfa sahip olmadığı için istihdama katılmamakta ya da ev eksenli, zor koşullarda, düşük ücretli, güvencesiz işlerde istihdam edilmektedirler. Örgün eğitimden faydalanamamış kadınlar işgücüne katılmak istediklerinde alternatif olarak mesleki eğitim faaliyetlerinden yararlanabilmektedirler. Mesleki eğitim kursları kadına “para kazanma” yanında toplumda algılanan ikincil konumunun da önüne geçebilir ancak toplumsal cinsiyet anlayışından uzak bir yaklaşımla mesleki eğitim faaliyetleri sürdürülürse kadın-erkek arasındaki cinsiyetçi ayrım, kadın işi erkek işi ayrımı sürdürülmeye devam edecektir. Teze bu bölümle başlamanın nedeni kadın istihdamına ve tezin üçüncü ve dördüncü bölümlerinde aktarılabilecek olan mesleki eğitim faaliyetlerine toplumsal cinsiyet arka planından bakabilmeyi sağlamaktır.

Çalışan kadın hem iş yaşamında cinsiyet temelli ayrımlarla uğraşır hem de ev ve çalışma yaşamının getirdiği artan yük ve sorumlulukları üstlenmek, karşılaştığı sorunları ise bireysel olarak çözmeye çabasıdadır. Sonuçta, kadınların ev dışındaki ekonomik faaliyetlere katılmalarıyla birlikte belirli ölçüde özgürlük ve bağımsızlık kazansa da birçok sorunla da karşılaştığı açıktır. Bu çelişkili nitelik gelişmekte olan, dolayısıyla kadının eğitiminin düşük kaldığı, istihdama katılımının sınırlı olduğu ülkelerde daha da yoğun hissedilmektedir.⁷⁷

Bu analiz çok önemlidir çünkü kadınların düşük istihdam oranlarının, istihdam sürecinde ve işgücü dışında karşılaştıkları sorunların/engellerin temel nedeni ataerkilliğin yapı ve kapitalizmin işbirliğidir. Hartmann, kapitalizm ile ataerkilliğin, birbirleriyle etkileşim içinde olan ayrı alanlar olarak ele alınmasının önemini ısrarla vurgular, fakat iktisadi alanın öncelik kazandığını dolayısıyla ataerkinin bu doğrultuda sürekli olarak üretim ilişkilerini dönüştürüp değiştirdiğinden bahseder.⁷⁸ Diğer bir deyişle yerleşik iktisat çıkarlarına uygun olan ataerkil

⁷⁶ Öztürk ve Dedeoğlu, “Kapitalizm ve Ataerki İlişkisi Çerçevesinde Kadın Emeği”, s. 16.

⁷⁷ T.C. KGSM, **Gıda İşkolunda Çalışan Kadınların Koşulları ve Geleceği**, Ankara, 1999, s.12.

⁷⁸ Bkz. Heidi Hartmann, Marksizm ve Feminizmin Mutsuz Evliliği, Der. Gülnur Acar Savran ve Nesrin Tura Demiryontan, **İçinde Kadının Görünmeyen Emeği**, 2. Basım, Yordam Kitap: İstanbul, 2012.

düşünce yapısıyla örülmüş cinsiyet körü bir yapıya sahiptir.⁷⁹ Dolayısıyla kadın istihdamı konusunda doğru analizler yapabilmek için cinsiyet körü yaklaşımlardan arınmak gerekmektedir.

Kadın istihdamını cinsiyet körü yaklaşımlardan arındırarak analiz edebilmek için ilk olarak yerleşik iktisattaki erkek egemen tanımlamalardan kurtulmak amacıyla bu bölümde işgücü ve istihdamla ilgili temel kavramlardan bazıları (aktif nüfus, çalışma ve istihdam ile kadın işgücü kavramları) yerleşik iktisattaki tanımlarının yanında feminist iktisattaki eleştirileriyle birlikte incelenmeye çalışıldı. Temel iktisadi kavramların toplumsal cinsiyet arka planı ele alındıktan sonra bölümde kadın işgücü kavramı ücretsiz ve ücretli kadın işgücü olarak iki alt başlığa ayrılarak açıklanmaya çalışılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KADIN İSTİHDAMI VE İŞSİZLİĞİ

Bir önceki bölümde kadın işgücü ile ilgili temel kavramlar toplumsal cinsiyet perspektifi ile ele alınmaya çalışılmıştı. Bu bölümde de Türkiye’de kadın istihdamının zaman içerisinde nasıl bir seyir izlediğini daha net okuyabilmek amacıyla siyasal, sosyal ve ekonomik arka plana tarihsel açıdan bakmak gerekecektir.

Leyla Kırkpınar da hangi açıdan bakılırsa bakılsın, Türk kadınının bugününü yorumlamanın en iyi yolunun, Türkiye’nin yakın tarihi içerisinde şekillenen siyasal, kültürel ve toplumsal dönüşümlere tarihsel perspektiften bakmak olduğunu vurgulamaktadır.⁸⁰ Dolayısıyla bu bölümde Türkiye’de kadın istihdamı dönemler halinde ele alınacaktır.

Ayrıca bu bölümde Türkiye’deki kadın istihdamı ile ilgili istatistiki veriler aktararak yorumlanmaya çalışılacaktır. Karşılaştırma yapılabilmesi ve toplumsal cinsiyet farklılıklarının nicel olarak da gösterilebilmesi için erkeklerin istihdamıyla ilgili sayısal bilgilere de yer verilecektir.

Daha sonra birinci bölümde aktarılan ataerkil yapı ve kapitalist sistemin uyum gösterdiği düzen içinde kadınların işgücü piyasasında “ikincil işgücü ordusu” haline getirilmesi ve bunun sonucunda iş piyasasında ve iş piyasasına katıldıktan sonra karşılaştıkları zorluklar, bu bölümde Türkiye özelinde, incelenecektir.

⁸⁰Leyla Kırkpınar, “Türkiye’de Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın”, **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, , 1998, s. 13.

2.1. KADIN İSTİHDAMINA DÖNEMSEL BAKIŞ

Dönemleme yapılırken Türkiye'nin içsel dinamikleri ile birlikte dünyada meydana gelen ve Türkiye'yi etkileyen sosyal, siyasal ve ekonomik dönüm noktaları arasındaki tarihler seçilmiştir. Bu dönemler, Türkiye'nin sosyo-ekonomik ve siyasal yapısı incelenirken yaygın olarak kullanılan 1950 yılına kadar olan cumhuriyet dönemi, hızlı kentleşmenin olduğu 1950'ler ile 1980 arası ve neoliberal dönüşümle farklı bir evreye adım atan 1980'li yıllar ve sonrasıdır. Dönemler içinde özellikle 1980 ve sonrası kadınlar için mesleki eğitim vurgusunun daha çok yapıldığı bir dönem olduğu için tezin konusu açısından daha çok önem arz etmektedir.

2.1.1. 1950 ÖNCESİ DÖNEM: ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ

1950 öncesi kadın emeğine dair cumhuriyet dönemiyle ilgili açıklamalara geçmeden önce Osmanlı'dan kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Çünkü bazı alanlarda olduğu gibi kadın istihdamında da Osmanlı Devleti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında bir süreklilik, bir bağlantı söz konusudur. Dolayısıyla Cumhuriyet Dönemi kadın istihdamına geçmeden önce Osmanlı toplumundan kalan kadın emeği mirasına kısaca değinmek gerekecektir.

Makal, Osmanlı'da 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başından itibaren kadının çalışma yaşamında göz ardı edilemeyecek bir düzeyde yer aldığından bahseder. Osmanlı'da kadınların büyük bir kısmı tahmin edileceği üzere tarımda çalışmaktaydı. Toplumsal yapı özellikleri hemen değişmediği için kadınların tarımdaki yüksek istihdam oranları belli bir döneme kadar Türkiye Cumhuriyeti'nde de devam etmiştir. Ayrıca evlerdeki tezgâhlarda yapılan üretim de kadınların diğer bir çalışma şeklidir. Ev içinde özellikle halı dokumacılığı büyük bir yer edinmektedir. Kadınların ev içindeki bu çalışmaları daha sonra fabrikalarda ücretli olarak istihdam edilmelerinin de ilk adımı olmaktadır. Osmanlı'da kadın istihdamındaki bu dönüşümler Batı ülkelerinde yaşananlarla genel olarak paralel, ancak belli bir zaman aralığıyla gerçekleşmiştir.⁸¹

⁸¹Ahmet Makal, Kadın Emeğinin Tarihsel Kökenleri, **Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği**, Birinci Basım, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi, 2012, s.a. 38-46.

Cumhuriyet dönemi kadın istihdamına geçmeden önce cumhuriyet dönemi ekonomi politikasına değinmek faydalı olacaktır. Erken cumhuriyet dönemi ekonomik sisteminde, Kepenek ve Yentürk'ün de bahsettiği gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonraki dönemde 1930'lardan itibaren özel sermayenin yetersizliğinden dolayı devletin aktif rol aldığı ithal ikamesi sürecine girilmiştir.⁸² İthal ikameci sistem, Keynesyen politikaların geç kapitalistleşen ülkelerce uygulanan halidir. 1929 yılında ortaya çıkan krizden klasik iktisadi yaklaşımın söylemleriyle çıkılamayınca yerine devlet müdahalesinin ikame ettirilmesi gerekmişti.⁸³ Devlet müdahalesini savunan talep yanlı Keynesyen politika bu dönemde krizden çıkış için bir umut olmuş ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da dünya üzerinde iyice yerleşerek uygulanmaya başlanmıştır. Gelişmiş ülkelerde Keynesçilik az gelişmiş ülkelerde ise Keynesyen politikalara benzer ithal ikameci politikalar uygulanmıştır. Bu politikalar devlete sistem içinde çok büyük bir rol vermiştir.

Türkiye'de devletin ekonomide aktif rol oynamasına örnek olarak iktisadi devlet teşekkülleri gösterilebilir. Makal, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin kadınların işgücü piyasasına girişine katkı sağladığını, kadınlara istihdam alanı oluşturduğunu belirtmektedir. Ancak İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde de kadınlar çoğunlukta geleneksel faaliyet alanlarında yoğunluk gösteriyorlardı.⁸⁴

Makal, cumhuriyetin ilk yıllarında kadın istihdamıyla ilgili verilerin sınırlı kaldığını daha sonraki yıllarda artmaya başladığını, özellikle 1936 yılında çıkarılan İş Kanunu'nun verilerin artış göstermesinde etkili olduğunu belirtir.⁸⁵ Leyla Kırkpınar da kadınların çalışma hayatının düzenlenmesinde, en önemli aşama olarak 1936 yılında çıkarılan İş Kanunu'nu işaret eder. Bu yasayla kadın, erkek ve çocukların çalışma koşulları yeniden düzenlenmiş; o tarihe kadar çalışma hayatıyla ilgili düzenlemelerde yer bulamayan kadınlara bu kanunla yer verilmiştir.⁸⁶

⁸²Yakup Kepenek ve Nurhan Yentürk, **Türkiye Ekonomisi**, 16. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2004,

⁸³ Yüksel Bilgili, **İktisat Okulları**, Yenilenmiş 6. Bası, İstanbul: İkinci Sayfa Yayınevi, 2012, s. 109.

⁸⁴Makal, "Kadın Emeginin Tarihsel Kökenleri", s. 55-57.

⁸⁵Makal, "Kadın Emeginin Tarihsel Kökenleri", s.47.

⁸⁶Kırkpınar, s. 24.

1950 öncesi dönemde, (1950-1980 arası dönemde olduğu gibi), tarımda çalışan kadınlar, kadın istihdam oranlarını yükseltmektedir. Kadın istihdamının 1950 öncesinde artış göstermesinin bir diğer sebebini Toksöz, İkinci Dünya Savaşı döneminde savaşa katılmamamıza rağmen erkeklerin seferberlik nedeniyle silâh altına alınmalarına, dolayısıyla kadın ve çocukların da erkeklerden boşalan işlerde yer almaya başlamalarına bağlar.⁸⁷ Makal, böyle bir dönemde çıkarılan 1940 tarihli Milli Korunma Kanunu'yla İş Kanunu'nda bazı esnekliklere gidildiğine, ayrıca kadın ve çocuklara yönelik koruma hükümlerinin de askıya alındığına vurgu yapar.⁸⁸

1950 öncesi kadınların ücretli istihdam edildikleri sektörlere bakıldığında, geleneksel faaliyet alanları olan dokumacılık ve gıdada yoğunlaştıkları görülür. Modern sektörlerde beklenen seviyenin üzerinde olmaları ise biraz önce bahsedildiği gibi savaş dolayısıyla erkeklerin cephede olmalarından kaynaklanmaktadır. Savaş sonrası erkekler işgücüne geri döndüklerinde kadınların bir kısmı geleneksel istihdam alanlarına dönmüş, diğer kısmı ise istihdam dışına çıkmıştır.

1950 öncesi kadın istihdamının özelliklerini Makal şu şekilde genellemektedir: 1920 ve 1950 arası dönemdeki kadın işgücü ele alındığında kadınların hem Osmanlı'da hem de Cumhuriyet Türkiye'sinde aynı şekilde, sürekli geleneksel olarak nitelendirilen işlerde istihdam edildikleri göze çarpar.⁸⁹

Çoğu konuda olduğu gibi kadın istihdamında da devlet politikaları oldukça önemlidir. Firdevs Gümüşoğlu'nun aktardığına göre 1950 öncesinde özellikle geleneksel mesleklerde kadınlara yer verilmesine rağmen ders kitaplarında kadınların iş yaşamına girmeleri konusunda cesaretlendirildikleri görülmektedir. 1950 sonrasında ise artan sayıda kadın iş yaşamına dâhil olmasına rağmen ders kitaplarında kadınların faaliyetleri ev içi ile sınırlandırılmaktadır. Gümüşoğlu bu durumu 1950 öncesinde aşılana cesaretin ortadan kaldırılması biçiminde yorumlar.⁹⁰ Dolayısıyla devlet bir dönem kadın istihdamını artırmak istemiş daha sonra bundan vazgeçmiş ve eğitim sistemini de bu politikaları aktarmak için araç

⁸⁷Gülay Toksöz, "Kalkınmada Farklı Yörüngeler", **Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği**, Birinci Basım, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi, 2012, s. 181.

⁸⁸Makal, "Kadın Emeğinin Tarihsel Kökenleri", s. 51.

⁸⁹Osmanlı Dönemindeki Kadın İstihdamı İle İlgili Bilgi Edinmek İçin Bkz. Kadın Emeğinin Tarihsel Kökenleri.

⁹⁰Firdevs Gümüşoğlu, "Cumhuriyet Döneminin Ders Kitaplarında Cinsiyet Roller (1928-1998)", **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998, s. 113.

olarak kullanmıştır. Üçüncü bölümde kadınlara yönelik mesleki eğitim incelenirken eğitim-istihdam ilişkisinin kurulmasında da aynı yolun izlendiği görülecektir.

2.1.2.1950-1980 ARASI GEÇİŞ DÖNEMİ: KIRDAN KENTE GÖÇ, HIZLI KENTLEŞME VE KADIN İSTİHDAMI

Makal, 1950 yılını kadın istihdamı açısından bir dönüm noktası olarak görür. Çünkü daha önce de bahsedildiği gibi, İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle birlikte erkekler işgücüne geri dönmüş, dolayısıyla kadın istihdamında da yavaş yavaş düşmeler görülmeye başlanmıştır. Makal, kadın istihdamının bu dönemde düşme eğilimine girmesinin bir diğer nedeni olarak tarımda ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların 1950'li yıllarda başlayan kentlere göçlerle birlikte kentlerde gerekli eğitim ve vasıftan yoksun olarak evlere kapanmasını gösterir.⁹¹ Toksöz de Türkiye'de kadınların işgücüne katılımının 1950'lerin ortalarından itibaren % 70'lerden % 20'lere doğru sürekli olarak düşüşünü aslen kırdan kente göç sonucu tarımda istihdam edilemeyen kadın nüfusun kentteki iş piyasasında kendisine yer bulamamasına bağlar.⁹²

1950'den sonra eğitim ve göç sosyal hayatı etkileyen en önemli iki unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Kadınlar açısından bu dönemde bu iki olgu değerlendirildiğinde, eğitim görmüş kadınların görmemişlere, kenttekilerin ise köydekilere göre daha iyi koşullarda olduğu gözlenmektedir. Bu dönemde anneler kızlarının eğitim görerek kente göç etmelerini istemekle beraber evdeki işlere de hâkim olacak şekilde yetişmelerini ve evlenme çağlarını da kaçırmamalarını istemektedirler. Göç sonucu kadının köye göre daha iyi koşullara ulaşması “kentli evkadını” olmalarıyla sağlanmıştır. Bu dönemde kadınlar için evlilik önemli bir sosyal hareketlilik unsuru olmuştur. Evlilik yoluyla kadının sosyal statüsünün belirlenmesi ve erkeğe bağımlı hale getirilmesi bu dönemde yaşanan toplumsal dönüşümün ataerkil toplum yapısına uyumlu şekilde oluşmasını sağlamıştır.⁹³

⁹¹Makal, “Kadın Emeğinin Tarihsel Kökenleri”,s. 74.

⁹²Bkz. Kayıp İşçi Kadınlar, Gülay Toksöz Kadınların Durumu,

⁹³ Özbay, “Kadınların Ev İçi ve Ev Dışı Uğraşlarında Değişme”, 1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar,1993,s. 144-147..

TÜSİAD'ın 2008 yılında yayınlanan raporunda da 1950'lerin ortalarından itibaren kadın istihdamında düşüş yaşanmaya başladığı belirtilir ve esas neden olarak aynı şekilde kırdan kente göçle birlikte tarımdan kopan kadınların istihdama giderek daha az katılması gösterilir. Raporda bazı sosyal bilimcilerin kadın istihdamı ile ilgili olarak kır- kent dengesi bozulan ülkelerde böyle bir durumun belli bir dip noktasına kadar yaşandıktan sonra normale döneceğini savunduklarına vurgu yapılmaktadır.⁹⁴ Ecevit de böyle bir dip noktasından bahsetmektedir. Kadınların işgücüne katılımı ile ilgili analizlerde kullanılan U eğrisine göre, kadın istihdamı belli bir orana kadar düşecek, ancak daha sonra tekrar yükselmeye başlayacaktır.⁹⁵

2.1.3.1980 SONRASI DÖNEM: NEOLİBERAL DÖNÜŞÜM, KÜRESELLEŞME, ESNEKLEŞME VE KADIN İSTİHDAMI

1980 sonrası dönemde kadın istihdamıyla ilgili açıklamaları bu dönemde önem kazanan neoliberal politikadan ve bu politika sonucunda meydana gelen dönüşümlerden yola çıkarak açıklamak daha doğru olacaktır.

Neoliberal politikaların dünya üzerinde yaygınlaşmasına neden olan olayları genel olarak şöyle sıralamak mümkündür: 1980'lerin başlarından itibaren Thatcher'ın İngiltere'de ve Reagan yönetiminin ABD'de uyguladıkları neoliberal ekonomi politikalarının bir iktisadi düşünce ve uygulama olarak dünyaya yayılması, Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası finans kurumlarının neoliberal görüş eksenli oluşturduğu ve "Yapısal Uyum" adını verdiği programlar, 1980'li yıllara kadar kapitalizme alternatif olma özelliğini koruyan komünizmin çökmesi ve soğuk savaşın sona ermesi ve son olarak küreselleşme neoliberal politikaların 1980 ve sonrasında dünyada yaygınlaşmaya başlamasına neden olmuştur.⁹⁶

Krize giren kapitalist sistemin Keynesçi refah devleti uygulamalarından kopuşu sermayenin yeni bir birikim stratejisine ihtiyaç duymasındandır. Yeni liberal sermaye birikim rejiminin uygulamasında ise uluslararası finans kuruluşlarının (IMF, DB vb.) direktifleri ile içeride (Türkiye'de) aynı taleplerde bulunan çevrelerin çalışmaları etkili olmuştur.

⁹⁴TÜSİAD-KAGİDER, *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri*, 2008, s. 115.

⁹⁵Yıldız Ecevit 2003 yılında yaptığı bir çalışmada U eğrisinin Türkiye için de geçerli olabileceğini ve artık dip noktaya gelindiğini ve kadın istihdamının Türkiye'de % 26'nın altına düşmeyeceğini düşündüklerini belirtmiş ancak o dönemde beklenen olmamış kadın istihdam oranları % 26'nın altına da düşmüştür. Bkz. Tablo 2, s. 38.

⁹⁶Ekrem Erdoğan, Mehmet Zeki Ak, *Neoliberal Ekonomik Dönüşüm ve Sendikalar*, **Kamu-İş**, C:7,S:2,2003.

Türkiye’de 1980’den bu yana uygulanan politikalar daha çok sermayenin talepleriyle ve birikimin o anki belirli ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir. Bir dönem için karlı olanaklar sunan politikalar, verili birikim sürecinin sınırlarına ulaştığında yeterli olmamakta ve “yanlış” olarak değerlendirilmektedir.⁹⁷ Ümit Akçay’ın da belirttiği gibi piyasada farklı sermaye grupları vardır ve birbirleriyle rekabet içindedirler ve her bir sermaye grubu, yeni kurulduğu dönemlerde, diğer sermayeler ile rekabet edebilmek için devletten sektörel, bölgesel ya da ulusal koruma talep eder; belirli bir rekabet eşiğini aştığında ise artık bu korumaya karşı çıkar. Ancak güçlü olan ise süreci kendi istediği yöne yönlendirebilmektedir. Güçlü olan sermaye grubu piyasaya egemen olmakta ve kendi çıkarları doğrultusunda ortaya attığı projesini önce “tüm sermayenin” sonra da “tüm toplumun” projesi haline getirmektedir.⁹⁸

Kapitalizm toplumsal ilişkiler sistemi olarak kendini kurmaya başladığı andan itibaren, içinde yer aldığı ilişkiler ağını farklı düzeylerde sürekli olarak değiştirir. Bundan dolayı Fuat Ercan, kapitalizmin dinamik bir süreç olduğunu ve zaman içinde ihtiyaçları doğrultusunda dönüşümler yaşadığını göz ardı etmeden analiz yapılması gerektiğine vurgu yapmaktadır.⁹⁹

Nitekim 1980’de hükümetin 24 Ocak kararlarını sermayenin beklentileri doğrultusunda almaya çalışması ve ardından gelen 12 Eylül askeri darbesi kararların önündeki en büyük engeli kaldırmış ve kapitalizme uygun bir dönüşümün yaşanması sağlanmıştır. Kararların alınmasında büyük rol oynayan Turgut Özal “12 Eylül olmasaydı bu ekonomik programın neticelerini alamazdık”¹⁰⁰ diyerek, aslında kapitalizmin ilişkiler ağını nasıl kendi istemi doğrultusunda yeniden inşa ettiğini göstermektedir.

Türkiye’de 1980 dönüşümünün mihenk taşlarından biri olan 24 Ocak kararları, içe yönelik birikim sürecinden dışa yönelik birikim sürecine (ihracatı arttırmaya, finansal liberalizasyonu sağlamaya ve sermaye donanımını güçlendirmeye yönelik politikalar vb.) dönüşümü sağlamaya yönelik düzenlemeleri içermektedir. Melda Yaman Öztürk ve Ercan, bu

⁹⁷Melda Yaman Öztürk ve Fuat Ercan, “1979 Krizinden 2001 Krizine Türkiye’de Sermaye Birikimi Süreci ve Yaşanan Dönüşümler”, **Praksis**, s. 69.

⁹⁸Ümit Akçay, “Sermayenin Uluslararasılaşması ve Devletin Dönüşümü: Tekrokratik Otoriterizmin Yükselişi”, **Praksis**, s. 23.

⁹⁹Fuat Ercan, “Sermayeyi Haritalandırmaya Yönelik Kavramsal Düzenekler”, **Praksis**, s.17.

¹⁰⁰Korkut Boratav, **Türkiye İktisat Tarihi**, Ankara: İmge Yayınevi, 2003,s.148.

dönüşüm ve 1980 darbesinin işçi sınıfı mücadelesine büyük bir darbe vurduğuna ayrıca kurumsal yapıları ve devletin rolünü de dönüştürdüğüne dikkat çekmektedirler.¹⁰¹

Devlet anlayışındaki ve ekonomi politikasındaki dönüşümle birlikte endüstri ilişkilerinde de bir dönüşüm yaşanmıştır. Fordizm'in egemen üretim sistemini oluşturduğu dönemde uygulanan Keynesçi iktisat politikalarıyla birlikte devletin endüstri ilişkilerinde de önemli görevleri vardı; ancak Fordizm'in 1970'lerdeki krizi, birçok hükümetin Keynesçi talep yönlü politikalara olan güvenini sarsmış ve onların yerine liberal ve monetarist politikaları uygulamaya yöneltmiştir. Dolayısıyla Keynesçi uzlaşmanın ve refah devleti modelinin sonuna gelinmiş, endüstri ilişkileri ve işçi sendikaları büyük kayıplar vermiştir.¹⁰² Ortaya çıkan neoliberal ekonomi politikaları, sermaye piyasalarının ve uluslararası ticaretin serbestleştirilmesini, emek piyasalarının esnekleştirilmesini, toplumsal harcamaların kısılmasını, vergilerin azaltılmasını ve özel sektörün desteklenmesini esas almıştır.¹⁰³

Topçuoğlu, alışlagelmiş fabrika işçiliğinin yerini işsizliğe ve kayıt dışı istihdama bırakmasını yukarıda bahsedilen süreçle ortaya çıkan üretim ilişkilerinin küreselleşmesine ve esnekleşmesine, dolayısıyla formel sektördeki istihdam olanaklarının artan nüfusun gerisinde kalmasına bağlar.¹⁰⁴ Küreselleşme ile birlikte, düşük ücretli ve tehlikeli işlerde artış olmuş; çok sayıda görece yüksek ücretli ve güvenceli iş, yerini işgücü piyasalarının kuralsızlaşması, esnekleşmesi ve taşeronlaşma uygulamaları ile çok sayıda enformel, düşük ücretli işe bırakmış ve kadınlar giderek artan oranda bu işlerde çalışmak zorunda kalmışlardır. Türkiye'de kadın istihdamının yapısının incelendiği bölümde sayısal veriler ışığında bu durum daha net görülecektir.

Öte yandan Türkiye, 1980 yılında uygulamaya konulan yapısal uyum programlarıyla ithal ikameci gelişme modeli yerine ihracata yönelik gelişme modeline geçmiş ve dış piyasada rekabet edebilmek adına işgücü maliyetlerini düşürme çabasına girilmiştir. Dolayısıyla esnek çalışma, kısmi zamanlı çalışma, eve iş verme vb. uygulamaların önü açılmış; işverenler kayıtlı işçilerinin yanında, işin daha büyük bir kısmını kayıt dışı ve güvencesiz ev eksenli çalışan

¹⁰¹Öztürk ve Ercan, s. 75.

¹⁰²M. H. Bilgin, **Yeni Teknolojiler ve Üretim Sistemlerindeki Değişimin Emek ve İstihdam Üzerindeki Etkileri**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu, 2000),s.59.

¹⁰³Kocabaş, s. 10.

¹⁰⁴Topçuoğlu, s. 79.

kadın işgücüyle yaparak böylece son derece ucuz, hiçbir yasal yükümlülüğü olmayan emekten yararlanarak üretimlerine devam etmişlerdir.¹⁰⁵ Sonuç olarak 1980 sonrasında artarak yaygınlaşmaya başlayan ve günümüzde de varlığını koruyan kayıt dışı sektöre “büyük bir problem” hatta ev eksenli, güvencesiz çalışan kadınların çoğunlukta olduğu düşünüldüğünde “büyük bir kadın problemi” demek yanlış olmayacaktır.

KSGM’nin (Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü), kadın istihdamına yönelik hazırlamış olduğu bir araştırmada, devletin enformel sektörün karşısında olmadığı, aksine enformel sektöre göz yumduğu belirtilmektedir. Hukuk dışında yer almasına rağmen mevcut yapı içinde varlık göstermeye devam etmekte ve politika yapıcılar tarafından önlemeye yönelik etkili bir davranış ve düzenleme görülmemektedir. Hatta araştırmada enformel sektör, devletin kriz dönemlerinde ortaya çıkması muhtemel sosyal patlamaları önlemek adına kullandığı bir tampona benzetilmektedir.¹⁰⁶

Kümbetoğlu, User ve Akpınar’ın da belirttiği gibi işsizliğin çok yüksek olduğu ve bir tehdit olarak çalışanları baskı altında tuttuğu koşullarda, kayıt dışı istihdamın bir çözümmüş gibi düşünülmesi bu tür istihdamdaki bütün haksızlıklara göz yumulması demektir. Çalışanların örgütsüz olduğu, herhangi bir hak arama mücadelesi gösteremediği açıkken, bu istihdam biçimini yoksulluğa karşı bir alternatif olarak görmek, çalışan ama buna rağmen yoksul olmaya devam eden bir kesim yaratmaktır.¹⁰⁷ Özellikle bu tür işlerde kadınların çalıştırıldığı düşünüldüğünde kadınların ne kadar büyük bir zorluk içinde oldukları daha net anlaşılacaktır.

Özetle, aile içi sorumlulukları nedeniyle kadınların emek piyasası ile ilişkisi çoğunlukta esnek kalmakta, dolayısıyla yeni üretim örgütlenmeleri de kadınların bu durumlarından yararlanmakta ve esnekleştirmeye çalıştıkları yapıya kadınları artarak dâhil etmektedir.¹⁰⁸ Oysa burada, daha önce de açıklandığı gibi, kadınların bu istihdam biçimini tercih etme iradelerinden çok, seçeneksizleştirilmeleri nedeniyle tercih etme zorunlulukları söz konusudur; çünkü ücretli çalışma seçeneği erkeklerin aksine, kadınların önüne her zaman ailenin bakım sorumluluklarıyla birlikte sürülmektedir. Ayrıca bu sorumlulukları kadının

¹⁰⁵Belkıs Kümbetoğlu, İnci User ve Aylin Akpınar, **Kayıp İşçi Kadınlar**, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2012, s.a. 4-15.

¹⁰⁶KSGM, **Çalışmaya Hazır İşgücü Olarak Kentli Kadın ve Değişimi**, s. 10.

¹⁰⁷Kümbetoğlu, User ve Akpınar, s. 19.

¹⁰⁸KSSGM, **Kadın İstihdamı İçin Yeni Perspektifler ve Kadın İşgücüne Muhtemel Talep**, Ankara, 2000, s.4.

üzerinden alacak mekanizmalar geliştirilmemektedir. Diğer bir deyişle, esneklik söyleminin temeli, kadının aile ve haneye ait olduğu ve iş yaşantısındaki yerinin geçici ve arızı olduğu yönündeki ataerkil inanca dayalıdır.¹⁰⁹

Kümbetoğlu, User ve Akpınar; istihdamdaki kadınların işteki konumlarını, işyeri koşullarını, işyeri ilişkilerini, işte geçirdikleri süreyi, iş değiştirme neden ve sıklığını, işten ayrılma ve eve dönüş nedenlerini, işsiz oldukları süreleri ve bu sürelerde neler yaptıklarını, sağlık durumlarını, işyerinde kaybolan sağlıklarını, evlilik ve çalışma hayatını dengeleme mücadelelerini, emeklilik hayallerini, çocukları ve diğer bakıma muhtaçlar için sundukları bakım hizmetlerini, kendi hayatları için planlarını, gelecek hayallerini ve bunlara bağlı birçok faktörü anlamadan kadınların neden çalışma hayatına bu kadar az katıldıklarını anlayabilmenin mümkün olmayacağına vurgu yapmaktadır.¹¹⁰ Bu bakış açısı doğrultusunda birinci bölümde kavramsal olarak toplumsal cinsiyet arka planı verilmeye çalışılan kadın istihdamı konusu bu bölümde nicel verilerden yararlanarak Türkiye’deki durumu incelenecektir. Daha sonra kadın istihdamının neden Türkiye’de dalgalı bir seyir izlediğini ve dünya geneliyle kıyaslandığında bu kadar düşük kaldığını anlayabilmek için nicel veriler verilecektir daha sonra “Türkiye’de Kadınların İstihdama Katılamama Nedenleri” ve “Türkiye’de Kadınların İstihdamda Karşılaştıkları Zorluklar” başlıkları altında tüm bu soru(n)lara değinilecektir.

2.2. TÜRKİYE’DE 1980 SONRASI KADIN İSTİHDAMI VE KADIN İŞSİZLİĞİ İLE İLGİLİ NİCEL GÖSTERGELER

Bir ekonomide istihdamın yapısının belirlenmesi, insan gücü potansiyeli ve emek piyasalarının durumu hakkında önemli ipuçları vermektedir. Bu kapsamda kadın işgücü potansiyelini ve emek piyasasındaki durumunu inceleyebilmek için kadın istihdam yapısına bakmak gerekmektedir.¹¹¹ Bu amaçla bu başlık altında, Türkiye’de kadın istihdamının yapısı çeşitli boyutları ile irdelenecektir.

¹⁰⁹KEİG, *Çalışma Yaşamında Eğretilik, Atipik İstihdam ve Eğretileşme*, 2014,s. 4.

¹¹⁰Kümbetoğlu, User ve Akpınar, s. 30-31.

¹¹¹İlyas Karabıyık, “Türkiye’de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt 32,Sayı 1, 2012, s. 241.

Kadın istihdam oranları dünya genelinde düşüktür ancak 2011 yılı OECD ülkeleri 15-64 yaş arası kadınların istihdam oranlarına bakıldığında Türkiye % 27,8 kadın istihdam oranı ile 35 ülke içinde sonuncudur. Kadınların istihdama katılma oranı en yüksek oranla (% 77,3) İzlanda'dadır. Türkiye'den bir sıra önde olan Meksika'da (% 43,4) kadın istihdam oranı Türkiye'deki kadın istihdam oranının neredeyse bir buçuk katıdır.¹¹²

Kadın Emegi ve İstihdamı Girişimi (KEİG) raporunda belirtildiğine göre, OECD üyesi ülkelerde kadınların işgücüne katılma ortalaması % 62 düzeyindedir. AB Lizbon kriterlerine göre tüm üye ülkelerde erkek (% 70) ve kadın istihdam oranlarının (% 60) birbirlerine yaklaştırılarak artırılması hedeflenmektedir. Hatta Avrupa İstihdam Stratejisi'nde AB'nin 2020 için istihdam hedefi her iki cins için de % 75 olarak belirlenmiştir.¹¹³

2.2.1. KADIN İSTİHDAMININ GENEL ÖZELLİKLERİ

Nicel verileri aktarmaya geçmeden önce istihdam oranı ile işgücü oranı kavramları arasındaki farka değinmek gerekecektir. İşgücüne katılma oranı, toplam işgücünün aktif nüfusa bölünmesiyle elde edilirken; istihdam oranı çalışan nüfusun aktif nüfusa bölünmesiyle bulunmaktadır. İki kavram arasındaki temel fark işgücü kavramı içinde işsizlerin de dâhil olmasıdır. Dolayısıyla işgücü oranı istihdam oranından daha yüksek çıkmaktadır. Tablolar incelenirken bu ayrıma dikkat etmek gerekmektedir. Ayrıca kıyaslama yapılabilmesi açısından tablolar aynı verilerin erkeklerle ilgili olanlarını da içermektedir.

Tablo 1, kadınların işgücüne katılımlarının genel seyrini yansıtmaktayken Tablo 2 kentlerdeki, Tablo 3 ise kırdaki 15 ve üzeri yaştakilerin işgücüne katılım ve istihdamına yönelik bilgileri sunmaktadır.

Tablo 1'de, 15 ve üzeri yaştaki kadınların ve erkeklerin işgücüne katılım oranları, istihdam oranları ve işgücü içindeki payları yer almaktadır. Türkiye'de kadınların işgücüne katılma oranları en yüksek oranı % 36,1 ile 1989 yılında gerçekleşmiş 2007 yılında ise 23,6 oranıyla en düşük seviyesine ulaşmıştır. 1989 yılından itibaren düşüş yaşayan kadın işgücü oranı 2007'den 2013'e kadar yavaş yavaş artış göstererek 2013 yılında 30,8 oranına ulaşmıştır. Erkek işgücü oranında da yıllar içinde düşüşler gözlenmiştir; ancak kadın

¹¹² TÜİK, *İstatistiklerle Kadın 2012*, s. .

¹¹³ KEİG, *Türkiye'de Kadın Emegi ve İstihdamı Sorun Alanları ve Politika Önerileri II*, 2013, s.9-10.

işgücündeki gibi belli bir yıla kadar sürekli bir düşüş olmamış, yıllar içinde dalgalanmalar gözlenmiştir. Oysa kadın işgücünde 2006 yılına kadar düşüş görölmüş ve 2007 yılıyla birlikte işgücü oranında artış yaşanmaya başlamıştır. Kadın ve erkek işgücü oranlarındaki artış ve azalışın paralel hareket etmemesi farklı unsurların belirleyici olduğunu da açıkça göstermektedir.

Tablo 1, kadın işgücünde son yıllarda yavaş da olsa bir artış olduğunu göstermektedir ancak kadınların istihdam koşulları da oldukça önemlidir. Diğer bir deyişle “nicel artışla birlikte nitel bir artışta yaşanmakta mıdır, kadınların istihdam koşulları nasıldır” sorularına verilecek cevaplar kadın istihdam oranları kadar önemlidir. KEİG raporunda bu soruya açıklık getirilmektedir. Kadın istihdamında gözlenen artışın esas olarak hizmetler sektöründeki istihdam artışından kaynaklandığı, hatta nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanların sayısının daha çok arttığı dolayısıyla artan kadın istihdamının niteliksiz işlerde olduğu söylenebilir.¹¹⁴

Tablo 1 incelendiğinde kadın istihdam oranlarının da işgücü oranına benzer bir değişim yaşadığı görölmektedir. 1988 yılında 30,6 olan istihdam oranı tıpkı işgücüne katılma oranı gibi en yüksek oranını 1989 yılında % 32,7 ve en düşük oranını 21,0 ile 2007 yılında yaşamıştır. Yine işgücüne katılma oranı gibi 2007’den itibaren artma eğilimi göstererek 2013 yılında 27,1 oranına ulaşmıştır. Yukarıda da bahsedildiği gibi işgücüne katılma oranında işsizler de hesaba katıldığı için bu oran istihdam oranından daha yüksek olmaktadır. Dolayısıyla işgücü piyasasında aktif olarak çalışan kadın sayısını istihdam oranı göstermektedir.

¹¹⁴KEİG, Türkiye’de Kadın Emegi ve İstihdamı Sorun Alanları ve Politika Önerileri II,s.13.

Kadın ve erkekler olarak tüm işgücüne katılanlar içinde kadın işgücüne katılma payına bakıldığında, 1988 yılında % 30,2 olan kadınların işgücü içindeki payı 1988-2013 yılları arasında düşüşler ve artışlar göstermiş ve 2013 yılında % 30,7 oranına ulaşmıştır. Erkeklerin işgücü içindeki payı ise 1988-2013 yılları arasında düşüşler ve artışlar görülmüş ve 2013 yılında 69,3 oranına ulaşmıştır.

Tablo 1. 15 ve Üzeri Yaştaki Nüfusun İşgücü ve İstihdam Durumu (Türkiye)

Yıllar	Kadın			Erkek		
	İşgücüne katılma oranı (%)	İstihdam oranı (%)	İşgücü içinde kadınların payı (%)	İşgücüne katılma oranı (%)	İstihdam oranı (%)	İşgücü içinde erkeklerin payı (%)
1988	34,3	30,6	30,2	81,2	75,1	69,8
1989	36,1	32,7	31,4	80,6	74,0	68,6
1990	34,1	31,2	30,6	79,7	73,5	69,4
1991	34,1	31,7	30,2	80,2	73,3	69,8
1992	32,7	30,2	29,4	79,6	72,6	70,6
1993	26,8	24,3	25,9	78,0	71,2	74,1
1994	31,3	28,8	28,9	78,5	71,6	71,1
1995	30,9	28,7	28,8	77,8	71,7	71,2
1996	30,6	28,7	28,7	77,3	72,0	71,3
1997	28,8	26,6	27,6	76,7	71,8	72,4
1998	29,3	27,3	28,0	76,7	71,4	72,0
1999	30,0	27,7	28,7	75,8	70,0	71,3
2000	26,6	24,9	26,8	73,7	68,9	73,2
2001	27,1	25,1	27,5	72,9	66,5	72,5
2002	27,9	25,3	28,4	71,6	63,9	71,6
2003	26,6	23,9	27,7	70,4	62,9	72,3
2004	23,3	20,8	26,3	70,3	62,7	73,7
2005	23,3	20,7	25,9	70,6	63,2	74,1
2006	23,6	21,0	26,2	69,9	62,9	73,8
2007	23,6	21,0	26,0	69,8	62,7	74,0
2008	24,5	21,6	26,6	70,1	62,6	73,4
2009	26,0	22,3	27,7	70,5	60,7	72,3
2010	27,6	24,0	28,8	70,8	62,7	71,2
2011	28,8	25,6	29,4	71,7	65,1	70,6
2012	29,5	26,3	30,0	71,0	65	70,0
2013	30,8	27,1	30,7	71,5	65,2	69,3

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul> (Erişim:01.09.2014)

Tablo 2 incelendiğinde kadınların işgücüne katılımının ve istihdamının kentlerde düşük olduğu görülecektir. Ülke genelinde kadınların işgücüne katılma oranı zaten düşük bir seyir izlemektedir, ancak kentteki oranlar daha düşüktür.

Tablo 2. 15 ve Üzeri Yaşta Nüfusun İşgücü ve İstihdam Durumu (Kent)

Yıllar	Kadın			Erkek		
	İşgücüne katılma oranı (%)	İstihdam oranı (%)	İşgücü içinde kadınların payı (%)	İşgücüne katılma oranı (%)	İstihdam oranı (%)	İşgücü içinde erkeklerin payı (%)
1988	17,7	12,7	18,1	78,1	70,6	81,9
1989	17,8	13,1	18,5	76,8	69,1	81,5
1990	17,0	13,1	17,9	76,8	69,5	82,1
1991	15,6	12,1	16,9	77,0	68,8	83,1
1992	17,0	13,4	18,3	76,8	68,6	81,7
1993	15,7	12,1	17,4	75,2	67,3	82,6
1994	17,4	13,8	18,9	75,3	67,4	81,1
1995	16,8	13,7	18,8	74,1	67,4	81,2
1996	16,0	13,5	18,0	73,2	66,9	82,0
1997	16,9	13,9	19,0	72,9	67	81,0
1998	16,8	14,0	18,8	72,8	66,1	81,2
1999	17,8	14,7	19,8	72,2	65	80,2
2000	17,2	15	19,5	70,9	65,4	80,5
2001	17,4	14,5	19,9	70,6	63,3	80,1
2002	19,1	15,5	21,5	69,8	60,7	78,5
2003	18,5	15,1	21,1	68,9	60,3	78,9
2004	17,7	14,6	20,7	69,1	60,5	79,3
2005	18,7	15,6	21,1	70,0	61,9	78,9
2006	19,5	16,3	21,8	69,3	61,7	78,2
2007	19,8	16,6	22,5	69,3	61,8	77,5
2008	20,8	17,3	23,3	69,5	61,5	76,7
2009	22,3	17,7	24,6	69,9	59,2	75,4
2010	23,7	19,3	25,7	70,4	61,5	74,3
2011	24,8	20,7	26,5	71,0	63,7	73,5
2012	26,1	22,0	27,3	71,0	64,3	72,7

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.z> (Erişim:01.09.2014)

Tablo 3 incelendiğinde kadınların kırdaki işgücüne katılma oranının 1988-1992 yılları arasında (1988 ve 1992 yılları dahil) % 50’den fazla olduğu görülmektedir. bu oranlarda yıllar içinde düşüş yaşanmasına rağmen yine de kentteki kadın işgücü oranından ve istihdam oranından yüksek olduğu gözlenmektedir.

Tablo 3. 15 ve Üzeri Yaşta Nüfusun İşgücü ve İstihdam Durumu (Kır)

Yıllar	Kadın			Erkek		
	İşgücüne katılma oranı (%)	İstihdam oranı (%)	İşgücü içinde kadınların payı (%)	İşgücüne katılma oranı (%)	İstihdam oranı (%)	İşgücü içinde erkeklerin payı (%)
1988	50,7	48,5	39,3	84,7	80,2	60,7
1989	55,1	52,9	41,0	84,8	79,5	59,0
1990	52,0	50,2	40,3	83,0	78	59,7
1991	55,5	54,4	40,6	84,1	78,7	59,4
1992	51,9	50,7	39,0	83,1	77,6	61,0
1993	40,5	39,4	33,8	81,6	76	66,2
1994	48,9	47,7	38,0	82,6	77,1	62,0
1995	49,3	48,1	37,9	82,6	77,4	62,1
1996	49,8	48,8	38,3	82,9	79	61,7
1997	45,0	43,8	36,0	82,0	78,4	64,0
1998	46,9	46	37,1	82,5	79,2	62,9
1999	47,4	46,3	37,8	81,2	77,3	62,2
2000	40,2	39,4	34,9	77,9	74,1	65,1
2001	41,7	41	36,1	76,4	71,4	63,9
2002	41,4	40,2	36,6	74,5	69	63,4
2003	39,0	37,6	35,9	72,9	67,1	64,1
2004	36,7	35,6	33,6	73,3	69,3	66,4
2005	33,9	32,3	32,6	72,0	67,6	67,4
2006	33,1	31,8	32,7	71,3	67,2	67,3
2007	32,5	31,2	33,5	71,0	65,1	66,5
2008	32,9	31,4	33,4	71,6	65,4	66,6
2009	34,6	32,8	33,9	72,0	64,3	66,1
2010	36,3	34,7	35,0	71,6	65,4	65,0
2011	37,5	36,2	35,1	73,3	68,2	64,9
2012	36,9	35,6	35,3	71,2	66,5	64,7

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/igucuapp/igucu.zul> (Erişim:01.09.2014)

Tablo 1, Tablo 2 ve Tablo 3 birlikte incelendiğinde aradaki fark daha net görülecektir. 1988’de kadınların işgücüne katılma oranı kentte % 17,7 iken kırdaki % 50,7’dir. 2012 yılında ise kadınların işgücüne katılma oranı kentte % 26,1 iken bu oran kırdaki % 36,9’dur. Kadın istihdam oranı ise; kentte 1988 yılında % 12,7 iken kırdaki % 48,5’dir. 2012 yılında kadın istihdam oranı kentte %22 iken kırdaki % 35,6’tır. İstihdamdaki tarım payının çok yüksek olmasıyla birlikte değerlendirildiğinde, kadınların tarım sektöründe genellikle ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edildiği sonucuna ulaşılabilir.¹¹⁵

¹¹⁵ Karakoyun, s. 93.

Üç tablo birlikte değerlendirildiğinde kentteki kadın istihdam oranı kırdaki istihdam oranından daha düşüktür. Kırdaki kadın istihdamının daha yüksek olmasından anlaşılabileceği gibi, tarımsal istihdamdaki hızlı azalışa rağmen, tarım kadın istihdamındaki önemini korumaktadır. Tarımsal gelirlerin azalması, erkeklerin bu sektörü giderek terk etmesine ve böylece tarımın kadınlaşmasına yol açmıştır. Ancak kadınların da erkeklerden daha yavaş bir şekilde tarımsal mekanizasyon veya kente göçle tarımsal uğraşlardan çekilmeye başladığı bir gerçektir. Kadınlar, tarım dışı istihdam olanaklarına kolayca erişememekte, bunun sonucunda ev kadını olmak veya kentte enformel işlerde çalışmak gibi iki seçenekle karşı karşıya kalmaktadır. Sonuç olarak tarımsal istihdamdan hızlı bir kopuş söz konusu olmakla birlikte, tarım dışı istihdam olanaklarının, kadınlar açısından, ortaya çıkan açığı telafi etmekten son derece uzak olduğu¹¹⁶ görülmektedir, dolayısıyla daha önce belirtildiği gibi kırdan kente göçle birlikte kadın istihdam oranları düşmektedir.

Tablo 4, eğitim durumuna ve dönemlere göre işgücüne katılma oranlarını içermektedir. Tablo 4 incelendiğinde ortaokul veya dengi meslek okulu bitiren kadınların işgücü oranlarında artış yaşandığı diğerlerinde ise düşüş yaşandığı görülecektir. Erkeklerde ise lise dengi ve yüksek okul mezunlarının işgücüne katılma oranlarının daha yüksek olduğu ve 1988-2013 yılları arasında oranlarda önemli bir değişim olmadığı görülmektedir.

Çiğdem Kağıtçıbaşı ise eğitimin kadının statüsünü de artıracaklarını savunur. Ona göre; kırsal ortamda istihdamın kadının aile içi statüsüyle ilişkisi yoktur ancak kentsel ortamda, istihdamın kadına itibar ve ayrıcalık sağlaması daha olasıdır ve aile içi statüyle olumlu ilişkisi bulunmaktadır. Eğitimle kentsel işgücüne örgütlü katılımın birleşmesi Türkiye’de kadının aile içi statüsünün yükselmesinin en iyi göstergesi olmaktadır. En yüksek statü ise meslek sahibi olmakla ilişkilidir.¹¹⁷

¹¹⁶KEİG, *Türkiye’de Kadın Emeği ve İstihdamı Sorun Alanları ve Politika Önerileri*, 2009, s.10-11.

¹¹⁷Çiğdem Kağıtçıbaşı, “Türkiye’de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998, s.151.

Tablo 4. Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşgücüne Katılma Oranı (%) Türkiye

Yıllar	Okuma-yazma bilmeyen		Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen		İlkokul		Ortaokul veya dengi meslek okul		Genel lise		Lise dengi meslek okul		Yüksekokul veya fakülte		İlköğretim	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1988	70,5	32,3	76,3	31,7	88,9	34,3	61,4	19,5	75,5	45,7	82,8	52,5	89,5	82,5	-	-
1989	68,3	33,9	75,5	36	88,2	36,8	60,1	21,7	75,1	43,2	84	46,4	89,9	81,3	-	-
1990	62,3	31,6	72,2	34,8	87,5	34,2	61,8	19,1	77,8	43,7	81	51,1	90,5	80,5	-	-
1991	64,5	32,4	74,4	33,9	87,8	34,2	60,5	19,2	74,9	38,8	80,8	49,6	90,7	81,1	-	-
1992	65,3	30,6	70,3	30,3	87,5	32,6	58,5	17,4	76,3	40,3	81,1	51,4	90,5	81,6	-	-
1993	63,6	24,3	65,7	17,5	86,2	27,3	56,2	14,3	74,3	37,2	81,9	48,5	89	78,4	-	-
1994	62,1	28,5	68,1	25,3	86,8	32,3	56,8	17,2	74,6	35,8	81,8	42,1	89,7	79,9	-	-
1995	62,5	28,4	67,6	25	86	31,8	59	15,9	73,4	34,9	80,9	46,4	88	73,8	-	-
1996	62,2	27,6	65,7	26,6	85,7	31,6	59	14,1	71	33	80,9	44,9	86,6	72,6	-	-
1997	58,6	24,2	65,1	21,3	85	28,9	61,9	15,7	67,4	33,4	80,5	49	85	72,7	-	-
1998	58,2	25,1	64,9	22,2	84,9	29,4	62	15,7	69,2	32,6	80,6	47,1	85,1	75,3	-	-
1999	54,7	26,8	59,2	24,9	83,6	29,9	61	17,2	71,4	32,2	79,5	42,5	84,7	71,4	-	-
2000	56,7	25,2	55,8	22,2	81,1	24,5	62,8	15,3	67	28,1	79	42,4	83,2	70,1	14,4	7,9
2001	52,5	24,8	53,8	24,2	80,2	26	65,8	15,7	67,4	27,2	79	40,3	84,3	70,8	13,8	6,7
2002	48,1	24,4	48,5	22,4	78,8	26,7	68,4	18,4	64,6	28,5	77,7	39	84,5	71,5	13,9	10,7
2003	48,7	23,6	43,2	21,1	77,4	24,8	70	19,9	63,1	25,2	78,3	36,4	82,7	69,5	15,2	11,9
2004	44,3	16,6	48,8	17,9	77,1	21,4	77,2	20,6	67,1	26,1	79,9	39,4	84,2	70,3	18,2	10,4
2005	41,9	15,6	49,5	18,2	76,6	20,9	81,7	22,7	66,6	26,9	80,9	36,8	83,5	69,1	27,1	12
2006	39,2	14,7	49,4	18	75,7	21,1	82	22,9	66,2	27,9	79,8	36,2	82,6	68,8	30,4	13,5
2007	36,9	14,4	49,6	17,3	75	20,5	82,8	22,7	64,9	28,4	80,6	36,4	82,6	69,4	37,3	16
2008	36	14,5	50,7	18,5	75,1	21,1	82,9	21,6	66,2	29,1	80,3	38,3	82,7	70	42,9	16,9
2009	37,1	15	53,7	19,2	75,3	23,3	82,8	22,8	69,1	30,4	81	39,1	83,1	70,8	44,9	18
2010	36,8	16,3	55,2	20,4	75,1	25,7	82,3	24,6	68,1	30,4	81,2	39,8	84,3	71	48,7	19,9
2011	37,8	17,1	57,5	21,4	75,2	27,5	82,5	25,4	69,7	30,3	81,2	39,2	85,3	70,8	51,7	21,1
2012	34	16,7	56,4	20,7	74,3	28,3	82,2	27,9	69,1	30,6	80,5	38,1	85,1	70,9	52,5	20,7
2013	33,8	17,4	58,2	20,8	73,3	29,5	79,8	27,5	70,1	32,1	81,3	39,3	86,1	72,2	56	21,5

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/sgcuapp/sgucu.zul> (Erişim:02.09.2014)

Tablo 5. Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşgücüne Katılma Oranı (%) Kent

Yıllar	Okuma-yazma bilmeyen		Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen		İlkokul		Ortaokul veya dengi meslek okul		Genel lise		Lise dengi meslek okul		Yüksekokul veya fakülte		İlköğretim	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1988	63,3	8,5	69,7	10,6	86,1	14	59,1	16,7	73,9	44,3	81,9	49,6	87,4	80,3	-	-
1989	58,3	7,8	67,1	10,7	84,6	14,9	58	17,6	72,1	40,3	83,1	43,5	88,5	78,8	-	-
1990	55,1	6,9	62,9	8,9	84,4	13,3	60,3	16,1	74	40,4	80,8	47,3	88,8	78,5	-	-
1991	56,3	5,3	66,2	7,6	84,8	11,4	58,6	17,3	72,7	37	78,4	45,4	89,5	79,5	-	-
1992	55,5	6,7	65,1	9,8	84,8	12	58,2	14,3	73,5	38,8	78,9	49,4	89,4	80,5	-	-
1993	58	4,9	57,1	6,8	83,3	11,5	55	11,4	73,1	35,8	79	45,4	88,2	76,9	-	-
1994	53,1	6,5	61,1	9	83,5	13,1	56,9	14,1	71,9	33,3	79,9	39,9	88,9	78,9	-	-
1995	51,7	6,8	57,9	6,8	82,4	11,4	57,4	12	69,3	32,7	81,1	45	87,5	73,1	-	-
1996	50,6	5,9	55,2	6,9	81,3	10,1	57,3	11,1	67,5	30,8	79,4	41,7	86,5	72,7	-	-
1997	49,1	5,2	52,7	6	81,2	10,4	60,6	13,2	63,3	30,6	79,1	46,7	84,3	72,5	-	-
1998	50,8	5,4	51,8	6,3	80,3	9,7	61,4	12,6	65,3	30,8	78,6	44,4	84,6	75,1	-	-
1999	43,6	5,5	48,2	8,3	79,3	11,8	58,8	13,7	68,4	29,3	78,4	40,4	84	71,4	-	-
2000	44,7	7,3	45,3	13,3	78,4	20,7	62,1	25,5	64,7	31,7	77,3	38,8	82,1	72,4	6,9	18,4
2001	41,6	6,1	42,2	11,9	77,5	18,9	65,9	25,1	64,7	30,1	77,8	37,7	83,1	71,1	7,8	17,2
2002	39,6	6,5	36,9	12,6	76,7	17,6	67,9	23,1	62,1	29,7	76,9	38,6	83,5	71	9,3	17,8
2003	41,5	6,2	34,6	12,6	75,5	16,7	69,9	22	61,3	29,7	77	39,2	82,4	70,9	11,5	16,2
2004	36,3	5,7	42,6	11,2	74,8	14,7	76,8	19,8	65,9	29,6	79,6	38,3	84	70,4	14,5	13,9
2005	38	5,4	47,2	10,3	75,1	13,1	81,3	19,2	65,3	28,9	80,3	37,3	83,1	69,8	24,2	12,3
2006	34,7	5,1	48,2	10,4	74,4	12,2	81,5	20,6	64,7	28	79	35,2	82,1	69,2	27,8	11,8
2007	33	5,4	48,7	10	73,5	13	81,7	20,3	63,4	27,5	79,7	35,3	82,2	68,8	35	9,7
2008	34	6,1	49	9,4	73,2	12,6	81,7	20,3	64,6	26,3	79,8	36	82,3	69	40,1	7,8
2009	35,1	5,4	53	8,4	73,1	11,8	81,3	18,3	66,8	25,7	80,4	38,4	82,7	70,2	42,2	5,7
2010	33	5,5	54,6	8,5	73,1	11,8	80,8	17,9	66,2	24,6	80,7	36	83,8	69,3	47,5	5,1
2011	34	5,8	56,5	7,9	72,2	12,7	81	16,6	68,1	27,9	80,4	38	84,9	70,6	49,8	4,8
2012	31,8	5,4	57	7,8	71,5	11,5	80,9	14	67,7	26,1	80,1	39	85	70,2	51,5	2,7
2013	32,3	5,1	58,8	7,9	70,9	10,4	78,7	13,6	68,7	27,5	80,6	39,9	86,1	69,6	54,8	2,7

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/igucuapp/igucu.zul> (Erişim:02.09.2014)

Tablo 6. Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşgücüne Katılma Oranı (%) Kır

Yıllar	Okuma-yazma bilmeyen		Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen		İlkokul		Ortaokul veya dengi meslek okul		Genel lise		Lise dengi meslek okul		Yüksekokul veya fakülte		İlköğretim	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1988	74,1	47,1	80,7	51,2	91,7	55	65,7	27,5	79,2	50,3	84,8	64,6	96,4	89,8	-	-
1989	73,2	50,5	80,8	58,3	92	60	63,8	33	82,1	55,4	86,3	65,1	94,3	92,6	-	-
1990	66,2	47,6	77,6	55,8	90,6	56,4	64,3	27,4	87,7	55,9	81,4	72	96,4	92,3	-	-
1991	68,2	50,1	79,7	60,6	90,9	60,6	64,8	26,6	81,4	50,4	87,9	76,7	95,3	89,8	-	-
1992	70,4	47,3	73,9	49,3	90,3	57,3	59,2	28,6	84,1	47,8	87,7	64,8	95,8	88,1	-	-
1993	66,5	37,3	71,7	28,3	89,2	45,5	58,3	25,1	77,9	44,7	90,5	66,2	92,4	88,7	-	-
1994	66,8	42,7	73,7	45,7	90,1	54,5	56,8	28,6	82,4	50,9	88,1	58,5	94,1	88,1	-	-
1995	68,1	43,9	74,7	44,7	89,5	55	62,2	27,4	83,5	46,4	80,3	57,1	91,5	80,7	-	-
1996	68,4	43,7	72,9	48,8	90,3	56	62,5	23,2	80,8	44	85,2	60,2	87,2	71	-	-
1997	64	39	74,2	40,9	88,8	49,9	64,4	23,4	78,9	47,4	84,5	60,9	90,1	75,5	-	-
1998	62,9	41,2	75	43,7	89,7	51,9	63,4	25,1	80,3	41,9	86,7	61,3	88,1	76,9	-	-
1999	61	42,5	68,1	45,2	88	51,8	65,7	28,6	80,8	45,7	83,1	52,5	88,8	71,5	-	-
2000	62,4	38,2	63,6	39,2	84,1	42,5	64,1	21,3	75,3	32,4	84,8	54,9	89,9	75,5	35,1	30,4
2001	57,5	37,5	61,9	43	83,2	45,6	65,5	22,1	76,4	34,5	82,7	47,5	91,3	77,8	28,5	19,4
2002	52,8	37,8	57,1	40,1	81,1	45,1	69,3	24	72,5	31,9	80,5	43,8	89,7	78,8	23,3	25,5
2003	53,1	37,6	50,2	36,8	79,5	41,4	70,1	26,2	68,9	28,4	82,1	38,6	84,3	71,4	23,4	24,8
2004	51,6	30,5	55,9	33,4	81,3	41,9	78,6	32,6	73,4	29,5	81,4	47,4	86	71,7	28,3	23,2
2005	45,9	27,3	52,5	31,9	79,5	39,1	82,7	33,7	72,1	30,4	83,1	41,7	85,9	70,1	34,3	21,6
2006	43,7	25,5	51	30,1	78,2	39,3	83,4	34,1	72,8	30	82,8	42,5	86,8	68,6	37,1	22,4
2007	40,3	24,5	50,7	27,9	77,9	38,9	86	34,5	71,6	30,6	84,1	44,4	85,7	72	43,2	24,9
2008	37,9	24,4	52,6	31,2	78,6	38,3	86,1	34,7	73,5	30,7	82,2	45	85,6	72,1	49,9	26,8
2009	38,8	24,8	54,6	31,1	79,1	42	86,8	38,9	79,2	35,2	83,6	44,7	86,3	74,9	50,7	27,2
2010	40,1	26,6	55,8	32,3	78,7	45,2	86,4	38,5	76,1	34,6	83	43,6	88	71,9	51,4	27,8
2011	41	27,8	58,7	34,2	80,2	47,8	86,6	37,6	75,9	34,3	84,2	42,6	87,8	69	55,6	27,5
2012	35,7	26,6	55,7	33,8	78,7	47,5	85,8	41,8	75	33,7	82,2	40,7	85,7	68,2	54,4	27,6
2013	34,9	26,3	57,6	32,4	76,9	46,5	82,7	36,4	75,2	33,8	83,9	42,3	86	70,1	58,4	27,7

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul> (Erişim:02.09.2014)

TÜSİAD raporunda eğitimin kentteki kadının işgücüne katılma oranında erkeklere kıyasla daha belirleyici olduğu belirtilmektedir.¹¹⁸ Kentte eğitim seviyesi düşük olan kadınların işgücüne katılma oranları da düşüktür ancak kırdaki eğitim kadınların işgücüne katılma oranında belirleyici bir rol oynamamaktadır. Eğitim seviyesi düşük olan kadınların kırdaki işgücüne katılma oranları kentteki kadınlara göre daha yüksektir. 2013 yılında kentte kadın işgücü oranı yüksekokul veya fakülte mezunlarında % 69,6 iken okuma yazma bilmeyenlerde % 5,1'dir. Ancak göz ardı edilmemesi gereken bir durum var: yüksekokul veya fakülte mezunu kadınların 1988'de işgücüne katılma oranları % 80,3 iken, bu oran azalmaktadır. Eğitim kadın işgücünde belirleyici bir rol üstlenmesine rağmen işgücüne katılma oranındaki düşüşün önüne geçememektedir.

Tablo 7'de Türkiye geneli kadın ve erkek istihdam oranlarının eğitim durumuna göre ve yıllara göre değişimi gösterilmektedir. Tablo 7 incelendiğinde kadın istihdamının tüm eğitim durumunda düştüğü ancak en fazla düşüşün okuma yazma bilmeyenler ile okuma yazma bilen, fakat bir okul bitirmemiş olan grupta yaşandığı görülür. Diğer bir deyişle gerek erkek gerek kadın istihdam oranları daha çok düşük eğitim seviyelerinde daha çok gerilemiştir.

Tablo 8, kentte yaşayanların eğitim durumuna göre istihdam oranlarını yansıtmaktadır. Tablo 8 incelendiğinde eğitimin kadın ve erkek arasında istihdam açısından ilişkisi daha net görülecektir. Kentteki kadınlar açısından istihdama katılmak için eğitim daha önemlidir. Okuma yazma bilmeyen kadınların istihdam oranı 1988'de Türkiye genelinde % 31,2 olmasına rağmen bu oran kentte sadece % 6,9'dur.

Okuma yazma bilmeyen kadınlara göre okuma yazma bilmeyen erkeklerde istihdam daha yüksektir. Bu da erkeklerin eğitimsiz de olsalar istihdama katılmaya devam ettiklerini gösterir. Tablo 9 incelendiğinde kadın istihdamının kırdaki kente göre daha yüksek olduğu görülecektir. Buradan çıkarılacak sonuç, eğitimin kentteki kadınların istihdama katılmalarında önemli bir etken olduğudur.

¹¹⁸TÜSİAD-KAGİDER, Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri, 2008, s. 130.

Tablo 7. Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İstihdam Oranı (%) Türkiye

Yıllar	Okuma-Yazma Bilmeyen		Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen		İlkokul		Ortaokul Veya Dengi Meslek Okul		Genel Lise		Lise Dengi Meslek Okul		Yüksekokul Veya Fakülte		İlköğretim	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1988	67,4	31,2	72,6	29,7	82,8	31	53,6	12,9	64,6	29,6	74,4	41,1	84,2	68	-	-
1989	63,2	32,7	71,2	33,3	81,3	33,5	54,3	16,4	64,5	28,7	74,6	36,2	85	73,2	-	-
1990	58,1	30,7	68,6	33,2	81	31,7	55,3	14,9	68	29,8	72,9	40,5	85,5	71,9	-	-
1991	61,1	31,8	70,1	33,1	80,6	32,2	53,2	15,1	65,3	27,5	70,1	37,7	85	71,9	-	-
1992	61,9	30,1	65,8	29,1	80,3	30,5	52,1	14	65,3	29,6	70,9	40,8	84,4	71,9	-	-
1993	60	24	61,8	16,7	79,1	25,3	49,8	11	64,5	26,5	73,2	38,7	83	68,8	-	-
1994	58,2	28,1	63,6	24	79,9	30,4	50,1	13,7	64,7	25,7	71,3	31,7	84,2	70,8	-	-
1995	59,4	28	64,1	24,5	80	30,1	53,2	12,9	65	26,5	70,8	35,5	83,1	67,8	-	-
1996	59,8	27,2	63,1	26,1	80,6	30,5	54,2	12,1	63	25,5	71,8	35,5	81,7	66,3	-	-
1997	56,8	24	62,8	20,8	80,4	27,8	56,6	12,6	59,8	24,8	72,3	35	80,5	65,7	-	-
1998	56,2	24,7	61,3	21,7	80,2	28,4	57,1	13,5	61,1	25,3	72,1	37,1	78,9	67,1	-	-
1999	52	26,6	56,1	24,3	77,9	28,4	56,1	14	62,5	24,9	70,8	33,2	79	63,8	-	-
2000	53,6	24,7	52,3	21,2	76,5	23,6	58	13,3	61,2	23,5	71,6	35,6	78,3	63,8	12,5	7,6
2001	49	24,5	49,8	23,6	73,7	24,7	59,5	12,6	59,7	21,8	70,2	32	78,6	63,8	12,7	5,9
2002	43,8	23,8	44,7	21,7	70,6	25,2	60,4	14,9	57	21,7	68	29,7	76,7	60,9	12,2	9,7
2003	43,2	22,4	38,3	19,8	69,1	23,1	61,9	16,7	56,1	20,1	70,4	28,9	75,4	58,9	13,1	11
2004	40,3	16,3	44,1	17,4	69,5	20,1	68	17,1	58,9	20,1	69,5	28,9	75,9	58,3	15,5	9,4
2005	37,7	15,3	43,3	17,4	69	19,4	72,2	19,1	59,2	20,6	72	28	76,9	59,4	22,9	10,6
2006	34,9	14,5	43,5	17,2	68,5	19,5	73,5	19,2	58,8	21,5	72,3	28,6	76,3	59,9	25,6	11,6
2007	32,3	14,2	42,5	16,6	68	19,1	74,9	19,4	57,7	22,1	72,7	28,8	76,4	59,8	30,7	13,7
2008	31	14,2	42,6	17,4	67,6	19,5	74,6	17,8	58,3	23,1	72,9	30,4	76	60	34,8	14,5
2009	30,6	14,5	43,4	17,5	65,5	21,1	71,8	18,2	58,7	22,4	70,8	29	75,1	59,3	34,3	14,7
2010	31,8	15,9	46,2	19	67,2	23,5	73,7	20	59,5	22,8	72,7	30,8	77,5	59,7	39,5	16,6
2011	33,7	16,8	49,7	20	69,2	25,6	75,4	21,4	63,1	23,8	74,4	31,3	78,8	60,1	44,2	18,2
2012	30,6	16,5	49	19,7	68,9	26,5	75,7	23,6	62,8	24,8	74,5	30,7	78,9	60,4	45	18
2013	29,8	17	50,5	19,4	67,8	27,3	73,4	23,4	63,8	25,6	75,2	31,3	79,8	61,3	47,9	18,1

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul> (Erişim:02.09.2014)

Tablo 8. Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İstihdam Oranı (%) Kent

	Okuma-Yazma Bilmeyen		Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen		İlkokul		Ortaokul Veya Dengi Meslek Okul		Genel Lise		Lise Dengi Meslek Okul		Yüksekokul Veya Fakülte		İlköğretim	
Yıllar	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1988	57,2	6,9	63,5	8,1	78,8	9,7	51,1	10,2	62,6	28,2	72,7	38,8	81,8	66,5	-	-
1989	49,8	6	59,7	7,5	76,6	10,7	51,7	12,1	62,9	27,1	73,3	33	83,3	70,3	-	-
1990	46,7	5,5	56,9	6,4	77	10,1	53,7	11,5	64,8	27,9	73,2	36,1	84	69,5	-	-
1991	48,1	4,2	58	6,3	76,1	8,7	51,4	12,9	64,1	26,2	68,9	34	84,1	71,2	-	-
1992	48,7	5,9	55,9	7,8	76,4	9,2	51,7	10,7	63,1	28,5	69,1	39,7	83	71,2	-	-
1993	50,7	4,2	49,8	5,5	74,9	8,8	49,1	8,1	63,6	25,4	70,8	34	82,1	66,7	-	-
1994	45,4	5,8	53	7,2	75,1	10,7	49,5	10,1	63,6	23,2	69,7	29,4	84	70,4	-	-
1995	46	6,1	51,8	6,2	75,3	9,2	51,6	8,9	62,3	24,7	71,5	34,9	83	67	-	-
1996	46,6	5,3	50,3	6,2	74,7	8,8	52	8,8	59,4	23,6	71,5	33,7	82	66,3	-	-
1997	45,6	4,9	48,7	5	75,3	8,9	54,4	9,6	56,1	22,9	72,1	34,5	79,7	65,6	-	-
1998	47,3	4,7	46,3	5,9	73,4	8,3	55,9	10,2	57,6	23,7	70,2	35,7	78,4	67	-	-
1999	38,2	5,2	43,2	7,2	71,7	9,7	53,2	10,2	60	22,1	69,6	31,3	78,1	64,4	-	-
2000	39,7	4,8	40,3	6,8	72,4	9,1	56,8	11,3	59,6	23	70,5	33,4	77,3	63,1	5,9	2,4
2001	35,9	5,1	35,9	6,8	69,5	9,5	59	10,5	57,5	20,5	68,9	30,6	77,4	63,2	6,7	1,8
2002	31,3	5	29,8	6,9	66	10,6	59,3	12,7	54,7	21	66,8	28,9	75,6	60,4	7,4	3,6
2003	30,2	4,6	26,4	7,2	65,3	9,7	61	14,2	54,3	19,1	68,7	28,2	74,8	58,8	9,7	4,1
2004	29,4	5	35,4	7,7	65,6	10,2	66,8	14,5	57,6	19,7	69,2	28	75,9	58,6	12	4,5
2005	31,3	5,6	38,4	8,3	66,3	10,7	71	16,4	58,1	20,2	71,3	27,1	76,7	59,5	20,2	6,2
2006	28,3	5	40	8,9	66	11,1	72,3	16,4	57,5	21,1	71,4	28	75,8	60	23	7,6
2007	25,8	4,7	39,3	9,3	65,6	10,6	73,7	17,1	56,4	21,6	71,9	27,7	76	59,7	28,4	9,2
2008	26,9	4,9	38,3	8,7	64,5	11,1	73,2	15,2	56,9	23	72,5	29,4	75,8	60,2	32	9,5
2009	25,5	5	39,6	8,8	61,7	12,1	69,7	15,2	56,4	21,6	69,8	28,1	74,6	59,4	31,4	9,9
2010	25,6	5,6	43,3	10,6	63,8	14	71,6	17,2	57,5	22,1	72	29,9	76,9	59,9	37,9	12,1
2011	28	6	46,8	10,8	64,8	15,2	73,4	18,8	61,4	23	73,6	30,4	78,6	60,7	41,9	14,1
2012	26,3	5,7	47,6	10,4	65	16,5	73,7	20,5	61,1	24	74,1	30,3	79	60,9	43,5	13,7
2013	25,9	6,6	49,3	11,4	64,4	17,9	71,7	20,8	62,3	25	74,5	30,8	79,9	61,9	46,3	14,2

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul> (Erişim:02.09.2014)

Tablo 9. Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İstihdam Oranı (%) Kır

	Okuma-Yazma Bilmeyen		Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen		İlkokul		Ortaokul Veya Dengi Meslek Okul		Genel Lise		Lise Dengi Meslek Okul		Yüksekokul Veya Fakülte		İlköğretim	
Yıllar	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1988	72,5	46,4	78,6	49,7	86,9	52,6	58	20,6	69	34	78,1	50,9	92,2	72,9	-	-
1989	69,8	49,7	78,5	56,2	86,3	57,7	59,1	28,2	68,3	35,5	77,9	56,7	90,2	86,7	-	-
1990	64,3	46,9	75,4	54,9	85,3	54,7	58	24	76,3	36,6	72,3	64,9	90,9	86	-	-
1991	66,9	49,8	78	60,3	85,1	59,4	56,8	23,8	69	36,1	73,8	61,4	88,5	75,9	-	-
1992	68,8	47	72,4	48,7	84,4	56,1	52,8	26,2	71,3	35,1	76,3	48,9	91	75,5	-	-
1993	64,9	37,2	70	27,9	83,3	44,3	51,2	21,8	67,5	32,1	80,1	66,2	87,1	83,8	-	-
1994	64,9	42,5	71,8	45,1	84,8	53,2	51,4	26,3	67,9	40,9	76,4	49,5	85,5	73,8	-	-
1995	66,4	43,6	72,9	44,5	84,7	53,9	56,3	24,9	71,7	36,2	68,6	40,2	83,9	76,6	-	-
1996	66,9	43,5	71,8	48,6	86,6	55,3	58,8	21,9	73,2	35	72,8	44	80,1	65,5	-	-
1997	63,2	38,9	73,2	40,9	85,7	49,2	60,9	21,4	70,1	33,9	73,2	37,6	85,3	67	-	-
1998	62	41,1	72,8	43,1	87,3	51,5	59,7	23,3	70,9	33,8	78,2	44,5	81,9	68,3	-	-
1999	59,9	42,3	66,6	45,2	84,6	51,1	62,2	26,3	70,8	37,8	74,5	42,3	84,1	57,7	-	-
2000	39,7	37,5	40,3	38,4	72,4	42,1	56,8	20,6	59,6	26	70,5	46,6	77,3	70,8	5,9	30,4
2001	35,9	37,3	35,9	42,9	69,5	45,2	59	20,2	57,5	29,9	68,9	39,5	77,4	70,5	6,7	18,5
2002	31,3	37,3	29,8	39,7	66	44,4	59,3	21,8	54,7	25,1	66,8	33,4	75,6	66,3	7,4	25,3
2003	30,2	36,2	26,4	35,4	65,3	40,2	61	24,8	54,3	24,9	68,7	32,6	74,8	59	9,7	24,1
2004	29,4	30,4	35,4	33,2	65,6	41,2	66,8	30,8	57,6	23,2	69,2	36,1	75,9	55,2	12	22,3
2005	31,3	27,1	38,4	31,5	66,3	38,4	71	31,5	58,1	23,4	71,3	33,8	76,7	57,7	20,2	20,6
2006	28,3	25,5	40	29,7	66	38,5	72,3	31,4	57,5	23,8	71,4	32,7	75,8	58,8	23	20,9
2007	25,8	24,4	39,3	27,5	65,6	38,1	73,7	32,4	56,4	24,7	71,9	36	76	60,1	28,4	23,5
2008	26,9	24,2	38,3	30,8	64,5	37,5	73,2	32	56,9	23,9	72,5	37	75,8	58,2	32	25,3
2009	25,5	24,5	39,6	30,3	61,7	40,7	69,7	34,5	56,4	27,6	69,8	35	74,6	58,6	31,4	25,3
2010	25,6	26,5	43,3	31,8	63,8	44	71,6	34,7	57,5	26,8	72	36,2	76,9	57,4	37,9	26,1
2011	28	27,6	46,8	33,6	64,8	46,9	73,4	35,7	61,4	28,9	73,6	37,2	78,6	54,5	41,9	26,2
2012	26,3	26,5	47,6	33,3	65	46,7	73,7	39,1	61,1	29,3	74,1	33,3	79	55,2	43,5	26,5
2013	25,9	26,1	49,3	31,7	64,4	45,4	71,7	34,6	62,3	28,9	74,5	34,5	79,9	55,6	46,3	26,1

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul> (Erişim:02.09.2014)

2.2.2. KADIN İSTİHDAMININ NİTELİKLERİ

Tablo 10, 1988-2013 yılları arasında kadın ve erkeklerin tarım, hizmet ve sanayi sektörlerine göre istihdam dağılımını göstermektedir. Tablo incelendiğinde kadınların 2010 yılına kadar en çok tarım sektöründe, bu tarihten sonra ise hizmetler sektöründe daha fazla istihdam edildiği görülmektedir. Tarım, sanayi ve hizmet sektörleri karşılaştırıldığında kadınların 1988-2013 yılları arasında sürekli olarak en az sanayi sektöründe istihdam edildiği göze çarpmaktadır.

Tablo 10. İstihdam Edilen 15+ Yaş Kadın ve Erkeklerin İktisadi Faaliyet Koluna Göre Dağılımı (Bin)

Yıllar	Tarım				Sanayi				Hizmet				Toplam	
	Erkek	Erkek Oranı %	Kadın	Kadın Oranı %	Erkek	Erkek Oranı %	Kadın	Kadın Oranı %	Erkek	Erkek Oranı %	Kadın	Kadın Oranı %	Erkek	Kadın
1988	4.230	33,8	4.018	76,8	3.355	26,8	463	8,8	4.936	39,4	752	14,4	12.520	5.234
1989	4.292	34,2	4.347	76,6	3.279	26,1	509	9,0	4.977	39,7	818	14,4	12.548	5.674
1990	4.372	33,9	4.319	76,6	3.240	25,1	497	8,8	5.290	41,0	821	14,6	12.901	5.637
1991	4.659	34,8	4.553	77,3	3.413	25,5	497	8,4	5.323	39,7	844	14,3	13.395	5.893
1992	4.553	33,3	4.165	72,1	3.554	26,0	651	11,3	5.575	40,7	961	16,6	13.682	5.778
1993	4.569	33,3	3.293	68,9	3.620	26,4	560	11,7	5.534	40,3	924	19,3	13.722	4.777
1994	4.659	32,8	4.154	71,4	3.886	27,4	616	10,6	5.647	39,8	1046	18,0	14.191	5.815
1995	4.810	32,9	4.269	71,7	3.953	27,0	579	9,7	5.864	40,1	1109	18,6	14.628	5.958
1996	4.840	32,1	4.419	72,1	4.174	27,7	609	9,9	6.053	40,2	1098	17,9	15.067	6.127
1997	4.898	31,8	3.939	67,9	4.362	28,3	673	11,6	6.139	39,9	1192	20,5	15.399	5.804
1998	4.909	31,3	4.130	67,8	4.380	27,9	666	10,9	6.397	40,8	1296	21,3	15.686	6.092
1999	4.647	29,6	4.209	66,4	4.403	28,0	745	11,8	6.663	42,4	1381	21,8	15.713	6.335
2000	4.261	27,0	3.508	60,5	4.411	28,0	763	13,2	7.108	45,0	1529	26,4	15.780	5.801
2001	4.309	27,7	3.780	63,3	4.160	26,7	724	12,1	7.086	45,6	1465	24,5	15.555	5.969
2002	3.784	24,8	3.674	60,0	4.072	26,7	840	13,7	7.377	48,4	1607	26,2	15.232	6.122
2003	3.718	24,4	3.447	58,5	4.019	26,3	791	13,4	7.517	49,3	1654	28,1	15.256	5.891
2004	3.148	21,6	2.565	50,8	4.073	27,9	813	16,1	7.364	50,5	1669	33,1	14.585	5.047
2005	2.787	18,6	2.367	46,3	4.435	29,6	850	16,6	7.736	51,7	1892	37,0	14.958	5.108
2006	2.613	17,2	2.295	43,6	4.604	30,4	861	16,4	7.948	52,4	2103	40,0	15.165	5.258
2007	2.578	16,8	2.288	42,7	4.681	30,4	862	16,1	8.121	52,8	2205	41,2	15.382	5.356
2008	2.663	17,1	2.354	42,1	4.802	30,8	880	15,7	8.134	52,1	2362	42,2	15.598	5.595
2009	2.808	18,2	2.446	41,7	4.479	29,1	901	15,3	8.119	52,7	2524	43,0	15.406	5.871
2010	2.959	18,3	2.724	42,4	4.905	30,3	1.022	15,9	8.306	51,4	2.679	41,7	16.170	6.425
2011	3.199	18,7	2.944	42,2	5.322	31,1	1.057	15,2	8.616	50,3	2.971	42,6	17.137	6.973
2012	3.225	18,4	2.872	39,3	5.372	30,7	1.088	14,9	8.915	50,9	3.349	45,8	17.512	7.309
2013	3.189	17,8	2.826	37,0	5.566	31,1	1.171	15,3	9.127	51,0	3.644	47,7	17.883	7.641

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/istgucuapp/istgucu.zul> (Erişim:05.09.2014)

Tablo 11, birinci bölümden itibaren üzerinde durulan kadın-erkek arasındaki toplumsal cinsiyet temelli ayrışmanın işgücü piyasasındaki durumunu yansıtması açısından oldukça önemlidir. Tablo 11 dikkatle incelendiğinde erkeklerin üst düzey görevlerde baskın bir şekilde egemenlik kurdukları görülecektir. Büro ve Müşteri Hizmetlerinde Çalışan Elemanlar ve Nitelikli Tarım, Hayvancılık, Avcılık, Ormancılık ve Su Ürünlerinde Çalışanlar içinde kadın-erkek istihdam oranları biraz daha yakındır, ancak diğerler kategorilerde büyük bir fark vardır. Ayrıca dikkat çekici bir husus da nitelik gerektirmeyen işlerde çalışan kadın sayısının son yıllarda iki kat kadar artış göstermesidir. Kadınların gittikçe niteliksiz işlerde istihdam etmeye başladığından yukarıda bahsedilmişti, hatta KEİG raporunda da aynı gözlemin ortaya konulduğu ifade edilmişti. Tablo incelendiğinde rapordaki tespitlerin istatistiksel karşılıkları görülecektir.

“Kadın işi-erkek işi” ayrımı, kadınların belli sektörlerde yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Kadınlar ağırlıklı hizmetler, imalat sanayinin emek-yoğun kesimlerinde ve tarım sektöründe istihdam edilmektedir.¹¹⁹ Tablodan açıkça gözlemlenecek sonuç cinsiyetçi ayrımın mesleklere göre dağılımda etkili olduğudur.

¹¹⁹KEİG, Türkiye’de Kadın Emegi ve İstihdamı Sorun Alanları ve Politika Önerileri II, s.14.

Tablo 11. Meslek Grubuna (ISCO_88) Göre İstihdam Edilenler (Bin)

	Kanun yapımcılar üst düzey yöneticiler ve müdürler		Profesyonel meslek mensupları		Yardımcı profesyonel meslek mensupları		Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar		Hizmet ve satış elemanları		Nitelikli tarım, hayvancılık, avcılık, ormancılık ve su ürünlerinde çalışanlar		Sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlar		Tesis ve makine operatörleri ve montajcılar		Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar		Toplam	
Yıllar	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
2004	1.676	126	861	427	751	311	680	431	1.746	356	2.826	2.141	2.557	335	1.812	195	1.676	725	14.585	5.047
2005	1.919	152	888	467	827	366	716	448	1.756	402	2.498	2.004	2.708	336	1.913	221	1.734	711	14.958	5.108
2006	1.774	158	902	503	883	406	789	503	1.943	478	2.295	1.842	2.703	322	1.990	221	1.886	824	15.165	5.258
2007	1.678	157	818	515	988	413	767	557	2.042	524	2.281	1.787	2.758	284	2.084	230	1.966	889	15.382	5.356
2008	1.677	183	799	522	1.035	471	822	584	2.005	548	2.331	1.790	2.736	287	2.075	207	2.118	1.002	15.598	5.595
2009	1.661	189	885	595	919	437	804	601	2.054	594	2.452	1.852	2.547	338	1.875	183	2.208	1.083	15.406	5.871
2010	1.694	189	976	632	906	435	874	661	2.124	634	2.599	2.093	2.702	378	2.102	232	2.193	1.171	16.170	6.425
2011	1.770	204	1.047	661	969	479	930	735	2.239	745	2.743	2.158	2.814	360	2.191	239	2.434	1.391	17.137	6.973
2012	1.691	220	1.151	780	1.040	535	961	775	2.315	867	2.767	2.101	2.887	321	2.288	251	2.413	1.459	17.512	7.309

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul> (Erişim:05.09.2014)

Tablo 12 incelendiğinde 1988 yılında kadınların en az işveren olarak iş piyasasında yer aldıkları, en fazla ise daha önce de bahsedildiği gibi ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edildikleri; erkeklerin ise en fazla ücretli veya maaşlı olarak ve kendi hesaplarına çalıştıkları görülmektedir. 2013 yılında ise, kadınlar –düşüş yaşanmasına rağmen- erkekleri sadece ücretsiz aile işçisi kategorisinde geçmişlerdir. 2013 yılında ücretli veya maaşlı çalışanlar içinde erkekler, kadınların üç katı kadardır.

TÜSİAD raporunda ücretsiz aile işçiliğinden ya da çok az kazançlı, kendi hesabına çalışma statüsünden ücretli ve maaşlı istihdama geçiş, kadınlar için ekonomik özgürlüğü artırıcı ve karar almayı etkinleştirici olması bakımından önemli bir adım olarak nitelendirilmektedir.¹²⁰

¹²⁰TÜSİAD-KAGİDER, s. 147.

Tablo 12. İşteki Duruma Göre İstihdam Edilenler (Bin)

Yıllar	Ücretli veya Maaşlı		Yevmiyeli (Mevsimlik, *, Arızı, Geçici)		İşveren		Kendi Hesabına		Ücretsiz Aile İşçisi		Toplam	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1988	4.934	949	1.046	240	616	13	4.236	358	1.687	3.674	12.520	5.234
1989	4.826	984	1.011	192	613	14	4.425	443	1.672	4.040	12.548	5.674
1990	5.160	1.028	842	193	810	22	4.409	492	1.681	3.901	12.901	5.637
1991	5.106	1.032	1.033	153	945	22	4.298	483	2.013	4.204	13.395	5.893
1992	5.158	1.143	1.225	203	1.017	28	4.265	623	2.017	3.782	13.682	5.778
1993	5.232	1.124	1.252	197	1.066	25	4.180	386	1.992	3.044	13.722	4.777
1994	5.353	1.202	1.364	271	1.074	25	4.372	588	2.028	3.729	14.191	5.815
1995	5.528	1.274	1.473	277	1.072	40	4.559	493	1.996	3.874	14.628	5.958
1996	5.901	1.345	1.559	270	1.126	39	4.466	469	2.014	4.004	15.067	6.127
1997	5.993	1.463	1.733	277	1.082	46	4.656	535	1.935	3.483	15.399	5.804
1998	6.290	1.595	1.585	242	1.229	46	4.640	508	1.942	3.700	15.686	6.092
1999	6.217	1.586	1.811	311	1.093	38	4.600	606	1.992	3.794	15.713	6.335
2000	6.566	1.788	1.875	259	1.066	43	4.637	687	1.636	3.024	15.780	5.801
2001	6.667	1.718	1.506	265	1.100	40	4.596	769	1.686	3.179	15.555	5.969
2002	7.086	1.893	1.275	371	1.125	61	4.326	763	1.421	3.034	15.232	6.122
2003	7.142	1.901	1.320	345	1.010	42	4.533	716	1.250	2.888	15.256	5.891
2004	7.101	1.955	1.329	308	950	49	4.081	490	1.123	2.244	14.585	5.047
2005	7.812	2.177	1.156	291	1.051	50	4.022	667	918	1.923	14.958	5.108
2006	8.217	2.374	1.141	296	1.093	69	3.895	659	819	1.859	15.165	5.258
2007	8.571	2.509	1.154	300	1.114	75	3.769	617	773	1.855	15.382	5.356
2008	8.866	2.661	1.096	314	1.172	77	3.707	616	757	1.927	15.598	5.595
2009	9.771	2.999	0	0	1.132	77	3.680	749	825	2.045	15.406	5.871
2010	10.502	3.260	0	0	1.120	83	3.725	822	823	2.260	16.170	6.425
2011	11.277	3.599	0	0	1.157	87	3.871	816	832	2.472	17.137	6.973
2012	11.652	3.967	0	0	1.145	93	3.907	788	808	2.460	17.512	7.309
2013	12.031	4.322	0	0	1.088	94	3.951	821	813	2.403	17.883	7.641

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/iscguapp/iscgu.zul> (Erişim:05.09.2014)

*2009 yılından itibaren soru kâğıdında, ücretli veya maaşlı ile yevmiyeli kategorileri birleştirilmiş olup, 2009 yılı ve sonrası için, yevmiyeliler de "ücretli veya maaşlı" başlığı içerisinde değerlendirilmektedir.

2.2.3. KADIN İŞSİZLİĞİ

Tablo 13 incelendiğinde genel olarak kadın ve erkeklerin işsizlik oranlarının en yüksek olduğu yaşlar 15-19 ve 20-24'tür. Bu da göstermektedir ki işsizliği en yoğun yaşayan grup gençlerdir. Konuyu kadınlar açısından değerlendirmizde çalışabilir durumdaki kadınlar arasında ve genç kadınlar arasında işsizlik bir problemdir. Kadın işsizlik oranlarının yaş ilerledikçe düşüş göstermesi, kadınların iş aramadıkları için iş gücüne dâhil olmamasıyla da açıklanabilir.

TÜSİAD'ın 2000 tarihli raporunda da işsizlik konusundaki verilerin analizi sonucunda işsizliğin hem kadınlar hem de erkekler için problem olduğu, özellikle genç işsizliğinin büyük bir sıkıntı olduğu ancak kadın işsizlik oranlarının erkeklerden daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.¹²²

TÜSİAD 2008 yılı raporunda ise yukarıdaki açıklanan durumdan hareketle, işsizliğin özellikle genç kadınlar için daha büyük bir sıkıntı olması açısından genç kadın işsizliğini giderecek politikalar oluşturulması gerektiğine vurgu yapılmaktadır.¹²³ En çok kadın çalışan 25–29 yaş grubunda yer almaktadır. Bu yaş grubundan sonra evlilik, ev işleri ve çocuk doğurma gibi nedenlerle kadınlar işgücü piyasasından çekilmekte ve 30 yaşlarından itibaren çalışan kadın sayısı gittikçe azalmaktadır.¹²⁴

¹²²TÜSİAD, 2000, s. 148-151.

¹²³TÜSİAD-KAGİDER, s. 149.

¹²⁴Karakoyun, s.102.

Tablo 13. Yaş Grubuna ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%)

	15-19		20-24		25-29		30-34		35-39		40-44		45-49		50-54		55-59		60-64		65+	
Yıllar	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1988	17,5	16,2	16,9	19,9	5,8	12,1	3,6	8,9	2,5	7,4	3	3,4	5,1	3,5	5,1	1,9	5,1	1,5	4,7	1,1	1,7	1,2
1989	17,3	14,6	16,4	17,7	7,7	12,2	4,2	8	4	6,5	5	3,7	6,1	3,6	5,5	1,8	6,4	1,4	4,1	1,5	2,4	0,7
1990	16,4	14	16,9	16,2	8,4	10,6	5,1	6,7	3,5	6	3,3	4	4,5	2,5	5,1	1,6	4,2	0,5	3,4	1,4	1,8	0
1991	16,1	10,2	18,9	13,3	9,1	9,6	5,1	7	4,5	3,8	4,4	2,9	4,1	2,7	5,8	0,6	4,2	0,6	2,3	0	1,5	0
1992	16,1	11	19,5	15,8	9	9,6	6,5	6,3	4,8	4,5	4,3	3,3	4,4	1,7	3,8	1,2	4,8	0,3	2	0,3	0,8	0,6
1993	16,2	14,6	20,8	17,2	9,9	11,2	5,4	8,8	4,7	5	4,4	2,2	3,4	2,5	4	2	3,9	1	2,6	0	0,4	0
1994	16,4	11,8	18,4	14,9	8,8	12,7	6,2	5,8	4,6	5	5	3	5,6	2,1	5,5	1	3,5	0,5	2,2	0,3	1,3	0
1995	16,6	10,9	17,1	15,2	8,7	9,5	4,5	6	3,8	3,6	3,7	2,8	4	2,6	3,9	1,7	3,9	0,1	2,4	0,3	1,5	0,4
1996	13	9,3	16,2	12,8	7,7	8,2	4,4	4,5	3,7	3,1	3,1	1,5	4,1	1,7	3,4	0,7	2,4	0,5	1,8	0	0,9	0
1997	12,8	13,6	15	16	7,1	10,5	4,1	5,4	3,3	3,9	3,4	2,1	3,7	1,4	4	0,7	2	0,9	1,6	0,1	1	0
1998	12,6	12	16,7	13,4	7,5	9	4,6	4,9	3,8	4,1	3,8	2,8	4,2	1,9	4,2	1,3	2,7	0,9	1,9	0,3	1,2	0
1999	12,9	13,2	17,7	14,6	9,2	10,4	5,6	6,4	4,6	4,6	4,5	3	4,7	2,5	4,4	0,8	3,7	0,4	1,5	0,1	0,7	0,2
2000	11	10,1	15,7	13,1	7,2	7,5	5	5,1	4,6	4,1	3,9	2,5	3,5	1,7	4,2	2,8	3	0,3	2,7	0,4	0,7	0,1
2001	14,9	14	18,7	14,6	9,6	9,5	6,9	6,2	6,9	5,1	5,4	3,4	6,1	2,1	5,2	1,3	3,7	0,8	2,1	0,2	1,1	0,2
2002	17,3	15,5	22,4	18,1	11,8	12,3	8,5	9	8,6	6,5	7,8	5,9	8	2,3	7,2	2	6	2	2,3	0,3	1	0,5
2003	18,7	16,3	23,1	20,4	12,6	13,2	8,7	9,8	7,6	6,9	7,1	5	7,4	3,9	7,2	2,6	6,1	1,1	3,2	1,2	0,8	0,5
2004	18,2	16,6	21,8	22,9	13,6	14,8	9,1	9,9	8	7	7,1	5,6	7,3	2,9	7,6	2,8	5,2	0,8	3,9	0,4	1,4	0,2
2005	18,4	17,6	20,2	22,1	12,4	15,5	9,1	10,2	7,7	7,9	7,3	5,3	7,7	3,9	8,2	2,6	5,9	0,7	3,7	0,9	1,1	0,1
2006	17,1	18,1	19	22,1	12,4	14,6	7,9	10,9	7,3	7,7	7,2	6	7,4	4	8,2	2,3	6,6	1,5	3,8	0,3	1	0,3
2007	20	18,9	19,3	21,7	11,8	14,3	8,3	10	7,1	8,1	7	5,9	7,8	4,3	7,4	2,2	6,2	1,6	4,1	0,8	1,2	0
2008	20,1	18,6	20,1	22,6	12,6	15	9,2	11	8,1	8,8	8	6,8	8,2	5,4	7,9	3,4	7,5	1,6	4,9	0,8	1,2	0,6
2009	24,2	22,2	26,2	26,5	16,7	19,4	12,2	13,8	11	11,7	10,3	9,7	10,3	7	10,8	4,5	9,8	2,1	5,6	0,6	1,8	0,3
2010	19	18,5	22,4	25,2	13,6	17,9	9,5	12,5	9	11,2	8,7	8	9,3	6,3	9,2	5,7	8,7	1,8	5,7	1,1	2,1	0,1
2011	15,9	15,5	17,8	23,3	11,1	15,8	7,6	11,3	6,8	9,4	7	7,1	7,4	5,7	7,7	4,3	7,4	2,1	4	0,9	1,6	0,1
2012	14,9	14,9	17,1	22,2	10,4	16,5	7,1	10,9	6,1	8,8	6,3	6,8	7,3	5	7,3	3,9	6,4	2,6	4,3	0,7	1,2	0,2
2013	15,9	17,5	17,6	23,9	10,7	17,1	7,4	11,9	6,6	10,5	6,1	7,9	6,5	6,1	7,5	4,7	6,8	3,2	5,3	1,6	1,5	0,1

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/sguapp/sgucu.zul> (Erişim:05.09.2014)

Tablo 14 işsiz kadınların ve erkeklerin iş arama sürelerini göstermektedir. Tabloda göze çarpan işsiz kadınların uzun süre iş aramadığıdır. Diğer bir deyişle, uzun zaman iş arayan işsiz erkeklerin iş arama süresi, işsiz kadınlardan daha yüksektir.

Kadınların ev içi yükleriyle işteki yüklerini dengelemek zorunda kalmaları iş konusunda daha seçici olmalarına neden olmaktadır ve bu dengeyi sağlayacak bir iş bulmak kolay değildir. Dolayısıyla bir müddet iş arayan kadın ev içi rolleriyle birlikte devam edebileceği bir iş bulamamakta ve ümidini yitirerek iş aramaya son vermektedir. Ancak ataerkil toplum yapısının “erkek evin geçimini sağlamalı” düşüncesi nedeniyle erkek, süre ne kadar uzun olursa olsun iş aramaya devam etmek zorunda kalmaktadır.

Tablo 14. İş Arama Süresine ve Yıllara Göre İşsizler (Bin)

	1-2 ay		3-5 ay		6-8 ay		9-11 ay		1 yıl ve daha fazla 2 yıldan az		2 yıl ve daha fazla 3 yıldan az		3 yıl ve daha fazla		İş bulmuş başlamak için bekleyen		Toplam	
Yıllar	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1988	143	56	148	82	132	91	89	54	237	155	131	98	121	74	18	10	1019	620
1989	161	63	197	83	238	101	80	62	204	139	131	85	77	51	26	9	1114	593
1990	125	41	177	84	179	80	96	45	246	132	133	74	94	57	40	8	1090	521
1991	199	39	259	76	221	82	87	26	262	110	120	63	79	46	44	9	1271	451
1992	181	47	259	70	214	84	95	27	302	122	140	66	95	53	34	15	1320	484
1993	156	50	246	69	224	70	83	32	295	133	162	71	110	47	47	18	1323	490
1994	205	61	233	64	233	84	71	29	312	131	149	63	116	62	42	14	1361	508
1995	193	51	333	78	218	90	69	23	192	105	101	54	95	57	27	12	1228	470
1996	193	41	190	55	191	47	72	20	205	96	123	70	109	45	33	13	1116	387
1997	194	71	220	71	160	71	59	25	197	115	91	62	105	53	38	18	1064	486
1998	220	75	244	65	176	64	55	25	250	106	93	48	79	46	45	16	1162	445
1999	353	107	313	114	229	75	51	25	181	108	76	40	61	33	47	17	1311	519
2000	408	121	308	86	121	43	39	11	123	66	44	28	28	17	38	14	1109	386
2001	513	135	479	116	154	54	46	20	171	93	57	33	35	18	30	13	1485	482
2002	553	151	445	138	212	67	78	24	296	132	117	59	65	29	60	37	1826	637
2003	629	151	497	162	196	93	55	28	219	105	103	53	70	34	60	37	1829	663
2004	385	105	392	123	236	76	78	28	320	136	172	84	149	57	30	12	1762	621
2005	402	111	402	118	212	76	65	25	290	139	176	85	169	72	30	16	1746	642
2006	439	123	394	138	202	71	59	23	269	145	134	81	133	59	40	17	1670	657
2007	519	139	435	143	195	79	68	31	254	148	106	64	97	42	42	15	1716	661
2008	597	179	510	177	221	88	71	26	260	150	106	61	80	39	32	14	1877	734
2009	727	230	689	239	364	137	125	50	345	193	126	73	87	48	28	9	2491	979
2010	677	229	518	206	260	115	97	45	311	222	123	86	81	43	21	14	2088	960
2011	630	232	415	196	208	108	69	39	234	193	98	71	55	37	21	10	1730	886
2012	592	234	432	214	182	109	61	37	214	187	85	62	44	28	24	11	1634	882
2013	637	267	448	260	197	130	58	41	233	219	72	66	43	32	26	16	1714	1031

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul> (Erişim:05.09.2014)

Tablo 15'e bakıldığında kadın işsizlik oranları ilkokul mezunlarına kadar düşük, ortaokul veya dengi bir okul düzeyindekilerden itibaren daha yüksektir. Ancak son yıllarda işsizlik oranlarında artış olduğu görülmektedir. Sadece ortaokul veya dengi meslek okulu, genel lise ile lise ve dengi meslek okulu mezunlarındaki işsizlik oranlarında düşüş yaşanmıştır.

İlkokul ve altı eğitim düzeylerindeki kadın işsizlik oranı düşük iken bu oran erkeklerde yüksektir. Ortaöğrenim, lise ve yüksekokul mezunu kadınlarda işsizlik oranı erkeklere nazaran yüksektir.¹²⁵

Kentte ve kırdaki kadın işsizlik oranları tablo 16 ve tablo 17'den yararlanarak karşılaştırılabilir. Eğitim durumunun kadın istihdam oranında kentte kıra göre daha önemli olduğu belirtilmişti. Aynı durum işsizlik oranı için de geçerlidir. Kırdaki eğitim seviyesi düşük kadınlarda işsizlik oranı daha düşükken kıra göre kentte daha yüksektir.

Diğer yandan gerek kentte gerekse kırdaki eğitim seviyesi arttıkça kadın işsizlik oranlarının da arttığı görülmektedir. Eğitim seviyesi düşük kadınlarda işsizlik oranlarının daha düşük olmasının nedeni çoğunun çalışmaya hazır olmakla beraber iş aramadıkları için işsizlere dâhil edilmemelerindendir.

¹²⁵Karakoyun, s. 95.

Tablo 15. Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%) Türkiye

	Okuma-yazma bilmeyen		Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen		İlkokul		Ortaokul veya dengi meslek okul		Genel lise		Lise dengi meslek okul		Yüksekokul veya fakülte		İlköğretim	
Yıllar	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1988	4,4	0,9	4,8	2,4	6,8	4,8	12,8	18,6	14,5	22,6	10,1	21,7	5,9	10,7	-	-
1989	7,4	1,5	5,6	2,2	7,8	3,3	9,5	14,5	14,1	22,3	11,2	21,3	5,5	10,8	-	-
1990	6,7	0,8	5	2,6	7,3	3,9	10,5	20,2	12,6	25,8	9,9	28,6	5,5	9,6	-	-
1991	5,2	1,2	5,7	1,8	8,3	3,2	12,2	14,5	12,8	22,9	13,2	21,1	6,2	8,7	-	-
1992	5,1	1,6	6,5	1,9	8,2	5,3	11	18,7	14,4	23,9	12,6	23,3	6,8	8,1	-	-
1993	5,7	1,4	6	4,9	8,3	5,9	11,3	20,6	13,2	28,1	10,6	24,6	6,7	11,4	-	-
1994	6,3	1,6	6,7	4,9	7,9	7,3	11,8	23,1	13,2	28,9	12,9	20,1	6,1	12,2	-	-
1995	4,9	1,7	5,3	4,2	6,9	6,5	9,8	19,3	11,4	26,6	12,4	20,5	5,6	11,9	-	-
1996	3,8	1,9	4,1	2,3	6	6	8,1	21,3	11,3	29	11,2	24	5,7	11,3	-	-
1997	2,9	3	3,5	4,5	5,3	7,3	8,5	22,2	11,4	31,9	10,1	20,7	5,3	10,7	-	-
1998	3,4	3,6	5,6	7,4	5,5	8,9	7,9	24,5	11,7	33,6	10,4	22	7,2	9,9	-	-
1999	5	3,2	5,2	6,2	6,7	9,7	8,1	33,9	12,4	35,3	11	21,6	6,7	17,6	-	-
2000	5,6	2,2	6,3	4,3	5,7	3,6	7,6	13	8,7	16,6	9,4	16,1	5,9	9,1	13	3,4
2001	6,7	1,1	7,4	2,5	8,1	5,1	9,6	19,9	11,5	20	11,2	20,7	6,7	9,9	8,1	12,6
2002	8,9	2,6	7,8	3,1	10,5	5,6	11,7	19	11,7	24,1	12,5	23,8	9,2	14,7	12	8,6
2003	11,4	5	11,4	6,4	10,8	6,7	11,5	15,8	11,1	20,3	10,1	20,7	8,9	15,3	13,8	7,7
2004	8,9	1,7	9,6	2,9	9,9	6,2	11,9	16,9	12,3	22,9	13	26,6	9,8	17	14,8	10,2
2005	10,1	2,3	12,6	4,3	9,9	7,3	11,6	15,6	11,1	23,2	11	23,9	7,9	14,1	15,6	11,7
2006	11	1,6	12	4,6	9,5	7,6	10,4	16,2	11,1	23	9,4	20,9	7,7	13	15,6	13,9
2007	12,4	1,7	14,3	4,3	9,4	6,5	9,6	14,7	11	22,1	9,7	20,9	7,4	13,9	17,8	14
2008	14,1	2,5	16	5,9	10	7,5	10	17,6	11,8	20,6	9,2	20,6	8,1	14,3	19	14,2
2009	17,6	3	19,2	9,1	13	9,4	13,2	20	15,1	26,3	12,7	25,9	9,6	16,3	23,6	18,3
2010	13,7	2,4	16,3	6,8	10,5	8,6	10,4	18,9	12,6	24,9	10,5	22,5	8	15,9	18,9	16,7
2011	10,7	2	13,5	6,5	8,1	6,9	8,6	15,6	9,5	21,3	8,4	20	7,6	15,2	14,6	13,6
2012	9,9	1,4	13,1	5,2	7,2	6,4	7,9	15,4	9,2	19	7,5	19,4	7,2	14,7	14,3	13,2
2013	11,6	2,3	13,3	6,9	7,5	7,5	8,1	14,9	9	20,1	7,5	20,4	7,4	15,1	14,5	15,6

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/sguapp/sguapp.zul> (Erişim:05.09.2014)

Tablo 16. Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%) Kent

Yıllar	Okuma-yazma bilmeyen		Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen		İlkokul		Ortaokul veya dengi meslek okul		Genel lise		Lise dengi meslek okul		Yüksekokul veya fakülte		İlköğretim	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1988	9,7	19,2	8,8	23,5	8,5	30,9	13,5	39,1	15,3	36,3	11,2	21,8	6,4	17,1	-	-
1989	14,6	24,1	11	30,4	9,4	28	10,8	31,2	12,8	32,9	11,8	24,2	5,9	10,9	-	-
1990	15,3	20,2	9,7	27,7	8,8	23,8	10,9	28,3	12,5	30,9	9,4	23,7	5,4	11,5	-	-
1991	14,5	21,4	12,3	17,4	10,2	24	12,2	25,4	11,9	29,1	12,2	25,1	6	10,5	-	-
1992	12,2	12,3	14,1	20,6	9,9	23,7	11,2	25,2	14,1	26,5	12,4	19,8	7,1	11,5	-	-
1993	12,7	13,9	12,7	19,8	10	23,3	10,8	29	13,1	29,1	10,3	25,1	6,9	13,3	-	-
1994	14,6	11,7	13,2	19,8	10	18,5	12,9	27,8	11,5	30,2	12,8	26,4	5,5	10,7	-	-
1995	11,1	10,8	10,7	9,8	8,6	19,5	10,1	25,9	10,1	24,5	11,8	22,3	5,1	8,4	-	-
1996	7,9	9,5	8,9	10,3	8,1	12,9	9,3	20,8	12,1	23,5	10	19,2	5,3	8,8	-	-
1997	7	6,3	7,7	16,7	7,3	14,7	10,2	27,2	11,5	25	8,9	26,2	5,4	9,5	-	-
1998	6,9	12,7	10,6	6,8	8,6	14,9	9	19,5	11,7	23	10,7	19,6	7,3	10,8	-	-
1999	12,4	5,5	10,3	13,3	9,6	17,1	9,6	25,3	12,4	24,4	11,2	22,4	7	9,9	-	-
2000	11,1	7,5	11	13,5	7,6	12,5	8,7	17,1	7,9	16,1	8,7	16,3	5,8	9,4	14,8	11,9
2001	13,6	6,2	14,9	13,3	10,3	17,3	10,5	24,8	11,1	21,4	11,5	21,5	6,9	10	14,8	31,9
2002	21	13,7	19	12	13,9	16,5	12,6	23,5	12	24,7	13,1	23,8	9,5	14,6	20,8	25,2
2003	27,1	17,6	23,8	15,4	13,5	17,3	12,8	20,6	11,4	22,2	10,7	21,8	9,3	15	15,3	20,5
2004	19,1	8,1	16,8	8,6	12,3	13,9	13,1	20,7	12,6	23,1	13,1	27	9,6	16,4	17,5	20
2005	17,6	8	18,6	11,1	11,8	14,8	12,7	18,9	11,1	23,3	11,2	24,8	7,8	13,8	16,5	20,3
2006	18,5	6,5	17,1	11	11,2	15	11,3	19,5	11,1	23,5	9,6	20,5	7,7	12,9	17,3	21,2
2007	21,8	7,6	19,4	9,7	10,7	13	9,8	17,2	11	22,7	9,8	21,2	7,4	13,6	18,9	22,2
2008	20,8	9,3	21,9	14,9	11,8	14,8	10,5	20,8	11,9	20,3	9,1	21,1	8	13,8	20,2	22,8
2009	27,3	11,9	25,2	21,2	15,6	17,7	14,3	23,2	15,6	27,2	13,2	26,6	9,7	15,7	25,5	28,8
2010	22,4	10,1	20,6	15,8	12,8	16	11,4	21,9	13,1	25,4	10,9	23,5	8,1	15,5	20,2	25,3
2011	17,7	7,9	17,1	14,8	10,2	13,6	9,3	18,8	9,9	22,5	8,5	21,3	7,4	14,6	15,8	20,6
2012	17,2	6,3	16,5	13	9,1	12,4	8,8	18,4	9,7	20,1	7,5	19,6	7,1	14,3	15,5	20,6
2013	19,7	8,3	16	14,6	9,2	13,6	9	18,2	9,3	21,1	7,6	20,8	7,2	14,5	15,4	22,8

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/iscguapp/iscgu.zul> (Erişim:05.09.2014)

Tablo 17. Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşsizlik Oranı (%) Kır

Yıllar	Okuma-yazma bilmeyen		Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen		İlkokul		Ortaokul veya dengi meslek okul		Genel lise		Lise dengi meslek okul		Yüksekokul veya fakülte		İlköğretim	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1988	2,1	1,5	2,5	3	5,3	4,3	11,6	25,1	12,8	32,5	7,9	21,2	4,4	18,8	-	-
1989	4,6	1,5	2,8	3,7	6,3	3,9	7,4	14,6	16,8	35,9	9,7	12,9	4,3	6,4	-	-
1990	2,9	1,4	2,8	1,6	5,9	3,1	9,8	12,3	13	34,6	11,2	9,9	5,7	6,8	-	-
1991	1,8	0,5	2,2	0,4	6,4	2	12,3	10,4	15,3	28,4	16,1	19,9	7,1	15,5	-	-
1992	2,3	0,7	2	1,3	6,5	2,1	10,7	8,4	15,3	26,6	13	24,5	5,1	14,3	-	-
1993	2,4	0,5	2,3	1,3	6,6	2,6	12,2	13,3	13,4	28,1	11,5	0	5,7	5,5	-	-
1994	2,9	0,4	2,5	1,2	5,9	2,3	9,4	8,1	17,5	19,7	13,3	15,4	9,2	16,2	-	-
1995	2,5	0,6	2,3	0,6	5,4	1,9	9,4	9,4	14,1	21,9	14,5	29,7	8,3	5,1	-	-
1996	2,1	0,4	1,6	0,5	4,1	1,2	5,9	5,6	9,4	20,6	14,5	27	8,2	7,8	-	-
1997	1,1	0,3	1,4	0	3,5	1,3	5,5	8,5	11,2	28,4	13,4	38,3	5,3	11,2	-	-
1998	1,6	0,3	3	1,3	2,7	0,8	5,9	6,9	11,7	19,4	9,9	27,4	7	11,2	-	-
1999	1,9	0,4	2,2	0	4	1,4	5,3	8,1	12,4	17,2	10,4	19,4	5,4	19,3	-	-
2000	3,7	1,8	3,8	2,1	3,9	0,8	5,5	3,6	11	19,6	11,5	15,2	6,5	6,3	12	0,0
2001	4,3	0,7	3,8	0,3	5,8	1,0	7,5	8,4	12,6	13,4	10,1	16,9	5,5	9,3	3,6	4,3
2002	3,9	1,4	2,5	1,0	6,8	1,5	9,7	9,4	10,9	21,2	10,7	23,7	7,6	15,9	4,7	0,7
2003	4,1	3,6	4,6	3,8	7,9	2,9	9	5,5	10,3	12,3	8,4	15,7	6,6	17,3	12,1	2,7
2004	2,4	0,2	3,2	0,5	5,9	1,6	8,1	5,5	11	21,4	12,8	24,0	11,3	23,0	11	3,8
2005	3,8	0,7	5,6	1,2	6,6	1,9	8,7	6,6	11,1	22,8	10,4	18,9	8,8	17,7	13,8	4,6
2006	4,8	0,4	5,7	1,4	6,4	2,1	8	7,8	11,4	20,4	8,5	23,2	7,9	14,4	12,4	6,7
2007	5,6	0,4	8,1	1,2	7	2,0	9,1	6,1	11,3	19,2	9,5	19,0	7,4	16,5	15,4	5,6
2008	8,7	0,8	9,5	1,3	6,9	2,2	8,8	7,7	11,4	22,4	9,5	17,8	8,8	19,3	16,5	5,8
2009	9,7	0,8	12,6	2,7	8,8	3,1	10,3	11,4	13,4	21,7	10,6	21,8	9	21,8	20	6,7
2010	7,5	0,6	11,4	1,6	6,9	2,6	7,6	9,8	11	22,6	9,3	17,0	7,5	20,1	16,2	5,9
2011	5,7	0,6	9,5	2,0	4,9	1,8	6,7	5	8,3	15,6	8,1	12,7	8,8	21,1	12,4	4,6
2012	4,6	0,4	9,2	1,2	4,6	1,7	5,6	6,4	7,4	13,2	7,5	18,2	8,4	19,0	12,2	4,2
2013	5,7	0,8	10,2	2,0	5	2,3	6	5,1	7,8	14,6	7,1	18,5	8,1	20,7	12,9	5,8

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul> (Erişim:05.09.2014)

Tablo 18 incelendiğinde kadınların çoğunlukla iş aramayıp işe başlamaya hazır durumda oldukları görülmektedir. Bu da kadınların işsizlik oranlarının neden düşme eğilimi gösterdiğini açıklamaktadır.¹²⁶ Ev işleriyle meşgul oldukları ve ailevi/kişisel nedenlerden dolayı istihdama katılamadıkları görülür. Tablo, bu çalışmanın başından beri üzerinde durulan toplumsal cinsiyetçi ayrışmayı çok açık bir şekilde göstermektedir: Örneğin, erkeklerin işgücüne dâhil olmama sebepleri arasında ev işleriyle meşgul olma gibi bir neden görülmemektedir. Ailevi/kişisel nedenlerle işgücüne dâhil olmayan kadın-erkek oranları da toplumsal cinsiyetçi yapıyı göstermesi açısından önemlidir.

Tabloda dikkat çeken iki diğer husus: iş aramayıp çalışmaya hazır olan kadınların iş aramaya başlamalarının işsizlik oranlarını daha da artıracak olması, diğeri ise kadınların işgücüne dâhil olmama sebepleri arasında eğitimin büyük oranda etkili olmasıdır.

Tabloda “diğer” olarak adlandırılan kısım ise iş aramayıp, son üç ayda iş arama kanalı kullanmayanlardır.

¹²⁶Kadın işsizlik oranlarının düşme eğilimi gösteriyor gibi algılanmasının bir diğer sebebi bu çalışmada da açıklandığı üzere kadınların son yıllarda esnekleşme vb. politikalar sonucu çeşitli şekillerde artan niteliksiz işlerde çalışmalarındandır.

Tablo 18. İşgücüne Dâhil Olmama Nedenine Göre İşgücüne Dâhil Olmayanlar (Bin)

	İş bulma ümidi yok		İş aramayıp çalışmaya hazır olan/Diğer		Mevsimlik çalışan		Ev işleri ile meşgul		Öğrenci(eğitim-öğretim)		Emekli		İrad sahibi		Özürlü yaşlı veya hasta		Ailevi ve kişisel nedenler		Diğer *		Toplam	
Yıllar	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1988	120	245	77	178	12	21	-	8.860	998	564	921	195	242	148	539	813	-	-	216	205	3.125	11.229
1989	41	94	37	69	18	22	-	8.935	1.150	616	1.004	177	211	156	582	783	-	-	256	233	3.298	11.086
1990	72	93	38	49	30	85	-	9.408	1.111	655	1.136	194	232	170	774	1.100	-	-	173	128	3.564	11.882
1991	47	62	68	75	60	62	-	9.250	1.304	655	1.033	178	170	196	757	1.378	169	387	4	5	3.611	12.247
1992	53	41	69	100	43	113	-	9.564	1.477	772	1.123	226	151	211	737	1.444	178	414	3	0	3.836	12.884
1993	59	34	54	87	58	101	-	11.102	1.658	890	1.207	211	184	196	805	1.440	204	341	8	3	4.238	14.405
1994	49	61	71	105	49	101	-	10.405	1.632	927	1.310	219	148	212	783	1.473	193	373	28	23	4.262	13.899
1995	46	33	89	95	68	145	-	10.935	1.752	1.029	1.367	258	160	218	754	1.289	262	325	30	32	4.527	14.359
1996	53	35	78	105	50	80	-	11.659	1.757	1.054	1.568	291	170	210	731	1.151	299	210	33	11	4.740	14.805
1997	92	51	70	142	96	151	-	11.914	1.749	1.060	1.638	317	143	247	786	1.264	270	330	149	73	4.993	15.550
1998	94	37	103	177	49	57	-	12.392	1.917	1.175	1.689	327	101	201	818	1.222	245	182	93	32	5.108	15.802
1999	84	80	145	214	83	85	-	11.754	1.797	1.236	1.762	404	106	212	906	1.432	281	439	273	141	5.437	15.996
2000	83	49	159	171	260	339	-	12.339	1.756	1.144	1.835	443	146	332	816	1.359	461	703	510	228	6.025	17.108
2001	73	35	129	126	352	413	-	12.363	1.826	1.199	2.001	454	145	357	863	1.394	451	767	509	210	6.349	17.318
2002	50	23	140	146	370	443	-	12.211	1.931	1.260	2.172	541	104	293	943	1.505	582	837	476	197	6.768	17.455
2003	71	13	145	122	415	479	-	12.578	2.059	1.399	2.398	584	89	275	925	1.546	646	909	426	194	7.174	18.098
2004	207	104	352	438	114	270	-	13.042	2.000	1.417	2.559	565	-	-	1.081	1.803	293	768	297	216	6.903	18.624
2005	292	194	426	651	81	310	-	12.703	1.981	1.472	2.528	584	-	-	1.132	1.966	194	770	336	287	6.969	18.935
2006	364	261	527	758	83	259	-	12.409	2.035	1.553	2.587	651	-	-	1.202	2.096	120	875	341	303	7.258	19.164
2007	383	229	424	706	82	207	-	12.124	2.082	1.598	2.824	695	-	-	1.196	2.029	121	1.271	304	605	7.415	19.464
2008	371	241	460	778	72	243	-	12.186	2.086	1.671	2.806	682	-	-	1.270	2.144	107	1.155	268	427	7.441	19.526
2009	447	310	451	854	20	67	-	12.101	2.134	1.832	2.858	763	-	-	1.252	2.143	164	1.301	144	95	7.471	19.466
2010	416	300	462	835	15	49	-	11.914	2.210	1.912	2.847	730	-	-	1.238	2.156	157	1.334	199	127	7.544	19.357
2011	406	271	446	821	13	50	-	11.872	2.175	2.043	2.844	772	-	-	1.232	2.174	160	1.282	176	128	7.453	19.414
2012	479	212	463	840	13	51	-	11.992	2.256	2.153	2.959	836	-	-	1.277	2.182	172	1.204	186	112	7.804	19.581
2013	401	237	485	956	13	37	-	11.463	2.244	2.221	3.006	831	-	-	1.307	2.360	182	1.287	176	132	7.814	19.523

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul> (Erişim:05.09.2014)

2.3. TÜRKİYE’DE KADINLARIN İSTİHDAMA KATILAMAMA NEDENLERİ

Buraya kadar nicel verilere dayanarak vurgulandığı üzere kadınların istihdamdaki oranları oldukça düşüktür, istihdama katıldıkları zaman da büyük zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bu bölümde bunun ataerkil toplumsal yapı, kapitalist sistem ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinden, rollerinden kaynaklanan sebepleri Türkiye örneğinde incelenecektir. TÜİK’ten alınan aşağıdaki veri de bu durumu oldukça iyi açıklayacak niteliktedir. Dolayısıyla konuya bu veri incelenerek başlanacaktır.

Tablo 19’da da görüldüğü gibi kadının asli görevi çocuk bakımı ve ev işleri olarak algılanmaktadır. Üstelik bu algı büyük oranda kadınlarca da benimsenmiştir.

Tablo 19. Kadının Çalışması Hakkındaki Düşünceler

Cinsiyet	Kadın	Erkek
Kadının Asli Görevi Çocuk Bakımı ve Ev İşleridir	64,7	60,7
Gelenek Göreneklerimize Aykırı	14,1	12
Çalışma Ortamları Kadın İçin Güvenli Değildir	9,5	16,5
Çalışan Kadının Çocukları Mağdur Olur	7,8	7
Ücretli Bir İşte Çalışmak Kadını Yıpratır	2,5	2
Diğer	1,4	1,8
Toplam	100	100

Kaynak: TÜİK, Aile Yapısı Araştırması, 2006.

2.3.1. TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI İŞ BÖLÜMÜ

Toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünde kadının görevleri tartışıldığında ilk akla gelen iyi anne, iyi eş ve iyi ev kadını olmasıdır. Bu durumda kadınların çalışması olumlu bir değer olarak kabul edilmemektedir.¹²⁷ Ancak burada dikkat edilmesi gereken en önemli konu Gülnur Savran’ın da vurguladığı gibi, “biyolojik anne”nin “en gerçek ana” olduğunu söyleyenin de, çocuğun emzirilme ve bakım süresini düzenleyen de, toplumsal ilişkilerin belirlediği iş bölümü olmasıdır. Bu iş bölümünü sonuna kadar sorgulayabilmek için, kadın-

¹²⁷TİSK, Çağdaş Sanayi Merkezlerinde Kadın İşgücünün Konumu: Bursa Örneği, Ankara,2002, s. 23.

erkek kimliklerinin doğal değil toplumsal ayrımlara dayandığını kabul etmek gerekmektedir.¹²⁸

Ataerkil ilişkiler çerçevesinde kadınlara yüklenen ev işleri ve bakım işleri, kadınların istihdama katılmasına engel oluşturduğu için, esnek biçimlerin kadınlar için elverişli çalışma koşulları oluşturduğu iddia edilmektedir. Ancak gerçekte, ataerkinin kadınların yaşamında yol açtığı olumsuzluk nedeniyle sermayenin ihtiyaçları için kadın emeğini “elverişli “ bir hale getirdiği görülmektedir. Ayrıca, işsizlik ve kırdan kente göç kadınları enformel istihdama yönelten başlıca etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüz kriz koşullarıyla beraber düşünüldüğünde, son çare olarak kadınların zor koşullar altında, iş güvencesi ve sosyal güvence olmadan, düşük ücretlerle çalışmak zorunda kaldığı anlaşılmaktadır.¹²⁹

Topçuoğlu’nun da ifade ettiği gibi ataerkil ideoloji kadını eve sokar, onu orda saklar, böylelikle emeğini saklar, görünmezleştirir ve saklayarak değersizleştirir. Bu sayede de var olan cinsiyet eşitsizliğinin devamlılığını sağlar. Bilinçli saklama ve saklayarak değersizleştirme hem kapitalizmin hem ataerkilliğin kendi devamlılıklarını sağlayan mekanizmalardır. Bu mekanizmaların örtüştürdüğü pratiklerde kapitalizm ve ataerkilliğin eklemlendiği görülmektedir.¹³⁰

Tablo 20’de kadın ve erkeğin ev içindeki faaliyetlerde harcadıkları zaman gösterilmektedir. Tabloda da görüldüğü üzere, ev içi işlerde kadınlar daha çok vakit harcamaktadır. En çok zamanı da yemek, bulaşık ve temizlik gibi işlerde harcamaktadırlar.

Tablo 20. Cinsiyete ve Ev İçi Etkinliklerine Göre Harcanan Zaman (saat)

Cinsiyet	Kadın	Erkek
Yemek Hazırlığı ve Bulaşık Yıkama	2,43	0,12
Temizlik ve Ev İşleri	1,12	0,12
Çamaşır, Ütü, Dikiş Nakış	0,57	0
Bahçe İşleri, İnşaat ve Onarım	0,15	0,17
Alışveriş	0,22	0,23
Çocuk Bakımı	0,73	0,17

Kaynak: TÜİK-Zaman Kullanımı Anketi, 2006

¹²⁸Savran, “Feminizmler”, s. 6.

¹²⁹Öztürk ve Dedeoğlu, “Kapitalizm ve Ataerki İlişkisi Çerçevesinde Kadın Emeği”, s. 16-17.

¹³⁰Topçuoğlu, s. 119.

Firdevs Gümüşoğlu'nun 1997 yılı Milli Eğitim 3. Sınıf Türkçe ders kitabından aktardığı bir hikâye oldukça anlamlıdır.

“Anneler gününde öğretmenimiz bir ödev vermişti bize. Annelerimiz elleri hakkında bir yazı hazırlayacaktık. Öğretmenimiz fazla açmadı konuyu... Yalnız annelerimizin çalışkanlığından, gayretinden bahsetti birkaç kelime ile... İki, üç gün sonra öğretmenimiz, sınıfta, yazdığımız ödevleri okutuyordu. Sıra bir kız arkadaşımızın yazısına gelmişti. Şöyle başlıyordu, yazı: ‘annemizin elleri... Ellerinden biri ile annem yayık yapar. Diğeri ile kucağında kitabını tutar. Diğeri ile babamın ceketini ütüler. Diğeri ile yemek pişirir. Diğeri ile ben okula gitmeden önde saçlarımı örer. Diğeri ile...’ Öğretmenimiz gülerek: ‘Ne demek kızım diğeri ile? Bu kadar eli olur mu insanın?’ alaycı şekilde gülüşmeye başladık. Kız arkadaşımız kendinden emin, rahat bir halde cevap verdi: ‘olur öğretmenim! İki eli babam için... Yedi çocuğu var. Her biri için iki el hesaplırsanız on dört eder. Mutfak, bahçe için ikişerden altı eder... Yoksullar için de, iki el daha katın buna... Dua için de iki el düşünün... Yirmi altı el eder. Annemin tam yirmi altı eli var.’ Daha evvel gülüştüğümüz için utanmıştık. Başımız öne eğildi. Öğretmenimizin yüzündeki hayret ifadesi kaybolmuştu. Ciddi, heyecandan titreyen bir sesle: ‘yazdıkların doğru, çok doğru sevgili kızım’ dedi.”¹³¹

2.3.2.EĞİTİM DÜZEYİ

Türkiye’de gerek erkek gerek kadın işgücünün eğitim düzeyi genel olarak düşüktür. Ancak kadınların ataerki toplum yapısından dolayı eğitim alma imkânının erkeklere göre oldukça zayıf olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Her ne kadar kız çocukların okullaşma oranları erkeklerin okullaşma oranlarının gerisinde olsa da, kentli kadın işgücünün eğitim düzeyi erkeklerinkinden yüksektir. Kentlerde kadınların işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde eğitim sahibi olması onların işgücüne katılımını kolaylaştırmakta, böylece lise ve üstü eğitim alan kadınların sayısı ve toplam içindeki payı sürekli artmaktadır. Toksöz, eğitim durumu itibariyle işgücüne katılma oranlarını şöyle değerlendirmektedir: Kadınların eğitim durumu ile işgücüne katılım oranları arasında paralel bir ilişki vardır. Bu durum kırdada daha az belirgin olsa da, kentte eğitim düzeyi arttıkça kadınların işgücüne katılım oranlarının artışı çok belirgin görünmektedir. Eğitim sadece işgücünün üretkenliğini artırarak ücret düzeylerinin yükselmesine imkân tanımamakta, ataerki zihniyet yapılarını zayıflatarak

¹³¹Gümüőoğlu, s. 113.

kadınların işgücüne katılmasına toplum nezdinde meşruiyet sağlamaktadır. Yine de lise ve dengi okul mezunu kadınların işgücüne katılma oranlarının sadece %30'larda olması eğitimin istihdama hazırlama potansiyelinin yetersizliğini göstermektedir.¹³²

DPT'nin 2010 yılında Türkiye'de kadın işgücündeki son dönemdeki durumunu analiz ettiği raporda da erkeklerin işgücüne katılmaları önünde eğitim görmemiş olmanın engel teşkil etmediği sonucuna ulaşılmıştır. Kırdan ya da kentte yaşasın erkek eğitimsiz olduğu için istihdamdan vazgeçmemektedir, oysa kadınlarda durum böyle değildir. Kırsal alanda yaşayan kadınlar için eğitim işgücüne katılmada etkili olmazken kentte eğitimsiz kadınlar işgücü piyasasına girmekten çekinmektedirler.¹³³

Gamze Yücesan Özdemir ve Hülya Erkanlı beyaz yakalı kadın çalışanlar üzerine yapmış oldukları bir araştırmalarında, eğitim düzeyinde yükselmenin, kadınları toplumun biçtiği geleneksel rollerden sıyrarak çalışma hayatında var olabilmelerini sağlamada ve iş yaşamında da hâkim olan erkek egemen tutumu yavaş yavaş değiştirmede etkili olduğu sonucuna varmışlardır.¹³⁴

Değişen koşullara paralel olarak daha iyi eğitim olanaklarına kavuşmaları sayesinde kadınlar, geleneksel ev kadınlığı rollerinin dışında, erkekler gibi bir meslek edinip ekonomik faaliyetlere katılma olanağı bulmaktadırlar. Şu halde eğitim, kadınlara hem toplumsal hem de ekonomik bağımsızlık kazandırmakta, statülerini yükseltmektedir. Başlangıçta aile gelirin katkıda bulunma zorunluluğu ile çalışma yaşamına katılan kadınlar, belirli bir eğitim ve kültür düzeyine ulaşp meslek sahibi olduktan sonra, mesleklerini yapabilmenin mutluluğunu duymak ve mesleki statü kazanmak için de çalışma isteği içine girmişlerdir. Ancak, yine de özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınların işgücü piyasasına yetersiz ve dengesiz katılımı bir gerçektir ve bu da onları bu piyasada marjinalleştirmektedir. Bunun sonucunda, bu ülkelerde kadınların birçoğu ekonomik faaliyetlere katılmaları yoluyla sağlayabilecekleri yararlardan yoksun kalmakta ve kadın için toplumsal statü değişimi sınırlı olmaktadır. Bu ülkelerde eğitimin kadının işgücüne katılımını arttırıcı etkisi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle kadın işgücünün marjinallikten kurtulmasında kentleşme, ekonomik büyüme,

¹³²Toksöz, *Türkiye'de Kadın İstihdamının Durumu*, s. vi.

¹³³DPT, *Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımında Son Dönemde Gözlenen Eğilimler*, Ankara, Mart 2010, s.6.

¹³⁴Gamze Yücesan Özdemir ve Hülya Erkanlı, "Eşitsizliklere Karşı Çıkmak: Beyaz Yakalı Kadın Çalışanlar ve Eleştirel Bilinç", *TES-İŞ*, Mart,2005, s. 67.

sanayi ve hizmet sektörlerinde iş olanaklarının artması, evlilik yaşının yükselmesi, doğurganlığın azalması gibi faktörlerin yanı sıra, eğitim olanaklarının cinsler arasında eşit ve dengeli dağılımının da etkisi büyüktür.¹³⁵

İpek İlkaracan, kadınlar için eğitim- işgücüne katılım ilişkisinde erkeklerden farklı olarak, bir de eğitimle birlikte iş ve aile yaşamını uzlaştırma olanaklarının da etkili olduğuna vurgu yapar. Yüksek eğitilmiş, özellikle üniversite mezunu kadınlar açısından iş ve aile yaşamını uzlaştırmanın düşük eğitilmiş kadınlara göre daha mümkün olmasının iki sebebi vardır. Birincisi aldıkları nispeten yüksek ücretler, piyasa üzerinden tedarik edilen çocuk bakımı ve ev işi hizmetlerine ulaşımı olanaklı kılmaktadır. İkincisi, yüksek eğitimlilerin istihdam edildikleri formel sektör işleri, İş Kanunu'nda öngörülen doğum ve emzirme izninden faydalanabilmelerini, doğum yapsalar bile işlerine geri dönmelerini, kesintisiz çalışma yaşamını sürdürerek emeklilik hakkını sağlamaktadır.¹³⁶

Evde yaptığı üretim, işgücü pazarında bulacağı bir işten daha değerli olan kadınlar için, eğitimin evdeki üretime hemen hemen hiç katkısı olmayacağı düşünüldüğünden zorunlu eğitimin ötesinde eğitime yatırım yapılmasında teşvik edici bir taraf bulunmamaktadır. Böylelikle kadınlar açısından Türkiye'de de olduğu gibi, eğitime az yatırım ve işgücü pazarına düşük katılım olduğu gözlenir.¹³⁷ Görece kısıtlı eğitim olanakları, kadınların geleneksel rol beklentileriyle karşı karşıya bırakılmaları, dışarıya yani “erkek egemen dünyaya” açılmalarını ciddi biçimde zorlaştırmaktadır. Bu yüzden kız çocuklarının eğitimine özellikle önem verilmesi gerektiği Türkiye'de gittikçe daha sıkı biçimde vurgulanmaktadır.¹³⁸

Ayrıca daha önce de bahsedildiği gibi eğitimini yarım bırakmış ve bir mesleği olmayan kadınların işgücü piyasasına dâhil edilmesini sağlamak amacıyla son yıllarda meslek edindirme kurslarına yönelik faaliyetlerde artış görülmektedir. Meslek edindirme kurslarıyla ilgili bilgiler üçüncü ve dördüncü bölümlerde aktarılacaktır.

¹³⁵T.C. KSGM, *Gıda İşkolunda Çalışan Kadınların Koşulları ve Geleceği*, Ankara,1999,s.11.

¹³⁶İpek İlkaracan,“Uzlaştırma Politikalarının Yokluğunda Türkiye Emek Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri”, *Emek Piyasalarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru: İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları*, s.35.

¹³⁷Erol Taymaz, , *Büyüme İstihdam Vasıflar ve Kadın İşgücü*, Ankara: DPT Yayınları,2010,s. 16.

¹³⁸Özgür Güldü ve Müge Ersoy Kart, “Toplumsal Cinsiyet Roller ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme”,*Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64,3,s.113.

2.3.3. İŞE ARA VERME

Zaman içinde kadın işgücünün niteliği arttığı halde işgücü piyasasındaki dezavantajlı durumlarının devam etmesinde çeşitli faktörlerin etkisi vardır. Bunlar yoksulluk riski yüksek olan tarımsal faaliyetlerde ücretsiz, yarı zamanlı, sosyal güvencesi bulunmayan geçici ve eğitim düzeyleri nedeniyle verimlilik ve ücret düzeyi düşük işlerde çalışmaları, çalışma yaşamında sıklıkla ayrımcılığa maruz kalmaları ve aile içi sorumlulukları nedeniyle (özellikle çocuk bakımı) kariyerlerini tamamlayamamaları şeklinde sıralanabilir.¹³⁹

Sylvia Ann Hewlett ve Carolyn Buck Luce, pek çok kadının kariyer yolculuğunun bir noktasında işe ara vermek zorunda kaldığını ve neden olarak genelde çocuk bakımı haricinde yaşlı bakımı ve kişisel sağlık sorunlarının yer aldığını belirtmektedirler. İlave olarak, erkeğin işgücünden ayrılmasının ise tamamen farklı sebeplere dayandığını; çocuk ya da yaşlı bakımı gibi bir nedenin pek önemli bir rol oynamadığına vurgu yapmaktadırlar. Vasıflı erkeklerin işten ayrılması genelde daha iyi bir iş bulmalarıyla ilgilidir. İşten ayrılan kadınların büyük çoğunluğu işgücüne yeniden katılmaya çok istekli olmakla birlikte, geri dönüşte karşılaşacakları zorlukları düşünmektedirler. Önemli bir kesim ise, evdeki sorumluluklarını yerine getirebilmek için bilinçli olarak daha az sorumluluk isteyen ve ücreti de daha düşük olan bir iş seçmektedir.¹⁴⁰

2.3.4. EVLENME VE ÇOCUK SAHİBİ OLMA

Biçerli'nin de belirttiği gibi, evlilik ve çocuk sahipliği özellikle kadınların işgücüne katılmalarını etkileyen önemli unsurlardır. Pek çok aile açısından çocuk bakımı önemli bir hizmet ve kadının sorumluluğunda olarak algılandığı için çocukların-özellikle okul öncesi çağda olanların- varlığı evli kadınların emek piyasası yerine evde çalışmayı tercih etmelerine neden olabilmektedir. Yapılan bir araştırma okul öncesi çağda çocuğu olan evli kadınların işgücüne katılma ihtimalinin çocuksuz kadınlara oranla daha düşük olduğunu göstermektedir.¹⁴¹ Yaman Öztürk de konuyu aynı şekilde yorumlamakta ve şunları ilave etmektedir: Çocuk bakımı kadınların karşılıksız ev içi emeğinin en yoğun ve en yorucu bölümünü kaplar ve ataerkil kabuller kadar kültürel olarak “anneliğin” yüceltilmesi de bunda

¹³⁹Naci Gündoğan, **Yoksulluğun Değişen Yüzü Çalışan Yoksullar**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2007,s.57-58.

¹⁴⁰Sylvia Ann Hewlett ve Carolyn Buck Luce, ”İşten Mola Alma İşe Geri Dönme”,**Harvard Business Review Dergisinden Seçmeler İş Yaşamında Kadınlar**, İstanbul: MESS,2006,s.15-21.

¹⁴¹Biçerli, s. 69-70.

belirleyicidir. Ayrıca, hamilelik dönemi ve emzirme dışındaki çocuk bakımında kadın ile erkek emeği arasında bir fark bulunmadığının, yine de çocukların bakımından neredeyse tamamen kadınların sorumlu tutulduğunun da altını çizmektedir.¹⁴²

Ecevit, kadınların ev dışında çalışabilmelerini, evdeki işbölümü ve özellikle bakım hizmetlerinin nasıl, ne şekilde ve kimler tarafından görüleceği konusuna bağlar. Çünkü çocuk bakımı ve yetiştirilmesi, esas olarak kadınlar tarafından yerine getirilmesi beklenen görevlerdendir. Bu beklenti, ev dışında çalışsın çalışmasın, tüm kadınları çocuklarla alakalı hizmetlerin tamamından sorumlu tutmaktadır. Erken çocuk bakımı ve eğitimi kurumsallaşmamışsa ve kadına destek olacak aile merkezli modeller de sağlanamıyorsa, kadınların işgücü piyasasına girme yönünde verecekleri kararlarda bu bakımı kime devredecekleri sorusu önemli bir yer tutar. Kadınlar ne zaman, nerede, hangi çalışma koşulları çerçevesinde çalışacaklarına yönelik kararları, çocuklarının-hatta ailelerindeki hasta ve yaşlıların- bakımı ve gözetimine ilişkin yapabilecekleri düzenlemelerle ilişkilendirerek verirler. Birçok kadın, çocuklarını uygun koşullarda emanet edebilecekleri kurumlar bulunmadığı için, çalışmaktan vazgeçmek zorunda kalır.¹⁴³ Kadınların içinde bulundukları bu durumda ev dışında çalışmak yerine evde çocuklarına bakmayı ve ev işleriyle ilgilenmeyi tercih ettiği şeklinde bir algı mevcuttur. Ancak kadın gerek kurumsal gerek aileden bu yükünü hafifletecek bir destek göremediği için bu şekilde davranmaya teşvik edilmektedir. Alınan bu karar kadının kişisel tercihindən ziyade toplumun kadın adına almış olduğu bir karardır.

Ecevit, erken çocukluk bakımı ve eğitime yönelik kurumsallaşmanın yetersizliğinin, kadınları sadece çalışma hayatına girişte zorlamadığını, aynı zamanda çalışma hayatının devamında da olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Tüm bunların sonunda, Türkiye’de her toplumsal tabakadan çalışan kadın; işle birlikte evi ve çocukları düşünmek, mecbur kalındığında çocuk bakımı ve evle ilgili sorumlulukları işle ilgili yapılacakların önüne geçirmek, bu sorumlulukları yerine getirmemekten kaynaklı aile ve yakın çevre eleştirisine maruz kalmamaya çalışmak, yani işi ve aileyi uzlaştırmaya çalışmak zorunda kalmaktadır.¹⁴⁴

¹⁴²Melda Yaman Öztürk, “Ücretli İş ve Ücretsiz Bakım Hizmeti Ekseninde Kadın Emeği: 1980’lerden 2000’lere”, **Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği Türkiye Örneği**, İstanbul: SAV Yayınları, s. 49.

¹⁴³Yıldız Ecevit, “İş ve Aile Yaşamının Uzlaştırılması Bağlamında Türkiye’de Erken Çocukluk Bakımı ve Eğitimi”, **Emek Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru: İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları**, Der. İpek İlkcaracan, s.89.

¹⁴⁴Ecevit, “İş ve Aile Yaşamının Uzlaştırılması Bağlamında Türkiye’de Erken Çocukluk Bakımı ve Eğitimi”, s.90.

Daha önce de bahsedildiği gibi, tüm sosyo-ekonomik gruplarda, çocuk sahibi değillerse kadınların tam zamanlı işlerde çalışma olasılıkları daha yüksektir. Ancak erkeklere kıyasla kadınların büyük bölümü yarı-zamanlı işlerdedir.¹⁴⁵

2.3.5. İŞGÜCÜ PİYASASINDA CİNSİYETÇİ AYRIM

Ücretli kadın emeğinin bugünkü özelliklerinin ortaya çıkışında, tarihsel, ekonomik, sosyal, kültürel ve ideolojik faktörler birbiriyle kenetlenmiştir. Bundan dolayı Ecevit, cinsiyete bağlı ayrımcılığın doyurucu bir çözümlemesinin bunları tanıyarak ve görelî önemleri iyi tayin edilerek yapılabileceğini söyler.¹⁴⁶

Şule Daldal, kadın-erkek arasındaki ayrımcılığa kayıt içi ve kayıt dışı sektör ayrımından bakmış; kayıt içi ve kayıt dışı sektör arasında cinsiyetçi ayrımcılığın farklılık gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Kayıt dışı sektördeki erkekler ve kadınların ücret ve çalışma koşulları arasındaki fark, kayıtlı sektördeki farktan kat kat yüksektir. Kadınların işi ne kadar merkezden uzak ve kendi evine yakın bir alanda sürdürülüyor ise-bu da cinsiyet ayrımcılığının başlıca nedenini oluşturur-, ücretler de o kadar düşmekte, örgütlenme düzeyi azalmakta, kayıt dışı çalışma artmakta ve gerek ulusal gerekse uluslararası yasalar ihlal edilmektedir. Kadınlar üzerinde uygulanan baskı ve şiddetin bu korunmasız ortamda çoğaldığı görülmektedir.¹⁴⁷

Fatmagül Berktaş'a göre, kapitalizmde eşitlik, ancak yasa önünde eşitlik anlamına gelebilir, eşitlik daima, bir kavram olarak bağrında saklı olan eşitsizliği yadsır. Dayandığı sınıflı toplumun temel eşitsizliklerini dikkate alması mümkün olmadığı için hukukun kendisi, bireyleri soyut birer kategori olarak ele almak zorundadır; genel oluşunun nedeni de burada yatar. Eşitlik, yalnızca, yasa önünde soyut insanlıklarına indirgenmiş kişiler arasında, soyut bir ölçü birimi olarak mevcuttur. Liberal teoriye göre bireyler, toplumun, toplumsal ilişkilerinden bağımsız olarak bazı haklara sahiptirler. Her birey kendi yaşamından sorumludur ve başkalarının eşit hakları tarafından belirlenmiş sınırlar, yasalar ve kurumlar çerçevesi içinde- ki, bunlar olmadan hakları da güvencede olamaz- kendi seçimlerini yapmakta özgürdür. Bireyin özgürlüğü, başka herkesin özgürlüğüyle sınırlı olduğu anda ise, bu teorinin onulmaz bir zorlukla karşılaşacağı açıktır. Temel fikir, eşitlik ve özgürlük

¹⁴⁵TİSK, *Çağdaş Sanayi Merkezlerinde Kadın İşgücünün Konumu: Bursa Örneği*, s.26

¹⁴⁶Yıldız Ecevit, "Türkiye'de Ücretli Kadın Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Temelinde Analizi", s. 272.

¹⁴⁷Şule Daldal Necef, *Bağımsız Bildiriler-Kapitalist Küreselleşme ve Kadın Emeği*, **Eğitim Sen 1. Kadın Kurultayı**, s.85.

değerlerinin birliğini kabul etmekte, ama bu fikrin biraz geliştirilmesi bunları derhal karşı kaşıya getirmektedir.¹⁴⁸

Toplumlardaki sosyo-ekonomik değişikliklere bağlı olarak dünyada ve Türkiye’de kadınlara yasal ve toplumsal haklar da tanınmıştır. Ancak bu hakların tamamının uygulamaya geçirilebildiğini söylemek mümkün değildir. Her alanda olduğu gibi çalışma yaşamında da kadın-erkek eşitliğinin gerçekleştirilmesi çeşitli ülkelerin yasa hatta anayasalarında, uluslararası belgelerde cinsiyet ayrımı yapılmaksızın kadın-erkek tüm çalışanlara, çalışma hayatının tüm alanlarında fırsat eşitliği yaratılmasını öngören hükümler yer almaktadır. Bu düzenlemelerin yanında ILO’nun hazırlamış olduğu “istihdam ve mesleklerde ayrım yapılmasını yasaklayan” , “eşit işe eşit ücret”, “analığın korunması”, “aile sorunları olan kadınların çalışması” başlıklarını taşıyan yirmiyi aşkın uluslararası sözleşme ve tavsiye kararları mevcuttur. Ayrıca BM’nin tarafından toplum yaşantısında ve çalışma hayatında kadının durumuna ilişkin öngörülen esasları içeren çalışmalarını da örnek olarak göstermek mümkündür.¹⁴⁹

AB ülkelerinin tümü, kadın ve erkek işçiler arasındaki ücret eşitliğine ilişkin 100 sayılı ILO sözleşmesiyle iş ve meslek bakımından ayrım hakkındaki 111 sayılı sözleşmeyi- Estonya hariç-imzalamıştır. Buna karşılık, tüm AB ülkelerinin emek piyasasında cinsiyetler arası farklılıklar belirgin olarak sürmektedir.¹⁵⁰ KEİG raporunda cinsiyet eşitliğini sağlama çalışmalarının eşitsizliğin nedenlerini ortadan kaldırmaya yönelik olmadığı, kadınlara mevcut koşullarda alan açmaya yönelik bir tutum sergilediği savunulmaktadır.¹⁵¹ Tüm bu gelişmelere rağmen uygulamada henüz arzulanan sonuçların elde edilememesi, üstelik bu konuda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında da belirgin farklılıkların halen varlığını devam ettirmesi rapordaki açıklamanın oldukça yerinde olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak günümüzde cinsiyet faktörüne bağlı olarak kadınlar hala dünya genelinde iş yaşamında, eğitim ve mesleki eğitimde, iş bulma ve yükselmede, ücretlendirmede ve sosyal haklardan yararlanmada eşitsizlikle karşı karşıya gelmeye devam etmektedir.

¹⁴⁸Fatmagül Berktaş, “Eşitliğin Ötesine...”, **Yapıt**, Sayı 9, 1985, s.120

¹⁴⁹TİSK, **Çağdaş Sanayi Merkezlerinde Kadın İşgücünün Konumu: Bursa Örneği**, s.24.

¹⁵⁰Özgür Müftüoğlu, “Avrupa Birliğinde Çalışma Standartları ve Sosyal Haklar” , **İktisat Dergisi**, Ekim 2003, s.78.

¹⁵¹KEİG, **Avrupa Birliğinde Çalışma Yaşamında Kadın-Erkek Eşitliği**, 2008, s.21.

Türkiye’de 4857 sayılı İş Yasası’nın 5. maddesine göre “iş ilişkisinde dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep vb. sebeplere dayalı ayırım yapılamaz”. Ancak Toksöz bu maddenin işe alım sürecini kapsamadığını vurgulamakta, kamu veya özel sektör işverenlerinin işe eleman alımında işin objektif gereklerinden bağımsız olarak cinsiyet tercihi belirttikleri ilanlar yayınlatabilmekte olduklarına dikkat çekmektedir.¹⁵² Bu durum aslında uygulamada eşitlik ilkesinin gerçekleşmediğini göstermektedir.

İşe almada ve özellikle yönetsel sorumlulukların verilmesinde cinsiyet farklarının etkili olmaya devam ettiği görülmektedir. Oya Çitçi, Türk kamu yönetiminde bu durumu değerlendirdiği çalışmasında kadın ve erkek uğraşları arasında yerleşmiş bir ayırım olduğu, kadınların büyük ölçüde “kadınsı” diye isimlendirilen uğraş ve hizmet alanlarında çalıştıkları, yönetsel hiyerarşinin hem en yüksek, hem de en aşağı düzeylerinin kadın görevlilere kapalı olduğundan bahseder.¹⁵³

Daldal, kadın ve erkeğin kaba bir eşitlik anlayışını savunmayı, liberal düşüncenin mantığına benzetmektedir. Nasıl ki liberaller, toplumsal düzende eşit doğmayanlar arasında kaba bir eşitliği kabul eder ve tüm iktisadi, sosyal, siyasal, kültürel ayrımlar yokmuşçasına bir eşitlik ve demokrasiden bahsederlerse, pozitif ayrımcılığı benimsemeyenler de kadının iktisadi, sosyal, siyasal süreçlerdeki mağduriyetinin yapısal özelliklerini reddederler.¹⁵⁴

KEİG raporunda da aynı benzetme yer almakta ve şu şekilde açıklanmaktadır: Liberal eşitlik düzenlemeleri mevcut eşitsizliği gidermeye yönelik politikaları kapsamamakta ve yalnızca hak olarak eşitliği sunmaktadır. Bir hak olarak eşitlik sağlama önemli bir kazanım olmakla beraber toplumsal, ekonomik ve siyasal yaşamdaki eşitsizliği gidermediği için de etkili olmaktan uzaktır.¹⁵⁵

¹⁵²Toksöz, *Türkiye’de Kadın İstihdamının Durumu*, s. 41.

¹⁵³Oya Çitçi, *Türk Kamu Yönetiminde Kadın Görevliler*, s. 268-269.

¹⁵⁴Necef, S.82.

¹⁵⁵ KEİG, *Avrupa Birliğinde Çalışma Yaşamında Kadın-Erkek Eşitliği*, s.12.

Nuray Ergüneş bir makalesinde kadınların ve erkeklerin arasındaki eşitsizliğin bir başka önemli yönü üzerinde durmaktadır. Buna göre, bugün dünyada mülkiyetin yüzde 98'ini, dünyadaki gelirlerin yüzde 90'ının erkeklerin elinde bulunduğunun ve günde bir dolar ve altında geliri bulunan yoksulların yüzde 70'ini kadınların oluşturduğunun altı çizilmektedir. Yine karşılıksız olarak yaptıkları ev içi emeği ve bakım emeği iktisadi değer olarak görülmemektedir. Toparlayacak olursak, erkeklerin yararına olan ataerkil sistemin sonucu olarak kadınlar eğitim alma şansına sahip olmuyor, çalışma hayatına katılamıyor, çalışma hayatında yer aldıklarında ise genellikle evde yapılan işlerin devamı olan veya bu işleri kesintiye uğratmayacak işlerde çalışabiliyorlar. Bu işler ise güvencesiz, düşük ücretli işlerdir. Öte yandan kadınlar kendi kazançları üzerinde de söz sahibi olamıyorlar.¹⁵⁶ Aldığı maaşın ne kadar olduğunu bilmeden çalışmak ve yaşamak zorunda kalan kadın örnekleri azımsanmayacak kadar çokken, kabaca da olsa bir eşitlikten bahsetmek gerçekçi değildir. Bunun toplumsal karşılığı ise kadınların “yoksulun yoksulu” olarak konumlanması olmaktadır.

2.4. TÜRKİYE’DE KADINLARIN İSTİHDAMDA KARŞILAŞTIKLARI ZORLUKLAR

Güçlü ataerkil ilişkilerin “kadın işi” ile “erkek işi” arasında yaptığı kategorik ayrım Türkiye’de ve dünyada ev işlerinin ve bakım işlerinin kadın işi olarak görülmesine zemin hazırlarken ücretli işi de erkek işi olarak nitelendirmesi ister istemez, kadınların emek piyasasındaki konumunun erkeklerden farklı bir biçim almasına neden olmaktadır. Kadınlar, genellikle, kocanın-ya da ailenin- gelirin katkıda bulunmak, koca işsiz kaldığında ailenin geçimini üstlenmek üzere; ya da kriz dönemlerinde olduğu gibi-başka şansları kalmadığı için-bir ayakta kalma stratejisi olarak ücretli iş aramaktadır. Yaman Öztürk ve Saniye Dedeoğlu ücretli işte çalışsalar bile kadınları, yine erkeklerden farklı olarak, sadece “işçi” olarak görmenin olanaklı olmayacağını belirtirler. Çünkü bilindiği gibi istihdama katılmak kadınların ev içindeki yüklerini ortadan kaldırmamakta ve ücretli iş kadınlar için “ikinci mesai” anlamına gelmektedir.¹⁵⁷

¹⁵⁶Nuray Ergüneş, “Kadınlara Yönelik Kredi Biçimleri ve Kadın Emeğinin Enformelleşmesi”, **Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği Türkiye Örneği**, İstanbul: SAV Yayınları, s. 190-191.

¹⁵⁷Öztürk ve Dedeoğlu, “Kapitalizm ve Ataerki İlişkisi Çerçevesinde Kadın Emeği”, s. 9.

Türkiye açısından da kadın emeğinin kritik önemi esas olarak bu iki yönlü süreçte açığa çıkmaktadır: Kadınlar bir yandan daha önce de belirtildiği gibi 1980 sonrası sanayi üretiminde gerçekleşen yeni eğilimler çerçevesinde sermaye için “esnek” ve ucuz emek olarak görülüyor; ayrıca yerleşik ataerkillik kabullerince çocuk, yaşlı ve hasta bakımından sorumlu tutuluyorlar.¹⁵⁸

Yaşar Seyman’ın, “çalışan evli kadının evde ve işte olmak üzere iki işvereni; işi, evi, eşi, çoğu olmak üzere dört vardiyası vardır”¹⁵⁹ benzetmesi aslında çalışan kadınların yaşadıklarını kısa ve öz olarak açıklamaktadır. Çalışan kadın iyi anne, iyi eş, iyi ev kadını, iyi iş kadını olabilmek, her iki alandaki işlerine yetişebilmek için büyük bir zaman baskısı yaşamaktadır. Bundan dolayı kendini yeniden üretmek ve kendini geliştirmek için vakit ayıramamakta ya da çok az vakit ayırmaktadır. Yirmi dört saatlik gün bu yoğun tempoya yetmemektedir. Çoğu zaman bazı statü ve yükselme fırsatlarını kaçırmakta veya geciktirmektedir. Kadın, tüm çelişkilerin yarattığı gerilimi göğüslerken, beraberinde sağlığını da yitirmektedir.¹⁶⁰

Sonuç olarak, kadınlar bu özverili çalışmalarının karşılığını görememektedirler. Çünkü pek çok kadın, onlara yüklenmiş olan ev işi yükleri nedeniyle ücretli işe ancak kısıtlı zaman ayırabiliyorlar. Yoksulluk ve işsizlik, her türlü olumsuz koşula rağmen kadınları buldukları işte çalışmaya mecbur ediyor.¹⁶¹ Üstelik gerek evin içinde gerek dışarıda dışlanma, ayrımcılığa uğrama, yok sayılma, şiddete uğrama vb. ile karşılaşmaktadırlar.

¹⁵⁸Melda Yaman Öztürk, “Ücretli İş ve Ücretsiz Bakım Hizmeti Ekseninde Kadın Emeği: 1980’lerden 2000’lere”, **Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği Türkiye Örneği**, İstanbul: SAV Vakfı Yayınları, 2010, s. 26.

¹⁵⁹Yaşar Seyman, “Çalışan Kadının İki İşvereni, Dört de Vardiyası Vardır”, **TES-İŞ**, Mart 2005, s. 59.

¹⁶⁰TİSK, **Çağdaş Sanayi Merkezlerinde Kadın İşgücünün Konumu: Bursa Örneği**, s.35-36.

¹⁶¹Öztürk ve Dedeoğlu, s. 11.

2.4.1. HUKUKİ EKSİKLİKLER

Nesrin Çilingiroğlu'nun bahsettiği kurumsallaşma kavramı; kadın-erkek eşitliği konusundaki eşitsiz uygulamaların ortadan kaldırılması ve kadınların toplumsal, ekonomik, siyasal haklarını erkeklerle eşit olarak kullanmalarının sağlanması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması, devlet tarafından kadınların özel alandan kamusal alana geçişlerini kolaylaştırıcı özel önlemlerin alınması için devletin gerekli politikaları oluşturmasını içerir.¹⁶²

Gerek dünyada gerek Türkiye'de işgücü piyasasında çalışanları koruyucu yasaların oldukça sınırlı olması, küreselleşme ile artış gösteren “rekabet” olgusuyla birlikte ulusal ve uluslararası sermaye tarafından çalışma yaşamındaki mevcut sınırlı yasalarda esnekleştirilmeye gidildiği düşünüldüğünde devletin burada sergileyeceği tavır oldukça önemlidir.

Özgür Müftüoğlu, emek gücünün ucuz olabilmesinin temel koşulunun, emeği sermaye karşısında koruyacak yasaların bulunmamasına bağlar. Kapitalist emek süreci içerisinde sermaye sahibi, belli bir süre için kullanım hakkını satın aldığı emeğin bu kapasitesinden sonuna kadar yararlanmaya ve üretim süreçlerinin esnekleştirilmesine çalışmaktadır.¹⁶³ 2003 yılında yürürlüğe konan 4857 Sayılı İş Kanunu, esnek üretim süreçlerine yasal dayanak sağlamış, emeği koruyucu yasalar yerine esnekleşme politikalarının yasalaştırılması, devletin tavrını ve tarafını açıkça göstermiştir.

Yaman Öztürk'ün çalışmasında bahsettiği gibi, özellikle kadın-erkek eşitliğini biçimsel bir eşitlik olarak algılayan yasal düzenlemeler kadınların emek piyasasındaki konumlarını daha da olumsuz etkilerken, daha önce anne ve eş rolleri üzerinde onlara sağlanan hak ve ayrıcalıklardan belli oranlarda mahrum kılmakta, ev içi yüklerini ise ağırlaştırmaktadır. 4857 Sayılı Kanun ile amaçlanan esnek emek süreçlerine yasal dayanak oluşturarak, kadın emeğinin esnek emek süreçlerinde istihdamını kolaylaştırarak, meşrulaştırmaktadır. Böylece, iş güvencesinin olmadığı, sosyal güvenlik sisteminin uygulanmadığı, sermayenin kadın emek gücünü ihtiyaç duyduğu anda ihtiyaç duyduğu süreyle istihdam etmesine olanak sağlayan esnek üretim biçimlerinin norm halini almasının yolu açıldı. 4857 Sayılı Kanun, kadınların ataerkil “sorumluluklarını” da güvence altına

¹⁶²Nesrin Çilingiroğlu, “Türkiye’de Akademik Düzeyde Kadına Yönelik Kurumsallaşma”,

¹⁶³Özgür Müftüoğlu, “Çalışma Yaşamında Kurlsızlığın Kurallaştırılması: Yeni Çalışma Yasaları Üzerine Bir Değerlendirme”, *İktisat Dergisi*, Mart, 2003, s. 38-40.

alıyor. Ücretli iş, ücretsiz bakım işlerini aksatmayacak bir biçimde düzenlenmekte ve kadınlardan çocuk, yaşlı ve hastaların bakımını üstlenmeyi sürdürmesi beklenmektedir.¹⁶⁴

Kümbetoğlu, User ve Akpınar'ın 4857 Sayılı Kanun'la ilgili yorumları da benzer bir nitelik göstermektedir. İstihdamdaki kadınların büyük çoğunluğunun zaten ücretsiz aile işçisi olduğu, kentlerdeki diğer büyük grubun da enformel sektörde, kayıtsız, güvencesiz işlerde oldukça kısa sürelerle çalıştığı, yüksek bir işçi devrinin hâkim olduğu bugünkü yapının kadınlara nasıl yararlı olacağı belirsizdir. Herhangi bir sözleşme dahi olmaksızın başlayan işçilik süreci zaten geçicidir; kapanan atölyeler, ücretini alamadan işten ayrılan kadın işçiler, iş akdi olsa bile keyfi nedenlerle işine son verilen kadınların çalışma hikâyeleri, iş gücü piyasasının istenen yönde zaten değiştiğini, ancak kadınlar açısından yarar değil, oldukça ağır koşullar getirdiğini göstermektedir. Kümbetoğlu, User ve Akpınar'ın yapmış olduğu araştırmada zor çalışma şartları doğrudan kadınların ağzından aktarılmaktadır: Kadın işçiler, özellikle hizmet ve tekstil sektöründe belirsiz sürelerle işyerinde tutulduklarından, hatta “yarın yine geleceksiniz nasılsa, şuraya kıvrılıverin” mantığı ile işyerinde sabahlatıldıklarından ve birçok keyfi tavırla karşılaştıklarından bahsetmektedirler.¹⁶⁵ Özellikle tekstil sektöründe yaygın olan kayıt dışı çalışmanın bu yapısının, iş piyasasının tüm aktörlerince (işverenler, devlet, sendikalar) bilinmesine rağmen sürdürülmesi enformelin yerleşikleşmesi süreci olarak adlandırılabilir.

Kadınların istihdama katılmalarının önündeki en büyük engellerden biri bilindiği gibi çocuk, yaşlı veya hasta bakım sorumluluklarının da onların üzerinde olmasıdır. Berna Güler Müftüoğlu da, Türkiye’de çocuk, yaşlı ve hasta bakımına ilişkin –sosyal- hizmetlerin daha çok aileye havale edilmiş durumda olduğunu vurgulamaktadır. Bununla beraber, sosyal hizmetlerin çok az bir kısmının devlet tarafından karşılandığını, yeni liberal politikaların uygulanması ile birlikte bu hizmetlerin piyasadan satın alınabilirliğini sağlayıcı düzenlemelerin hayata geçirilmekte olduğunu eklemektedir.¹⁶⁶ Diğer bir deyişle, devlet sosyal hizmetlerin piyasalaştırılmasını teşvik etmektedir. Ancak toplumun büyük kesiminin metalaşmış sosyal hizmetlere ulaşması oldukça zordur. Bundan dolayı bu görev aileye havale edilmiştir. Yani yük kadınların omuzlarındadır.

¹⁶⁴Melda Yaman Öztürk, “Ücretli İş ve Ücretsiz Bakım Hizmeti Ekseninde Kadın Emeği: 1980’lerden 2000’lere”, s. 46.

¹⁶⁵Kümbetoğlu, User ve Akpınar, s.23.

¹⁶⁶Berna Güler Müftüoğlu, “AB’de ve Türkiye’de Kadın Olmak. Eşitsizliğin Gölgesindeki Eşitlik”, s.144.

Yaman Öztürk’ün de vurguladığı gibi toplumsal bağların güçlenmesi ve insanların birbirlerine yabancılaşmaması bakımından böylesi dayanışma ağları büyük önem taşımaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus, bu dayanışma ilişkisinin sadece kadınlar arasında kuruluyor olmasıdır. Çocuk bakımını bir başka kadın-anneanne ya da babaanne- üstleniyor ya da yaşlılara kuzen-kardeş kadınlar dayanışma içinde bakmaktadırlar. Yaşlı bakımında kadınların rolü bu kadar büyükken, Türkiye’de yaşlı ve hasta bakımına yönelik kamu kurumları ihtiyacı karşılamaktan çok uzaktır ve bu çerçevedeki yasal düzenlemeler yetersizdir.¹⁶⁷

Toksöz kadınların çocuk sahibi olmaları yüzünden iş piyasasında ayrımcılığa uğramalarını eleştirmektedir. Toksöz, kadınların dünyaya getirdiği çocuğun toplumun varlığını sürdürmesi ve gelişmesi açısından zaruret olduğunu dolayısıyla kadınların iş yaşamında bu yüzden mağdur olmamaları için ortaya çıkan yükü tüm topluma paylaştıran kamusal politikalar geliştirmek gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bu politikalar ayrımcılığın yasaklanması yönünde olabileceği gibi, işverenlerin kadın istihdamını teşviki yönünde de olabilir, devlet bu konuda yönlendiricilik görevi üstlenebilir. Türkiye’de İş Yasası’nda ayrımcılık yasaklanmıştır ancak doğrudan ve dolaylı ayrımcılık tanımlanmamıştır. Bu da ayrımcılığa uğrayanlar açısından hak arama sürecini zorlaştırmaktadır.¹⁶⁸

Yaman Öztürk de devletin bakım hizmetleri konusundaki yetersizliklerine değinmektedir. Devlet politikaları, işyerlerinde kreş açılmasına yönelik yasal düzenlemelerde olduğu gibi yaşlıların bakımı söz konusu olduğunda da ataerkil aile değerlerini öne çıkararak yaşlı bakımında da kadınlara yaslanmaktadır. Devlet yaşlı bakımında kurumsal mekanizmalar yerine aile bakımını tercih etmektedir. Güçlü aile yapısının sosyal hizmet alanlarında sorunları çözmede devletin sorumluluklarını ve yükünü hafifletmesi beklenmektedir. Bunun yolunun da yaşlıların bakım kurumlarında değil, evlerde bakım görmesinden geçtiğinin öne sürülmesi, aile kurumunun güçlenmesi söylemi çerçevesinde esas olarak cinsiyet rollerinin keskinleşmesine hizmet ediyor ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretmiş oluyor. Bu algı bakım işlerinin kadının sorumluluğu olarak görüldüğü aile içi eşitsiz iş bölümünü görmezden gelen nötr bir “aile” tarifine dayanıyor. Ancak görünürde nötr olan bu “geleneksel” aile ile tarif edilen ilişki, tam da kadını bakım işlerinden sorumlu kılan ataerkil

¹⁶⁷ Öztürk, “Ücretli İş ve Ücretsiz Bakım Hizmeti Ekseninde Kadın Emeği: 1980’lerden 2000’lere”, s. 53.

¹⁶⁸ Toksöz, **Türkiye’de Kadın İstihdamının Durumu**, s. 41-42.

düşünceyi yansıtıyor. Hatta Yaman Öztürk'ün aktardığına göre, devleti temsilen dönemin Devlet Bakanı Nimet Çubukçu bir konuşmasında, kurumsal bakım altındaki yaşlı sayısının düşük olmasını kamu hizmetlerinin yetersizliği olarak görmek yerine, Türkiye'nin diğer ülkelerden daha iyi konumda bulunduğunun bir göstergesi olarak ifade etmiştir. Anlaşılacağı üzere, bu ifadeler, ataerkil normların yetersiz kamu politikalarını örtmek için nasıl kullanılabildiğini gösteriyor ve ataerkil aile yapısını destekleyerek, güçlendiriyor.¹⁶⁹

AB Eşleştirme Projesi'nde kadınların ev yükünün oldukça ağır olduğundan ve hafifletilmesi gerektiğinden bahsedilmekte ve öneriler sunulmaktadır: İş hayatı ve aile hayatının uzlaştırılması toplumsal cinsiyet eşitliği için oldukça önemlidir. Kadınların evle ilgili sorumlulukları dengelenmelidir. Ev işi ve çocukların, yaşlıların, özürlülerin ya da hastaların bakımı neredeyse tamamen evde kadınların ücretsiz yaptıkları işler aracılığıyla sağlanmaktadır. İşverenlerin erkeklerin daha fazla ev işi yapmasını cesaretlendiren, bunu mümkün kılan ve erkeklerin sorumlulukları paylaşmalarını sağlayan aile koşulları yaratmaları kadınların yükünü hafifletmek açısından önemlidir.¹⁷⁰

Buraya kadar yapılan açıklamalar gösteriyor ki, kadın-erkek arasında yazılı hukukta ayrımcılığı engellemek ve eşitlik sağlamak adına eksik de olsa adımlar atılmaktadır ancak uygulamada daha pek çok eksikler mevcuttur. Yaman Öztürk, İş Yasasında ya da Sosyal Güvenlik Yasasında olduğu gibi kadınlar ile erkekleri “eşit” görerek kadına sadece bir “işçi” gibi yaklaşan uygulamaların gerçek anlamda eşitlik olmayacağını dile getirmektedir. Bunun yerine; kadın emeğini özgüllükleriyle ele alan; kadınların beklentilerini ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik; ev içinde ve toplumda ücretsiz bakım emeğinin kadınlarla erkekler arasında çok eşitsiz biçimde dağıtıldığını dikkate alan bir yaklaşım geliştirmek gerektiğini işaret eder.¹⁷¹

¹⁶⁹Öztürk, “Ücretli İş ve Ücretsiz Bakım Hizmeti Ekseninde Kadın Emeği: 1980’lerden 2000lere”, s. 54.

¹⁷⁰AB Eşleştirme Projesi, **Türkiye’de Çalışma Hayatında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Açılan Kapılar**, s.8.

¹⁷¹ Öztürk, “Ücretli İş ve Ücretsiz Bakım Hizmeti Ekseninde Kadın Emeği: 1980lerden 2000lere”, s. 71.

Saniye Dedeoğlu ise ülkede var olan kadın istihdamına ilişkin özgül koşulları yansıtmayan bir dizi cinsiyet eşitliği politikasının, uygulamada hem çalışan hem de emek piyasası dışında kalan kadınlara yönelik ayrımcılıkla sonuçlanabileceğini ve var olan geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini güçlendirebileceğini savunur. Bu da, kadınların çoğunluğunun ev kadını olarak işgücü dışında kalmasına ya da emeklerini enformel piyasaya düşük ücretle sunmasına yol açmaktadır.¹⁷²

2.4.2. CAM TAVAN VE MOBBİNG

Kadınların, organizasyonların üst yönetim düzeylerine ilerlemelerini durduran görünmez engeller, cam tavanlar olarak adlandırılmaktadır. Cam tavan, eğitim seviyesi yükselen kadınların prestijli mesleklere girmede büyük bir yol kat etmesine rağmen üst düzey liderlik pozisyonlarında nadiren rol almalarına neden olmaktadır.

Kadınlar eğitim seviyelerinin hızla yükselmesiyle birlikte, prestijli mesleklere yönelerek kariyer yapmak istemiş ve üst yönetimlere talip olmaya başlamalarına rağmen; işverenler, hâkim olan “genellikle kadınların geçici olarak çalıştıkları, erkeklere oranla kendilerini daha az işlerine verdikleri, olası hamilelik ve ev işleri yüzünden terfi ettirilmemeleri, özellikle üst yönetim basamaklarına getirilmemeleri” gerektiği görüşü nedeniyle kadınları engellemektedir. Bu eğilimle birlikte bugün birçok alanda kadınlara yönelik ayrımcılığın esası olan “cam tavan” kavramı ortaya çıkmıştır.¹⁷³

Kadınlardan kariyer sahibi olmaları ya da en azından, erkeklerle aynı kariyerlere sahip olmaları beklenmiyordu; o nedenle, ya farklı işlere giriyorlar ya da erkeklere açık olan fırsatlar onlara kapalı tutuluyordu. Kadınlar iş dünyasına girmeye başladıklarında, evdeki rollerine uygun konumlarda istihdam edilmeye başladılar: üretim alanındaki işyerlerinden çok başkalarının çalışmalarını destekleyici nitelikteki büro işlerinde ve görece küçük bütçeli ve kendilerine doğrudan bağlı insan sayısının az olduğu iletişim ya da insan kaynakları gibi işlerde.¹⁷⁴

¹⁷² Saniye Dedeoğlu, “Eşitlik Mi Ayrımcılık Mı”, *Çalışma ve Toplum*, Sayı 2,2009, s. 42.

¹⁷³ TISK, *Çağdaş Sanayi Merkezlerinde Kadın İşgücünün Konumu: Bursa Örneği*, ss.26- 28.

¹⁷⁴ Judy B. Rosener, “Kadınların Liderlik Tarzları”, *Harvard Business Review Dergisinden Seçmeler İş Yaşamında Kadınlar*, İstanbul: MESS,2006,s.a. 199-200.

Kısaca cam tavan için şu söylenebilir; ev içindeki ve iş yaşamındaki egemen yapı birbirini desteklemekte ve evdeki gibi bir baskı kadınları iş yaşamında da beklemektedir. Ev içindeki “ev reisliğini” erkek iş hayatında da sürdürmekte ve üst konumlara erkekler gelmektedir.¹⁷⁵

Mobbing ise, bir bireyin kendi meslektaşına karşı sürekli ve sistemli olarak yıldırmaya çalışmasıdır. Toplumsal cinsiyet açısından, yıldırmaya en fazla hedef olma riskine sahip kesim olarak kadınlar görülmektedir. İşyerinde mobbing, bir grup işçinin bir çalışana karşı birlik olması ve bu kişiyi psikolojik tacize maruz bırakmasını da kapsar. Mobbing, sürekli olarak negatif uyarılar ya da eleştirilerde bulunma, kişiyi soyutlama, hakkında dedikodu yapma ya da kişiyi alay konusu etme gibi davranışları içerir. İşyerinde mobbing açıkça ve kasıtlı olabileceği gibi kabalık ve fiziksel gözdağı verme halini de alabilir. Ancak genellikle, mobbing ilk bakışta hemen fark edilmez ve bilinçli olarak yapılmaz, sosyal bağlamda toplum dışına itmeyi dolayısıyla dışlamayı da içerisinde barındırır. Aslında, kişinin başına gelen olayların her biri tek başına önemsiz görülebilir, ancak zaman içerisinde mobbing, mobbinge maruz kalan kişinin kendine güvenini ve kendine inancını sarsar. Kişinin cinsiyetine ilişkin taciz ve cinsel taciz kadın ve erkeğe eşit muamele ilkesine aykırıdır. Bu sebepten ötürü bu tür kavramların tanımlanması ve bu tür ayrımcılıkların önlenmesi önemlidir. Bu amaçla, bu türden ayrımcılıkların yalnızca işyerinde değil; aynı zamanda işe erişim ve mesleki eğitim, işe alım ve çalışma sırasında da ortaya çıktığının altını çizmek gerekir. Mağdurlarda yarattığı sonuçlar şunlardır: Bazı kurbanlar üzerinde anlaşılmaması güç fiziksel belirtiler gelişirken, bazıları depresyon, kendine inanç eksikliği, uykusuzluktan yakınırırlar ve bazılarında ise düşmanlık, hafıza eksikliği ve sosyal olarak kendini geri çekme baş gösterir.¹⁷⁶

Cam tavan eğitim seviyesi yüksek, işiyle ilgili belli bir beşeri sermaye birikimine sahip olan kadınların üst düzey kadrolara terfi etme de karşılaştıkları zorlukları içermektedir. Kadınlar, alt kadrolarda da çeşitli engellerle karşılaşmaktadırlar ancak bu engeller cam tavan kavramı kapsamında değildir. Mobbing ise iş yaşamında eğitimsiz ya da eğitilmiş hemen hemen her kadının her kadroda karşılaşabileceği zorluklardandır. Ayrıca eğitim görmemiş ataerkil toplum yapısının daha baskın olduğu çevrelerde yetişen kadınların istihdamda

¹⁷⁵KSGM, *Çalışmaya Hazır İşgücü Olarak Kentli Kadınlar ve Değişimi*, s.17.

¹⁷⁶AB Eşleştirme Projesi, *Türkiye’de Çalışma Hayatında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Açılan Kapılar*, s.22-23.

karşılaşacakları zorluklar çok daha zordur hatta Türkiye’de kadınların istihdama katılamama nedenleri başlığı altında detaylı olarak açıklandığı gibi istihdama maddi bir gereklilik olmadıkça da katılmaları engellenmektedir. İstihdama katılmaları engellenmediğinde ise çok zor koşullarda çalışmaktadırlar.

Özellikle eğitim seviyesi düşük kadınların çalıştıkları esnek, güvencesiz, geleceksiz, insanca çalışma koşullarından uzak, meslek ve beceri tanımları olmayan vb. işler “eğretileşme” kavramıyla nitelendirilmektedir. İstihdamda eğretileşmenin, özellikle belirli işgücü grupları (bu gruplar içerisinde kadınlar ve özellikle belirli bazı kadın grupları -göçmen kadınlar, düşük eğitilmiş kadınlar, bazı hizmet sektörlerinde çalışan kadınlar-) için belirgin bir hal aldığı ve bu çalışan gruplarını kötü işler ve çalışma koşullarının hâkim olduğu bir piyasaya mahkûm bıraktığı görülmektedir.¹⁷⁷

Bu bölümün başında bahsedildiği gibi, 1980 sonrası ekonomik dönüşümle beraber tarımdan kopma ve hizmet sektörüne doğru bir kayış yaşanmıştır. Hizmet sektöründeki yükseliş, kadın istihdamını artırmıştır. Ancak bu bölümde üzerinde durulduğu gibi, kadın istihdamının niceliği kadar niteliği de oldukça önemlidir. Dolayısıyla hizmet sektöründeki ilerleme ile birlikte gelişen atipik istihdam ve çalışma biçimlerinin yaygınlaşmasını da kadın istihdamına etkisi açısından dikkate almak gerekmektedir.

Kadın istihdamının hızla yükseldiği bu dönemde, çocuk, yaşlı, hasta ve engellilere yönelik sosyal bakım sistemleri aynı hızla yükselmemiş; erkeklerin bu işlere katılımı da son derece sınırlı kaldığı için bu tür işlerle kadınlar ilgilenmeye devam etmiştir. Dönüşüm sürecinde, hükümetler yeni sanayileşme ve hizmet sektörünün büyüme ve üretim tarzlarına da uygun olarak ikincil bir esnek işgücü piyasası oluşturmuşlardır. Bu atipik istihdam biçimleri çeşitlenerek, zaman içerisinde yaygınlaşmış; geçici olarak tasarlanmış tedbirler işverenlerin de çıkarlarına uyduğu için sürekli hale gelmiştir.¹⁷⁸

Evde ve iş yaşamında kadının yaşadığı kısır döngünün önüne geçebilmek için ilk olarak aile içi ilişkilerde düzenleme yapmak gerekmektedir. Çünkü ailede gücün ve temsiliyetin simgesi erkek olduğu için bu durum toplumsal hayata da yansımakta ve kadınlar kendi statülerini bu ev içi ilişkideki şekliyle doğal kabul etmektedir. Diğer bir deyişle kadın

¹⁷⁷KEİG, Çalışma Yaşamında Eğretilik, Eğreti İstihdam ve Atipik İstihdam İlişkisi, s. 5.

¹⁷⁸KEİG, Çalışma Yaşamında Eğretilik, Eğreti İstihdam ve Atipik İstihdam İlişkisi, s. 15.

ataerkil yapının ona yüklediği görevleri kabul etmekte, kendini aileye bağlı olarak tanımlamakta ve bu yapıyı sorgulamak yerine görevini en iyi şekilde yerine getirmeye çalışmakta ve zorunda kalmadığı sürece çalışmamakta, çalışsa bile evle ilgili görevlerini aksatmadan ikisini birlikte yürütmeye çalışmaktadır.¹⁷⁹ Bilindiği gibi kadın-erkek arasındaki işbölümüne göre erkek ev işlerine karışmamakta bir şekilde katılsa bile bu gönüllü bir yardım olmaktadır. Özetle bu algı ortadan kaldırılmadan kadın istihdamının olumlu bir seyir izlemesini beklemek hayal kırıklığı olacaktır.

Kadınların yaptıkları işlerin çoğunun ücretlerinin düşük olması ve prestijli olsa da çok az terfi imkânı sağlamasından dolayı erkeklere göre dezavantajlı konumda bulunmalarının ve genellikle hiçbir sosyal güvenceleri olmadan ya da ücretsiz aile işçisi olarak istikrarsız işlerde çalışmalarının önüne geçebilecek kilit noktalardan biri eğitimidir. Eğitimin etkisi, kadınların hem iş yaşamında hem de özel yaşamdaki durumlarının iyileştirilmesinde son derece önemlidir. Eğitimli kişiler daha iyi işlere girer ve işsizlik riskinden daha az etkilenirler. İşte bu yüzden kadın istihdamının kalitesini ve oranını arttırmak için kız çocuklarının eğitimi çok önemlidir. Mesleki eğitimde ise erkeğin çoğunlukta olduğu meslek dallarında kadın oranının artırılmasına ve kadının çoğunlukta olduğu meslek dallarında ise tam tersinin yapılmasına özel bir önem verilmelidir. Daha iyi eğitimli kadınlar yalnızca kadınların işgücüne katılım oranlarını ve erkek egemen mesleklere kadınların da erişim oranlarını arttırmayacak, ayrıca toplum içerisindeki sosyal normları değiştirerek kadınlara karşı yapılan ayrımcılığın azaltılmasını da sağlayacaktır. Kadınlara yönelik daha fazla sayıda ve daha nitelikli işlerin yaratılması için, öncelikle kız çocuklarının okul öncesi, ilköğretim, lise ve yüksekokula erişimlerinin sağlanması gerekmektedir. İkinci bir şansın verilmesine imkân sağlayan programlar da temel becerilere sahip olmayan çalışma çağındaki birçok kadının iş bulmasına yardımcı olabilir. Ücretsiz bakım ve ev işlerinin daha iyi bir şekilde dengelenmesi ise kadınların aile bütçesine, büyümeye ve kalkınmaya katılmalarına yardımcı olacağı gibi, aynı zamanda kadının güçlenmesine de katkı sağlayacaktır.¹⁸⁰

¹⁷⁹KSSGM, *Çalışmaya Hazır İşgücü Olarak Kentli Kadın ve Değişimi*, s. 20.

¹⁸⁰AB Eşleştirme Projesi, s.12-13.

Bu bölümde, aile içi eşitsiz rol ve görev paylaşımı ve bakım yükümlülüklerinin kadınları evde kalmaya zorlarken, artan yoksullaşma ve hayat koşullarının çalışmaya zorlamasının kadın istihdamı üzerinde nasıl bir etki yaptığını da açıklık getirilmeye çalışıldı. Sonuç olarak, kadınların aile içi geleneksel rollerinin korunması ve bakım hizmetlerinin birinci derece sorumlusu olarak görülmesinin, emek süreçlerindeki esnekleşme, güvencesizleşme yönündeki neoliberal dönüşümle yakından ilgilidir.¹⁸¹

¹⁸¹Handan Çağlayan, “Cinsiyet Eşitsizliği ve Sosyal Adaletsizlik Kıskaçında Kadın İstihdamı”, 2011.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KADIN İSTİHDAMINI ARTIRMAYA DÖNÜK FAALİYETLER VE UYGULAYAN KURUMLAR

Kadın-erkek arasında hemen hemen her alanda ayrımcılığın olduğu yadsınamaz bir gerçektir. İstihdam alanındaki ayrımcılığın ortaya çıkmasına zemin hazırlayan toplumsal ve ekonomik faktörler önceki bölümlerde bu konuyla ilgili yapılan birçok çalışmadan da yararlanılarak detaylı bir şekilde analiz edilmişti. Bu bölümde ise ayrımcılığın neden olduğu düşük kadın istihdam oranlarını artırmaya dönük faaliyetler Türkiye özelinde incelenecektir.

İkinci bölümde de bahsedildiği gibi, feminist araştırmacılar, örneğin Ecevit, kadın istihdamını artırma hedefine rağmen bunun gerçekleşmemesini kırdan kente göçe ve toplumsal cinsiyetçi yapıya bağlamaktadır. Önceki bölümlerde de belirtildiği gibi, hem düşük düzeyli eğitim ve bu nedenle işgücü piyasasının istediği bilgi ve becerilerden yoksun olma, hem de ataerkil bir toplumda kadınlarla ilgili beklentiler ve değer yargılarının ailede kadınlara yüklediği yük kadınların istihdam edilebilirliklerini zorlaştırmaktadır.¹⁸²

Bilindiği gibi, kadın istihdamını artırmada istenen sonuca ulaşamamanın nedenlerinden biri de iktisadi bakış açısidir. Örneğin; neoklasik iktisat teorisi, erkeklerle aynı işleri yaptıkları halde kadınların düşük ücret alıyor olmalarını ayrımcılık olarak görmemekte, bu durumun kadınların özgür seçimleri sonucu ortaya çıktığını iddia etmektedir. KSGM’nin bir çalışmasında, neoklasik yaklaşımın çalışanların aynı işte farklı ücret almalarını verimlilik farklılığına dayandığından bahseder. Bu bakış açısına göre, verimlilik farkı ise çalışanların beşeri sermayesine bağlanmaktadır. Neoklasik teorisinin beşeri sermaye yaklaşımına göre, bir işçinin toplam çalışma süresi boyunca elde ettiği toplam gelir kendi beşeri sermayesine yaptığı yatırımın getirisidir. Kadınların erkeklerden düşük ücret almaları ise, bu görüşe göre, ayrımcılığa değil, kadınların bilinçli seçimleri sonucu beşeri sermayelerini arttırmaya yönelik yatırımları erkeklere oranla daha düşük düzeyde yapmalarına bağlanır.¹⁸³

¹⁸²Yıldız Ecevit, *İşgücü Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği El Kitabı*, Birinci Basım, İŞKUR,2010,s.11.

¹⁸³KSGM, *Kadın İstihdamı İçin Yeni Perspektifler ve Kadın İşgücü*, Ankara,2000,sa.7-8.

Görüldüğü gibi neoklasik iktisat kadın ve erkek arasında cinsiyetçi bir ayrım gözetilmediğini, ücret konusunda “verimlilik” esaslı bir ücret farklılığı olduğunu savunur. Böyle bir bakış açısıyla bakıldığında ortada bir sorun yoktur. Hatta daha önce bahsedildiği gibi kapitalist sistem için kadınların bu durumu, maliyet düşürücü, sistemi devam ettirici bir faktördür.

Sonuç olarak; yerleşik iktisadın kadın-erkek arasındaki ayrımcılığın görmezden gelinmesini sağlamak için konuya cinsiyet körü bir bakış açısıyla yaklaşp, ataerkil toplum yapısı içinde bu eşitsiz durumu normalleştirmeye çalışması altı çizilmesi gereken bir konudur. Bu yüzden bu tez çalışması içinde sürekli tekrar edilmiştir. Ancak ayrımcılığın üzeri ne kadar örtülmeye çalışılırsa çalışılsın, gerçek durum konu üzerindeki dikkatli bakışlardan kaçmamaktadır. Ayrımcılığın varlığını, nedenlerini vs. önceki bölümlerde detaylı bir şekilde analiz ettikten sonra bu bölümde kadın istihdamını artırmaya yönelik savunulan çözüm önerileri ve bu çözüm önerilerinden biri olan mesleki eğitim ile kadın istihdamını artırmaya yönelik faaliyetleri olan kurum ve kuruluşlar incelenecektir.

3.1. TÜRKİYE’DE KADIN İSTİHDAMINI ARTIRMAYA DÖNÜK FAALİYETLERİN TARİHÇESİ

Kadın istihdamını artırma amacıyla yapılan çalışmalar kadın-erkek arasındaki eşitliği sağlamaya yönelik faaliyetlerle başlamıştır. Bu bakımdan ilk olarak kadın-erkek arasındaki ayrımcılığı ortadan kaldırmaya ve eşitlik sağlamaya çalışan plan, program ve sözleşmelere bakmak gerekmektedir.

Avrupa’da birçok ülkede, kadın-erkek eşitliği konusunda kurumsallaşma süreci 1970’li yıllara denk düşerken Türkiye’de kadın-erkek eşitliğinin kurumsallaşma süreci 1987 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) bünyesinde Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu ile başlamıştır.¹⁸⁴

Türkiye’nin uluslararası çalışmalara dâhil olması ise, kadın-erkek eşitliği alanında uluslararası düzeyde yasal açıdan bağlayıcı olan *Birleşmiş Milletler’in Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesini* (CEDAW) 1985 yılında imzalamasıyla gerçekleşmiştir. *Kadın Hakları Bildirgesi* olarak da tanımlanan bu sözleşmenin yürürlüğe

¹⁸⁴<http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/19067/Tarihce> (Erişim:09.07.2013)

girmesi Türkiye açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. *Birleşmiş Milletler'in Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi* 'nin temel hedefi; toplumsal yaşamın her alanında kadın-erkek eşitliğini sağlamak amacıyla, kalıplaşmış kadın-erkek rollerine dayalı önyargıların yanı sıra geleneksel vb. tüm ayrımcılık içeren uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamaktır. Sözleşme ile taraf devletler kadınlara karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için yasal düzenlemeler ve eşitliği sağlamak üzere geçici özel önlemler de dâhil tüm uygun önlemleri almayı taahhüt etmişlerdir. Taraf devletler eşitsizliği yeniden üreten geleneksel kalıp yargıları ortadan kaldırarak eşitlikçi tutum ve davranışların geliştirilmesinin yanı sıra, kadın sorunlarının görüldüğü pek çok alanda önlem almak ile görevli kılınmıştır.¹⁸⁵

Türkiye'nin üyelik müzakerelerinin sürdüğü Avrupa Birliği'nde 1999'da yürürlüğe giren *Amsterdam Antlaşması* ile toplumsal cinsiyet eşitliğinin dikkate alınması amaçlanmakta ve bunun yanı sıra kadınlar için özel önlemlerin alınması öngörülmektedir. *Amsterdam Antlaşması* istihdam politikalarının birlik düzeyinde oluşturulması açısından bir dönüm noktasıdır. İlk defa bu antlaşma ile istihdam politikasının ortak bir görev olduğu belirtilmiştir.¹⁸⁶ Türkiye de AB müktesebatı içinde kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik çok sayıda düzenleme yapmıştır.

Bunların haricinde Türkiye'nin Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) kadın-erkek eşitliğine yönelik yapmış olduğu sözleşmelere de taraf olduğu görülür. Bunlar, çalışma hayatında kadın-erkek eşitliğine ilişkin *100 Sayılı Eşit Değerde İş İçin Ücret Sözleşmesi*, *111 Sayılı İş ve Meslek Bakımından Ayrım Hakkında Sözleşme* (İstihdam ve Meslekte Ayrımcılık), *122 Sayılı İstihdam Politikasıyla ilgili Sözleşme*, *142 Sayılı İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Sözleşmesi*, *182 Sayılı Çocuk İşçiliğinin En Kötü Halinin Ortadan Kaldırılmasına ilişkin Sözleşmeleridir*.¹⁸⁷

Anayasanın 10. maddesinde yer alan “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür” ifadesinden devletin kadın ve erkeği eşit gördüğü ve ayrımcılık söz konusu olduğunda devletin bunu önleyeceği anlaşılmaktadır. Ancak uygulamaya geçirilebilmesi için topyekûn bir çalışma gerekmektedir.

¹⁸⁵KSGM, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013*, Ankara, 2008, s.16.

¹⁸⁶KEİG, *Çalışma Yaşamında Eğretilik, Eğreti İstihdam ve Atipik İstihdam İlişkisi*, s. 34.

¹⁸⁷Toksöz, *Türkiye’de Kadın İstihdamının Durumu*, s. 49-50.

3.2. TÜRKİYE’DE KADIN İSTİHDAMINI ARTIRMAYA YÖNELİK FAALİYETLER: AKTİF İSTİHDAM POLİTİKALARI BAĞLAMINDA MESLEKİ EĞİTİM

Daha önce de bahsedildiği gibi kadın istihdamı dünya genelinde düşüktür ancak Türkiye’de çok daha ciddi boyutlarda düşük bir oran söz konusudur. Bundan dolayı çeşitli çözüm önerileri sunulmuştur. Son yıllarda istihdamı artırmaya yönelik çözüm önerileri arasında mesleki eğitim kursları vb. faaliyetler büyük yer kaplamaktadır. Türkiye’de de ulusal çapta ve özellikle uluslararası kurum ve sözleşmeler gereği bu tür faaliyetler artış göstermektedir. Dolayısıyla bu bölümde kadın istihdamı açısından önemli olduğu için mesleki eğitim inceleneyecektir. Mesleki eğitimle ilgili tespitleri aktarmaya geçmeden önce işsizlikle ilgili daha eski çözüm önerilerinden pasif istihdam politikaları ile mesleki eğitimi de içeren aktif istihdam politikalarından bahsedilecektir.

İşgücü piyasası dâhilinde işsizlikle mücadele, istihdamı artırmaya ve işsizliğin olumsuz sonuçlarını önlemeye yönelik çeşitli politikalar oluşturulmasını sağlamıştır. Bu politikaları genel olarak pasif istihdam politikaları ve aktif istihdam politikaları şeklinde iki başlık altında incelemek mümkündür. Pasif istihdam politikaları 1900’lü yılların başlarında işsizliğin olumsuz sonuçlarını telafi etmek amacıyla ortaya çıkmış ve günümüze kadar önemini korumuştur. Ancak işsizliğin yükselmesi ve bu yükselişini sürdürmesi sonucunda pasif istihdam politikalarının etkinliği sorgulanmaya başlanmış ve bu politikaların işsizlikle mücadeleye zarar verdiği iddia edilmiştir. Pasif istihdam politikaları yerine işsizliğin azaltılmasına katkıda bulunacak aktif istihdam politikalarına geçiş yapılması gerektiği ortaya konmuştur.¹⁸⁸

Ecevit, aktif işgücü piyasası politikalarını, koruma amaçlı işsizlik sigortası ve iş kaybı tazminatı gibi pasif işgücü politikalarının yerini alan politikalar olarak tanımlamaktadır. AB, istihdam politikası olarak, doğrudan gelir transferi sağlayan pasif istihdam politikaları yerine, istihdamı artırmayı ve genel olarak yatırımlarla birlikte artan ekonomik büyümeyi

¹⁸⁸Murat Aydın, İstihdam Politikaları Açısından İŞKUR’un Eğitim Programları: Yalova İli Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE, İstanbul,2011) ,s.21.

sağlayacak aktif işgücü piyasası politikalarını tercih etmektedir bu yüzden AB ülkelerinde, özel işsiz gruplarına yönelik istihdam yaratma programlarına doğru bir geçiş vardır.¹⁸⁹

1960'lı yıllardan itibaren bilinen aktif istihdam politikaları, 1980'li yıllardan itibaren giderek ön plana çıkmıştır. Kuşkusuz bu durumda önceki bölümde bahsedilen neoliberal politikaların hâkim olduğu 1980 sonrası dönemde, yüksek oranlara ulaşan işsizliğin yarattığı ekonomik ve sosyal sorunların, emek piyasalarına müdahaleyi kaçınılmaz kılmasının büyük rolü olmuştur.¹⁹⁰

Ecevit, aktif işgücü politikalarının en çok işgücü piyasasına girmekte erkeklerden daha fazla zorluk çeken kadınlara fayda sağladığını belirtir. Ancak Ecevit'in aktif işgücü piyasası programlarının başarılı olabilmesi için, mesleki kurslar ve benzeri eğitim hizmetlerinin toplumsal cinsiyet duyarlılığı ile sunulması, meslek seçiminde yapılan yardımlarda kadın ve erkek mesleklerine dair kalıp yargıların kullanılmaması, küçük işyeri açmak isteyen kadınlara verilen girişimcilik eğitimlerinin başka tür desteklerle tamamlanması gibi hususlara dikkat çekmesi çok önemlidir.¹⁹¹

İşgücü piyasaları; değişen ekonomik koşullar, teknolojik devrimler ve sermayenin rekabet gücünü etkileyen en önemli faktör olmasıyla birlikte piyasalara nitelikli eleman yetiştirme politikasını zorunlu kılmıştır. İşsizlik türleri arasında piyasaları en fazla etkileyen yapısal işsizlik türü piyasalarda nitelik ve vasıf uyumsuzluğuyla aynı anlamı taşımaktadır. Piyasada talep olsa dahi nitelikli arz olmadığından istihdam sağlanamamakta ve bu işler açık kalmaktadır. Bu süreçte kamu istihdam kurumlarına sektörel olarak araştırma ve takipler, işgücü piyasasındaki nitelik ve vasıf değerleri ve iyileştirilmesi hizmetleri anlamında önemli görevler verilmiştir.¹⁹²

İşgücü piyasasında var olan kıyasıya rekabet yüzünden günümüz dünyasında, ayakta kalabilmek için daha seri ve daha kaliteli üretime ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaç ancak emeğin vasfının geliştirilmesi ile giderilebilir. Bunu sağlamanın bir yolu ise mesleki eğitimden geçmektedir. Mesleki eğitim genel anlamda “iş” ile “birey” arasında uyum sağlama sürecidir. İşin sürekli değişimi mesleki eğitime dinamik bir nitelik kazandırmaktadır. Mesleki

¹⁸⁹Ecevit, **İşgücü Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği El Kitabı**, s. 16.

¹⁹⁰Aktif İşgücü Piyasası Politikaları ve Mesleki Yetiştirme:” İşgücü Yetiştirme Kursları”nın Etkinliği, s.218.

¹⁹¹Ecevit, **İşgücü Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği El Kitabı**, s. 16.

¹⁹²Aydın, s.37.

eğitimin ihtiyaçlara uyumluluğu ve etkinliği ile değişime uyum göstermesi arasında güçlü bir ilişki vardır. Çağdaş mesleki eğitim sistemlerinde işteki değişim sürekli izlenmekte, eğitime yansımaları analiz edilmekte ve mesleki eğitim sistemleri sürekli güncelleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu amaçla araştırma ve geliştirme faaliyetleri sürdürülmektedir.¹⁹³

Aktif istihdam politikalarının uygulanmasında engelliler, hükümlüler ve kadınlar gibi belirli gruplar belirlenmekte ve onlara yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Araştırmanın konusu gereği burada bu gruplar arasında kadınlara yönelik aktif istihdam politikaları ve aktif istihdam politikaları bağlamında mesleki eğitim incelenecektir.

KEİG raporunda da belirtildiği gibi Türkiye’de, işgücü piyasasında cinsiyet temelli ayrışmayı önleyici kapsamlı ve sürekli bir çalışma yapıldığını söylemek oldukça zordur.¹⁹⁴ Hatta kadın istihdamındaki düşüş ülke genelinde işgücüne katılım oranlarını hissedilir derecede düşürdüğü anda dikkat çekici olmuş ve kadın istihdamını artırmaya yönelik adımlar atılmaya başlanmıştır.

Kadın istihdamının geliştirilmesine yönelik atılan bu adımlar ve uygulamalar kadınların eğitim düzeylerinin arttırılması, kadın girişimciliğinin desteklenmesi ve esnekleştirmeye yönelik düzenlemelere yoğunlaşmakta ve uygulamaların cinsiyetçi işbölümünü dönüştürmeyi hedeflemeyen bir bakış açısıyla kurgulandığı ve istihdamı esnekleştirme merkezinde şekillendirildiği görülmektedir.¹⁹⁵ 2013 yılı KEİG raporunda, bu tutum eleştirilmektedir. İstihdam politikasıyla desteklenmeyen bir eğitim politikası eğitimden beklenen istihdam etkisini yaratmayacaktır. Kadınların eğitim düzeylerinin arttırılması kadınların istihdam alanlarını genişletecek bir bakış açısıyla oluşturulmalı ve işgücü piyasasındaki kadın işi-erkek işi ayrımına dayalı katmanlı yapıyı kıracak istihdam politikalarıyla desteklenmelidir. Aksi halde kadınların eğitim düzeylerinin yükseltilmesi istihdam edilebilmeleri için tek başına yetersiz kalmaktadır¹⁹⁶

¹⁹³Öksüz, s.7-8.

¹⁹⁴KEİG, s. 60.

¹⁹⁵KEİG Türkiye’de Kadın Emeği ve İstihdamı Sorun Alanları ve Politika Önerileri II, s.12.

¹⁹⁶KEİG, Türkiye’de Kadın Emeği ve İstihdamı Sorun Alanları ve Politika Önerileri II, s.19-20.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren kadınların eğitime yönelik çalışmalar yapılmıştır. Atatürk'ün aşağıdaki sözleri eğitimin özellikle kadınlar için önemini çok iyi anlatmaktadır:

“Bir sosyal toplum, bir millet, erkek ve kadın denilen iki cins insandan meydana gelmiştir. Kabil midir ki, bir kitlenin bir parçasını ilerletelim, diğerini ihmal edelim de kitlenin bütünü ilerleyebilsin. Mümkün müdür ki, bir topluluğun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça diğer kısım göklere yükselebilsin” ... “Erkek ve kız çocuklarımızın aynı yolla bütün öğrenim derecelerindeki ilim ve eğitimlerinin ameli olması önemlidir. Memleket evladı her öğrenim derecesinde ekonomik hayatta amil, etkileyici ve başarılı olacak yollarla donatılmalıdır.”¹⁹⁷

Cumhuriyet döneminde de eğitim politikaları içinde mesleki ve teknik eğitimin önemli bir yeri vardır. Mesleki ve teknik eğitimde kızlara yönelik olarak kız enstitüleri modeli kullanılmıştır. Elif Akşit'in aktardığına göre kız enstitülerinde birinci amaç; genel bilgisi yüksek modern ev kadını yetiştirmek, diğer amaç ise kadınları sahip oldukları becerileri çerçevesinde üretim sürecine katmaktır. Diğer bir deyişle Kız Enstitüleri, bir yandan Batı medeniyetini yayacak diğer yandan hangi statüde olursa olsun kadının ev işlerinde yeterliliğini sağlayacaktır. Toplumsal cinsiyetçi bakış açısıyla kadının ev içi yükünün fazlalığı o dönemde tartışılmadan, kadının ev içi rolleri içselleştirildiği için, bu rollerine katkı sağlayacak şekilde bir eğitim sunulmaya çalışılıyordu. Enstitü Dergisinde yayınlanan bir şiir bu durumu çok net özetlemektedir:¹⁹⁸

“Türk Kızına
Ey Türk kızı içinden boş ümidi çıkar at,
Senin için en büyük gaye olsun analık!
Bilgini, enerjini varlığını eve kat.
Onlar da artık gülsün seninle bulsun sağlık...”

Eğitimi önemli kılan bir diğer durum ise toplumu istenen kalıba sokabilmesidir. Zehra F. Arat'ın aktardığına göre meslek okullarının ders programlarında, cinsiyete dayanan çarpıcı farklılıklar söz konusudur. Kimi okullar vasıflı sanayi işçisi ya da teknisyen yetiştirmeye yönelikti, ancak “kız okulları” olarak tanımlanan okullarda, özellikle kız enstitülerinde ev idaresi, çocuk bakımı, yemek ve dikiş konuları vurgulanmaktaydı. Resmi

¹⁹⁷Aynur Soydan, Kadın Kimliğinin Oluşması Çerçevesinde Mesleki Teknik Eğitim <http://ataturkilkeleri.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2013/03/ydta-01-soydan.pdf> (Erişim:28.08.2014)

¹⁹⁸Elif Ekin Akşit, **Kızların Sessizliği, Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi**, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005, s. 143-167.

açıklamalara göre bu kız okullarının ders programları kızlara evlerini sağlıklı, düzenli, ekonomik ve zevk kurallarına uygun olarak çekip çevirme yollarını gösteren teorik ve pratik bilgiler vermek, ileride neşeli, mesut bir yuva kurmalarını sağlamak ve dolayısıyla onları memleketin sosyal kalkınmasına yardımcı hale getirmek amacındaydı.¹⁹⁹

1950 sonrası döneme bakıldığında kız çocuklarına özel bir eğitim seferberliğinden ziyade nüfusun geneline yönelik bir temel eğitim programı bulunmaktadır. Ancak toplumsal cinsiyetçi ayırım dolayısıyla kız çocuklarının temel eğitimden yeterince faydalanamadığı görülmektedir.

Eğitimdeki cinsiyet eşitsizliği, Türkiye'nin doğu illerindeki kırsal bölgelerde yaşayan kızların okullulaşmasını zorlaştırmaktadır. Özellikle düşük gelirli ailelerin kız çocuklarının, erkeklere kıyasla, okulu terk etme olasılığı daha yüksektir.²⁰⁰

Eğitimden faydalanmada yaşanan cinsiyet eşitsizliği 2000'li yıllardan sonra politika yapıcılar, sivil toplum kuruluşlarını harekete geçirmiştir ve çeşitli projelerle²⁰¹ yaygın ve örgün eğitim teşvik edilmeye başlanmıştır.

Eğitim kadın istihdamı için bu kadar önemli olduğu için istihdama katılamayan eğitim seviyesi düşük kadınlar mesleki eğitim faaliyetleriyle istihdama katılabilirler. Mesleki eğitim faaliyetlerini; Milli Eğitim Bakanlığı, yerel yönetimler olarak belediyelerin bu konuda çeşitli faaliyet birimleri, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve içlerinde en önemli yere sahip İŞKUR yürütmektedir. Mesleki eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi görevini üstlenen İŞKUR kamu ve özel kuruluşlarla beraber bir işbirliği sürecine girmiş ve özellikle MEB ile birlikte ortak çalışmalar yürütmektedir.²⁰²

¹⁹⁹ Zehra F. Arat, "Kemalizm ve Türk Kadını", **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998, s. 64.

²⁰⁰ Nilay Çabuk Kaya, "Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Eğitim" (Erişim: 07.12.14) http://kizlarinegitimi.meb.gov.tr/files/img/toplum_cinsiyet_ve_egitim.pdf

²⁰¹ Bu projelere örnek olarak "Haydi Kızlar Okula" projesi ve "Kadınlar için Mesleki Eğitim" projesi gösterilebilir. "Haydi, Kızlar Okula" projesi MEB'in kız çocuklarının temel eğitimden yararlanabilmelerini sağlamak amacıyla oluşturduğu bir projedir. "Kadınlar için Mesleki Eğitim" projesi ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın eğitimini tamamlayamamış kadınlara ikinci bir fırsat verilmesi amacıyla yürüttüğü projedir.

²⁰² Aydın, ss.45-46.

3.2.1.KALKINMA PLANLARINDA VE ULUSAL EYLEM PLANINDA KADIN İSTİHDAMI VE MESLEKİ EĞİTİM

DPT, adından da anlaşılacağı gibi politika geliştirme ve planlama faaliyetlerini yürütmek üzere kurulmuş bir kurumdur. Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınmasını hızlandırmak için 30 Eylül 1960 yılında kurulmuş olan DPT, günümüzde Kalkınma Bakanlığı olarak hizmet vermektedir. Devletin ekonomik, sosyal ve kültürel amaçlarının belirlenmesinde hükümete danışmanlık yapar. Hükümetçe belirlenen amaçları gerçekleştirmek için kalkınma planları ve yıllık planlar hazırlar.²⁰³

Kalkınma politikalarında kadın istihdamının düşük seyretmesinin nasıl yansıma bulduğuna değinmek devletin bakış açısını ve politikalarını daha net anlayabilmek açısından faydalı olacaktır.²⁰⁴ Kadın istihdamının düşük olmasının nedenleri veya çözüm önerisi vb. konular ilk beş planda hiçbir şekilde yer almamaktadır. Dikkat çekici tek husus 1. Kalkınma Planı'ndan beri mesleki eğitim ve örgün eğitimin yanında yaygın eğitimin de desteklenmesi gerektiği konusunun sıkça yer alıyor olmasıdır.

İlk beş planda kadınların istihdamından vb. bahsedilmemesine rağmen “kız teknik öğretim” başlığı altında kız teknik öğretimin amacının; kadının *iyi bir ev kadını* olarak yetiştirilmesini sağlamak ve *yapılarına uygun mesleklere* hazırlamak olarak ifade edilmiştir.²⁰⁵

Dolayısıyla böyle bir eğitim anlayışı toplumsal cinsiyetçi yapının devamlılığını sağlayacaktır. Kadınların eğitim almaları önemli ancak eğitim anlayışı da bir o kadar önemlidir.

Sonuç olarak, 1963 yılından itibaren hazırlanan beş yıllık kalkınma planlarının ilk beşinde istihdam politikaları içinde kadınlara yer verilmemiş olması da devletin uygulamak istediği politikayı anlatmaktadır. Devlet bu şekilde davranarak sermaye ve ataerkillik arasındaki uzlaşmayı kabul ettiğini göstermektedir.

²⁰³ http://tr.wikipedia.org/wiki/T.C._Ba%C5%9Fbakanl%C4%B1k_Devlet_Planlama_Te%C5%9Fkilar%C4%B1(Erişim 01.08.13)

²⁰⁴ Kalkınma planları devletin politikalarını yansıtmaları ve bu politikaların özüne ayna tutulması açısından çok önemlidir. Örneğin 1. Kalkınma planında sosyal devlet söylemi ön planda tutulduğu ve yüksek kalkınmanın da toplum refahını artırmada aracı olduğu ifade edilirken daha sonraki planlarda ana hedef kalkınma, ekonomik istikrar olarak sunulmuştur.

²⁰⁵ Vurgular bana aittir.

Kadın istihdamına yönelik ilk açıklama 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990-1994) şu ifadelerle yer almaktadır: “kadın eğitim seviyelerinin yükseltilmesi ve mesleki eğitim imkânlarından daha fazla yararlanmaları suretiyle özellikle tarım dışı sektörlerde istihdamının yaygınlaştırılması için gerekli ortam oluşturulacaktır.” Hayata ne kadar geçirildiği sorgulansa da şu ifadeler de Planın içinde yer almaktadır: “ çalışan kadınların çalışma hayatı, sosyal güvenlik, sağlık, mesleki eğitim, yeniden işe alınma gibi konularda karşılaştıkları, uygulamadan kaynaklanan güçlüklerin giderilmesi için tedbirler geliştirilecek, çocuklarının bakım imkânlarının artırılması teşvik edilecektir.” Görüldüğü gibi Planda hiçbir surette toplumsal cinsiyetçi bir bakış açısı yer almamaktadır. Çocuk bakımı kadının sorumluluğunda bir alan olarak sunulmaktadır.²⁰⁶

6. Kalkınma Planında kadın ile mesleki eğitim ilk defa yan yana kullanılmış, 7. Kalkınma planında ise kadın istihdamı ile işgücü piyasasını esnekleştirme politikaları aynı anda kullanılmıştır. Planda kadınların istihdama katılımının çok düşük kaldığı tespitinden sonra esnekleştirme politikalarından bahsedilmektedir.

Türkiye’de aktif işgücü politikaları vasıtasıyla istihdamın artırılması 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde önem kazanmıştır. İşgücünün beceri ve yeterliliğini geliştirerek istihdam edilebilirliğin arttırılmasını amaçlayan aktif işgücü piyasası politikaları desteklenmektedir. Politikaların hedef grubu olarak işsizler, özürlüler, kadınlar ve gençler şeklinde sınıflandırılan “dezavantajlı gruplar” ön plana çıkmaktadır. Politikalar, emek piyasasına girişleri açısından dezavantajlı ilan edilenlerin gelir elde etmelerini sağlayacak iş bulma, girişimcilik eğitimleri ve istihdam garantili eğitim programlarını kapsamaktadır. Bahsi geçen dezavantajlı grupların sınıflandırılmasındaki sorunlar çok önemlidir. Öte yandan aktif işgücü piyasası politikaları işsizliği basit bir arz-talep sorunu olarak ele alan bir yaklaşımdır. Açılan mesleki eğitimler de altı ay ila bir yıl gibi kısa dönemli ihtiyaçlara dönük olmaktadır. Kadınlara önerilen işler geleneksel kadın işleri dışına çıkmamaktadır.²⁰⁷

²⁰⁶ Aynı durum 2003 yılında yürürlüğe giren 4857 Sayılı İş Kanunu’nda da yer almaktadır: “Yaşları ve medeni halleri ne olursa olsun, 150’den çok kadın çalışması olan işyerlerinde, 0-6 yaşındaki çocukların bırakılması, bakımı ve emziren çalışanların çocuklarını emzirmeleri için işveren tarafından, çalışma yerlerinden ayrı ve işyerine yakın EK-IV’te belirtilen şartları taşıyan bir yurdun kurulması zorunludur...”

²⁰⁷ KEİG, **Genelgenin Ardından Ara Rapor**, s.18-19.

2000’li yıllara gelindiğinde²⁰⁸ aktif işgücü politikalarından, mesleki eğitim ve girişimcilik faaliyetlerinin üzerinde daha çok durulduğu görülür. 8. Kalkınma Planında bir önceki planda bahsi geçen düşük kadın istihdamı ve esnekleştirme politikaları daha fazla yer bulmuştur: “İşgücü piyasasında esnekliği artıracak, yaygınlaşan yeni çalışma biçimlerini düzenleyecek, ülke şartlarına ve uluslararası standartlara uygun mevzuatın oluşturulması gereği devam etmektedir.” Ayrıca Planda en çok dikkat çekilen husus piyasanın ihtiyaçlarıdır. 2007-2013 yıllarını içeren 9. Kalkınma Planında ise artık AB ile Türkiye’nin istihdam yapısının karşılaştırılmaya başlandığı ve istihdamın düşük olduğuna dikkat çekildiği görülmektedir. Ancak, istihdamın düşük olmasının nedeni işgücü piyasasının ve mevzuatın katı yapısı olarak işaret edilirken, çözüm önerisi olarak da esnekleştirme politikaları savunulmaktadır. Kısacası daha önceki planlarda bahsi geçen esnekleştirme politikalarının hukuki alt yapısının oluşturulmasına bu planda geçilmiştir. Ayrıca Türkiye İş Kurumu’nun da “ihtiyaç ve koşullara” göre yeniden yapılandırıldığı belirtilmektedir.²⁰⁹ Hiç şüphesiz bu değişim piyasanın taleplerine uygun ve esneklik politikaları çerçevesinde oluşturulmaktadır.

Bu bağlamda Şubat 2012 tarihli *Ulusal İstihdam Stratejisi (UİS) Taslağı*’nın da temel hedefi işgücü maliyetlerini düşürmek ve esnek istihdam biçimlerini yaygınlaştırmak olduğu açık biçimde anlaşılmaktadır. UİS, Türkiye işgücü piyasasının temel sorunu olarak belirttiği “katılığa” çözüm olarak esnek çalışma biçimini ve istihdam güvencesini getirmektedir. Bu tarz çalışma biçimleri kadınların ve gençlerin istihdam artışını sağlamak üzere önerilerek meşrulaştırılmaya çalışılmakta ve aslında işgücü piyasasının tamamı için geçerli kılınması hedeflenmektedir. UİS Taslağı, kadın istihdamının artmasını desteklemekle birlikte kadın emeği yoğun sektörlerde egemen olan elverişsiz ve ağır çalışma koşullarının kadınlar açısından emekli olana kadar çalışılacak bir meslek sunmadığını görmezden gelmektedir. Kurgulanan istihdam tasarısı kadınları yine “kadın işi” olarak bilinen sektörlerde değerlendirirken, kadınlar aleyhine bölünmüş ve yapılandırılmış emek piyasalarının yapısını değiştirmeyi hedef almamaktadır. Bu haliyle tasarının, olası uygulamalar sonucunda sadece esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştığı ancak kadınların yine emek-yoğun ve kadın-işi sayılan ikincil işlerde sıkışıp kaldığı bir yapıyı devam ettireceğini söylemek mümkündür. Oysa kadınları belli sektörlere hapsetmeyecek, kadın istihdamını her sektörde arttıracak,

²⁰⁸İleri de İŞKUR’un 2000’li yıllardaki faaliyetlerinde mesleki eğitim, girişimcilik vb. artış gösterdiğinden bahsedilecektir.

²⁰⁹4904 Sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu ile yeniden yapılandırılmıştır. 9. Kalkınma planında İŞKUR’dan çok bahsedilmektedir.

özellikle beceri gerektiren sermaye yoğun sektörlerde kadın istihdamının artması için “özel” önlemlerin alınması gerekmektedir.²¹⁰

“*Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Ana Plan ve Politikalara Yerleştirilmesi*” yaklaşımını güçlendirmeye yönelik hedefler koyan Kalkınma Planları, bu kapsamda kadınların istihdama katılımlarının desteklenmesi amacıyla çocuk ve diğer bakım hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılması, mesleki eğitim imkânlarının geliştirilmesi, kadınların karar alma mekanizmalarındaki etkinliğinin arttırılması ve kadın “konukevlerinde” kalan mağdur kadınlar için daha geniş istihdam imkânları oluşturulması gibi hedefler koymuştur. Ancak bahsi geçen imkânların bugüne kadar yaratılmadığı genel kabul gören bir eleştiri konusudur.²¹¹

Yapılan çalışmalar erkek egemen ilişkilerin ve annelik rollerinin kadınların işgücü piyasasına katılımlarının ve bu katılımlarının devamlılığının önünde aşılması zorlu bir engel olduğunu göstermektedir. Çalışan kadınların üzerindeki bu yükün hafifletilmesi, bu sorumlulukların toplumsal olarak paylaşılması gerekirken, iş yerlerinde kreş, emzirme odaları, anaokulu benzeri temel bazı kurumsal yapıların olmaması, işgücü piyasasına yeni katılımları zorlaştırmakta ve çalışma yaşamında cinsiyet eşitliğini sekteye uğratmaktadır.²¹²

Türkiye, 1995 yılında Pekin’de gerçekleştirilen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı ile kabul edilen Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformunu onaylamıştır.²¹³ Ancak KEİG raporunda da bahsedildiği gibi, 1995’te Pekin’de gerçekleşen Dördüncü Kadın Konferansı’nda alınan kararlar sonucu toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma politikası, uzun bir gecikmenin ardından Türkiye’de yansımalarını buldu. Bu doğrultuda 2008 yılında, TC. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) tarafından hazırlanan “*Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013)*” ve bu planı takiben kadın istihdamının artırılmasına yönelik olarak 2010 yılında ‘*Kadın İstihdamının Artırılması ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması*’ başlıklı Başbakanlık Genelgesi çıkarılmıştır.²¹⁴

²¹⁰KEİG, 2013 Politika Metni, s.20-21.

²¹¹KEİG Genelgenin Ardından Ara Rapor, s. 19-20.

²¹²KEİG, Türkiye’de Kadın Emegi ve İstihdamı Sorun Alanları ve Politika Önerileri II, s.18.

²¹³KSGM, Kadın ve Ekonomi, Ankara, 2008, s.28.

²¹⁴KEİG, Türkiye’de Kadın Emegi ve İstihdamı Sorun Alanları ve Politika Önerileri II, s.11.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planında (2008-2013) kadın yoksulluğuna ilişkin strateji ve eylem planı olarak mikro kredilerin yaygınlaştırılması gerekliliğine işaret edilmektedir. Ancak bu öneri de KEİG raporunda eleştirilmektedir. Rapora göre, kadın girişimciliğinin desteklenmesi, kadın istihdamını artırma yollarından biri olarak alternatif olmakla birlikte, sonuç alma ihtimali en zayıf olan yöntemdir. Zira girişimcilik; sıradan güvenceli istihdamdan farklı olarak, risk almayı ve piyasada tutunmayı gerektirmektedir. Bu anlamda bu politikalara ayrılan kaynaklarla sonuç alma oranı arasındaki uçurum şaşırtıcı değildir.²¹⁵

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı; 2007-2013 dönemini kapsayan 9. Kalkınma Planı, *Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi*, *AB Müktesebatı* ve *Milenyum Kalkınma Hedefleri* gibi belgelerle paralel olarak hazırlanmıştır. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı'nda özellikle 9. Kalkınma Planı'nın vizyonu ile bağlantılı bir seyir izleneceği vurgulanmıştır. Dolayısıyla ortak hedef; Türkiye'nin geleceğine yönelik hedeflere sadece erkeklerin katılımıyla, kadınlar olmadan, ulaşmak mümkün olamayacağı için toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaktır.²¹⁶ Burada dikkat edilmesi gereken husus; temel hedefin kadın istihdamını artırmak ya da toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak olmadığıdır. Temel hedef kalkınmayı sağlamaktır ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak burada bir araçtır.

Nitekim yürürlüğe giren 10. Kalkınma Planı'nda da toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik adımlardan öte ataerkil toplum yapısına uygun cinsiyetçi iş bölümünü pekiştirici adımlar atılmıştır: *Ailenin korunması, kadınların annelik sorumluluğunun ön plana çıkarılması, kadınlara esnek çalışmanın teşvik edilmesi...*

²¹⁵ KEİG, *Türkiye'de Kadın Emegi ve İstihdamı Sorun Alanları ve Politika Önerileri II*, s.23.

²¹⁶ *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı*, s.10-11.

10. Kalkınma Planı'nda kadın istihdamı ile ilgili

“... Genç ve dinamik nüfus yapısının korunması ve doğurganlıktaki hızlı düşüşün önüne geçilebilmesi için kadınlara yönelik iş ve aile yaşamını uyumlaştırıcı nitelikte uygulamalar ile çalışanlar için doğuma bağlı izin ve haklar geliştirilecek, kreşler teşvik edilecek, esnek çalışma imkânları sağlanacaktır...”

ifadeleri yer almaktadır. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere kadınlar, nüfusun devamını sağlamakla görevlendirilmekte ve güvencesiz, esnek, atipik işlere yönlendirilmektedir. Ayrıca, kadınlara ilk sorumluluklarının *ev ve çocukları* olduğu hatırlatılmaktadır. Planda bahsi geçen kreş teşviki ise özel sektöre bırakılacak bir alan olduğu için birçok kadının maddi imkânları yeterli olmadığı için ulaşması mümkün olmayacak gibi görünmektedir.

3.3. KADIN İSTİHDAMINI ARTIRMAYA YÖNELİK FAALİYETLERİ OLAN KURUMLAR

Yukarıda örnek olarak gösterildiği gibi çalışmalarıyla doğrudan ya da dolaylı olarak kadın istihdamına katkı sağlayan çeşitli kurum ve kuruluşlar mevcuttur. Bu başlık altında sırasıyla uluslararası kuruluşlar, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri kadın istihdamıyla ilgili faaliyetleri açısından incelenecektir.

3.3.1. ULUSLARARASI KURULUŞLAR

Türkiye'deki kadın istihdamını artırmaya dönük faaliyetler gerek finansman gerekse uygulama konusunda uluslararası kuruluşlarca destek görmektedir. Hatta ülke içindeki çoğu çalışma uluslararası kuruluşların öncülüğünde gerçekleşmektedir. Katkısı bulunan uluslararası kuruluşlar özellikle Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Avrupa Birliği (AB) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'dür. Birçok projenin yapılış amacı, kadın istihdam oranının artırılması ve cinsiyet eşitliğinin iyileştirilmesidir. Ayrıca Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde, müktesebata uyum çalışmalarını desteklemektir. Uluslararası kuruluşlarca desteklenen bu projelerden birkaçına örneklandırmek için aşağıda yer verilecektir. Bunların haricinde ulusal düzeydeki kamu kuruluşlarının ve sivil toplum

örgütlerinin yürüttükleri projelerde de gerek finansman konusunda gerek projenin düşünsel temellerinin oluşturulması aşamasında uluslararası kuruluşların destekleri vardır. Ancak bunların tümüne yer vermek bu çalışmanın sınırlarını aştığı için bazı örnekleri ele almakla yetinilecektir.

BM'nin sosyo-ekonomik kalkınmanın çeşitli alanları ile ilgilenen kuruluşu UNDP'dir. Kadınların güçlendirilmesine ve kalkınma süreçlerine dâhil edilmesine de özel önem vermektedir ve Türkiye'deki kadınların kalkınma süreçlerine katılmalarını ve güçlendirilmelerini öngören program ve projelere de ön ayak olmuştur. UNDP, KSGM bünyesinde 1990'lı yıllarda yürüttüğü projenin yanı sıra GAP GİDEM'lerin (Güneydoğu Anadolu Projesi Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezi) kuruluş çalışmalarında yer almış ve Mardin'de kurulan ofisi aracılığıyla Bölge'de kadın girişimciliği konusunda yapılan çalışmalara destek vermeyi, bu çalışmaları yapan kuruluşların altyapılarını güçlendirmeyi ve bu çalışmaların daha verimli şekilde yapılmasını sağlamayı hedeflemiştir. Mardin merkezli projede bölgede kadınlar tarafından yapılan ürünlerin tanıtıldığı bir web sayfası hazırlanmış, dergi çıkarılmış, kadın gruplarına çeşitli girişimcilik, tasarım ve pazarlama eğitimleri verilmiştir. Yine Proje çerçevesinde adil ticaret ve konsinye satış çalışmaları yapılmıştır. Tüm bu çalışmalar sonucu Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin'de kadın ürünleri pazarları; Mardin, Batman, Adıyaman'da kooperatifler kurulmuş (daha çok mevcut ÇATOM'ların kooperatifleşmesi şeklinde) ve mevcut ÇATOM'larla (Çok Amaçlı Toplum Merkezi) işbirliği içinde Batman, Mardin ve Nusaybin'de restoranlar açılmıştır.²¹⁷

Avrupa Birliği (AB) kadın-erkek eşitliği konusunu "*İstihdam ve Sosyal İşler*" başlığı altında ele almakta ve kadın girişimciliğinin geliştirilmesi bu politika alanının hedefleri arasında bulunmaktadır. AB, kadın girişimciliğinin geliştirilmesine yönelik birçok projeyi bu kapsamda desteklemektedir. Kadın girişimcilere özel destek veren GAP-GİDEM de ağırlıklı olarak AB finansmanı ile başlamış bir projedir.²¹⁸

²¹⁷ Toksöz, *Türkiye'de Kadın İstihdamının Durumu*, s. 98.

²¹⁸ Toksöz, *Türkiye'de Kadın İstihdamının Durumu*, s. 99.

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) küçük işleri desteklemeyi hedefleyen “Kendi işini Kur” isimli ticari beceri geliştirmeyle ilgili eğitim programı TKV (Türkiye Kalkınma Vakfı) ile işbirliği içinde 1999-2005 yılları arası Güneydoğu Anadolu Bölgesinde uygulanmış, eğitimlerden toplam 184 kadın faydalanmıştır. Bu eğitim paketi ayrıca Sinop, Diyarbakır ve Mersin’de çalışan çocukların ailelerine yeni gelir imkânlarının yaratılması ve böylece çocukların çalışma yaşamından çekilmeleri için uygulanmıştır.²¹⁹

3.3.2.KAMU KURUM VE KURULUŞLARI

Kadın istihdamına yönelik faaliyetleri olan kamu kuruluşlarından biri olan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 1990’da kurulmuş ve 2011’de yapılan düzenleme ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının ana hizmet birimlerinden biri olarak yeniden yapılandırılmıştır.²²⁰

KSGM kapsamında kadın-erkek eşitliğiyle ilgili eğitimler, raporlar, plan ve programlar yürütülmektedir. İstihdama yönelik olarak da aynı şekilde çalışmalar mevcuttur. Bunlardan biri de 1994-2000 yılları arasında Dünya Bankası ile yürütülen *Kadın İstihdamının Geliştirilmesi Projesidir*. KSGM tarafından yürütülen *Kadın İstihdamının Geliştirilmesi Projesi*, 2000 yılı sonu itibarıyla tamamlanmıştır. *Kadın İstihdamının Geliştirilmesi Projesi*, geleneksel olarak erkeklerin egemen olduğu iş alanları da dâhil olmak üzere, bütün alanlarda; kadınlara daha iyi iş ve meslek olanaklarının sunulmasını sağlayacak politikaların üretilmesi için gerekli bilgi ve verileri sağlamayı ve bunları yaygınlaştırmayı amaçlamıştır.²²¹

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın da bu konuyla ilgili çeşitli projeleri vardır. Bunlardan biri de *Kadınlar İçin Mesleki Eğitim Projesidir*.²²² Bu proje ile mesleki açık liselere kadınların ilgilerini çekmek için çalışmalar düzenlenmiştir. Kadınların mesleki eğitim almalarını teşvik eden bu proje bir insan hakkı olan temel eğitimden kadınların da faydalanmasını sağlamak için eğitimin önündeki her türlü engeli ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Daha da önemlisi proje sadece eğitimin değil özellikle mesleki eğitimin üzerinde durmaktadır. Kadınların beşeri sermayelerini artırabilmelerini sağlayan en önemli

²¹⁹ Toksöz, *Türkiye’de Kadın İstihdamının Durumu*, s. 99

²²⁰ <http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/19067/Tarihce> (Erişim:09.07.2013)

²²¹ <http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/html/19158/Kadin+Istihdaminin+Gelistirilmesi+Projesi> (Erişim: 31.07.2013)

²²²“Toplum Kalkınmasında Gönül Elçileri” şemsiye projesinin ikinci alt bileşeni olan “Kadın ve Güçlenme” kapsamında “Kadınlar İçin Mesleki Eğitim Projesi” yer almaktadır.

araçlardan birinin mesleki eğitim olduğu ve bu nedenle; 9. Kalkınma Planı'nda, eğitim sisteminin işgücü piyasasının taleplerini karşılamak üzere özellikle gençlerin ve kadınların istihdam edilebilirliklerinin artırılması için, yeni mekanizmalara ihtiyaç duyulduğunun altının çizildiğinden bahsedilmektedir.²²³

Milli Eğitim Bakanlığı da kadınlara mesleki eğitim alma imkânı sağlayarak kadın istihdamına katkıda bulunmaktadır. Mesleki eğitimi, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki, Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü ile Kız Teknik Öğretim, Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlükleri vermektedir.²²⁴

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Halk Eğitim Merkezleri'nde ise özellikle işgücü piyasası açısından dezavantajlı kesimlerin başında gelen kadın ve genç kızlara ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması için mesleki kurslar verilmektedir. Mesleki Eğitim Merkezlerinde, Kanun kapsamındaki 131 meslek dalında verilen eğitimle yetiştirilen kadın ve genç kızlar, kalfalık ve ustalık belgesi alarak kalifiye ara insan gücü olarak ya kendi işyerlerini açmakta ya da çeşitli sektörlerde çalışmaktadırlar. Ayrıca, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından *Anne Baba Dershanesi Projesi* yürütülmektedir. Proje ile orta öğretimde kız çocuklarının ilgi ve yetenekleri doğrultusunda mesleklerinin belirlenmesi ve eğitimlerinin ailelerce desteklenerek sürdürülebilirliğinin sağlanması hedeflenmektedir.²²⁵

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı kadın istihdamına katkı sağlamak için “*Yenileşme ve Değişim için Türkiye’de Sosyal Diyalogun Güçlendirilmesi Projesi*” kapsamında çalışan kadınlar için hibe projeleri desteği ve “*İş ve Aile Yaşamının Uyumlaştırılması Bağlamında Çocuk ve Yaşlı Bakım Hizmetlerinin Geliştirilmesi*” çalışma grubu politika önerileri vermiştir. Aktif İşgücü Programları Projesi kapsamında ise İŞKUR ile 28 ilde sadece işsiz kadınlar ve gençlerin istihdam edilebilirliğini artırmaya yönelik projeler için hibe vermiştir. Bakanlık ayrıca, Hollanda Çalışma İşleri Bakanlığı ile “*İstihdamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Güçlendirme Projesi*”ni gerçekleştirmiştir. Bu projede amaç

²²³ Gönül elçileri, s.11.

²²⁴ T.C. KSSGM, *İşgücü Yetiştirme Kurslarının Kadın İstihdamına Katkısı*, Ankara, 1999,s.37.

²²⁵ T.C.KSGM, *Türkiye’de Kadının Durumu*, Ankara, 2012,s.29.

istihdamda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıyla mücadele, kayıt dışı istihdamla mücadele, eşit işe eşit ücret ve esneklik alanlarında sosyal ortaklarla çalışmalar yapmaktır.²²⁶

Türkiye’de aktif ve pasif işgücü piyasası önlemlerinden öncelikle sorumlu olan kurum Türkiye İş Kurumu’dur. Kurumun görevleri arasında spesifik olarak kadın istihdamına ilişkin bir hüküm yer almamakla birlikte Kurumun ana hizmet birimleri arasında yer alan İstihdam Dairesi Başkanlığı’nın görevleri arasında “... İstihdamında güçlük çekilen uzun süreli işsizler, kadınlar, gençler, özürlüler, eski hükümlüler ve benzeri grupların istihdamlarına yardımcı olmak, ...” ifadesi yer almaktadır.²²⁷

Türkiye, ILO’nun 142 sayılı *İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Sözleşmesi*’ni imzalamıştır ve bu sözleşme gereği yapılacak olan mesleki rehberlik ve mesleki eğitim faaliyetlerini Türkiye’de İŞKUR üstlenmektedir. Ancak Gülay Aslantepe, ülke genelinde işgücü analizlerindeki eksikliklerin mesleki eğitimin yetersiz kalmasına neden olduğunu belirtir.²²⁸ Bununla birlikte İŞKUR tarafından yürütülen işgücü yetiştirme kursları içinde yer alan girişimcilik ve istihdam garantili kurslardan, meslek ve iş danışmanlığı hizmetlerinden çok sayıda kadın yararlanma imkânı bulmuştur. Bahsi geçen hizmetler devam etmektedir.

Ecevit, İŞKUR’un faaliyetlerinin 1990’lara dayandığını ancak 2000’li yıllarda hız kazandığını belirtir. Ayrıca bu kurslardan ücretsiz yararlanarak meslek edinen genç kadınların işe yerleştirilmesini de sağladığını ifade eder. Yukarıda da açıklandığı gibi, İŞKUR’un kadın istihdamını teşvik etmek yönünde yaptığı çalışmalar 2000’li yıllarda yoğunlaşmıştır. Kurum AB’ye üyelik sürecinin müktesebata uyum çalışmaları kapsamında, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadın istihdam oranının artırılması için bir dizi proje gerçekleştirdi.²²⁹

İŞKUR, mesleki eğitim faaliyetlerini şu şekilde yürütmektedir: 4904 Sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu’na ve Türkiye İş Kurumu İşgücü Yetiştirme ve Uyum Hizmetleri Yönetmeliği’ne dayanılarak gerçekleştirilen işgücü yetiştirme programları öncelikli olarak, il/şube müdürlüklerince işgücü piyasası ihtiyaç analizlerine göre belirlenen her meslekte

²²⁶TÜSIAD-KAGIDER, *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, 2008, s. 186.

²²⁷Toksöz, *Türkiye’de Kadın İstihdamının Durumu*, s.71.

²²⁸Gülay Aslantepe, “Kadın İstihdamının Artırılması ve ILO Sözleşmeleri”, *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği*, Der. Ahmet Makal-Gülay Toksöz, Birinci Basım, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi, 2012, s.165.

²²⁹Ecevit, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği El Kitabı*, s.18.

gereksinim duyulan kurslar ve programlar tespit edilerek, yıllık işgücü eğitim planı hazırlanmaktadır. Söz konusu plan doğrultusunda eğitim düzenlenecek mesleklerde kuruma kayıtlı işsizler iş piyasasının ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücü talebini karşıladığı takdirde, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı eğitim ve öğretim kurumları, üniversiteler veya özel kesim işyerleri gibi kurum ve kuruluşlardan eğitim hizmetleri satın almak ya da kurs düzenlenmek suretiyle işbirliğine gidilmektedir. Herhangi bir mesleği olmayan veya mesleğinde yetersiz olan ya da mesleği iş piyasasında geçerli olmayan işsizlerin, işgücü piyasasında ihtiyaç duyulan mesleklerde yetiştirilerek veya meslekleri geliştirilerek istihdam edilebilirliklerini arttırmak amacıyla düzenlenen kurslar olan “istihdam garantili işgücü yetiştirme kursları” ise, kursları başarı ile bitiren kursiyerlerin, yetiştirildikleri mesleklerde tam zamanlı işe yerleştirilmeleri amacıyla düzenlenmektedir. Toplam altı aylık süreyi geçmeyecek teorik ve pratik yetiştirmeyi kapsayan kurs sonunda yapılan sınavda başarılı olan kursiyerlerin en az % 50’si, sınavı takip eden tarihten itibaren en fazla 90 gün içinde işbirliği yapılan kurum veya kuruluş ya da yüklenici tarafından istihdam edilmekte ve her kursiyerin en az 30 gün süre ile istihdamda kalması esas alınmaktadır.²³⁰

Kadın girişimciliğinin desteklenmesindeki uygulamalar arasında girişimcilik eğitimleri, istihdam garantili eğitim programları öne çıkmaktadır. KEİG, İşgücü piyasasına girişleri açısından “dezavantajlı kesimler” olarak kabul edilen kadınların gelir getirici bir faaliyette yer alabilmelerini desteklemek amacıyla sağlanan bu eğitimleri de işgücü piyasasının cinsiyetçi yapısını devam ettirir biçimde “kadın işi-erkek işi” ayrımı üzerinden kurgulandığı için eleştirmektedir. Kadınların yoğun olarak yönlendirildikleri mesleki eğitimler çoğunlukla; kuaförlük, dikiş-nakış, hasta ve yaşlı bakımı gibi eğitimler olmakta ve kurslara daha çok kadınları katılmasına rağmen işe yerleştirmeler ve kalıcı istihdam yaratma açısından etkili olamamaktadır.²³¹

İŞKUR’un “Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu”²³² projesini de KEİG aynı şekilde eleştirmektedir. Bu proje kapsamında da kadınların “kadın işlerine” yönlendirildiği, projenin piyasada cinsiyet temelli ayrışmayı devam ettiren bir anlayışla

²³⁰Özlem Işığlı çok ve Burak Faik Emirgil, “Aktif İşgücü Politikaları ve Mesleki Yetiştirme: ‘İşgücü Yetiştirme Kursları’nın Etkinliği”, s. 225.

<http://journals.istanbul.edu.tr/iusskd/article/download/1023000042/1023000032> (Erişim: 11.07.2014)

²³¹KEİG, *Türkiye’de Kadın Emegi ve İstihdamı Sorun Alanları ve Politika Önerileri II*, s.24.

²³²<http://www.kadinistihdami.net/>

yürütüldüğünü söylemek mümkündür. KEİG, kadınların düşük ücretli ve daha “az itibarlı kadın işlerine” sıkışmalarına neden olan katmanlı yapıyı kırmak için dönüştürücü nitelikte politika ve uygulamaları önermektedir.²³³

Kümbetoğlu, User ve Akpınar; toplumsal işbölümünde cinsiyet eşitliğini ve kadınların ev dışında da çalışmasını bir yurttaş hakkı olarak gözetecek ve onların çalışma hayatına katılmasını kolaylaştıracak sosyal devlet ve işveren anlayışının yanı sıra ataerkilliğin biçimlendirdiği zihinsel yapılarının değişiminin gerektiğine vurgu yapar. Ayrıca yeni işgücü piyasası için önerilen istihdam büroları ile geçici iş ilişkilerinin bir model olarak öne sürülmüş olmasını, çalışanın en temel hakkının ihlali, yani iş bulamama korkusu ve geleceği için endişelenmeye yol açacağı gerekçesiyle eleştirmektedirler.²³⁴

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı vb. kuruluşlar ise girişimciliği destekleyerek kadın istihdamını artırmayı hedeflemektedir.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri Genel Müdürlüğü, el sanatlarının geliştirilmesi ve küçük sanayicilerin işyerlerini kurmaları için destek hizmetleri sağlamakta ve bu bölgeler ve sitelerde faaliyette bulunan küçük işletmelere yönelik kredi koşullarını belirlemektedir.²³⁵ Bu tür faaliyetlerde genellikle kadınlar yer aldığından yapılan desteklerde kadın istihdamına yönelik olarak kabul edilebilir.

KOSGEB 1990’da Türkiye’deki küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomideki rolünü ve etkinliğini, rekabet güçlerini artırmak ve sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek amacıyla kurulmuş bir kamu kurumudur.²³⁶ Kadın istihdamına yönelik çalışmaları, iş geliştirme merkezlerinde kadın girişimcilerin işlerine destek verilmesi, genel girişimcilik eğitimlerinin bir kısmı kadın gruplarına ayrılması, Küçük ve Orta Boy İşletmeler Programı Danışmanlık ve Destek Hizmetleri kapsamında kadınların kendi işlerini kurmalarına destek verilmesi şeklinde sıralanabilir.²³⁷

²³³KEİG, Türkiye’de Kadın Emegi ve İstihdamı Sorun Alanları ve Politika Önerileri II, s.24-25.

²³⁴Kümbetoğlu, User ve Akpınar, s.21.

²³⁵TÜSIAD-KAGIDER, s.184.

²³⁶<http://tr.wikipedia.org/wiki/KOSGEB>(Erişim 01.08.13)

²³⁷TÜSIAD-KAGIDER, s.184.

Yukarıda bahsi geçen kuruluşlar Türkiye genelinde hizmet vermektedir ancak faaliyetlerini bölgesel olarak yürüten kuruluşlar da vardır. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) ve bu bölgede kurulan Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) bu kuruluşlardandır.

"Güneydoğu Anadolu Projesi" kavramı, Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde yapımı öngörülen barajlar, hidro elektrik santraller ile sulama tesislerinin yanı sıra yörenin tamamının sosyo - ekonomik kalkınmasını hedefleyen bir bölgesel kalkınma projesi olarak anlaşılmıştır.²³⁸ rağmen faaliyetleri bununla sınırlı değildir. Faaliyetleri UNDP'nin yürüttüğü "Kadının Sosyo-Ekonomik Durumunun Güçlendirilmesi Projesi" kapsamında, GAP Bölgesinde dezavantajlı grupların (kadınlar, gençler ve sokakta çalışan çocuklar) sosyal gelişimini sağlamayı ve istihdama katılımlarını artırmayı ve bölgesel kalkınma projelerinin planlama, yönetim ve uygulanması için kapasite geliştirmeyi de kapsamaktadır. Kadınlara istihdam yaratmak amacıyla, restoran-pastane ve el sanatları/hediyelik eşya atölyeleri kurulmaktadır.²³⁹

ÇATOM, GAP Bölgesi'nde 1995 yılından itibaren açılmaya başlanmış olup halen GAP Bölgesindeki 9 ilde 30 şubesi mevcuttur. Kentlerin daha çok kırdan göç etmiş yoksul hanelerin yaşadığı mahallelerinde, ilçe merkezlerinde ve merkezi köy yerleşimlerinde kurulan, topluma dayalı ve katılımcılığı esas alan merkezlerdir. Amaç; kadınların sorunlarının farkına varmalarına, tanımlamalarına ve çözümü için inisiyatif kullanabilmelerine fırsat yaratmak; kadınların kamusal alana daha fazla katılımlarını ve kamusal hizmetlerden daha fazla yararlanmalarını sağlamak; kadın istihdamını ve kadın girişimciliğini artırmak; kadını güçlendirerek fırsat eşitliğinin sağlanmasına katkıda bulunmak/cinsiyet dengeli kalkınma sürecini başlatmaktır. Bu amaçları yerine getirebilmek için Eğitim-Sağlık programları, Gelir Getirici ve Kadın İstihdamını/Girişimciliğini Destekleyici Programlar, Okul Öncesi Eğitim Programları, Sosyal Destek Programları, Sosyal Sorumluluk Programları ve Kültürel - Sosyal Etkinlikler gerçekleştirilmektedir.²⁴⁰

²³⁸ <http://www.gap.gov.tr/gap/gap-in-tarihcesi> (Erişim 01.08.13)

²³⁹ TUSİAD-KAGİDER, s. 186.

²⁴⁰ [http://www.beytussebap.gov.tr/?pnum=83&pt=%C3%87OK%20AMA%C3%87LI%20TOPLUM%20MERKEZ%C4%B0%20\(%C3%87ATOM\)](http://www.beytussebap.gov.tr/?pnum=83&pt=%C3%87OK%20AMA%C3%87LI%20TOPLUM%20MERKEZ%C4%B0%20(%C3%87ATOM)) (Erişim:09.07.2013)

Aslında kadın istihdamına yönelik projeler genellikle esnekleşme politikaları ile paralel olarak meslek edindirme kursları ve kendi işini kurmak isteyenleri destekleme çerçevesindedir. Devlet politikası ve diğer kurumların faaliyetleri bu yöndedir. İŞKUR kapsamında yapılan tezler, kalkınma planları, ulusal eylem planları hep aynı doğrultuda hareket etmektedir.

Kadın istihdamının artırılmasına ve kadınların ekonomik anlamda güçlenmesine yönelik üretilen pek çok politika ve belgenin hedeflediği sonuçlara ulaştığını söylemek, bunca çabaya rağmen, mümkün değildir. 8. ve 9. Kalkınma Planları, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eylem Planları, TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu çalışmaları, ILO Sözleşmeleri ve AB Uyum süreci programları gibi uluslararası ve ulusal ölçekli belge ve düzenlemeler, çeşitli projelerle bütünsellik arz edecek şekilde uygulamaya konulmaya çalışılmaktadır. Ancak, uygulamada bunların etkisi oldukça sınırlı kalmaktadır.²⁴¹

3.3.3.SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER), Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV), Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV) ve Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi (KEİG) kadın istihdamıyla ilgili önemli çalışmaları olan sivil toplum kuruluşlarındandır.

KAGİDER, Eylül 2002'de 38 kadın girişimci tarafından Türkiye genelinde faaliyet gösteren ve kar amacı gütmeyen bir sivil toplum örgütü olarak İstanbul'da kurulmuştur. Dernek, İstanbul'da ve Anadolu'nun farklı illerindeki kadın girişimcilere iş kurma ve geliştirme süreçlerinde kapsamlı eğitimler sağlamanın yanı sıra, genç kadınlar arasında farkındalık yaratma ve bilinç yükseltme çalışmaları ile onları daha iyi eğitim almaları ve iş yaşamına başarılı geçişleri yönünde desteklemektedir. KAGİDER, Türkiye'de ve dünyada siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda gelişimi ve dönüşümü sağlayacak mekanizmanın toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışını hayatın her alanına yaymak ile harekete geçeceğine inanmaktadır. Bu süreçte KAGİDER verilmesi gereken ilk mücadelenin kadının ekonomik, siyasi, toplumsal güçlendirilmesi olduğunu savunmaktadır. Bu amaçla KAGİDER ulusal ve uluslar arası kuruluşlar ile işbirliği yapmaktadır. Ulusal STK'ler ile özellikle iki alanda yakın diyalog ve işbirliği içerisinde: Kadın girişimciliğini desteklemek ve Ulusal

²⁴¹KEİG, *Genelgenin Ardından Ara Rapor*, s.4-5.

Ekonomik ve Sosyal Konsey'in parçası olmak. KAGİDER Türkiye genelinde kadın girişimci dernekleri, sanayi ve ticaret odaları, işadamları ve işkadınları dernekleri ile sıkı bir iletişim içerisinde. Avrupa çapında 4000 kadın örgütünün bağlı bulunduğu bir çatı organizasyon olan Avrupa Kadın Lobisi (AKL) üyesi olan KAGİDER bölgesel ve uluslararası kadın kuruluşları ile diyalog içerisinde. Uluslararası Kadın İttifakı (TIAW), Akdeniz İşkadınları Derneği (AFAEMME) ve Balkan Kadın Koalisyonu üyelikleri olan KAGİDER bu kuruluşların toplantılarına katılmakta, iletişim ağlarında yer almakta ve farklı alanlarda diyalogunu sürdürmektedir. KAGİDER Dünya Bankası (WB) ve Uluslararası Finans Kuruluşu (IFC) ile proje temelli ortaklıklar geliştirmektedir.²⁴²

KEDV, 1986 yılında dar gelirli kadınların yaşam kalitelerini ve ekonomik durumlarını iyileştirmelerine destek olmak ve yerel kalkınmada liderliklerini güçlendirmek amacıyla kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum örgütüdür. KEDV, dar gelirli kadınların yoksullukla mücadeledeki uzmanlıklarına, ailelerini ve toplumu geliştirme güçlerine inancıyla, onlarla ilkeli bir ortaklık anlayışıyla çalışmakta, tüm projelerini onların ve çevrelerinin sinerjisiyle geliştirmekte, yerel yönetimler ve toplumdaki diğer aktörlerle işbirliği yapmaktadır. İstanbul'un dar gelirli semtleri, 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 depremlerinden etkilenen bölgeler ve Güneydoğu Anadolu'da çalışmalarını sürdürmektedir. KEDV ayrıca çalışmalarını yaygınlaştırmak amacıyla bu programları hizmetlerine dâhil etmek isteyen Türkiye'nin her yerinden belediyelere, sivil toplum kuruluşlarına, kalkınma projelerine ve destek talep eden kadın gruplarına eğitim, danışmanlık ve izleme desteği sağlamaktadır. Sorunların yerel düzeyde ve tüm sektörlerin işbirliğiyle çözümlenebileceğine; kadınların sosyal, ekonomik ve politik karar verme süreçlerine gerçek anlamda katılımının yerel düzeyde gerçekleşebileceğine inandığından merkezi ve yerel yönetimler, üniversiteler, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve toplumdaki diğer kesimlerle işbirliği yapmaktadır.²⁴³

KADAV, 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi ertesinde, deprem bölgesindeki kadınlara destek olmak amacıyla bir araya gelen ve kendilerine “Kadınlara Dayanışma Grubu” adını veren bir grup kadın tarafından kurulmuştur. 2001’de yasal olarak kurulan KADAV’ın faaliyet alanı diğer sivil toplum kuruluşlarına göre daha dardır. Uzun bir süre ağırlıklı olarak Kocaeli’nde olmak üzere Kocaeli ve İstanbul’da faaliyet göstermiştir.

²⁴²<http://www.kagider.org/?Dil=0&SID=325>(Erişim:09.07.2013)

²⁴³<http://www.kedv.org.tr/index.php?page=hakkimizda>(Erişim:09.07.2013)

Depremi ardından kurduğu kadın çadırlarında kadınlara ait mekânlar oluşturulmuştur. Meslek edindirme kursları, sanat atölyeleri, psikolojik ve hukuksal danışmanlık gibi destekler sunan KADAV’lı kadınlar, prefabriklerde uygulamaya konulan gelir getirici üretim atölyeleri ile dayanışma odaklı bir üretim sürecine dâhil oldular. KADAV, 2004 yılında Kocaeli Köseköy’de hizmete açtığı Yeni Adım Kültür Merkezi’nde, meslek edindirme kursları, istihdam ve şiddet alanında danışmanlık hizmetleri gibi birçok faaliyet sürdürmüştür. Kültür merkezinin, Kocaeli şehir merkezine uzaklığından dolayı gerektiği kadar etkin kullanılamaması nedeniyle, İstanbul’da yoğunlaşan faaliyetlerin sürdürülmesine destek sağlamaktadır. İstanbul merkezli çalışan KADAV’lı kadınlar; afetlerde kadın dayanışması, kadın istihdamının güçlendirilmesi, cezaevlerindeki kadınlar, Türkiye’de yaşayan göçmen, mülteci ve sığınmacı kadınlar ve beden politikaları alanlarında yoğunlaşan çalışmalarını yürütmektedirler.²⁴⁴

KEİG; emek, kadına yönelik erkek şiddeti, kadınların politik katılımı gibi cinsiyet eşitliğinin farklı alanlarında faaliyet gösteren kadın örgütlerinin bir araya geldiği bir yapılandırma. 2 Nisan 2006 tarihinde kurulan KEİG temel olarak, kadın emeği ve istihdamı alanında bilgi üretmekte ve çalışmalar yapmaktadır. Hedefi, kadınların çalışma yaşamında güvenceli ve sürekli bir yer edinmesi, iyi çalışma koşulları ve yeterli gelir sağlayan işlere sahip olması için bu alandaki politikaları etkilemek ve yeni politikalar oluşturmaktır. Bu politikaları oluştururken kadının ev içinde ücretsiz olarak yaptığı işlerin görünür hale gelmesiyle ve ev içinde ve dışında cinsiyete dayalı iş bölümünün aşınmasına yönelik bakış açısını belirler. KEİG, bu amaçları doğrultusunda çeşitli toplantılar düzenlemekte, çeşitli araştırmalar, raporlar oluşturmaktadır. Bu tez çalışmasında da bu raporlardan faydalanılmıştır.²⁴⁵

Kadın istihdamının mevcut haliyle çok düşük olduğu ve yükseltilmesi için çeşitli önlemlerin alınması gerektiği açıktır. Ancak burada feminist merakla “nasıl bir istihdam” sorusunu bir kez daha sormakta fayda vardır çünkü bu soru en az kadın istihdamının arttırılması kadar önemlidir. Mevcut haliyle, kadın istihdamındaki temel eğilim, enformelleşme yönündedir. Aile içi eşitsiz işbölümü ve bakım yükümlülükleri, kadınları, çalışma yaşamının kurlsızlaştırılmasına, güvencesizleştirilmesine ve esnekleştirilmesine

²⁴⁴ <http://kadav-ist.org/icerik.aspx?id=1#.Udvr1ztA0lc> (Erişim:09.07.2013)

²⁴⁵ <http://www.keig.org/icerik.aspx?id=1> (Erişim 10.11.14)

yönelik neoliberal dönüşümün hedef kitlesi haline getiriyor. Yakın gelecekte, bakım yükümlülüklerinin ailenin erkek üyeleri, devlet ve işveren tarafından paylaşılabacağına dair bir işaret gözükmemektedir. Buna karşın esnekliğin alanı daha da genişleyeceğe benzemektedir. Dolayısıyla "yeter ki kadınlar istihdam edilsin" talebi yerine, kadınların hiçbir erkeğe bağımlı olmaksızın kendilerine bir yaşam kurmalarına imkân tanıyacak biçimde istihdam edilmeleri talebi kadın işgücü açısından daha yerinde bir talep olacaktır.”²⁴⁶ Dolayısıyla, bu çalışmada sıklıkla vurgulandığı gibi kadın istihdamının artırılması gerekmektedir ancak ne şekilde istihdam edildikleri de oldukça önemlidir. Nitekim dünya genelinde kadın istihdamı artışta göstermektedir, ama bu artış niceliksel bir artıştır. Aslında temel hedef kadın istihdamının niteliksel olarak artış göstermesini sağlamaktır.

Ancak genelde kamu kurumları ve uluslararası kuruluşların yapmış olduğu çalışmalardaki tutum Toksöz’ün de belirttiği gibi, şu şekildedir: kadın istihdamının düşük düzeyinin çok ciddi bir sorun olduğunun altı çizilmekte ve sorunun çözümü istihdamla ilgili ana başlıklar yerine sosyal içerme ve yoksullukla mücadele başlıkları altında ele alınarak esas olarak iki önlem paketi üzerinde odaklanılmaktadır. Bunların ilki esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılması ve kadınların bu tarz çalışmaya teşvik edilmesi, diğeri kadın girişimciliğinin desteklenmesidir. Kamu kurum ve kuruluşlarının belgelerinde kadın istihdamını artırmak görevi genel biçimde formüle edildiği, zamana bağlı somut hedefler belirlenmediği, bu hedeflerin gerçekleştirilmesinden sorumlu kurum ve kuruluşlar tarif edilse bile hedeflerin gerçekleştirilmesi sürecinin ne şekilde izleneceği açığa kavuşturulmadığı sürece kadın istihdamını artırmak çabaları bir niyet beyanından öteye gitmeyecektir.²⁴⁷

KSGM’nin çalışmalarında da kanunlarla uygulamalar arasındaki uyumsuzlıktan kaynaklanan sıkıntı üzerinde durulmuştur. Kanunlardaki eşitlikçi yapıya rağmen, kadının niteliksel gelişimini ve işgücü piyasasına girişini sağlayacak gerekli mekanizmaların oluşmaması kadınların işgücüne katılımının düşüklüğünün önemli nedenlerinden biridir ve Türkiye’de kadın istihdamı temel sorun alanlarından biri olarak varlığını sürdürmektedir.²⁴⁸

²⁴⁶ Özlem Kaya ve Ece Kocacıbağ, “Esneklik Kadın İstihdamı İçin Bir Alternatif Olabilir mi?”

<http://bianet.org/kadin/emek/124717-esneklik-kadin-istihdami-icin-bir-alternatif-olabilir-mi>

²⁴⁷ Toksöz, **Türkiye’de Kadın İstihdamının Durumu**, s. viii-ix.

²⁴⁸ T.C. KSGM, , **Türkiye’de Kadının Durumu**, s.24.

Handan Çağlayan'ın da işaret ettiği gibi, kadın istihdamını arttırmaya yönelik politikaların, aynı zamanda bakım yükümlülüklerini erkek, devlet ve işveren arasında paylaştırmayı, insan onuruna yaraşır koşullarda çalışmayı sağlayacak önlemleri içermesi gerekiyor. Bunlar olmadan sağlanacak istihdam artışı cinsiyet eşitsizliğini de sosyal adaletsizliği de kadınlar lehine azaltmayacaktır.²⁴⁹ Ayrıca, Türkiye'de kadın istihdamını arttırmaya yönelik faaliyetlerin neredeyse tümüyle kadın girişimciliğini destekleme faaliyetlerine dönüştüğü görülmektedir. Toksöz'ün dikkat çektiği bu yönelim de kadınlar için olumsuz sonuçlar doğurabilecek niteliktedir. Meslek örgütleri, sivil toplum kuruluşları veya kadın örgütlerince yürütülen girişimcilik faaliyetleri dağınıktır, sistematik değildir ve çoğu zaman etkinlikten uzaktır. Sonuçları itibariyle kapsamlı bir değerlendirmeye tabi tutulmamaktadır. Bu faaliyetlere yönelik desteğin giderek artacağı göz önüne alındığında Türkiye çapında koordinasyon içinde yürütülmesine, kuruluşlar arasında haberleşme, deneyim aktarımı ve işbirliğine imkân sağlayacak bir örgütlenme modeline ihtiyaç vardır.²⁵⁰

Şemsa Özar da aynı şekilde girişimcilik eğitimlerini tek başına yeterli görmemektedir. Girişimcilik kursları, kadın örgütleri açısından iyi niyetli çabalar ile başlamış olmasına rağmen, bazı istisnai durumlar hariç kadınlara girişimcilik sertifikası kazandırmaktan pek de öteye geçmemiş ve girişimci olmaktan ziyade, bir işe girip çalışmak ve para kazanmak isteyen kadınların kurs bitiminde evlerine dönmelerine neden olmuştur.²⁵¹

Türkiye'de kadın girişimciliği konusunda ilk çalışan araştırmacılardan olan Ecevit, girişimciliği kadınları güçlendirici bir faktör olarak görmekle birlikte kadınları girişimciliğe yöneltme konusunda kredi sağlamayı tek başına yeterli görmemektedir. Bu krediler çok sayıdaki işsiz kadın arasından çok azına ulaşmakta ve onlar da kredi ile ellerine geçen nakit üzerinde tek başına kontrol sağlayamamakta ve genelde erkeğe emanet edilmektedir. Bundan dolayı Ecevit mikro kredi çalışmalarının çok dikkatli yürütülmesi ve kadın girişimciliği konusunun kredi ile sınırlandırmadan farklı boyutlarla ele alınması gerektiğine vurgu yapmaktadır.²⁵² Nuray Ergüneş ise “teşvik”in arkasında yoksulluğun azaltılmasının yanı sıra,

²⁴⁹ Handan Çağlayan, “Cinsiyet Eşitsizliği ve Sosyal Adaletsizlik Kıskaçında Kadın İstihdamı”, 2011.

²⁵⁰ Toksöz, **Türkiye’de Kadın İstihdamının Durumu**, s.99

²⁵¹ Şemsa Özar, “1980 Sonrası Kadın Emeği ve İstihdam Politikaları”, **Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği**, Der. Ahmet Makal-Gülay Toksöz, Birinci Basım, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2012, s.280.

²⁵² Yıldız Ecevit, “Kadınların Ekonomiye Düşük Katılımı: Nedenleri, Çözümler”, **TES-İŞ**, Mart 2005, s. 40.

yoksulluğun yönetilmesinde var olan değerlerde bir değişim, “sadaka olarak kalkınma” modelleri yerine “iş olarak kalkınma” anlayışının egemen olmaya başladığını belirtir.²⁵³

KEİG, yapmış olduğu bir araştırma sonucu kadınlara yönelik yürütülen girişimcilik kurslarını detaylı bir şekilde anlatmış ve büyük oranda eksikleri nedeniyle eleştirmiştir. KEİG raporuna göre; çok sayıda kadının girişimcilik eğitimi almasına rağmen girişimcilik çabasına giren kadınlar ilk sermayeye ulaşmada sorunla karşılaşmakta; ikinci önemli sorun ise yıldırıcı bürokratik süreçlerle ortaya çıkmaktadır. KOSGEB ve kalkınma ajansları girişimci kadınlar için yukarıda da ifade edilen hibelerinde pozitif ayrımcılık²⁵⁴ uygulamaktadır; ancak bunun nedenine dair sistematik bir bilgi söz konusu değildir. Genel olarak iş kurmak isteyenleri, KOSGEB, “bildikleri işlere” yönlendirmektedir. Bu durum, kadın girişimcilerin ya aile işlerine devam etmelerini²⁵⁵ ya da girdikleri iş alanlarının sınırlandırılmasını beraberinde getirmiştir. Genel olarak kadın girişimcilerin bulunduğu işler; moda, tekstil, kişisel hizmet, bakım ve temizlik işleri ve gıda gibi sektörlerde varlık göstermektedir. Bu faaliyetlerin kadın girişimciliğinin desteklenmesi bağlamında önemli bir çaba olduğu aşîkârdır. Ancak, kreş ve benzeri sosyal donatıların olmaması da kadınların bu alanda var olmasını zorlaştırmaktadır. Kısacası tamamlayıcı mekanizmaları oluşturulmayan desteklerin kadın istihdamı açısından beklenen sonuçları doğurmadığı görölmektedir.

Son yıllarda, Türkiye’de kadın istihdamının artırılması, politika yapıcılarının gündemlerinde öncelikli alanlar arasında yer aldı. Bu ilgede kadın örgütlerinin savunuculuk çalışmalarının, AB uyum sürecinin ve Türkiye’nin bu süreçteki olumsuz itibarını düzeltme çabalarının önemli etkileri olmakla birlikte KEİG raporunda özellikle kalkınma politikalarında “geri planda kalmış nüfus” unsurunun ülke ekonomilerine getireceği kabul edilen avantajın yeniden keşfinin temel belirleyen olduğunun altı çizilmektedir. Kadın istihdamı ekonomik büyüme hedeflerini yükselten Türkiye ekonomisi için değerlendirilmemiş bir emek kaynağı olarak görüldü. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın “ kadın emeği, Türkiye ekonomisinin yeni dinamiği” sloganı bu görüşü açık biçimde gözler önüne seriyor.

²⁵³Nuray Ergüneş, ““Kadınlara Yönelik Kredi Biçimleri ve Kadın Emeğinin Enformelleşmesi”, **Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği Türkiye Örneği**, İstanbul: SAV Yayınları, 2010.s. 184.

²⁵⁴KOSGEB-İŞKUR Girişimcilik Proje Destek Programı kapsamında verilen 27 bin TL’lik hibenin destek oranı birinci ve ikinci teşvik bölgelerinde erkekler için %60, kadınlar [ve “özürlü” girişimciler için] için %70’tir. Üçüncü dereceden altıncı dereceye kadarki teşvik bölgelerinde ise erkek girişimciler için %70, kadın [ve “özürlü”] girişimciler için %80’dir. Yeni girişimcilere 70 bin TL’ye kadar verilen kredinin de destek oranı aynıdır.

²⁵⁵KEİG, **Genelgenin Ardından Ara Rapor**, s. 23.

Türkiye’de düşük düzeyde olan kadın işgücüne katılım oranının iyileştirilmesi için hayata geçirilen bir dizi politika; içeriği ve uygulama biçimleri tartışmaya açık olmakla birlikte, hem ulusal hem de uluslararası düzlemde ilgili pek çok kurum ve kuruluş temsilcileri tarafından gecikmiş fakat olumlu gelişmeler olarak yorumlandı.²⁵⁶

Kadın istihdam oranlarının artırılması için yürütülen çalışmalarda kadın istihdamı ile eğitimin ilişkilendirilmesiyle birlikte, meslek edindirme kurslarına yönelik çalışmalar hız kazanmaya başladı. Meslek edindirme kurslarının yürütülmesinde belediyelerin büyük bir katkısının olduğu gözlenmiştir. Bundan dolayı dördüncü bölümde belediyelerin yürütmüş oldukları meslek edindirme kursları araştırılmıştır.

²⁵⁶KEİG, Türkiye’de Kadın Emegi ve İstihdamı Sorun Alanları ve Politika Önerileri II, s.10-11.

DÖRDÜNCÜBÖLÜM

BELEDİYELER VE MESLEK EDİNDİRME KURSLARI

Bu bölümde, toplumsal cinsiyet perspektifi kullanılarak, İstanbul'daki ilçe belediyelerinin meslek edindirme kurs faaliyetlerinin kadın istihdamına etkileri incelenecek ve bu tez çalışması için yapılan araştırmanın bulguları aktarılacaktır.

İlçe belediyelerinin vermiş oldukları meslek edindirme kurs hizmetleri, belediyelerin kendi sınırları içinde ikamet eden vatandaşlara/ hemşehrilerine “sosyal belediyecilik” uygulamaları çerçevesinde sundukları hizmetlerden biridir. Batı ülkeleri için eski olmasına rağmen Türkiye için oldukça yeni olan sosyal belediyecilik uygulamaları, bir anlamda sosyal devletin yereldeki temsilcisi olarak düşünülebilir. Dolayısıyla sosyal belediyecilik anlayışıyla hareket eden bir belediyeden vatandaşların/hemşehrilerin her türlü sosyal sorunuyla ilgilenmesi beklenecektir.

Sosyal problemlerin giderilmesinde ilk dönemlerden beri çeşitli kurumlar rol oynamıştır. İlk dönemlerde geleneksel kurumlar (aile, dini kurumlar vb.) etkin iken daha sonra ekonomik ve sosyal gelişmelerle birlikte, sosyal problemler artmış dolayısıyla devlet daha etkin hale gelmiştir. Koray'a göre sosyal devlet, toplumsal sorumluluk anlayışıyla hareket eden ve toplumda özellikle eğitim, sağlık, barınma vb. temel koşulları “asgari düzeyde” sağlama konusunda çaba gösteren bir yapıya sahiptir.²⁵⁷

Sosyal devlet denildiğinde demokratik bir kültüre sahip, sanayileşmiş devletler algılanmaktadır. Geç kapitalistleşen ülkelerde de erken kapitalistleşen ülkelerdeki “sosyal devlet” anlayışına benzer bir anlayış oluşmaya başladığı görülmektedir.

Türkiye'ye benzerlikleri açısından Güney Avrupa ve Orta Doğu ülkelerindeki sosyal devlet uygulamalarına değinmek Türkiye'deki sosyal devlet yapısını anlamak açısından katkı sağlayacaktır.

²⁵⁷ Koray, *Sosyal Politika*, s. 58.

Güney Avrupa; İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan'dan oluşmaktadır. Sosyal harcama düzeyleri düşük; yoksullar için zayıf devlet desteği, aile ve din kurumlarının önemli rolü, işgücü piyasasına özellikle kadınların düşük katılımı ile bu ülkeler gelişmiş ülkelere ayrı bir grup oluşturmaktadırlar ancak bahsi geçen konularda Türkiye ile benzerlik göstermektedirler. Ancak son yıllarda AB'ye üyelik elde etmeleriyle birlikte hızla sosyal politikalarda genişleme yapıldığı ve aradaki mesafenin kapatılmaya başlandığı gözlenmektedir.²⁵⁸

Ortadoğu ülkeleri, II. Dünya Savaşı'ndan çok düşük bir gelir seviyesiyle çıkmışlardır. Bundan dolayı devletlerin sosyal politikalarıyla ilgili çalışmalar, kapasite ve uygulamalar açısından benzeşmektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1960'ların sonunda 1970'lerin başından itibaren özellikle eğitim ve sağlık alanlarındaki harcamalarda artış görülmekle birlikte gelişmiş ülkelerle kıyaslanamayacak düzeydedir. Türkiye'de bu coğrafyanın bir parçası olarak Ortadoğu ülkeleriyle tarihi, siyasi ve kültürel özellikleri açısından benzerlik gösterse de sosyal politika alanında Avrupalılaşma sürecinden geçiyor olması nedeniyle diğer ülkelerden ayrılmaktadır.²⁵⁹

Sosyal belediye, sosyal devletin yereldeki temsilcisi olarak nitelendirildiğinde yukarıda sosyal devlet anlayışıyla ilgili belirtilen görevleri yerelde sağlayacak bir yapı olarak düşünülebilir. Diğer bir deyişle devlet, sosyal politika alanında görev, yetki ve sorumlulukları konusunda yerelde belediyelerle bir görev paylaşımına gitmiştir. Paylaşım sonucunda, belediyeler üzerlerine aldıkları görev, yetki ve sorumlulukları sahip oldukları kaynak durumuna göre sunacaklardır. Sosyal belediye anlayışıyla bir belediye de sadece klasik belediye fonksiyonlarını yürütmeyip onun ötesinde, sosyal sorunların çözümünden de sorumlu olacaktır. Hizmet sunulan toplumun gelişmişlik durumuna, sosyal yapısına, özelliklerine ve belediyelerin büyüklüğüne göre hizmetlerin çeşitleri, kalite ve etkinliği değişiklik gösterecektir.

²⁵⁸ Gülcan Urhan, "Türkiye'de Sosyal Yardım Rejiminin Yerel Düzeyde Örgütlenmesi: Beykoz Örneği", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, SBE, İstanbul, 2014), s. 102-110.

²⁵⁹ Urhan, s. 110-117.

Sosyal belediyecilik, yerel yönetimlere diğer faaliyetlerinin yanında sosyal alanlarda planlama, düzenleme ve uygulama yapma görevlerini getirmiştir. Bu amaçla yerel yönetimler, sosyal konut, sosyal yardım, sosyal hizmetler, sosyal danışmanlık, istihdam, yoksulluğun giderilmesi, sağlık, eğitim ve çevrenin korunması gibi değişik sosyal alanlara ve özellikle dezavantajlı sosyal gruplara yönelik programlar hazırlamakta ve uygulamaya koymaktadır.²⁶⁰

4.1.TÜRKİYE’DE SOSYAL BELEDİYECİLİK UYGULAMALARININ GELİŞİMİ

Koray, devletin sosyal niteliğinin gelişimini ekonomik büyümeye, sosyal hakların gelişimine ve sendikal örgütlülükte yaşanan olumlu gelişmelere bağlamaktadır. Ayrıca, özellikle yirminci yüzyılın ortalarından sonra birçok ülkenin sosyal devlet olma amacıyla Batı’yı örnek alan anayasal, yasal ve kurumsal uygulamalar yaptıklarını belirtmekte ancak “geç kapitalistleşen” ülkelerde Batı’ya benzer siyasal, sosyal ve ekonomik gelişmeler yaşanmadığı için aynı sonuçlara ulaşmanın pek mümkün olamayacağına vurgu yapmaktadır.²⁶¹ Nitekim Türkiye’de de 1961 Anayasası 2. maddesinde “*Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına ve başlangıçta belirtilen ilkelere dayalı milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir*” ibaresi ve 41. maddesinde “*iktisadi ve sosyal hayat adalet, tam çalışma esasına ve herkes için insan haysiyetine yaraşır bir yaşam seviyesi sağlanması amacıyla düzenlenir*” ibaresi ile devlete sosyal bir yükümlülük getirilmiştir. 1961 Anayasası’nın 53. maddesinde ise devletin bu görevlerini yerine getirme koşulu olarak mali kaynak yeterliliği getirilmiştir. 1982 Anayasası’nın 2. maddesinde sosyal devlet anlayışı korunmuş 5. maddesinde devlete sosyal devlet anlayışına uygun görevler verilmiş, ancak 65. maddede yine mali kaynak yeterliliği ölçüsünde sosyal devletin gereklerinin yerine getirileceği şeklinde bir sınırlama getirilmiştir.

Koray, Türkiye’de sosyal devlet niteliğinin yeterince gelişmemiş olmasını yukarıda da açıklandığı üzere Batılı devletlerdeki siyasal, sosyal ve ekonomik gelişmelerin yaşanmamasına bağlamaktadır. Batılı devletlerde ekonomik kalkınma gerçekleştikten sonra sosyal devlet anlayışının benimsendiğini oysa Türkiye gibi geç kapitalistleşen ülkelerin hızlı kalkınma ve sosyal devlet düşüncesini aynı anda uygulamaya çalıştıklarını ve bu yüzden yetersiz kaldığını belirtmektedir. Koray, Türkiye’deki uygulamaları açıklarken sosyal devlet

²⁶⁰ Ali Seyyar, “Yerel Siyasetin Gelişiminde Sosyal Politikaların Önemi”, s. 32.

²⁶¹ Koray, **Sosyal Politika**, s. 39.

anlayışından ziyade paternalist bir anlayışın varlığına dikkat çekmektedir. Paternalist devlet anlayışının sosyal devlet olamayacağını ancak sosyal bir nitelik taşıyabileceğini ifade etmektedir.²⁶²

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Türkiye’de anayasal anlamda bir “sosyal devletten” bahsetmek mümkün ancak uygulamaya tam olarak geçirildiğinden bahsetmek mümkün değildir. Sosyal devletin yerelde temsilcisi olan bir sosyal belediyeden bahsetmek de 1990’lara kadar güç olmuştur. Günümüzde ise sosyal belediyecilik anlayışına uygun gelişmeler görülmekle birlikte niteliği/kapsamı tartışmaya açıktır.

1982 Anayasası’nın yerel yönetimlerle ilgili 127. maddesine göre;

“Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir... Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir. Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir. Mahalli idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile kendi aralarında Bakanlar Kurulu’nun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.”

Sosyal belediyecilik anlayışının ortaya çıkışı toplumun ihtiyaçlarının karşılanması, sorunlarına yönelik kesin çözümler getirebilme ve yapılan çalışmalarla halkın memnuniyetini sağlama amacına dayanmaktadır. Bu süreç belediyelerin sosyal fonksiyonlarını arttırmış ve belediyeler sosyal yaşam içinde aktif hale gelmişlerdir.²⁶³ Belediyeler imar, su, kanalizasyon, alt yapı faaliyetlerinin yanında sosyal ve kültürel faaliyetlerle de ilgilenmeye başlamıştır. Belediyelerin uygulamalarında meydana gelen bu değişimde birçok etken rol oynamıştır. Belediyelerin genel olarak alt yapı vb. faaliyetlerinin büyük bir kısmını halletmiş olmaları, yasal düzenlemelerle sosyal yönlerinin ağırlık kazanması, 1980 sonrası yerel yönetimlerin kaynaklarının artması ve son yıllarda dünya genelinde var olan yerelleşme politikaları sosyal belediyeciliği olumlu yönde etkilemiş ve gelişmesini sağlamıştır.

²⁶² Koray, **Sosyal Politika**, s. 106-111.

²⁶³ Miraç Arslan, “Yerel Yönetimlerde Sosyal Belediyecilik Faaliyetleri (Arnavutköy Belediyesi Örneği)”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, SBE, İstanbul, 2013), s.8.

Sema Erder ve Nihal İncioğlu da 1980 sonrası düzenlemelerle birlikte belediyelerin mali olarak güçlendirildiğini ve belediyelerin karar alanlarının da genişletilerek merkezde yoğunlaşan kaynak ve karar alma yetkisinin daha fazla yerelle paylaşılmaya başladığını belirtmektedir.²⁶⁴

İçinde bulunduğumuz dönemde belediyelerin görev ve yetkilerini belirleyen kanun 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 Sayılı Belediye Kanunu'dur. Bu kanundan önce 1930 yılında yürürlüğe giren 1580 Sayılı Belediye Kanunu yürürlükteydi. Ayrıca 1984 yılında 3030 Sayılı Kanun ile Büyükşehir Belediyeleri kurulmuş ve 2004 yılında 5216 Sayılı Büyükşehir Kanunu'na kadar yürürlükte kalmıştır. Kanunları “sosyal belediyecilik” anlayışı açısından incelerken dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını ve öncelikli yerel ihtiyaçları göz ardı etmemek gerekmektedir. Kanunlar incelendiğinde kanunlarda belediyelere verilen görevler karşılaştırıldığında “sosyal belediyecilik” anlayışına uygun görevlerin yer aldığı ancak uygulamada farklılıklar olduğu görülecektir.

1580 Sayılı Kanun incelendiğinde belediyelere “sosyal belediyecilik” anlayışına uygun görevler verildiği görülecektir. Bu maddelerden bazıları şunlardır:

- “...Halk için kütüphane ve okuma salonları açmak, belediye bahçeleri, fidanlıkları, çocuk bahçeleri, oyun ve spor yerleri yapmak, belediye koruları yetiştirmek, bunları korumak ve işletmek,
- Fakir ailelerin ikiz çocuklarına, alelumum öksüz, fakir, kimsesiz çocuklara para, hekim, ilaç, yeme, içme, giyinme, barınma, tahsil, terbiye cihazlarından yardım etmek, fakir hastalara meccanen bakmak, ilaç vermek, fakir cenazelerini meccanen kaldırmak, alil, işten aciz olup da bakacak kimsesi olmayanlara bakmak,
- Yersiz, yurtsuz olanlara iş bulmak, bunlardan garip olup çalışmayanları memleketine göndermek, kimsesiz kadın ve çocukları korumak; Eczanesi olmayan yerlerde hususi kanuna tevfikane eczane açmak, fakirlere parasız veya ucuz ilaç vermek, ücretli ücretsiz muayenehane, dispanser vücuda getirmek, fakirler için meccane doğum yardımını temin etmek üzere ebe istihdam etmek,
- Zabıta belediye memuru belediye fen memuru, yapı kalfası ve yapıcı ve muhtelif meslek ustaları gibi beldenin ve belediye idaresinin muhtaç olduğu meslekler erbabı yetiştirmek üzere kurslar, dersler, gece ve hafta tatili günü dershaneleri ve ikmal ve çırak, ev kadını mektepleri açmak ve idare etmek,
- Fenni ve sıhhi umumi çamaşırhaneler yapmak ve yahut yapılmasına izin vermek ve bunları murakabe etmek...”

²⁶⁴ Sema Erder ve Nihal İncioğlu, **Türkiye’de Yerel Politikanın Yükselişi: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği, 1984-2004**, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi: İstanbul, 2008, s. 67.

5393 Sayılı Kanun'da belediyelerin görevlerine bakıldığında su, kanalizasyon vb. altyapı ile ilgili görevler yanında şu görevler de verilmiştir:

“...Konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor; sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000'i geçen belediyeler, kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açar... Belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda özürlü, yaşlı, düşük ve dar gelirli durumuna uygun yöntemler uygulanır...”

İki kanunda da “sosyal belediyecilik” anlayışına uygun görevler verilmiş olmasına rağmen uygulamada farklılıklar olmuştur. Çünkü 1580 Sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu 1980'e kadarki dönemde belediyeler, kısıtlı kaynaklarla hızlı göç, alt yapı sorunları vb. ihtiyaçları karşılamak zorunda kalmıştır. 1980 sonrası belediyelerin kaynaklarında yaşanan artış sonrasında belediyeler alt yapı, kanalizasyon, yol vb. ihtiyaçların dışında farklı hizmetler sunabilme imkânı bulmaya başlamışlardır.

Türkiye' de sosyal belediyecilik anlayışına benzer “toplumcu belediyecilik” olarak adlandırılan belediyecilik anlayışı 1970'lerde görülmüştür. İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan, Ankara Belediye Başkanı Vedat Dalokay ve Fatsa Belediye Başkanı Terzi Fikri ve Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Ali Dinçer gibi isimlerin belediye başkanı oldukları dönemde yürüttükleri faaliyetler buna örnek olarak gösterilebilir.²⁶⁵ O dönemde belediyeler kısıtlı mali imkânlarla sahipti ve belediyenin görevi yol, kanalizasyon vb. hizmetlerle sınırlı olarak algılanmaktaydı. Bununla birlikte, 1970'lerde birkaç belediye, “toplumcu belediyecilik” anlayışıyla faaliyetlerini yürütmeye çalışmıştır ve sınırlı imkânlarla sahip olduğu için, bu model az sayıda belediyede ve gönüllülük esasına dayanarak uygulanmıştır.

1990'lı yılların ortalarından itibaren ise özellikle Büyükşehir belediyelerinin²⁶⁶ sosyal ve kültürel içerikli hizmetler yürütmeye başladığı görülmektedir. Büyükşehir belediyelerinden sonra ilçe ve il belediyeleri de kentsel altyapı hizmetlerinin yanı sıra özellikle, sosyal yardım, sosyal hizmetler, eğitim, sağlık, konut gibi sosyal politika alanlarında hizmet vermeye başlamışlardır. Özellikle "yaşlılar, özürllüler, kadınlar, çocuklar, yoksullar ve acil yardıma

²⁶⁵Detaylı bilgi için bkz. Sema Erder, Nihal İncioğlu, **Türkiye'de Yerel Politikanın Yükselişi: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği, 1984-2004**, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul, 2008.

²⁶⁶İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediyeleri örnek olarak gösterilebilir. Konu kapsamında olan meslek edindirme kursları da bu dönemde bu iki belediye tarafından faaliyetlerine başlamıştır. İlerleyen bölümlerde detaylı olarak işlenecektir.

ihtiyaç duyanlara" yönelik çeşitli hizmetler sunan yerel kurumlar yer almaya başlamıştır. Sosyal belediyecilik anlayışına paralel uygulamalar Türkiye geneline ulaşamamıştır ancak gittikçe artarak il ve ilçe belediyelerince yürütülmektedir.²⁶⁷

4.2.TÜRKİYE’DE BELEDİYELERİN YENİ FARK ETTİĞİ HEMŞEHRİLERİ OLARAK KADINLAR: SOSYAL BELEDİyecİLİĞİN TOPLUMSAL CİNSİYET BOYUTU

Türkiye’nin bütün büyük kentleri göçle gelmiş büyük nüfus gruplarını barındırır, bunun yerel yönetimler açısından anlamı kentlerin artan sorunlarıdır. Bu grupların kadınları ise bu sorunları daha ağır yaşamaktadırlar. Dolayısıyla yerel yönetimleri kuracakları birimler, oluşturacakları projeler ve geliştirecekleri programlar ile kadınların birçok sorununa çözüm getirebileceklerdir.²⁶⁸

Bu alt bölümde Ankara, İstanbul, Mersin, Osmaniye, Nevşehir, İzmir vb. illerin bazı ilçe belediyelerinin kadınlara yönelik yürütmüş oldukları faaliyetlerle ilgili internet sitelerinden edinilen bilgiler aktarılacaktır.

Belediyelerin “sosyal belediyecilik” anlayışıyla yürüttükleri faaliyetlerin içinde kadınlara yönelik hizmetler de yer almaktadır. Bu tez çalışması için yapılan görüşmelere ve kaynak araştırmalarına dayanarak kadınlara yönelik belediyelerin yürütmüş oldukları faaliyetleri şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

- Sağlık hizmetleri,
- Belediye bünyesinde kadın danışma merkezleri,
- Çeşitli konularda konferans, seminer vb. faaliyetler,
- Sosyal yardımlar,
- Mesleki eğitim kursları,
- Kadın ürünleri pazarı vb.

²⁶⁷Halis Yunus Ersöz, **Sosyal Politikada Yerelleşme**, İTO: İstanbul, 2011, s. 144-146.

²⁶⁸Belkıs Kümbetoğlu, “Kentsel Alan ve Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyet”, **Yerli Bir Feminizme Doğru**, Der. Aynur İlyasoğlu, Necla Akgökçe, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2001,s. 279.

Kadınlara yönelik sağlık hizmetleri İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Kadın ve Aile Sağlığı Merkezleri’nde yürütülmektedir. 2003 yılında iki merkezle faaliyetlerine başlayan Kadın ve Aile Sağlığı Merkezleri’nde kadınlara yönelik sağlık taramaları, psikolojik danışmanlık vb. hizmetler sunulmaktadır.²⁶⁹

Belediyeler, kadın danışma merkezleri veya meslek edindirme kursları bünyesinde kadınlara yönelik seminer, konferans vb. düzenlemektedir. Genel olarak hukuki ve psikolojik konularda verilen bu seminer ve konferanslarda amaç toplumda “ikincil” konumda kalmış olan “dezavantajlı” kadınların bilinçlendirilmesini sağlamaktır.²⁷⁰

Mesleki eğitim kursları ile ilgili bilgiler “4.3. Sosyal Belediyeciliğin Uygulama Alanlarından Biri Olarak Meslek Edindirme Kursları” başlığı altında incelenecektir. Burada kurslar dışındaki faaliyetlerden söz etmekte yarar görülmektedir. Kadınların el ürünlerini satabilecekleri pazar yerlerine bakıldığında son yıllarda ilçe belediyeleri tarafından desteklendikleri görülmektedir. Belediyeler genelde maddi ihtiyaç sahibi ve işgücüne katılamamış, “aile bütçesine destek” olmak isteyen kadınlara öncelik tanıyarak onların satış yapabilecekleri mekânlar oluşturmaktadırlar. Bu pazar yerlerine Türkiye’nin birçok belediyesinde rastlamak mümkündür. Ankara Altındağ Belediyesi²⁷¹, Mersin Mezitli Belediyesi²⁷², Osmaniye Belediyesi²⁷³, Çamlıyayla Belediyesi²⁷⁴ vb. tarafından bu tür pazar yerleri oluşturulmuştur. Bu tez çalışması için İstanbul’daki ilçe belediyeleri ile ilgili yapılan araştırmalar sonucunda da ilçe belediyelerinin bu pazar yerlerine önem verdiği görülmüştür.

Kadınlar kendi el becerileriyle yaptıkları ürünlerin yanında, meslek edindirme kurslarında aldıkları eğitimler sonucunda ürettikleri ürünleri de bu pazar yerlerinde satabilmektedirler. Ayrıca burada satış yapmak kadınların özgüvenini artırmakta ve kendi işlerini kurma imkânı elde edebilmektedirler. Bu tez çalışması için Zeytinburnu Belediyesi ile yapılan görüşmede *El Emeği Göz Nuru Pazarı*’nda yemek grubunda satış yapan bir

²⁶⁹<http://www.ibb.gov.tr/sites/SaglikVeSosyalHizmetler/kadinsagligi/Pages/HIZMETLERIMIZ.aspx> (Erişim: 19.10.14)

²⁷⁰Belediye bünyesinde oluşturulan kadın danışma merkezleri kadınların siyasette ve sosyal yaşamda daha fazla yer almalarını sağlamaktadır. Ayrıca kadına ve aileye yönelik psikolojik, hukuksal, ekonomik ve sosyal destek vermektedir. Nevşehir Belediyesi, Selçuk Belediyesi, Karşıyaka Belediyesi vb. kadın danışma merkezi olan belediyelere örnek olarak gösterilebilir. İstanbul ilçelerinden Bağcılar Belediyesi Kadın Danışma Merkezi ve Şişli Belediyesi Kent Kadın Konseyi vb. örnek gösterilebilir.

²⁷¹http://www.altindag.bel.tr/haber.asp?islem=1&haber_ID=4573 (Erişim: 19.10.14)

²⁷²<http://www.adanaajans.net/mersin/mezitli-belediyesi-kadin-uretici-pazari-acildi-h47113.html> (Erişim: 19.10.14)

²⁷³<http://www.basakgazetesi.com/haber/osmaniye-belediyesi-mutlu-kadin-yoresel-el-isi-urunleri-pazari-acildi-25500.html> (Erişim: 19.10.14)

²⁷⁴<http://www.tarsushaber.com/haber-camliyaylada-kadnlara-yonelik-el-urunleri-pazari-13731.html> (Erişim: 19.10.14)

katılımcının, pazarda edindiği tecrübeden ve kazandığı özgüvenden yararlanarak Zeytinburnu'nda ev yemekleri satışı yapan bir iş yeri açtığı aktarılmıştır.

Burada iki önemli husus vardır. Birincisi bu hizmetler yürütülürken toplumsal cinsiyetçi bakış açısıyla hareket edilip edilmediğidir. İkincisi ise yapılan görüşmelerin birinde de vurgulandığı gibi bu hizmetlerin sadece kadınlar için bir kazanç olmayıp aynı zamanda belediyeler için de seçmen olarak kadınların desteğini almanın önemli oluşudur.

Türkiye'de yerel siyasette temsil, yerel siyasetin hizmetlerinden yararlanmada kadınların oldukça düşük seviyede oldukları düşünüldüğünde buralarda da ataerkil bir yapının ve cinsiyet körü bir yaklaşımın olduğu anlaşılmaktadır. Kadınlar hala siyasi partilerin ve parlamentonun içinde az sayıda olmalarına rağmen seçmen olarak belediyelerin dikkatini seçmeye başlamışlardır.²⁷⁵ Genel olarak kadınların da seçmen olduğunu dikkate alan belediyeler, her seçim öncesi kadınları doğrudan ilgilendirdiğini düşündükleri konularda vaatlerde bulunmakta seçim sonrasında ise bir kısmını yerine getirmeye çalışmaktadırlar.²⁷⁶

Esenler Belediyesi KADEME Projesi için yapılan görüşmede Yrd. Doç. Dr. Sare Aydın, bu durumu şöyle açıklamıştır: "...Kadınlar belediyeler için çok önemlidir çünkü kadınlar belediyelerin faaliyetlerini göstermelerinin en iyi yoludur. Yol, kanalizasyon vb. çalışmalarla kadınların ilgisini çekemese de bizzat kadınlara yönelik yapmış oldukları çalışmalarla ilgilerini çekebilmektedirler."²⁷⁷

4.3. SOSYAL BELEDİYECİLİĞİN UYGULAMA ALANLARINDAN BİRİ OLARAK MESLEK EDİNDİRME KURSLARI

Son yirmi yılda Türkiye'de belediyeçilik anlayışında bir dönüşüm yaşanmış ve yaşanan dönüşümle birlikte belediyeler kent ve kentin tüm sorunlarını kapsayan istihdamla, meslek ve beceri eğitimi ile ilgili hizmetler üstlenen bir yapı haline gelmiştir. Burada örnek olarak Ankara, Konya, Eskişehir, Antalya, Bursa ve İzmir Büyükşehir Belediyeleri'nin

²⁷⁵ Ayten Alkan, "Şehremaneti Erkeklerle Emanet", **Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar**, Sayı 2, 2007. <http://feministyaklasimlar.org/magazine.php?act=viewall&cid=78> (Erişim: 01.04.11)

²⁷⁶ Belkıs Kümbetoğlu, Kentsel Alan ve Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyet, **Yerli Bir Feminizme Doğru**, s. 274.

²⁷⁷ Meslek edindirme kurslarının açıklandığı "4.4.3.1. Araştırma Kapsamındaki Belediyelerin Meslek Edindirme Kurs Faaliyetleri" başlığı altında Esenler Belediyesi ile ilgili bölümde görüşmeyle ilgili bilgiler aktarılacaktır.

yürütmüş oldukları meslek edindirme kurslarıyla ilgili bu belediyelerin internet sitelerinden ulaşılan bilgiler aktarılacaktır.

5393 Sayılı ve 2005 tarihli Belediye Kanunu'nun 14. maddesi belediyelerin görev ve yetkilerini içermektedir. Bu maddenin a bendi;

“Belediye, mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla; İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor; sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır.”

demektedir.

Bu düzenleme, belediyelerin mahalli genel ihtiyaçları karşılamının yanında sosyal ihtiyaçlara da cevaz verecek şekilde olması gerektiği ayrıca meslek edindirme kurslarıyla ilgili de görev ve sorumlulukları olduğunu göstermektedir. Ancak bu tez çalışması için yapılan araştırma esnasında da görüldüğü gibi her belediye meslek edindirme kursu açmamıştır. Bu durum, yukarıda açıklanan maddenin devamında yer alan “...Hizmetlerin yerine getirilmesinde öncelik sırası, belediyenin malî durumu ve hizmetin ivediliği dikkate alınarak belirlenir...” hükmünden kaynaklanmaktadır.

Büyükşehir belediyesinin meslek edindirme kursları ile ilgili görev ve sorumlulukları 5216 Sayılı ve 2004 tarihli Büyükşehir Belediyesi Kanunu madde 7' de;

“... Yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksekokullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak”

olarak yer almaktadır.

Yukarıda aktarılan kanun maddeleri il ve ilçe belediyeleri ve büyükşehir belediyelerinin meslek edindirme kurslarını açabilmeleri için yasal dayanak olmuştur. Açılan bu kurslarla birlikte çalışamayan, çalışır durumda olup da bir meslek ya da sanatı öğrenmek isteyenler, ev kadınları, eğitimsiz genç kızlar, işsiz gençler, engelliler bu tür etkinliklere

katılarak hem bir sanat ve beceri kazanabilecektir hem de bu kurslar vasıtasıyla “sosyalleşebileceklerdir.”²⁷⁸

Büyükşehir belediyeleri arasında yaygın eğitim faaliyetleri açısından öne çıkan belediyelerde yine sanat ve meslek edindirme kurslarını ilk açan İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediyeleridir. İlk kurs Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından 1994 yılında, ikincisi ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 1996 yılında açılmıştır. İlk dönemlerinde daha küçük çapta ve daha kısıtlı imkânlarla yapılmakta olan kurslar 2000’li yıllarda gelişme göstermişlerdir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Sanat ve Meslek Eğitim Kursları (İSMEK) ile oldukça geniş bir kitleye hizmet verirken, Ankara Büyükşehir Belediyesinin hizmet kapsamı da diğer Büyükşehir belediyelerine göre oldukça geniştir (İSMEK ile ilgili detaylı bilgi “4.3. Araştırma Kapsamındaki Belediyelerin Meslek Edindirme Kurs Faaliyetleri” başlıklı bölümde verilecektir). Bu bölümde Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin ve diğer büyükşehir belediyelerinden birkaçının yürütmüş oldukları meslek edindirme kurs faaliyetleri ile ilgili bilgiler aktarılacaktır.

Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen Belediye Teknik Eğitim Kurs Projesi (BELTEK) kapsamında ise 1999-2007 yılları arasında 61.040 kişi eğitim görmüştür. BELTEK, Gazi Üniversitesi ve sanayi ile işbirliği içerisinde yürütülmektedir. Eğitimler, Gazi Üniversitesinin laboratuvar ve dersliklerinde, dallarında uzman öğretim üyelerince verilmektedir. BELTEK amaçlarını kent halkını bilgi ve beceri sahibi yapmak, kentsel bütünleşmeyi sağlamak, KOBİ’lere insan gücü yetiştirmek olarak sıralamaktadır.²⁷⁹ BELMEK (Belediye Meslek Edindirme Kursları) ise kadınlara yönelik kursları önceleyen bir anlayışla yapılandırılmıştır. 1994 yılında “Her ev bir atölye olacak” sloganıyla açılmıştır. 2012-2013 kurs döneminde BELMEK, 439 usta öğretici ile 6 ana merkez ve 160 kurs yerinde 31 branşta meslek edindirme ve el beceri kursları düzenlenmiştir.²⁸⁰

İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediyeleri örnek alınarak diğer büyükşehir belediyelerinde de meslek edindirme kursları açılmıştır. Kursların ortak özelliği ücretsiz olarak verilmesi ve eğitim sonrası sertifika verilmesidir. Ayrıca kadınlara yönelik olarak

²⁷⁸ Kadınlar açısından meslek edindirme kursları araştırma bulguları içinde değerlendirilecektir.

²⁷⁹ Halis Yunus Ersöz, s. 193-197.

²⁸⁰ <http://www.ankara.bel.tr/kulturel-hizmetler/belmek> (Erişim: 01.10.14)

eğitim sonrasında el emeği ürünlerini satabilme imkânı sunulmaktadır. Diğer büyükşehir belediyelerinde bu kursların açılması 2000’li yıllara tekabül etmektedir.²⁸¹

Konya Büyükşehir Belediyesi KOMEK (Konya Meslek Edindirme Kursu) çatısı altında meslek edindirme kurslarını vermektedir. KOMEK, 2004 yılında açılmış ve 2013’e kadar 176 bin kursiyere eğitim vermiştir. Bu süre içinde mezun olanların bir kısmı kendi işyerini açmış veya sertifikası ile çalışmaya başlamıştır. 2013 yılında KOMEK’ten aldığı sertifika ile işe yerleşen ve işyeri açanların katıldığı başlıca kurslar şöyle: Bilgisayar, yabancı diller, giyim, çini, ebru, mefruşat, eğitici annelik, diksiyon, yemek, evde çocuk bakımı, özürlü bakımı, hasta yaşlı bakımı, kuaförlük, ahşap boyama, takı tasarımı, pasta-aşçı çırağı, resim.²⁸²

KOMEK’in esas amacı, “Hayat Boyu Öğrenme”nin önemine vurgu yapmaktır. Hayat boyu öğrenmenin amaçları doğrultusunda her yaş ve eğitim düzeyindeki Konyalıların yaşam kalitesini yükselterek, toplumsal refahı artırmak için ülkesini seven, bilimsel, akılcı düşünüp, problemlerini çözme becerisi kazanan, enerjilerini ve yeteneklerini ortaya çıkaracak, öğrenme iş ve yaşam becerileri kazandırmaya çalışmaktadır.²⁸³

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi’nin Meslek Edindirme ve Eğitim Merkezi, 2003 yılında hizmet vermeye başlamıştır. Merkezde çocuklara yönelik verilen eğitimlerin yanında yetişkinler içinde kurslar verilmektedir. Yetişkinler için hobi amaçlı, seramik, cam boncuk, resim vb. dersler verilmektedir. Ayrıca autocad, web tasarım, işletmenlik, peyzaj ve bahçıvanlık gibi meslek edindirmeye yönelik kurslarda mevcuttur. Kurslar, Anadolu ve Osmangazi Üniversitesi’nden gelen gönüllü eğitmenler ile yürütülmektedir. Kursiyerlere Trafik Eğitimi, Isı Yalıtımı, İlk Yardım gibi çeşitli konularda bilgilendirme seminer ve eğitimleri düzenlenmektedir.²⁸⁴

²⁸¹ Bu araştırmanın yapıldığı dönemde, 27-28 Kasım 2014 tarihinde, İBB’ nin ev sahipliğini yaptığı *Yerel Yönetimler Hayat Boyu Eğitim Çalıştayı* yapılmıştır. Bu çalışmaya 10 büyükşehir belediyesinin ilgili görevlileri (Ankara, Antalya, Bursa, Eskişehir, Gaziantep, Kayseri, Kocaeli, Konya, Sakarya ve İstanbul Büyükşehir Belediyelerinin eğitim daire başkanları ve eğitim müdürleri) katılmıştır. Bu çalıştay mesleki eğitime verilen önemi ve belediyelerin bu konudaki etkinliklerini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Detaylı bilgi için bkz. <http://ismek.ibb.gov.tr/haberler.aspx?HaberReg=2596&c=1&Page=2> (Erişim: 21.12.14)

²⁸² <http://www.komek.org.tr/haberdetay.php?haberID=29> (Erişim:18.10.14)

²⁸³ <http://www.komek.org.tr/sayfadetay.php?sayfaID=1615> (Erişim:18.10.14)

²⁸⁴ http://www.eskisehir-bld.gov.tr/sosyal_bel_meslek_edin.php (Erişim:18.10.14)

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nin bir diğer faaliyeti ise “Her Ev Bir Atölye” sloganı ile yürütmüş olduğu projesidir. İlk olarak 2003 yılında bir merkezde faaliyete başlanılmıştır, şu anda 4 binada hizmet vermektedir. Bu binalardan biri üretilen el emeklerinin teşhir edilmesi amacıyla kullanılan satış mağazasıdır. Bu proje ile hedefi, kadınların hem beceri kazanmasını hem de sosyalleşmelerini sağlamaktır. Kazandıkları becerilerle kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri, hayatlarını zenginleştirebilmeleri, eğer gelir elde edemiyorlarsa satın alacakları bazı şeyleri kendileri üreterek tasarruf sağlamaları hedeflenmiştir. Bu yönde ev ekonomisi, hijyen, çocuk bakımı, evlilik öncesi eğitim seminerleri düzenlenmektedir. Kadınların ürettiklerinin maddi değer kazanabilmesi amacıyla sergiler düzenlenmektedir.²⁸⁵

Eğitimler, gönüllü eğitimciler ve İl Halk Eğitim Merkezi Eğitimcileri tarafından verilmektedir. Branşlar ise şöyledir: Makine Nakışı, Kurdele Nakışı, Giyim, Mefruşat, Bez Bebek, Örgü, Takı, Spor, Hediyelik Eşya, Keçe, Resim, Kaligrafi, Ahşap Boyama, Boyutlu Boyama, Cam Boyama Antep İşi, Örgü, Çini, Tezgâhta Şal, Kilim, Takı Tasarımı, Resim, Yemek, Patchwork, Mefruşat, Boncuk İşi, Kurdele Nakışı, Brezilya Nakışı, Bebek Örgüleri, İğne Oyası, Tel Kırma, İnönü Sırması, Ahşap Boyama, Kitre Bebek v.b. kurslar verilmektedir.²⁸⁶ Büyükşehir Belediyesi bünyesindeki Türk Sanat Müziği Korosu ve Türk Halk Müziği Korosu çalışmaları da yapılmaktadır. Satış mağazasında ise, kadınların ürünlerini sergilemeleri ve pazarlamaları sağlanmaktadır. Burada kursiyerler adına istek üzerine sipariş kayıtları da alınmaktadır.²⁸⁷

Antalya Büyükşehir Belediyesi meslek edindirme kurslarını ASMEK çatısı altında yürütmektedir. Antalya Büyükşehir Belediyesi ile Antalya Valiliği (İl Halk Eğitim Başkanlığı)'nin 2006 yılında imzaladıkları protokol kapsamında kurslar açılmıştır. ASMEK, Antalyalıların genel eğitim ihtiyaçlarına cevap verebilmek, mesleki gelişimlerine katkı sağlamak, kültürel, kentsel ve sosyal gelişimlerine katkıda bulunarak kent kültürü ve metropolde yaşama konusunda bilinçlendirmek, çağın gerektirdiği bilgi ve becerilerle

²⁸⁵ http://www.eskisehir-bld.gov.tr/sosyal_bel_her_ev.php#yunusemre (Erişim:18.10.14)

²⁸⁶ Ayrıca Spor, Folklor ve Dans Kursları, Çocuk Jimnastiği, Basketbol, Bale, Masa Tenisi eğitimleri gibi sportif faaliyetler yapılmaktadır.

²⁸⁷ http://www.eskisehir-bld.gov.tr/sosyal_bel_her_ev.php#yunusemre (Erişim:18.10.14)

donanımlı hale getirmek, mesleki ve teknik alanda ara eleman yetiştirmek ve sosyal, kültürel ve ekonomik alanda üretime katkıda bulunmak vb. amaçlarla kurulmuştur.²⁸⁸

ASMEK'in hedef kitlesini zorunlu ilköğretim yaşını tamamlamış olanlar, bir meslek eğitimi alma imkânı bulamamış ya da herhangi bir nedenle eğitimini yarıda bırakmış olanlar, yeni bir meslek, hobi ya da sanat edinmek isteyenler, sosyal çevre edinmek ya da çevresini genişletmek isteyenler, kendini geliştirerek mesleğinde ilerlemek isteyenler, özel eğitime ihtiyaç duyan özürllüler, topluma yeniden kazandırılması gereken sokak çocukları, çocuk ıslahevlerinde kalanlar, ruh ve sinir hastaları, cezaevlerindeki mahkûmlar ve huzurevlerinde kalan yaşlılar oluşturmaktadır.²⁸⁹

Bursa Büyükşehir Belediyesi meslek edindirme kurslarını BUSMEK çatısı altında yürütmektedir. 2014-2015 eğitim dönemi BUSMEK'in 10. yılıdır. 2014-2015 eğitim döneminde toplamda 21.526 ön başvuru ve 8.677 kesin kayıt yaptırılmıştır. BUSMEK'te yeni branşlarla birlikte 312 ayrı grupta toplamda 120 branş bulunmaktadır. İstihdama yönelik meslek teknik eğitimlerin yanı sıra, El Sanatları, Geleneksel Türk-İslam Sanatları, Bilgisayar Teknolojileri, Yabancı Dil Eğitimleri, Güzellik Hizmetleri gibi birçok farklı alanda eğitim verilmektedir.²⁹⁰

BUSMEK'in amacı; sanatsal alanda beceri kazandırmak, mesleki ve sosyal gelişimlerini sağlamak, çağın gerektirdiği bilgilerle donatmak, bunun yanında unutulmaya yüz tutan geleneksel sanatları yaşatmak, bireylerin sosyal hayata adaptasyonunu kolaylaştırmaktır. Ayrıca pasif tüketici olmaktan çıkıp aktif üretici olmalarına yardımcı olan, gelir elde etmelerine katkıda bulunan, istihdam edilebilirliklerini artıran yapısı ile yerel kalkınmayı güçlendirerek kamu yararının gerçekleşmesine katkıda bulunmak hedeflenmektedir.²⁹¹

İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2006 yılında İZMEB'i (İzmir Meslek Edindirme ve Beceri Kursları) kurmuştur. İnternet sitesinde İZMEB, Milli Eğitim Bakanlığı ve Halk Eğitim Müdürlükleriyle işbirliği içinde yaygın eğitim ilkeleriyle gerçekleştirilen bir yetişkin eğitimi organizasyonu olarak tanımlanmaktadır. Kursların amacı, herhangi bir sebeple örgün

²⁸⁸ <http://www.asmek.org.tr/?page=kurumsal> (Erişim:18.10.14)

²⁸⁹ <http://www.asmek.org.tr/?page=kurumsal> (Erişim:18.10.14)

²⁹⁰ <http://busmek.bursa.bel.tr/busmek-yeni-doneme-merhaba-dedi.html> (Erişim:18.10.14)

²⁹¹ <http://busmek.bursa.bel.tr/kurumsal/vizyon-ve-misyon> (Erişim:18.10.14)

eğitimden yoksun kalmış ya da eğitimini yarıda bırakmış insanların mesleki ve sosyal gelişimlerine katkı sağlamaktır. Ayrıca, alt gelir gruplarına, özellikle kadınlara ve gençlere yönelik olarak hazırlanan "Meslek Edindirme ve Beceri Kursları" projesiyle kentin eğitim seviyesini ve nitelikli çalışan sayısını yükseltmek hedeflenmektedir.²⁹²

İZMEB'in hedef kitlesi, Ekonomik şartlar nedeniyle özel kurslara bütçe ayıramayan, yeni bir meslek sahibi olmayı veya beceri kazanmayı isteyen, örgün eğitimden herhangi bir nedenle yararlanamamış olan, mesleğinde ilerlemek daha donanımlı hale gelmek isteyen kişilerdir. Eğitim programlarının yanı sıra sağlık, aile ve hukuk gibi çeşitli konularda paneller yapılmaktadır.²⁹³

2006 yılından 2013 yılına kadar düzenlenen 1548 kursa toplam 40 bin 206 kursiyer katılmıştır. Sadece 2012-2013 eğitim-öğretim yılında 47 branşta açılan kurslardan 5 bin 845 kursiyer yararlanmış; 2013-2014 eğitim yılında 53 branşta kurslar açılmıştır. Kurs faaliyetleri, Milli Eğitim Bakanlığı ve Halk Eğitim Merkezi Müdürlükleri işbirliğiyle yürütülmektedir. Kursiyerler eğitimlerden yararlanırken çocuklarını bırakabilmeleri için oyun odaları oluşturulmuştur.²⁹⁴

4.4. İSTANBUL'DA BAZI İLÇE BELEDİYELERİNİN MESLEK EDİNDİRME KURSLARI HAKKINDA YAPILAN ARAŞTIRMA

Kadın işgücünün niteliklerinin artırılması, onlara yeni beceriler kazandırılması ve bu sayede istihdam olanaklarının artırılması açısından mesleki eğitimin son derece önemli olduğu daha önce vurgulanmıştı.

İpek İlkaracan, eğitimin erkeklere oranla kadınlar için çok daha önemli olduğunun altını çizmektedir. Kadınları ev, çocuk ve aile bakımından sorumlu tutan geleneksel toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü, eğitim-işgücüne katılım ilişkisinin kadınlar ve erkekler için farklılaşmasına neden olmaktadır. Eğitim faktörü erkekler için iş bulma olasılıklarını, çalışma koşullarını ve piyasa ücretlerini belirleyen bir unsur olarak işgücüne katılma kararlarında rol oynarken, kadınlar için aynı zamanda iş ve aile yaşamını uzlaştırma olanaklarını belirleyici

²⁹² <http://izmeb.izmir.bel.tr/content.asp?kategori=258> (Erişim: 17.10.14)

²⁹³ <http://izmeb.izmir.bel.tr/content.asp?kategori=258> (Erişim: 17.10.14)

²⁹⁴ <http://www.izmir.bel.tr/HaberDetay/9690/tr> (Erişim: 17.10.14)

olmakta ve ağırlıklı olarak bu mekanizma üzerinden işgücüne katılım kararlarını belirlemektedir.²⁹⁵

Bu bölümde İstanbul’da meslek edindirme kursları düzenleyen seçilmiş bazı ilçe belediyeleri hakkında yapılan araştırmanın amacı ve yöntemi belirtilecek ve bulguları aktarılacaktır.

4.4.1. Araştırmaya Ait Bilgiler

4.4.1.1. Araştırmanın Amacı ve Tanıtılması

Son yıllarda uluslararası örgütlerin de etkisiyle Türkiye’de meslek edindirme kurslarına olan ilgi artmıştır. Bu kurs faaliyetlerini uluslararası örgütler, kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları yürütmektedir. Son yıllardaki yerelleşme politikaları ve “sosyal belediyeçilik” anlayışı çerçevesinde belediyelerin de bu konuda aktif rol oynadığı gözlenmiştir. Dolayısıyla bu çalışma, yerel düzeyde kadınlara yönelik yürütülen meslek edindirme kurslarının kadın istihdamına etkilerini araştırmayı amaçlamaktadır.

Araştırma kapsamında kadın istihdamını artırmaya yönelik politikalardan meslek edindirme kurslarının bu konudaki etkileri toplumsal cinsiyetçi bakış açısıyla ele alınarak meslek edindirme kurslarını yürüten ilçe düzeyindeki yerel aktörler ve yerel aktörlerce meslek edindirme kurslarının nasıl algılandığı, kadınlara yönelik olarak nasıl sunulduğu ve kadın istihdamına katkısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Önceki bölümlerde bahsedildiği üzere kadın istihdamı birçok sebepten dolayı düşük seviyededir. Bunun önüne geçebilmek amacıyla, etkinlikleri tartışmalı olsa da, gerek devlet politikası olarak gerek sivil toplum kuruluşlarının atılımlarıyla birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. İlçe belediyelerinin yapmış oldukları meslek edindirme kursları da bu faaliyetlerden biri olarak görülebilir.

Aslında Halk Eğitim Merkezleri vb. tarafından yıllardır bu tür faaliyetler sürdürülüyor olmasına rağmen son dönemde bu tür kurslar daha yaygın hale gelmiştir. 1990’lı yıllarla birlikte özellikle merkezi yönetimin yanı sıra yerel yönetimlerin de bu konuda daha etkin oldukları dikkat çekmektedir. Bundan dolayı araştırma dâhilinde ilçe belediyelerinin yapmış oldukları meslek edindirme kursları incelenmiştir.

²⁹⁵ İpek İlkaran , “Kadın İstihdam Sorununa Farklı Bir Yaklaşım”, *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği*, Birinci Basım, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2012, s.206-207.

Yukarıda da belirtildiği gibi bu tür kurslar yıllardır verilmektedir ve ilk bakışta niceliksel ve niteliksel olarak aralarındaki fark pek algılanmamakla beraber, bu kurslardan yararlanan kadınlara farklı getirileri olmaktadır. Bu kurslar; hobi kursu, meslek edindirme kursu, istihdam garantili kurslar vb. şekilde adlandırılmaktadır. Dolayısıyla kursların oluşturulma aşamasındaki amaç oldukça önemlidir. Bundan dolayı alan araştırmasında şu sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır:

1. Kurs ile hedeflenen kadınlara boş vakitlerini değerlendirecek yeni hobiler bulmak mı yoksa istihdam edilebilmelerine yönelik bir katkı sağlamak mı?
2. Kadın- erkek arasındaki cinsiyet temelli toplumsal ayrıştırma bu kurslarla pekiştiriliyor mu yoksa bunun önüne geçilmeye çalışılıyor mu?

4.4.1.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada kadın istihdamında meslek edindirme kurslarının yeri araştırılırken birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu konuyla ilgili, İstanbul'daki bazı ilçe belediyeleri ile görüşmeler yapılmış; broşürler, raporlar, faaliyet raporları, kataloglar vb. incelenmiştir.

Araştırma için önce İstanbul'da bulunan 39 ilçenin internet siteleri incelendi. Bu inceleme sonucu 24 ilçenin meslek edindirme kurs branşlarına ulaşıldı ve branşlar tablo haline getirildi.²⁹⁶ İlçe belediyelerinin belirlenmesi aşamasında internet sitelerinden edinilen ön bilgiler dâhilinde belediyelerin sosyo-ekonomik yapısı, orada ikamet edenlerin eğitim durumu vb. özellikleri dikkate alınarak hangi belediyeler ile görüşme yapılacağı belirlendi. Daha sonra görüşme sırasında sorulmak üzere, belediyelerin hazırlamış oldukları meslek edindirme kursları ile ilgili yarı- yapılandırılmış soru kâğıdı hazırlandı.²⁹⁷ Bu çerçevede İstanbul'un 39 ilçesi içinden 11 ilçe belediyesi belirlendi. Görüşme yapılan ilçe belediyelerinin 6 tanesi (Üsküdar, Ümraniye, Ataşehir, Beykoz, Sancaktepe, Kadıköy) Anadolu yakasında, diğer 5 ilçe belediyesi (Esenler, Bağcılar, Şişli, Fatih, Zeytinburnu) Avrupa yakasında yer almaktadır. Ayrıca ilçe belediyelerine örnek teşkil etmesi açısından İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin yürütmüş olduğu meslek edindirme kursu olan İSMEK hakkında da bilgi toplandı ve bir yetkili ile görüşme yapıldı. Görüşmeler Eylül 2013 – Mart 2014 tarihleri arasında yapılmıştır.

²⁹⁶ Bkz. Ek 5.

²⁹⁷ Hazırlanan sorular için bkz Ek 1.

Görüşme yapılacak ilçe belediyeleri belirlendikten sonra belediyelere bir dilekçeyle veya telefon aracılığıyla müracaat edilmiş, yetkili kişilerden izin alındıktan sonra ilgili birimlerden tek tek randevu alınarak görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler meslek edindirme kurslarıyla ilgili yetkili kişilerle yapılmıştır. İstanbul'daki meslek edindirme kursları genel olarak Kültür Müdürlüğü'ne, Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü'ne vb. bağlı olsa da müdürlüklerde de alt birimlere ayrılabilir. Bu yüzden bazı belediyelerde birkaç kişiyle birden görüşme yapılmıştır. Genel olarak görüşülen kişilerin konumu Kültür Müdürü, Meslek Edindirme Kurs Sorumlusu ve el ürünü pazar yeri ve bazı projelerdeki proje sorumlularıdır.²⁹⁸

4.4.2. Araştırma Kapsamında İncelenen İlçe Belediyeleri Hakkında Kısa Bilgi

İstanbul'daki ilçe belediyeleri hakkında bilgi edinmek için tez çalışmaları, belediyelerin internet adresleri, faaliyet raporları, broşür vb. kaynaktan yararlanılmıştır. Belediyelerin meslek edindirme kurs faaliyetleriyle ilgili görüşmelerde elde edilen bilgilerin sunumuna geçmeden önce görüşme yapılan belediyeler hakkında genel bilgi vermek konu açısından faydalı olacaktır. Çünkü belediyelerin yürüttükleri faaliyetler, özellikle meslek edindirme kursları, ilçenin tarihiyle, bölgede yaşayanların sosyo- ekonomik profilleriyle, eğitim düzeyleriyle bağlantılı olarak değişiklik göstermektedir. Eğitim seviyesi ve ekonomik yapısı daha düşük bireylerin ikamet ettiği belediyeler öncelikli olarak temel ihtiyaçları karşılamak, maddi yardımlarda bulunmak, düşük olan okuma yazma seviyesini artırmak için okuma yazma eğitimleri vermek zorunda kalacaktır. Ayrıca nüfus içinde çocukların ve gençlerin ağırlıkta olduğu bu belediyelerdeki hizmetler de daha çok onlara yönelik olacaktır. Daha eski tarihli, sosyo-ekonomik yapısı ve eğitim seviyesi yüksek bireylerin yaşadığı ilçelerde ihtiyaçlarda değişecektir. Daha çok kültürel aktiviteler, resim galerileri, konserler vb. daha üst gelir grubuna hitap eden aktiviteler yürütülmektedir. Nüfusun büyük bir kısmı yaşlılardan oluştuğu için özellikle yaşlılara ve emeklilere yönelik hizmetler ağırlık kazanmaktadır.

²⁹⁸ Görüşülen kişilere dair bilgiler için bkz. Ek 2.

Araştırma aşamasında ziyaret edilen belediyelerdeki gözlemlerle belediyelere ait broşürlerde yer alan ulaşılan bilgiler aynı sonuçları vermektedir. Belediyeler ilçede ikamet eden yaşlısından, gencine, eğitimlisinden eğitimsizine, dar gelirliden yüksek gelir grubuna tüm vatandaşa hizmet götürmeye çalışmaktadır. Bu hizmetler genel olarak belediyelerde benzer olmasına rağmen belediyenin kapsadığı nüfusun dağılımı, eğitim durumu ve gelir gruplarına göre değişiklik göstermektedir.

Belediyelerin yapmış oldukları sosyal belediyecilik anlayışına yaklaşan uygulamalara örnek olarak sosyal yardımlar, kültür sanat etkinlikleri, çocuklara ve gençlere yönelik ilgi evleri, yetişkinlere yönelik meslek edindirme kursları, engellilere yönelik merkezler vb. gösterilebilir. Belediyelerin imkânlarının ve belediye sınırları içinde ikamet edenlerin ihtiyaçlarındaki farklılıklardan dolayı belki bir farklılık görülebilir. Onun dışında genel olarak her belediye sosyal belediyecilik faaliyetleri yürütmektedir. Araştırma konusu meslek edindirme kursları olduğu için görüşmeler meslek edindirme kurs faaliyetleri etrafında yürütülmüştür.²⁹⁹

Belediyelerin yürütmekte oldukları meslek edindirme kurslarıyla ilgili açıklamalara geçmeden önce araştırma yapılan ilçe belediyeleri hakkında genel hatlarıyla bilgi sahibi olmak kurslarla ilgili daha rahat değerlendirme yapılmasını sağlayacaktır.

²⁹⁹ Belediyelerin diğer faaliyetleri için internet adreslerine bkz.

İstanbul ili 2013 yılı nüfusunu gösteren Tablo 21'e göre, İstanbul 14.160.467 kişilik bir nüfusa sahiptir. Toplam nüfus içinde 7.115.721 kişi erkek, 7.044.746 kişi ise kadındır. Görüşme yapılan ilçelerin ise 2.278.192'si erkek ve 2.295.464'ü kadın olmak üzere toplam nüfusu 4.573.656'dır. Dolayısıyla araştırma İstanbul'daki kadın nüfusunun % 32.58'ini içermektedir.

Tablo 21. İlçelere Göre 2013 Yılı İstanbul Nüfusu

İstanbul	Toplam	Erkek	Kadın
Adalar	16.166	8.808	7.358
Arnavutköy	215.531	111.294	104.237
Ataşehir	405.974	201.532	204.442
Avclar	407.240	204.904	202.336
Bağcılar	752.250	383.495	368.755
Bahçelievler	602.931	303.081	299.850
Bakırköy	220.974	104.526	116.448
Başakşehir	333.047	167.659	165.388
Bayrampaşa	269.677	135.841	133.836
Beşiktaş	186.570	86.989	99.581
Beykoz	248.056	124.610	123.446
Beylikdüzü	244.760	120.120	124.640
Beyoğlu	245.219	126.062	119.157
Büyükkçekmece	211.000	105.500	105.500
Çatalca	65.811	33.416	32.395
Çekmeköy	207.476	105.171	102.305
Esenler	461.621	237.931	223.690
Esenyurt	624.733	320.980	303.753
Eyüp	361.531	182.366	179.165
Fatih	425.875	212.114	213.761
Gaziosmanpaşa	495.006	249.808	245.198
Güngören	306.854	153.702	153.152
Kadıköy	506.293	231.009	275.284
Kâğıthane	428.755	217.577	211.178
Kartal	447.110	222.638	224.472
Küçükçekmece	740.090	372.467	367.623
Maltepe	471.059	234.120	236.939
Pendik	646.375	328.607	317.768
Sancaktepe	304.406	156.180	148.226
Sarıyer	335.598	166.574	169.024
Silivri	155.923	85.105	70.818
Sultanbeyli	309.347	159.326	150.021
Sultangazi	505.190	259.014	246.176
Şile	31.718	16.288	15.430
Şişli	274.420	134.083	140.337
Tuzla	208.807	107.867	100.940
Ümraniye	660.125	333.873	326.252
Üsküdar	534.636	263.365	271.271
Zeytinburnu	292.313	147.719	144.594
Toplam	14.160.467	7.115.721	7.044.746

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul> (Erişim: 29.10.14)

Tablo 22, eğitim durumuna ve yıllara göre İstanbul’da yaşayan kadın ve erkeklerin 2004-2013 yılları arasındaki istihdam oranlarını göstermektedir. Eğitimin kadın istihdamında çok etkili olduğu araştırma boyunca vurgulanmıştır. Bu tablodan da aynı sonuca ulaşılmaktadır. Tablo 22 incelendiğinde eğitim düzeyi arttıkça kadınların istihdam oranlarının arttığı görülecektir. Erkeklerde de eğitim durumu arttıkça istihdam oranında artış gözlenmiştir ancak kadın istihdam oranındaki artış daha fazladır.

Tablo 22. İstanbul İli Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İstihdam Oranı (%)

Yıllar	Okuma Yazma Bilmeyen		Lise Altı		Lise ve Dengi Meslek Okulu		Yükseköğretim	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
2004	22,1	3,6	62,6	10,6	62,5	25,5	75,1	60,4
2005	31,6	4,3	63,3	11	65,5	26,8	76,9	59,7
2006	25,6	5,1	62,1	11,4	66,1	28,5	76,2	60,8
2007	23,4	3,3	62,2	11,4	63,4	26,6	75,9	60,2
2008	27,6	3,2	61,3	10,9	63,6	27,4	74,8	61,1
2009	18,6	3,5	57,4	10,7	61	24,2	73,2	58,5
2010	23,4	3,3	60,3	13,2	63,6	26,6	75,8	61
2011	25,1	3,7	61,6	14,4	68,5	28	78,7	61,6
2012	27,6	4,2	62,3	16,2	68,1	30	80,2	63,3
2013	24,9	5,1	63	16,7	69,1	31,4	80,1	65,7

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/istgucuapp/istgucu.zul> (Erişim: 29.10.14)

Tablo 23, eğitim durumuna ve yıllara göre İstanbul’da yaşayan kadınların ve erkeklerin işgücüne katılma oranlarını içermektedir. Tablo 23 incelendiğinde istihdam oranındaki değişimle benzerlik gösterdiği görülecektir.

Tablo 23. İstanbul İli Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İşgücüne Katılma Oranı (%)

	Okuma Yazma Bilmeyen		Lise Altı		Lise Ve Dengi Meslek Okulu		Yükseköğretim	
Yıllar	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
2004	29,5	4	71,2	12,3	70,3	30,9	83,3	70,1
2005	40,5	4,9	71,9	12,6	72,6	31,6	83,3	67,7
2006	31,4	5,3	70,3	13,5	72,9	34,3	81,8	67,8
2007	30,6	3,6	69,1	13,1	69,9	31,6	82,1	68,4
2008	31	3,4	69,1	12,7	70,1	32,3	81,4	69,8
2009	26,8	4,2	69,2	13,5	72,1	32,3	82,2	69,6
2010	27,8	3,7	70,7	15,9	72,2	33,7	83,3	72,5
2011	32,5	4,1	70,1	17	74,7	33,8	85,6	71,9
2012	31,2	4,5	70,2	18,9	74,6	36,3	87,2	72,5
2013	31,8	5,8	70,7	19,8	75	38,1	87,6	74,9

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/istgucuapp/istgucu.zul> (Erişim: 29.10.14)

Belediyelerin kapsamlı bir şekilde incelendiği çok fazla araştırma olmadığı için bazı ilçeler hakkında daha kısıtlı bilgiye ulaşılmıştır. Murat Şeker’in İstanbul’da Yaşam Kalitesi Araştırması, Gülcan Urhan’ın Beykoz Belediyesi ile ilgili doktora tezi ve Sema Erder’in Ümraniye ile ilgili çalışması bu bölümde yararlanılan kaynaklardır. Ayrıca eğitim kadınların istihdama katılmasında rol oynayan bir unsur olduğu için ilçelerde ikamet eden kadınların eğitim durumlarıyla ilgili verilerden de yararlanılmıştır.³⁰⁰

İstanbul Büyükşehir Belediyesi

1984 tarihinde 3030 Sayılı Kanun ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi kurulmuştur. Bu kanuna göre büyükşehir, belediye sınırları içinde birden fazla ilçe bulunan şehir olarak tanımlanmış ve bu şehirlerde kurulan belediyeler de Büyükşehir Belediyesi olarak adlandırılmıştı. 2004 yılında çıkarılan 5216 Sayılı Yasa ile büyükşehirle ilgili birtakım düzenlemeler getirilmiş, 2008 yılında çıkarılan 5747 Sayılı Yasa ile yapılan son değişikliklerle İstanbul ilinde 32 olan ilçe sayısı 39 olmuştur.³⁰¹ Bu düzenlemelerle birlikte

³⁰⁰İlçelerde ikamet eden kadınların eğitim durumlarıyla ilgili verilerde yabancılar kapsama alınmamıştır.

³⁰¹<http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/kurumsal/YetkiAlani/Pages/AnaSayfa.aspx> (Erişim: 17.03.14)

İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyeleri son halini almış ve yetki alanları belirlenmiştir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, yetki ve sorumluluklarının, İstanbul'un nüfusu ve nüfusun çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda bu araştırmayı aşacak derecede kapsamlı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ancak belediyelerin yürütmüş olduğu meslek edindirme kurslarına öncülük etmesi açısından İSMEK (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları) önemli olduğundan onunla ilgili bilgiler araştırma bilgileriyle birlikte aktarılacaktır.

Ataşehir Belediyesi

Ataşehir Belediyesi, 5747 Sayılı kanunla birlikte 2008 yılında ilçe statüsüne kavuşmuş 405,974 kişilik nüfusuyla İstanbul'un genç bir ilçesidir.³⁰²

Ataşehir denince akla artık sayıları gittikçe artan gökdelenler, alışveriş merkezleri, iş kuleleri, rezidanslar ve çok katlı konut projeleri gelmektedir. Ancak Ataşehir ile ilgili en gerçekçi analizi Ataşehir Belediye Başkanı Battal İlgezdi yapmaktadır. Battal İlgezdi bir gazeteye verdiği röportajda“Aslında işin aslı öyle değil. O çok katlı lüks binalarda Ataşehirliilerin yüzde 20'si oturuyor. Halkın yüzde 80'i “varoş” diye tabir ettiğimiz gecekondu mahallelerinde oturuyor” diyerek Ataşehir'in iki yüzünden bahsetmiştir.³⁰³

Tablo 24, ilçede ikamet eden 15 yaş üzeri nüfusun eğitim durumlarını göstermektedir. Kadınların eğitim durumlarının her düzeyde erkeklerden düşük olduğu ancak ilköğretim mezunlarında erkekleri geçtiği görülmektedir. Kadınların % 50,50'sini okuma yazma bilmeyen, okuma yazma bilen fakat okula gitmemiş, ilköğretim, ilköğretim veya ortaokul mezunları oluşturmaktadır. Bu, Ataşehir ilçesinde ikamet eden 15 yaş üzeri kadınların yarısından fazlasının eğitim seviyesinin düşük olduğu anlamına gelmektedir. Kadınların eğitim düzeyi ile istihdam oranları arasında paralel olduğu için ataşehir ilçesindeki kadınların istihdam oranlarının da düşük olduğu düşünülebilir.

³⁰²<http://www.atasehir.bel.tr/6197/tarihce>(Erişim:16.03.2014)

³⁰³<http://www.aksam.com.tr/yasam/atasehirin-on-terafi-c2beyaz-arkasi-siyahtir/haber-267050>(Erişim:29.09.14)

Tablo 24. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Ataşehir İlçesi 15+Yaş Nüfusu (2013)

Bitirilen Eğitim Düzeyi	Erkek	Erkek %	Kadın	Kadın %	Toplam
Okuma Yazma Bilmeyen	1.376	0,9	7.441	4,6	8.817
Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	3.502	2,2	7.197	4,5	10.699
İlkokul Mezunu	26.862	17,2	35.091	21,9	61.953
İlköğretim Mezunu	29.741	19,1	24.069	15,0	53.810
Ortaokul Veya Dengi Okul Mezunu	9.814	6,3	7.304	4,5	17.118
Lise Veya Dengi Okul Mezunu	40.301	25,9	38.263	23,8	78.564
Yüksekokul Veya Fakülte Mezunu	29.801	19,1	29.261	18,2	59.062
Yüksek Lisans Mezunu	4.756	3,1	3.788	2,4	8.544
Doktora Mezunu	1.120	0,7	813	0,5	1.933
Bilinmeyen	8.528	5,5	7.354	4,6	15.882
Toplam	155.801	100,0	160.581	100,0	316.382

Kaynak:<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul?kod=2> (Erişim:28.09.14)

Murat Şeker'in 2011 yılında yayınlanan İstanbul'da Yaşam Kalitesi Araştırması, İstanbul'daki ilçe belediyeleri ile ilgili 2009 verileri kullanılarak derlenen bilgileri içermektedir. Bu çalışmada demografik yapı, eğitim, sağlık, ekonomi, ulaşım, çevre ve sosyal yaşam değişkenleri kullanılarak ilçelerin yaşam kalitesi incelenmiştir. Şeker, araştırmasında kullandığı değişkenlerden demografik göstergelere Türkiye İstatistik Kurumu'ndan; eğitim göstergelerini İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden; sağlık göstergelerine İstanbul Sağlık İl Müdürlüğü'nden; ekonomi göstergelere İstanbul Ticaret Odası, İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı, Türkiye Bankalar Birliği ve emlak endekslerinden; ulaşım göstergelerine İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri ve İstanbul Deniz Otobüsleri'nden; çevre göstergelerine İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi ve İstanbul Gaz Dağıtım Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi'nden; sosyal yaşam göstergelerine ise İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nden ulaşmıştır. Ayrıca bazı verilere belediyelerin faaliyet raporlarından ulaşmıştır.

Murat Şeker İstanbul'da Yaşam Kalitesi Araştırmasında aktardığına göre; Ataşehir, İstanbul 'da memnuniyet düzeyi yüksek olan ilçeler arasında yer alırken; yaşanmak istenen ilçeler arasında ise orta düzeydedir. Ancak mutluluk düzeyi yüksek olan ilçeler arasındadır. Ataşehir, özellikle demografik yapısı, eğitim düzeyi, çevresel ve sosyal durumu açısından İstanbul'daki yaşam kalitesi yüksek ilçelerdendir. Yaşam kalitesi bakımından İstanbul'da 8. sırada yer alan Ataşehir; demografik yapı endeksinde 3. sıradadır. Bununla birlikte Ataşehir;

beşeri sermaye endeksinde 8., sağlıklı yaşam endeksinde 14., ekonomik gelişmişlik endeksinde 20., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 17., çevresel durum endeksinde 7. ve sosyal yaşam endeksinde ise 9. sıradadır.³⁰⁴

Bağcılar Belediyesi

Bağcılar, Osmanlı döneminde Rum ahalinin yaşadığı Mahmutbey Nahiyesi'nin köylerinden biriydi. Mahmutbey Nahiyesi 1950'li yıllarda içinde jandarma karakolu, sağlık merkezi, eczanesi, postahanesi, elektrik birliği, sineması, misafirhanesi, köy muhtarlığı ve okul müdürlüğü lojmanı bulunan bir köy konağına sahipti. 1990'lı yıllara gelindiğinde ise alt yapı, yol vb. eksiklikleriyle büyük bir köy hüviyetine bürünmüş, dolayısıyla gelişimine 1990'lı yıllardan sonra başlamıştır. Bağcılar, 1992 yılına kadar Bakırköy Belediyesi'ne bağlı bir yerleşim birimi iken Kirazlı, Güneşli ve Mahmutbey semtlerinin birleştirilmesi sonucu 3806 Sayılı Yasa ile müstakil belediye ve ilçe haline getirilmiştir.³⁰⁵

Bağcılar, İstanbul'un hızla gelişen bir ilçesidir. TÜİK tarafından yapılan Adrese Dayalı Nüfus Sayımına göre 2013 yılı nüfusu 752.250 ile İstanbul'un en fazla nüfusa sahip ilçesidir. Nüfusun 383.495'i erkek, 368.755'i kadındır. Tablo 25 incelendiğinde Bağcılar'da okuma yazma bilmeyen kadın sayısının 16.698 olduğu, dolayısıyla okuma yazma bilmeyen erkeklerden çok daha fazla olduğu görülecektir. Kadınların eğitim düzeyi genel olarak erkeklerden düşüktür ancak ilköğretim mezunu kadın sayısının ilköğretim mezunu erkek sayısından fazla olduğu görülmektedir. Kadınların % 74'ünü okuma yazma bilmeyen, okuma yazma bilen fakat okula gitmemiş, ilköğretim veya ortaokul mezunları oluşturmaktadır. Bu oran Bağcılar'da ikamet eden kadınların çok az bir kısmının istihdam ettiği anlamına gelmektedir.

³⁰⁴Murat Şeker, *İstanbul'da Yaşam Kalitesi Araştırması*, İstanbul: İTO Yayınları, 2011,s. 101.

³⁰⁵<http://www.bagcilar.bel.tr/icerik/499/29/ilcemizin-tarihi.aspx> 16.03.14

Tablo 25. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Bağcılar İlçesi 15+Yaş Nüfusu (2013)

Bitirilen eğitim düzeyi	Erkek	Erkek %	Kadın	Kadın %	Toplam
Okuma yazma bilmeyen	2.936	1,1	16.698	6,3	19.634
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	12.531	4,5	23.276	8,7	35.807
İlkokul mezunu	62.721	22,8	81.974	30,7	144.695
İlköğretim mezunu	85.359	31,0	64.330	24,1	149.689
Ortaokul veya dengi okul mezunu	18.237	6,6	11.075	4,2	29.312
Lise veya dengi okul mezunu	57.587	20,9	40.261	15,1	97.848
Yüksekokul veya fakülte mezunu	21.176	7,7	17.172	6,4	38.348
Yüksek lisans mezunu	1.306	0,5	743	0,3	2.049
Doktora mezunu	215	0,1	164	0,1	379
Bilinmeyen	13.614	4,9	10.975	4,1	24.589
Toplam	275.682	100,0	266.668	100,0	542.350

Kaynak:<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul?kod=2> (Erişim:28.09.14)

M. Şeker'in çalışmasında aktarılanlara göre; 1992 yılından itibaren ilçe haline gelinmesiyle birlikte Bağcılar'da modern şehirciliğe geçiş çalışmaları yapılmış ve alt yapı problemleri bugün büyük ölçüde çözülmüştür. Ancak Bağcılar, İstanbul'da en az memnuniyet duyulan ilçeler arasında yer almaktadır ve birlikte, yaşanmak istenen ilçeler arasında sonlardadır. Mutluluk düzeyinin de düşük seviyede olduğu Bağcılar ilçesi, İstanbul'da yaşam kalitesi ve memnuniyet düzeyi düşük olan ilçeler arasındadır. İstanbul' da yaşamkalitesisıralamasında36. sırada yer alan Bağcılar, demografik yapı endeksinde 6. sıradadır. Ancak Bağcılar, beşeri sermaye endeksinde 37., sağlıklı yaşam endeksinde 28., Ekonomik gelişmişlik endeksinde 16., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 38., çevresel durum endeksinde 34. ve sosyal yaşam endeksinde ise 24. sırada yer almaktadır.³⁰⁶

³⁰⁶Şeker, s.103.

Beykoz Belediyesi

Beykoz belediyesi ile ilgili birçok bilgiye Gülcan Urhan'ın "Türkiye'de Sosyal Yardım Rejiminin Yerel Düzeyde Örgütlenmesi: Beykoz Örneği" konulu doktora tezinden ulaşılmıştır. Urhan, yaklaşık iki yıl süren alan çalışmasında ilçede sosyal yardım alanında faaliyet gösteren yerel ve yerel üstü aktörleri belirlemiş ve Beykoz ilçesinde var olan sosyal yardım programlarını incelemiştir.

Urhan'ın belirttiğine göre, Beykoz'un 19. yy'ın başlarında devlet eliyle başlatılan sanayileşme çabalarından etkilenmiştir. O dönemde yangın tehlikesi olan sanayilerin kentten uzakta kurulmak istenmesi ve deniz ulaşımından da faydalanmak istenmesinden dolayı Beykoz sanayi merkezi olmuş ve işçilerin yaşadığı bir yer haline gelmiştir. Fabrikaların çevrelerini gecekondu sarmış ve göç dalgasıyla gecekondu sayısı da artmıştır.³⁰⁷

1930'a kadar Üsküdar'a bağlı olan Beykoz bu tarihte ayrı bir ilçe olmuştur. Yaşanan aşırı iç göç sonucunda birçok yerde doğal bitki örtüsünün yok edilmesi ile yerleşim alanları meydana getirilmiştir. Dolayısıyla Beykoz'da gözle görülür bir plansız yapılaşma ve konut sıkıntısı yaşanmakta olup, nüfusun 1/4'e yakını tapusuz gecekondu tipi evlerde oturmaktadır ve büyük ölçüde eksik olan altyapı tamamlanmaya çalışılmaktadır. Arazi mülkiyeti genellikle orman ve hazineye ait olup, şahıs mülkiyetindeki arazilerin sınırlı olması ve büyük parseller içermesi yüzünden işgallerle konut alanı haline dönüştürülmüştür.³⁰⁸ İlçede sadece gecekondu yer almamaktadır. 1990 sonrası yapılan lüks konutlar ilçenin sosyo-ekonomik açıdan karma bir yapıya sahip olmasına neden olmaktadır.

Gülcan Urhan'a göre, 1990'ların sonunda kendisini iyice hissettiren yeni liberal politikaların etkisiyle, ilçenin sosyal ve ekonomik yapısını önemli ölçüde etkileyen fabrikaların önce üretimini durdurması, ardından birer birer kapatılması, çok daha derin bir değişimi beraberinde getirmiştir. Diğer bir deyişle, tipik bir işçi kenti iken, sanayi sonrası güvenceli, sürekli istihdam olanaklarının neredeyse tamamen ortadan kalkması Beykoz'da yoksulluğun artışında en önemli etkidir.³⁰⁹ Gülcan Urhan'ın Beykoz kaymakamlığı brifing raporundan aktardığına göre, bugün Beykoz da görülen başlıca ekonomik faaliyetler;

³⁰⁷Gülcan Urhan, "Türkiye'de Sosyal Yardım rejiminin Yerel Düzeyde Örgütlenmesi: Beykoz Örneği", (Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, SBE, İstanbul,2014), s.241-248.

³⁰⁸<http://tr.wikipedia.org/wiki/Beykoz>(Erişim:29.09.14)

³⁰⁹Urhan, s. 249-280.

balıkçılık, ormancılık, bazı holding ve şirketlerin iş merkezleri ile bazı merdiven altı konfeksiyon atölyelerinden oluşmaktadır. İlçede çalışanlar; tarım, küçük sanayi ve hizmetler sektöründe istihdam edilmektedir.³¹⁰

Beykoz Belediyesi'nin nüfusu 2013 yılında 248.056'dır. Nüfusun 124.610'u erkek, 123.446'sı kadındır. Beykoz ilçesinde ikamet eden kadınların eğitim düzeyi çoğunlukta ilkökuldür. Daha sonra lise veya dengi ile ilköğretim gelmektedir. Kadınların % 60'ını okuma yazma bilmeyen, okuma yazma bilen fakat okula gitmemiş, ilkököl, ilköğretim veya ortaokul mezunları oluşturmaktadır. Eğitim seviyeleri düşük olduğu için Beykoz ilçesinde ikamet eden kadınların istihdam oranlarının da düşük olacağı düşünülmektedir.

Tablo 26. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Beykoz İlçesi 15+Yaş Nüfusu (2013)

Bitirilen eğitim düzeyi	Erkek	Erkek %	Kadın	Kadın %	Toplam
Okuma yazma bilmeyen	878	0,9	5311	5,4	6189
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	1857	1,9	4251	4,4	6108
İlkokul mezunu	19425	19,9	27139	27,8	46564
İlköğretim mezunu	21119	21,6	16870	17,3	37989
Ortaokul veya dengi okul mezunu	7133	7,3	5048	5,2	12181
Lise veya dengi okul mezunu	27332	28,0	21387	21,9	48719
Yüksekokul veya fakülte mezunu	13780	14,1	12535	12,8	26315
Yüksek lisans mezunu	1842	1,9	1348	1,4	3190
Doktora mezunu	470	0,5	341	0,3	811
Bilinmeyen	3890	4,0	3395	3,5	7285
Toplam	97726	100,0	97625	100,0	195351

Kaynak:<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul?kod=2> (Erişim:28.09.14)

Beykoz, İstanbul 'da yaşam kalitesi sıralamasında 11.sıradadır. Demografik yapı endeksinde 12. sırada olan Beykoz, beşeri sermaye endeksinde 23., sağlıklı yaşam endeksinde 6., ekonomik gelişmişlik endeksinde 15., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 14., çevresel durum endeksinde 5. ve sosyal yaşam endeksinde ise 27. sırada yer almaktadır. İstanbul' da memnuniyet düzeyi açısından 10.sırada yer alan Beykoz, orta seviyede olan ilçelerden iken, yaşanmak istenen ilçeler arasında ise 5. sıradadır. Mutluluk düzeyinin de yüksek olduğu

³¹⁰Urhan, s.250.

Beykoz, hem doğal ortamı hem de yaşam kalitesi belirleyicileri açısından İstanbul’da yaşam kalitesi yüksek ilçelerden birisidir.³¹¹

Esenler Belediyesi

Esenler, 1968 yılında ilçe olmuş ve Esenler Belediyesi kurulmuştur. 12 Eylül 1980 tarihi sonrası diğer ilçelerle birlikte İstanbul Belediyesi’ne bağlanmış olup, 1984 yılına kadar Şube Müdürlüğü olarak hizmetlerini sürdürmüştür. 1984 yılında yapılan yerel seçimlerden sonra Bakırköy Belediyesi sınırlarına dâhil edilmiştir. 1992 yılına kadar Bakırköy Belediyesi Esenler Şube Müdürlüğü, 27.03.1994 tarihine kadar Güngören Belediyesi Esenler Şube Müdürlüğü olarak hizmet vermiş olup, 27.12.1993 tarih ve 3949 sayılı kanunla bugünkü Esenler İlçesi kurulmuştur. 27 Mart 1994 tarihinde yapılan yerel seçimlerden sonra Belediye teşkilatı yeniden kurularak hizmetine devam etmektedir.³¹²

1970’li yıllardan sonra büyük bir göç akınına uğrayan Esenler, 1985 sayımında 154 bin 380 kişi ile büyük bir şehir haline gelmiş, 1990’a gelindiğinde ise nüfusu yüzde 38,6 artışla 214 bin’e yükselmiştir. 1990’lu yıllarda da Esenler yoğun göç almaya devam etmiştir.³¹³ Esenler’in demografik yapısında en önemli özellik; genç, vasıfsız, işsiz ve kalabalık nüfus yapısına sahip olmasıdır.³¹⁴ Esenler’in 2013 yılı nüfusu 461.621’dir. Nüfusun 237.931’i erkek, 223.690’ı kadındır.

Kadınların eğitim durumuna bakıldığında kadınların eğitim seviyesi oldukça düşüktür. Kadınların % 77’sini okuma yazma bilmeyen, okuma yazma bilen fakat okula gitmemiş, ilkökul, ilköğretim veya ortaokul mezunları oluşturmaktadır. Bu durumda esenler ilçesinde yaşayan kadınların büyük bir kısmı “ev hanımı”, “vasıfsız” veya işsizdir.

³¹¹Şeker, s. 110.

³¹²Esenler Belediyesi, **2010-2014 Stratejik Plan**.

³¹³<http://www.esenler.bel.tr/icerik/102/1730/nufus-bilgileri.aspx> (Erişim: 28.09.14)

³¹⁴Esenler Belediyesi, **Stratejik Plan 2010-2014**.

Tablo 27. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Esenler İlçesi 15+Yaş Nüfusu (2013)

Bitirilen eğitim düzeyi	Erkek	Erkek %	Kadın	Kadın %	Toplam
Okuma yazma bilmeyen	1912	1,1	10.982	6,8	12894
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	7707	4,5	13.473	8,3	21180
İlkokul mezunu	45153	26,1	56.442	34,8	101595
İlköğretim mezunu	55156	31,9	39.695	24,5	94851
Ortaokul veya dengi okul mezunu	10835	6,3	5.841	3,6	16676
Lise veya dengi okul mezunu	33035	19,1	22.010	13,6	55045
Yüksekokul veya fakülte mezunu	11544	6,7	8.678	5,3	20222
Yüksek lisans mezunu	652	0,4	342	0,2	994
Doktora mezunu	148	0,1	88	0,1	236
Bilinmeyen	35582	20,6	4.787	2,9	11684
Toplam	173039	100,0	162.338	100,0	335377

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul?kod=2> (Erişim:28.09.14)

Esenler’de sanayi bölgesi olmadığından, çoğunlukla konut altında etkinlik gösteren işyerleri yer almaktadır. Son yapılan istatistik kayıtlarına göre sosyal güvenlik açısından Esenler’de nüfusun % 58,9’u sosyal güvenlik kurumlarından yararlanmakta, % 24,4’ünün de sosyal güvencesi olmamaktadır. Kayıtlı işsizler açısından ise bu durum % 9,4 oranında seyretmektedir. Esenler, sosyo-ekonomik statü itibariyle alt ve orta-alt gelir grubunun yoğunlukta oturduğu bir ilçedir.³¹⁵

Esenler, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında son sırada yer almıştır. Beşeri sermaye ve çevresel durum endeksinde de son sırada olan Esenler, demografik yapı endeksinde 17., sağlıklı yaşam endeksinde 32., ekonomik gelişmişlik endeksinde 24., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 35. ve sosyal yaşam endeksinde ise 17. sırada yer almaktadır. İstanbul’da memnuniyet düzeyi ve yaşanmak istenen ilçeler açısından son sıralarda yer alan Esenler, İstanbul 'da yaşam kalitesi sıralamasında son sıradadır.³¹⁶

³¹⁵Esenler Belediyesi, **2010-2014 Stratejik Plan**.

³¹⁶Şeker, s. 115.

Fatih Belediyesi

İstanbul'un eski yerleşim yerlerinden olan Fatih, 1984 yılında İstanbul'u büyük şehir belediyesi haline dönüştüren düzenleme ile ilçe belediyesi olmuştur. 2009 yılında ise 5747 Sayılı Kanun'la birlikte daha önce ilçe olan Eminönü, Eminönü Belediyesi tüzel kişiliği kaldırılarak mahalleleri ile birlikte Fatih Belediyesi'ne katılmıştır. Bu düzenleme ile ilçe tek bir ilçeye dönüştürülmüştür.³¹⁷

Fatih'in 2013 yılı nüfusu 212.114'i erkek ve 213.761'i kadın olmak üzere toplamda 425.875'dir. Tablo 28'de ise Fatih ilçesinde ikamet edenlerden 15 yaş üzeri olanların eğitim düzeyleri gösterilmiştir. Kadınların eğitim düzeyi yukarıda incelenen ilçelerdeki verilerle benzerlik göstermektedir. Okuma yazma bilmeyen kadın sayısı oldukça fazladır. İlkokul mezunu kadınların sayısı erkeklerden fazladır. Kadınların % 58'ini okuma yazma bilmeyen, okuma yazma bilen fakat okula gitmemiş, ilkokul, ilköğretim veya ortaokul mezunları oluşturmaktadır. Bu oran, Fatih ilçesinde ikamet eden kadınların yarısından fazlasının eğitim seviyesinin düşük olduğunu göstermektedir. İstihdam oranlarının da eğitim seviyeleriyle paralel seyredeceği düşünülmektedir.

Tablo 28. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Fatih İlçesi 15 +Yaş Nüfusu (2013)

Bitirilen eğitim düzeyi	Erkek	Erkek %	Kadın	Kadın %	Toplam
Okuma yazma bilmeyen	1.948	1,2	8.961	5,3	10.909
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	6.288	3,8	11.090	6,5	17.378
İlkokul mezunu	36.963	22,2	46.988	27,6	83.951
İlköğretim mezunu	29.606	17,8	22.608	13,3	52.214
Ortaokul veya dengi okul mezunu	11.246	6,7	9.009	5,3	20.255
Lise veya dengi okul mezunu	42.211	25,3	37.577	22,1	79.788
Yüksekokul veya fakülte mezunu	23.412	14,0	22.247	13,1	45.659
Yüksek lisans mezunu	2.236	1,3	1.842	1,1	4.078
Doktora mezunu	698	0,4	455	0,3	1.153
Bilinmeyen	12.044	7,2	9.481	5,6	21.525
Toplam	166.652	100,0	170.258	100,0	336.910

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul?kod=2> (Erişim:28.09.14)

³¹⁷ <http://www.fatih.bel.tr/icerik/87/bugunku-fatih/> (Erişim:16.03.14)

İstanbul’da yaşam kalitesi sıralamasında 5. sırada yer alan Fatih, demografik yapı endeksinde 20. sıradadır. Fatih, beşeri sermaye endeksinde 7., sağlıklı yaşam endeksinde 10., ekonomik gelişmişlik ve ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 5., çevresel durum endeksinde 10. ve sosyal yaşam endeksinde ise 6. sırada yer almaktadır. İstanbul’da memnuniyet düzeyi açısından orta sırada yer alan Fatih, yaşanmak istenen ilçeler arasında ise ilk sıralardadır. Mutluluk ve memnuniyet düzeyinin orta seviyelerde olduğu Fatih, gerek ekonomik gelişmişlik derecesi, gerekse şehrin merkezinde olmasının getirdiği avantajlar nedeniyle İstanbul’da yaşam kalitesi yüksek ilçeler arasında yer almaktadır.³¹⁸

Kadıköy Belediyesi

Kadıköy, en eski yerleşim yerlerinden biridir. Günümüzde bütünüyle kentsel alan içinde kalan ve yapılaşmış bulunan Kadıköy, Bostancı’ya kadar uzanan semt ve mahalleleri ile 19. yüzyılda iskân sahası haline gelmiştir. Kadıköy, uzun bir süre Üsküdar’a bağlı kalmasına rağmen 1930’da ilçe yapılmıştır. İstanbul’un en eski ve en köklü tarihli ilçelerinden biridir.³¹⁹

Kadınların eğitim düzeylerine bakıldığında okuma yazma bilmeyen kadın sayısı fazla olmasına rağmen kadınların eğitim seviyesi genel olarak yüksektir. Lise veya dengi okul mezunu ve yüksek okul mezunu olanların sayısı erkeklere göre ve kadınların kendi içinde en fazladır. Kadıköy’ün 2013 yılı nüfusu 231.009’i erkek, 275.284’i kadın olmak üzere toplamda 506.293’dir. Kadınların % 29,54’ünü okuma yazma bilmeyen, okuma yazma bilen fakat okula gitmemiş, ilkokul, ilköğretim veya ortaokul mezunları oluşturmaktadır.

Araştırma yapılan ilçeler içinde kadınların eğitim seviyesi en yüksek Kadıköy’de çıkmıştır. Dolayısıyla istihdam oranlarının da daha yüksek olacağı düşünülmektedir. Ayrıca Kadıköy’de ikamet eden kadınların büyük bir kısmının “vasıflı”, istihdam eden veya işsiz olduğu düşünülmektedir.

³¹⁸Şeker, s. 118.

³¹⁹<http://www.kadikoy.bel.tr/AltSayfa.aspx?pid=672> (Erişim: 16.03.2014)

Tablo 29. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Kadıköy İlçesi 15 +Yaş Nüfusu(2013)

Bitirilen eğitim düzeyi	Erkek	Erkek %	Kadın	Kadın %	Toplam
Okuma yazma bilmeyen	760	0,4	4.343	1,8	5.103
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	2.204	1,1	5.574	2,3	7.778
İlkokul mezunu	18.091	9,2	32.014	13,2	50.105
İlköğretim mezunu	17.089	8,7	14.698	6,1	31.787
Ortaokul veya dengi okul mezunu	9.507	4,8	14.819	6,1	24.326
Lise veya dengi okul mezunu	52.750	26,7	71.366	29,5	124.116
Yüksekokul veya fakülte mezunu	66.603	33,7	70.165	29,0	136.768
Yüksek lisans mezunu	13.881	7,0	12.190	5,0	26.071
Doktora mezunu	3.993	2,0	3.244	1,3	7.237
Bilinmeyen	12.645	6,4	13.437	5,6	26.082
Toplam	197.523	100,0	241.850	100,0	439.373

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul?kod=2> (Erişim:28.09.14)

Kadıköy, İstanbul' da yaşam kalitesi sıralamasında ilk sırada yer almıştır. Beşeri sermaye, ekonomik gelişmişlik ve sosyal yaşam endeksinde 2. sırada olan Kadıköy, demografik yapı endeksinde 24., sağlıklı yaşam endeksinde 26., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 7. ve çevresel durum endeksinde ise 8. sıradadır. İstanbul 'da memnuniyet düzeyi açısından orta seviyelerde yer alan Kadıköy, yaşanmak istenen ilçeler arasında ise 3. sıradadır. Aynı zamanda mutluluk düzeyinin de yüksek olduğu Kadıköy, eğitim düzeyi, ekonomik gelişmişlik derecesi ve sosyal yaşam imkânlarıyla ön plana çıkmakta ve başlıca bu nedenlerden dolayı İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında ilk sırada yer almaktadır.³²⁰

Sancaktepe Belediyesi

Sancaktepe Belediyesi; Samandıra, Sarıgazi ve Yenidoğan beldelerinin birleştirilmesiyle 2008 yılında ilçe statüsüne kavuşmuştur.³²¹Sancaktepe'nin 2013 yılı nüfusu 304.406'dır. Nüfusun 156.180'i erkek, 148.226'i kadındır.

Tablo 30 incelendiğinde okuma yazma bilmeyen kadın sayısının fazla olduğu görülmektedir. Kadınların en fazla ilkokul ve ilköğretim mezunu olduğu görülmektedir. Kadınların % 72,3'ünü okuma yazma bilmeyen, okuma yazma bilen fakat okula gitmemiş, ilkokul, ilköğretim veya ortaokul mezunları oluşturmaktadır. Sancaktepe ilçesinde yaşayan

³²⁰Şeker, s.121.

³²¹<http://www.sancaktepe.bel.tr/tr/icerik/126/2502/cografi-durumu.aspx>(Erişim:13.12.2013)

kadınların çoğunluğunun eğitim seviyesi düşüktür. İstihdam oranlarının da aynı şekilde düşük olacağı düşünülmektedir.

Tablo 30. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Sancaktepe İlçesi 15+ Yaş Nüfusu (2013)

Bitirilen eğitim düzeyi	Erkek	Erkek %	Kadın	Kadın %	Toplam
Okuma yazma bilmeyen	1.230	1,1	7.684	7,3	8.914
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	3.414	3,1	6.981	6,6	10.395
İlkokul mezunu	26.077	23,4	32.833	31,1	58.910
İlköğretim mezunu	33.652	30,3	25.042	23,7	58.694
Ortaokul veya dengi okul mezunu	6.889	6,2	3.843	3,6	10.732
Lise veya dengi okul mezunu	23.524	21,1	16.487	15,6	40.011
Yüksekokul veya fakülte mezunu	10.799	9,7	8.809	8,3	19.608
Yüksek lisans mezunu	1.050	0,9	680	0,6	1.730
Doktora mezunu	190	0,2	133	0,1	323
Bilinmeyen	4.401	4,0	3.237	3,1	7.638
Toplam	111.226	100,0	105.729	100,0	216.955

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul?kod=2> (Erişim:28.09.14)

Sancaktepe, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 30. sıradadır. Demografik yapı endeksinde 29. sırada olan Sancaktepe, beşeri sermaye endeksinde 30., sağlıklı yaşam endeksinde 19., ekonomik gelişmişlik endeksinde 38., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 25., çevresel durum endeksinde 26. ve sosyal yaşam endeksinde ise 30. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi düşük ilçeler arasında yer alan Sancaktepe, yaşanmak istenen ilçeler arasında da son sıralardadır. Aynı zamanda mutluluk düzeyinin oldukça düşük seviyede olduğu Sancaktepe, özellikle ekonomik gelişmişlik derecesinin etkisiyle İstanbul 'da yaşam kalitesi sıralamasında 30. sırada yer almaktadır.³²²

³²²Şeker, s. 127.

Şişli Belediyesi

1954 yılında ilçe olan Şişli semtinin gösterişli binalarıyla birlikte gelişmiş bir yer haline dönüşmesi 1960 hatta 1970'lere kadar sürmüş, bu dönemden sonra ise semt, çevre semtlerle birlikte daha çok zengin çarşıların, pasajların, seçkin dükkânların, butiklerin, işyerlerinin, bankaların yer aldığı; ticaret, iş ve eğlence hayatının ağır bastığı bir yapı kazanmıştır. Ancak 1950'lerde ortaya çıkan göç olgusundan Şişli yöresi de etkilenmiştir. Göçlerle birlikte Şişli semtinin kuzeyinde Çağlayan ve Gültepe gibi gecekondu semtleri ortaya çıkıp Kâğıthane'nin nüfusu da hızla artmaya başlayınca Şişli Belediyesi tarafından Kâğıthane ve çevresindeki gecekondu mahallelerine hizmet götürmek güçleşmiş ve 1987'de Kâğıthane İlçesi kurulmuştur.³²³

İlçe içinde Teşvikiye, Harbiye, Fulya ve Halaskargazi gibi toprak getirisi ve emlak fiyatlarının yüksek seviyelere ulaştığı ilçeler ve Ayazağa, Maslak gibi Türkiye'nin en yüksek binalarının yapıldığı alanlar olduğu gibi İzzet Paşa, Kaptan Paşa, Kuştepe gibi gelişmişlik düzeyi düşük mahallelerde bulunmaktadır. Demografik anlamda tezatlıkları içinde barındıran ilçe nüfusu ve fiziki coğrafyası insana odaklı hizmet üretmenin kendine özgü sorunlarının bulunduğu bir bölgeyi tanımlamaktadır.³²⁴

Şişli ilçesinin 2013 yılı nüfusu 134.083'ü erkek, 140.337'si kadın olmak üzere 274.420'dir. İlçede ikamet eden kadınların eğitim düzeyi lise veya dengi ile yüksek okul mezunlarında en fazladır. Ancak ilkokul mezunu kadınların sayısı yüksek okul mezunu kadınların sayısına oldukça yakındır. Kadınların % 43,83'ünü okuma yazma bilmeyen, okuma yazma bilen fakat okula gitmemiş, ilkokul, ilköğretim veya ortaokul mezunları oluşturmaktadır. Bu oran, Şişli'de ikamet eden kadınların yarısından fazlasının eğitim seviyesinin yüksek olduğunu göstermektedir. İstihdam oranlarının da aynı şekilde seyir ettiği düşünülmektedir.

³²³<http://www.sislibelediyesi.com/site/pager.asp?ID=43> (Erişim:10.04.14)

³²⁴Köksal Ayçiçek, "Belediyelerin Yaygın Eğitim, Çalışmalarına Bir Örnek Olarak Şişli Belediyesi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın Üniversitesi, SBE, İstanbul, 2012), s.73-74.

Tablo 31. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Şişli Merkezleri 15+Yaş Nüfusu (2013)

Bitirilen eğitim düzeyi	Erkek	Erkek %	Kadın	Kadın %	Toplam
Okuma yazma bilmeyen	903	0,8	4.571	3,9	5.474
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	2.814	2,6	4.879	4,2	7.693
İlkokul mezunu	17.787	16,4	22.250	19,1	40.037
İlköğretim mezunu	16.559	15,2	12.950	11,1	29.509
Ortaokul veya dengi okul mezunu	6.520	6,0	6.418	5,5	12.938
Lise veya dengi okul mezunu	29.180	26,9	29.921	25,7	59.101
Yüksekokul veya fakülte mezunu	21.926	20,2	23.692	20,3	45.618
Yüksek lisans mezunu	3.718	3,4	3.362	2,9	7.080
Doktora mezunu	1.034	1,0	915	0,8	1.949
Bilinmeyen	8.172	7,5	7.550	6,5	15.722
Toplam	108.613	100,0	116.508	100,0	225.121

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul?kod=2> (Erişim:28.09.14)

Şişli, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 4. sıradadır. Ekonomik gelişmişlik endeksinde ilk sırada yer alan Şişli, demografik yapı endeksinde 33., beşeri sermaye endeksinde 3., sağlıklı yaşam endeksinde 16., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 3., çevresel durum endeksinde 25. ve sosyal yaşam endeksinde ise 4. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi açısından orta sıralarda yer alan Şişli, yaşanmak istenen ilçeler arasında 15. sıradadır. Ancak mutluluk düzeyi açısından Şişli, sıralamanın sonlarına daha yakındır. Şişli'nin ekonomik gelişmişlik düzeyi, yaşam kalitesinin etkileyen en önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan eğitim düzeyi, ulaşım ve sosyal yaşam imkânları da ilçenin yaşam kalitesini artıran etkenlerdendir. Bu nedenlerden dolayı Şişli, İstanbul'da yaşam kalitesi en yüksek ilçelerin arasındadır.³²⁵

³²⁵Şeker, s. 133.

Ümraniye Belediyesi

Ümraniye 1963 yılında Belde Belediyesi, 1989 yılında ise ilçe belediyesi statüsüne kavuşmuştur. İstanbul Anadolu yakasında bulunan Ümraniye 1970’li yıllarda sanayi faaliyetlerinin yoğunlaşmaya başlamasıyla hızlı bir gelişim göstermiştir. İlçe ve belediye statüsü kazanmadan önce Üsküdar İlçesi’ne bağımlı gelişen Ümraniye yerleşim süreci içinde; sanayi, hizmet ve ticaret sektörlerindeki gelişimi ile çevre yerleşmelere hizmet verir konumuna gelmiştir.³²⁶

Ümraniye, ekonomik çeşitlilik açısından zengin bir yöredir. Küçük imalat sanayisinden konfeksiyona, yedek parça ve ağaç ürünleri üretimine kadar çeşitlilik göstermektedir. 1960 yılına kadar köy olarak kalan Ümraniye, Organize Sanayi Bölgesi olarak ilan edilmesinden sonra yoğun göçlere maruz kalmıştır. Belediye ilk defa 1963 yılında kurulmuştur.³²⁷

İstanbul' un en hızlı kentleşen ve nüfusu hızla artan ilçelerinden biri olan Ümraniye 1990’lı yıllarda gecekondu mahalleriyle anılmaktaydı. Sema Erder, 1996 yılındaki “İstanbul’a Bir Kent Kondu: Ümraniye” isimli çalışmasında Ümraniye’nin o dönemki halini aktarmıştır.³²⁸ Ancak son yıllarda yapılan lüks ve çok katlı binalarla birlikte ilçedeki gecekondu gittikçe azalmıştır. İlçenin birkaç mahallesi hariç diğerleri lüks konutlarla sarılmış ve eski gecekondu yapılarını terk etmeye başlamıştır.

Ümraniye’nin 2013 yılı nüfusu 660.125’tir. Nüfusun 333.873’ünü erkekler, 326.252’sini kadınlar oluşturmaktadır. Tablo 30’da ilçede yaşayanların eğitim durumu istatistikleri verilmiştir. İlçede yaşayanların eğitim durumuna bakıldığında okuma yazma bilmeyen kadınların sayısının okuma yazma bilmeyen erkeklerin yaklaşık altı katı olduğu görülecektir. Kadınların büyük çoğunluğu ilköğretim mezundur.

Kadınların % 58,62’sini okuma yazma bilmeyen, okuma yazma bilen fakat okula gitmemiş, ilköğretim veya ortaokul mezunları oluşturmaktadır. Kadınların yarısından fazlasının eğitim seviyesinin düşük olması istihdam oranlarının da düşük olduğunu düşündürmektedir.

³²⁶ <http://www.umraniye.bel.tr/bpi.asp?caid=238&cid=287> (Erişim:16.03.2014)

³²⁷ <http://www.umraniye.bel.tr/tr/main/pages/umraniye-tarihi/18> (Erişim:28.09.14)

³²⁸ Sema Erder, **İstanbul’a Bir Kent Kondu: Ümraniye**, 1. Baskı, İletişim Yayınları: İstanbul, 1996.

Tablo 32. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Ümraniye İlçesi 15 + Yaş Nüfusu (2013)

Bitirilen eğitim düzeyi	Erkek	Erkek %	Kadın	Kadın %	Toplam
Okuma yazma bilmeyen	1.921	0,8	12.243	5,0	14.164
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	5.401	2,2	11.640	4,7	17.041
İlkokul mezunu	47.017	18,8	65.690	26,7	112.707
İlköğretim mezunu	55.541	22,2	43.712	17,7	99.253
Ortaokul veya dengi okul mezunu	16.411	6,6	11.104	4,5	27.515
Lise veya dengi okul mezunu	66.077	26,4	52.779	21,4	118.856
Yüksekokul veya fakülte mezunu	40.366	16,1	35.798	14,5	76.164
Yüksek lisans mezunu	4.938	2,0	3.384	1,4	8.322
Doktora mezunu	888	0,4	506	0,2	1.394
Bilinmeyen	11.410	4,6	9.435	3,8	20.845
Toplam	249.970	100,0	246.291	100,0	496.261

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul?kod=2> (Erişim:28.09.14)

Ümraniye, İstanbul 'da yaşam kalitesi sıralamasında 20. sıradadır. Demografik yapı endeksinde de 37. sırada olan Ümraniye, beşeri sermaye endeksinde 28., sağlıklı yaşam endeksinde 34., ekonomik gelişmişlik endeksinde 9., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 28., çevresel durum endeksinde 13. ve sosyal yaşam endeksinde ise 8. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi açısından orta sıralarda yer alan Ümraniye, yaşanmak istenen ilçeler arasında ise 8. sıradadır. Aynı zamanda mutluluk düzeyinde de orta sıralarda olan Ümraniye, özellikle demografik yapısının etkisiyle İstanbul 'da yaşam kalitesi sıralamasında 20. sırada yer almaktadır.³²⁹

Üsküdar Belediyesi

İstanbul'un en köklü yerleşim bölgelerinden olan Üsküdar, 1926'da İstanbul'un bir ilçesi haline getirildi. Üsküdar Belediyesi 1984 yılında kurulmuştur. Halkın gelir düzeyi orta derecede olup, işçi memur ve esnaf ağırlıktadır.³³⁰ Üsküdar İlçesi'nde egemen ekonomik etkinlik ticarettir. Küçük çaptaki ziraat alanları dahi yerleşim alanına dönüştüğü için tarımsal faaliyet yok denecek kadar azdır. Su ürünleri alanında da bir adet su ürünleri kooperatifi vardır. Sayısı fazla olmayan küçük imalathaneler nüfusa göre kayda değer sayılmaz. Ancak Türkiye'nin önde gelen çok sayıda sınaî ve ticari teşebbüsün yönetim merkezi ilçe

³²⁹Şeker, s.135.

³³⁰<http://www.uskudar.bel.tr/tr/hakkinda/Sayfalar/UskudarHakkinda.aspx?MenuID=6> (Erişim:16.03.2014)

sınırları içindedir. İlçede daha ziyade küçük esnaf ve sanatkâr ile emekli nüfus bulunmaktadır, faal nüfusun bir bölümü ilçe dışında çalışmaktadır.³³¹

Üsküdar'ın 2013 yılı nüfusu 534.636'dır. Nüfusun 263.365'ini erkekler, 271.271'ini kadınlar oluşturmaktadır. Tablo 33'te kadınların eğitim düzeyine bakıldığında, kadınların en fazla lise veya dengi bir okuldan mezun oldukları görülmektedir. Lise mezunlarını, ilkokul mezunları ve yüksek okul mezunları takip etmektedir. Kadınların % 47,50'sini okuma yazma bilmeyen, okuma yazma bilen fakat okula gitmemiş, ilkokul, ilköğretim veya ortaokul mezunları oluşturmaktadır. Bu oran, kadınların yarısından fazlasının eğitim seviyesinin yüksek olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kadınların istihdam oranlarının da yüksek olduğu düşünülmektedir.

Tablo 33. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Üsküdar İlçesi 15+ Yaş Nüfusu (2013)

Bitirilen eğitim düzeyi	Erkek	Erkek %	Kadın	Kadın %	Toplam
Okuma yazma bilmeyen	1.238	0,6	8.213	3,7	9.451
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	3.505	1,7	8.704	4,0	12.209
İlkokul mezunu	32.216	15,4	48.373	22,0	80.589
İlköğretim mezunu	34.238	16,3	27.666	12,6	61.904
Ortaokul veya dengi okul mezunu	13.265	6,3	11.536	5,2	24.801
Lise veya dengi okul mezunu	60.488	28,9	55.907	25,4	116.395
Yüksekokul veya fakülte mezunu	46.543	22,2	44.127	20,1	90.670
Yüksek lisans mezunu	6.625	3,2	5.558	2,5	12.183
Doktora mezunu	2.045	1,0	1.208	0,5	3.253
Bilinmeyen	9.399	4,5	8.649	3,9	18.048
Toplam	209.562	100,0	219.941	100,0	429.503

İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 10. Sırada olan Üsküdar, demografik yapı endeksinde ise 38. sıradadır. Üsküdar, beşeri sermaye endeksinde 5., sağlıklı yaşam endeksinde 15., ekonomik gelişmişlik endeksinde 10., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 4., çevresel durum endeksinde 6. ve sosyal yaşam endeksinde ise 14. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi yüksek ilçeler arasında yer alan Üsküdar, yaşanmak istenen ilçeler arasında ise 4. sıradadır. Aynı zamanda mutluluk düzeyi yüksek olan ilçelerden olan

³³¹<http://tr.wikipedia.org/wiki/%DCsk%FCdar>(Erişim:29.09.14)

Üsküdar, demografik yapısına rağmen diğer yaşam kalitesi göstergelerinin etkisiyle İstanbul'da yaşam kalitesi yüksek ilçeler arasındadır.³³²

Zeytinburnu Belediyesi

Zeytinburnu, 1957 yılına kadar bir kısmı Fatih ve bir kısmı da Bakırköy'e bağlı bir yöre olarak yönetilmiştir. Nüfusu günden güne çoğalıp toplumsal, ekonomik, kültürel sorunları her geçen gün arttığı için yönetilmesi zor olmuştur dolayısıyla ayrı bir belediye haline dönüştürülmesi gerekmiştir. Bunun üzerine 01.09.1957 tarihinde 7033 Sayılı Yasa ile "Zeytinburnu İlçesi" adıyla İstanbul ilinin 14. ilçesi olmuştur.³³³ Bölge 1957 yılında ilçe olduğunda neredeyse tamamı gecekonduardan oluşmaktaydı. İlçenin sanayi bölgesi olarak seçilmesi ve topraklarının ucuz fiyatlarla yerleşime açılması gecekondulaşmayı artırmıştır. Bu durum da Zeytinburnu'nu düzensiz, plansız bir kent haline getirmiştir. Bu gelişigüzel gidişi önlemek için 30 Temmuz 1966 tarihinde 775 Sayılı Gecekondu Kanunu yürürlüğe girmiş ancak gecekondu için önleyici olmamış gecekondu yapımı eski hızında olmasa da devam etmiştir. Ancak son yıllarda Zeytinburnu, düzenli ve planlı yapılanma içine girmiştir. İlçe deri ve tekstil sektörünün önemli merkezlerinden biridir ve birçok önemli fabrikada ilçede yer almaktadır.³³⁴

2013 yılı nüfusu 147.719'u erkek ve 144.594'ü kadın olmak üzere 292.313'tür. Tablo 34'ten kadınların eğitim düzeyine bakıldığında en fazla ilkokul ve ilköğretim mezunu kadın olduğu görülmektedir. Bunu takiben lise ve dengi bir okuldan mezun olanlar yer almaktadır. Kadınların % 67,82'sini okuma yazma bilmeyen, okuma yazma bilen fakat okula gitmemiş, ilkokul, ilköğretim veya ortaokul mezunları oluşturmaktadır. Bu oran, Zeytinburnu ilçesinde yaşayan kadınların yarısından fazlasının eğitim seviyesinin düşük olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kadınların istihdam oranlarının da düşük olduğu düşünülmektedir.

³³²Şeker, s. 136.

³³³<http://www.zeytinburnu.bel.tr/Sayfa/70/zeytinburnu-belediyesi/tarihce.aspx> (Erişim:16.03.14)

³³⁴<http://www.zeytinburnu.com.tr/Sayfa/3/zeytinburnu-hakkinda/tarihce.aspx> (Erişim:28.09.14)

Tablo 34. Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Zeytinburnu İlçesi 15+ Yaş Nüfusu (2013)

Bitirilen eğitim düzeyi	Erkek	Erkek %	Kadın	Kadın %	Toplam
Okuma yazma bilmeyen	1.153	1,1	6.027	5,6	7.180
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	5.736	5,2	9.846	9,1	15.582
İlkokul mezunu	25.653	23,4	32.269	29,9	57.922
İlköğretim mezunu	26.685	24,3	20.140	18,6	46.825
Ortaokul veya dengi okul mezunu	7.631	7,0	4.970	4,6	12.601
Lise veya dengi okul mezunu	24.918	22,7	19.439	18,0	44.357
Yüksekokul veya fakülte mezunu	10.811	9,9	9.843	9,1	20.654
Yüksek lisans mezunu	899	0,8	708	0,7	1.607
Doktora mezunu	254	0,2	143	0,1	397
Bilinmeyen	6.002	5,5	4.619	4,3	10.621
Toplam	109.742	100,0	108.004	100,0	217.746

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul?kod=2> (Erişim:28.09.14)

Zeytinburnu, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 27. sıradadır. Demografik yapı endeksinde son sırada yer alan Zeytinburnu, beşeri sermaye endeksinde 26., sağlıklı yaşam endeksinde 22., ekonomik gelişmişlik endeksinde 19., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 12., çevresel durum endeksinde 22. ve sosyal yaşam endeksinde ise 13. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi yüksek ilçeler arasında yer alan Zeytinburnu, yaşanmak istenen ilçeler arasında ise orta sıralardadır. Aynı zamanda mutluluk düzeyi sıralamasında 2. sırada olan Zeytinburnu, özellikle demografik yapısından kaynaklanan nedenlerden dolayı İstanbul 'da yaşam kalitesi düşük ilçelerin arasındadır.³³⁵

4.4.3. Araştırmaya Ait Bulgular

Bu bölümde meslek edindirme kurslarının organizasyonu, branşların belirlenmesi, eğitimlerin verilmesi esnasındaki finansmanın karşılanması, eğitmen temini vb. konularla ilgili görüşmelerde ulaşılan bilgiler paylaşılacaktır.

³³⁵Şeker, s. 137.

4.4.3.1. Araştırma Kapsamındaki Belediyelerin Meslek Edindirme Kurs Faaliyetleri

Meslek edindirme kursları belediyelerdeki farklı organizasyon yapısından dolayı farklı müdürlükler ve farklı birimler tarafından idare edilmektedir. Ataşehir’de Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü, Kadıköy, Şişli ve Bağcılar’da Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğünce Fatih’te de Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü’nün alt birimi olan eğitim birimince, Üsküdar’da Kültür Müdürlüğünce, Ümraniye ve Sancaktepe de ise Kültür ve Kütüphane Müdürlükleri yürütmektedir.

Kursların finansmanı genelde belediyeler tarafından karşılanmaktadır. Ataşehir Belediyesi yetkilisi Halk Eğitim Merkezi ile yapılan protokoldeki anlaşmaya göre finansmanın değişiklik gösterdiğini söylemiştir. Bir taraf eğitim materyallerine yönelik giderleri karşılarken diğer tarafın eğitmenlerin ücretini ödeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca özel sektörden kaynak sağlanabileceği de eklenmiştir. Fatih Belediyesi’nde eğitmenlerin ücretleri 2013 yılına kadar belediye tarafından ödenmekteyken 2014 yılından itibaren Halk Eğitim Merkezi ile yapılan anlaşma gereğince ücretleri Halk Eğitim Merkezi ödemektedir.

Bir alanda kurs açabilmek için kursa başvuran öğrenci sayısı önemlidir, asgari bir sayıyı tutturmak hatta dönem içinde de bu sayıyı korumak gerekmektedir. Bu rakam genelde 12 olmakla birlikte Üsküdar ve Fatih Belediyesi 15 kişinin, Şişli Belediyesi ise 13 kişinin altına düştüğünde kursun açılmayacağını belirttiler. Sancaktepe ve Ümraniye Belediyesi’nde ayrıca dönem içinde 8 kişinin altına düştüğü takdirde otomatik olarak sınıf kapatılmaktadır.

Meslek edindirme kurslarındaki mevcut çalışanların ücretleri belediyeler tarafından verilmektedir. Eğitmenler ise Milli Eğitim Bakanlığı’nda çalışan meslektaşlarıyla ya aynı düzeyde ya da onlara yakın düzeyde ücret almaktadırlar. Ancak genel olarak Milli Eğitim Bakanlığı’na oluşturulan saatlik ücretler dikkate alınarak belirlenmektedir.

Belediyeler kursiyerleri eğitim sonrasında istihdam etme konusunda yetersiz kalıyor. Çoğu belediye sertifikaları verdikten sonra eğer “dostane ilişkiler” neticesinde bir geri bildirim olmadıysa, eğitim sonrasında kimin ne yaptığını bilmiyor. Sancaktepe Belediyesi’nde “bir dönem” kayıt tutulduğu ancak görevliler değişince kayıt sürecinin de sekteye uğradığı

belirtili, Şu an için herhangi bir kayıt olmadığı söylendi. Ataşehir Belediyesi yetkilisi ile yapılan görüşmede kursiyerlerin istihdam süreçlerini takip ettikleri belirtilmiştir.

Kayıt sistemi bulunmayan belediyeler herhangi bir kursiyerin iş talebi olduğunda yardımcı olabileceklerini söylemiştir.

Görüşme yapılan belediyeler içinde sadece Kadıköy Belediyesi'nin düzenli bir kayıt sistemi bulunmaktadır. Kadıköy Belediyesi bu uygulama ile düzenlenen eğitimleri bitiren katılımcıların özgeçmiŐlerini bir havuzda toplanmasını ve Şirketlerin eleman ihtiyaçlarına bu havuzdan cevap verilmesini sağlamaktadır. İnternet üzerinden bu buluŐmayı sağlamayı amaçlayan istihdam bürosu, iş arayanlar ve işverenler için ayrı ayrı veri tabanları oluşturmaktadır. Bu uygulamadan ayırım yapılmadan eğitim merkezlerinde eğitim alan herkes katılabilmektedir. İŞverenlerin de bu uygulamayı kullanma imkânı bulunmaktadır. Kadıköy Belediyesi böylece iki taraf arasında köprü görevi üstlenmektedir.

Belediyeler Milli Eğitim Bakanlığı onaylı sertifikalı kurs vermek istediğinde ilçe Halk Eğitim Merkezi ve ilçe Milli Eğitim Müdürlüğü ile anlaşma yapmak ve bu anlaŐmayı ilçe kaymakamlığına sunmak zorundadır. Aksi takdirde belediye tek başına belgeli eğitim verememektedir, böyle bir yetkisi yoktur. Onun haricinde belediyenin bir başka kurumla işbirliği yapması gerekmemektedir. Dilerse resmi prosedürü tamamladıktan sonra tek başına eğitimleri yürütebilir. Görüşmelerde belediyelerin Halk Eğitim Merkezi, İSMEK veya İŞKUR ile işbirliği yaptıkları öğrenildi.

Görüşme yapılan belediyelerden Ataşehir, Ümraniye ve Őkdar eğitimlerini tek başına vermektedir. Şişli ve Kadıköy Halk Eğitim Merkezi ile işbirliği yapmaktadır. Fatih Belediyesi ise 2012 yılına kadar tek başına faaliyetlerini yürütmekteydi, ancak bu sene Halk Eğitim Merkezi ile anlaŐmıŐlardır. Bu iŐbirlięinde belediye mekân, araç gereç vb. temin ederken Halk Eğitim Merkezi eğitim verecek eğitmenleri göndermektedir. Belediye ve Halk Eğitim Merkezi arasındaki anlaşmaya göre eğitmenlerin ücretinin kim tarafından vereceği deęiŐmektedir. Bağcılar Belediyesi Halk Eğitim Merkezi ve İŞKUR ile işbirliği yapmakta; Sancaktepe Belediyesi ise İSMEK ve Halk Eğitim Merkezi ile işbirliği yapmaktadır.

Yapılan işbirliğinin faydası, herhangi bir aksaklıkta diğer tarafın yardımcı olarak sıkıntıyı ortadan kaldırması konusunda ortaya çıkmaktadır. Sancaktepe Belediyesi, eğitim temininde hiç sıkıntı yaşanmadığını, herhangi bir ders için eğitim bulamadıklarında Halk Eğitim Merkezi'nden eğer Halk Eğitim Merkezi ile işbirliği sağlanamıyorsa İSMEK'ten istediklerini, üç ayaklı yapının eğitim sürecinin sürekliliğinde daha avantajlı olduğunu belirtmiştir.

İŞKUR'un belirli aralıklarla yapmış olduğu kurslarda bazen belediyeler ile ortak çalışma söz konusu olmaktadır. Görüşme yapılan belediyelerden Ataşehir, Ümraniye, Şişli ve Fatih Belediyeleri'nin İŞKUR ile herhangi bir işbirliği yoktur ancak Sancaktepe, Kadıköy, Üsküdar ve Bağcılar'da İŞKUR'un yapmış olduğu dönemsel kurs çalışmalarında ara ara işbirliği yapılmaktadır.

4.4.3.1.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi: “İçinizdeki Yeteneği İSMEK’le Fark Edin”

İSMEK, 1996 yılında, 3 kurs merkezinde, 3 branşta, 141 kursiyerle başlayan eğitimler, 2014-2015 eğitim dönemi itibarıyla İstanbul'un 38 ilçesinde, 240 kurs merkezinde, 348 branşta, 1 milyon 800 bini aşkın kursiyere ulaşmıştır.³³⁶

İSMEK katalogunda İSMEK, İstanbulluların; kişisel birikimlerini yükseltmek, mesleki ve sanatsal bilgilerin geliştirmek, kent kültürü ve metropolde yaşama konusunda donanımlarını artırmak, pasif tüketici olmaktan çıkıp aktif üretici olmalarına yardımcı olmak, gelir elde etmelerine katkıda bulunmak, istihdam edilebilirliği artırmak vb. amaçlarla kurulmuş, örgün eğitimi tamamlayıcı bir yaygın eğitim organizasyonu³³⁷ olarak tanımlanmaktadır.

İSMEK, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7/v maddesinde belirtilen hükümler ve Milli Eğitim Bakanlığı Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü Yönetmelik esaslarına göre eğitim vermektedir. 5393 Sayılı Belediyeler Kanunu ve Eğitim Müdürlüğü'nün yönetmeliği çerçevesinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile İstanbul Valiliği (İl Halk Eğitim

³³⁶ <http://İSMEK.ibb.gov.tr/tarihcesi.aspx> (Erişim:29.09.14)

³³⁷ İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları Katalogu, s. 4.

Başkanlığı)'nin imzaladıkları protokol çerçevesinde eğitimler sürdürülmektedir. Dersler ve içerikleri de aynı yönetmelikler ile belirlenmektedir.³³⁸

Eğitilere katılan gruplar, İstanbul'un kozmopolit yapısını yansıtmakta, yaş, din, dil, ırk, uyruk, eğitim düzeyi, cinsiyet, meslek, statü vb. hiçbir ayırım gözetilmeden pek çok insan kurs merkezlerinde bir araya gelmektedir. Kursiyerler arasında; ev kadınları, genç kızlar ve erkekler, işsizler, halen bir işte çalışanlar, okuma yazma bilmeyenler, özürllüler, mahkûmlar, yaşlılar, emekliler vb. toplumun her kesiminden insanlar bulunmaktadır. Örgün eğitimin herhangi bir kademesinden ayrılmış kursiyerlerimizin yanında bu kurumlardaki eğitimlerini en üst düzeyde tamamlamış olanlar da İSMEK eğitimlerini tercih edebilmektedir. Zorunlu ilköğretim yaşını tamamlamış her İstanbullu İSMEK kursiyeri olabilmektedir. Buna göre İSMEK'te kursiyer alt yaş sınırı 16'dır. Üst yaş sınırı ise yoktur. MEB'in belirlediği müfredatlar çerçevesinde 3,5 aydan 10 aya kadar süren eğitimlerin yanı sıra bazı branşlarda bir sonraki dönem de devam eden tekâmül kursları verilmektedir. Branşın kredisini dolduran ve başarılı olan kursiyerlere, MEB onaylı Kurs Bitirme Sertifikası, derslere devam eden ancak yeterli başarı gösteremeyen kursiyerlere de Kurs Katılım Belgesi verilmektedir. İSMEK'in vermiş olduğu MEB onaylı kurs bitirme belgeleri bütün Türkiye'de geçerlidir. Ayrıca bazı branşlarda uluslararası akreditasyona sahip yabancı kuruluşlarla işbirliği yapılarak Türkiye dışında da geçerliliğe sahip sertifika verilmeye başlanmıştır.³³⁹

İSMEK, engellilere yönelik, kendilerine yeter hale gelmeleri, şahsi özgüvenlerini artırmaları, topluma daha kolay uyum sağlamaları, sosyalleşmeleri ve meslek edinmeleri amacıyla çeşitli eğitim hizmetleri sunmaktadır. İSMEK, 3 kurs merkezinde sadece özürllülere yönelik olarak eğitim vermektedir. Bu eğitimler arasında çeşitli sanat ve meslek branşlarının yanı sıra işaret dili, görme engelliler bağımsız hareket, işitme engelliler okuma yazma vb. özürllülere yönelik branşlar da yer almaktadır. Ayrıca huzurevlerinde, darülacezelerde ve tutukevlerinde de çeşitli eğitim hizmetleri sunmaktadırlar.³⁴⁰

³³⁸ İSMEK, katalog, s.12.

³³⁹ İSMEK, katalog, s.9 -18.

³⁴⁰ İSMEK katalog, s. 26-32.

İSMEK modelinde bireyler atölye kurabilmekte, meslek edinebilmekte, İSMEK'ten alınan sertifika istihdam aracı olabilmekte, mevcut işinde kariyer yaparak yeni pozisyonlar elde edebilmekte, yeterli sertifika saatini tamamlayan kursiyerler imtihanları başardıkları takdirde kurslarda eğitmen olabilmektedir. İSMEK, kursiyerlerine verdiği eğitimlerle onların istihdam edilebilirliklerini artırmaya çalışmakta, kursiyerlerin eğitimlerinin ardından iş gücü piyasasında istihdamları konusunda yönlendirmelerde bulunmaktadır. Ayrıca girişimcilik eğitimleri ile kursiyerlerini doğru zaman ve şekilde girişimciliğe adım atmak şeklinde cesaretlendirmektedir. İSMEK, örgün eğitim kurumları vasıtasıyla meslek edinemeyen ve mesleğinde ilerlemek isteyenlerin kendilerini geliştirmelerine yardımcı olmak amacıyla, mesleki ve teknik eğitim kursları açmıştır. Bireylerin istihdam edilebilirliklerini artırmayı hedefleyen bu kurslara devam ederek başarıyla tamamlayan kursiyerlere, MEB onaylı sertifika verilmektedir.³⁴¹

Bunun haricinde İSMEK, kursiyerlerin el emeği ürünlerini aracısız olarak satışa sunabilmeleri için merkezler açmakta, bazı kurs merkezlerinde kursiyer ürünleri satışa sunulmakta, kurumun web sitesi üzerinden de satış yapılmakta, çeşitli festivaller, Ramazan etkinlikleri, yurtdışı fuarları satış için değerlendirilmektedir. Satışı yapılan ürünlerin geliri kursiyerlerin olmaktadır. Ayrıca İSMEK'in Uygulama Merkezleri'nde de kursiyerler çeşitli kişi, kurum ve kuruluşlardan gelen siparişleri hazırlamakta, hem tecrübe kazanıp hem de maddi kazanç elde etmektedirler.³⁴² İSMEK katalogunun giriş sayfasında Kadir Topbaş İSMEK'in faaliyetlerini “...*halkın hayallerine cevap veren bir halk üniversitesi oldu. İSMEK; ekmek vermek yerine, nasıl ekmek yapılacağını öğretti...*” şeklinde açıklamaktadır.³⁴³

İSMEK ile ilgili yukarıdaki açıklamalar internet sitesinden ve katalogdan elde edilen bilgileri içermektedir. Görüşmede daha çok İSMEK'in oluşumunun arka planı hakkında sorular sorulmuştur. İSMEK fikrinin itici gücünün ne olduğu sorusu üzerinde durulmuştur. Görüşmede İSMEK'in kuruluş amacının kadınların o günkü konjonktürde evde kapalı bir hayat sürmekte oldukları ve kadınların sosyal hayata katılımını artırmak amacıyla da İSMEK'in kurulmuş olduğu belirtilmiş; nitekim şu anda da yaklaşık olarak % 70 kadın katılımı olduğu ifade edilmiştir.

³⁴¹ İSMEK katalog, s.48.

³⁴² İSMEK, katalog, s. 34.

³⁴³ Meslek edindirmenin dışında İSMEK, kursiyerleri rehabilite eden, yalnızlıktan kurtaran, dostluklar kurdurarak sosyal bir çevre edindiren, özgüven kazandıran bir kurum haline gelmiştir.

4.4.3.1.2. Ataşehir Belediyesi: ATAMEM İle Herkesin Bir Mesleği Olsun

Ataşehir, yeni bir ilçe olmasına rağmen sosyal belediyecilik anlayışının gerektirdiği yapılanmayı sağlamak amacıyla çalışmaktadır. Belediye Sosyal Yardım İşleri Birimi çatısı altında bu tür faaliyetlerini yürütmektedir.

Ataşehir Belediyesi'nin eğitim alanında yürüttüğü faaliyetler ATAEVLERİ ve ATAMEM (Ataşehir Meslek Edindirme Merkezi) merkezlerinde sunulmaktadır. Ataevlerinde daha çok kültürel ve sosyal aktiviteler; ATAMEM de ise meslek edindirme faaliyetleri ön plana çıkmaktadır.

Ataevleri çocukların sanat, spor ve bilim ile iç içe büyümesini sağlamak; yetişkinlere yaşam kalitesini artıracak bilgi, beceri ve danışmanlık hizmetleri sunmak amacıyla kurulmuş kültür ve sosyal dayanışma merkezleridir.³⁴⁴ ATAMEM ise “*Herkesin bir mesleği olsun*” düşüncesinden yola çıkarak, bireylerin yetenek ve becerileri doğrultusunda aktif ve üretken bir biçimde yaşama katılımlarını sağlamak, yoksulluğu ve yoksunluğu önlemek amacıyla kurulmuştur.³⁴⁵

4.4.3.1.3. Bağcılar Belediyesi Meslek Edindirme Kursu

Bağcılar Belediyesi'nin kadınlara yönelik faaliyetleri Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü bünyesinde yürütülmektedir. Faaliyetlerin geçmişi oldukça eski olmakla birlikte (İSMEK ile birlikte kurulmuş) yönetim değiştiği için görüşmede geçmişe dair bilgi alınamamıştır. Yürütülen faaliyetleri tek bir merkezde toplamak amacıyla 2011 yılında Kadın ve Aile Kültür Sanat Merkezi açılmıştır. 2013 yılına kadar (Eylül-Aralık Dönemi) 36 branş ve 77 dalda faaliyetlerini yürütmektedir. Kurslar Bağcılar'da ikamet eden 16 yaş üzeri kadınlara yöneliktir.

³⁴⁴<http://www.atasehir.bel.tr/6368/ataevleri>(Erişim:16.03.2014)

³⁴⁵<http://www.atasehir.bel.tr/6354/atamem>(Erişim:16.03.2014)

Eğitimler, İŞKUR ve Halk Eğitim Merkezi ile birlikte ortaklaşa yapılmaktadır. 2012-2013 yılları arasında İŞKUR ile hasta ve yaşlı bakımı, aşçılık, evde çocuk bakımı, bilgisayarlı muhasebe, çağrı merkezi operatörlüğü kursları verilmiştir. Bu kurslar süresince İŞKUR kursiyerlere günlük 20 TL ödeme yapmıştır. Ayrıca KOSGEB ile de ara ara kurs yaptıklarından bahsedilmiştir.

Branş seçimleri çağa-teknolojiye uygun olacak şekilde seçilmeye çalışılmaktadır. Kadınlar genel olarak hobi tarzı kursları talep etmektedirler ancak kadınların istihdam edilmelerini sağlayacak kurslarda bulunmaktadır. Diğer bir deyişle, branşlar hobi ve meslek edindirme şeklinde dağılmış durumdadır. Eğitimlerini tamamlayan kursiyerlere Milli Eğitim Bakanlığı onaylı sertifika verilmektedir. Sertifika alanlar, kurs saatini tamamlayana kadar tekrar aynı branşa katılabilmektedirler. Eğitimci, Halk Eğitim Merkezi tarafından gönderilmektedir.

Çocuk sahibi kadınlar derslere devam etmede sıkıntı yaşadıkları için kurslara katılan kadınlardan 4-5-6 yaşında çocuğu olan kadınlar derse katıldıklarında çocuklarını kursta bırakabilme imkânına sahiptir ve merkezde gündüz bakımevi vardır.

Kursa katılan kadınlardan iş talebi olanlara yönelik düzenli olmasa da yardımcı olunmaktadır. Merkez, kadınların gelir elde etmelerini sağlamak için merkezin bahçesinde bulunan stantlar, gözleme yapılan yer ve kafeteryayı kadınlar dönüşümlü olarak kullanmaktadır. Ayrıca merkezin giriş katında fuaye alanı yer almaktadır. Kadınlar eğitimler sonucu ürettikleri ürünlerini sergileme ve satış fırsatı bulmaktadır.

Görüşme yapılan yetkili, yerel belediyelerin yapmış olduğu bu faaliyetlerin gönüllülük esasına dayandığını belirtmiş ve “Örneğin... İlçesinde böyle bir uygulama yokken Bağcılar bunu yapıyorsa bu görevden öte gönüllülüktür” şeklinde açıklamıştır.

4.4.3.1.4. Beykoz Belediyesi Meslek Edindirme Kursu

Beykoz Belediyesi'nin bağımsız olarak meslek edindirme kursu yoktur ancak İŞKUR ile birlikte Milli Eğitim Bakanlığı onaylı sertifikalı kurslar verilmektedir. Ayrıca Kültür Müdürlüğü'ne bağlı dönem dönem açılan kurslar vardır. Ancak bu kurslar Milli Eğitim Bakanlığı onaylı sertifikalı olmakla beraber hobi ağırlıklı kurslardır, istihdam amaçlı değildirler. Kurslar, 18-50 yaş arası Beykoz da ikamet eden kişilere yöneliktir. Katılım 20 kişinin altında olduğunda kurs açılmamaktadır.

Beykoz Belediyesi'nde İŞKUR bağlantılı "İŞKUR Hizmet Noktası" istihdam amaçlı meslek edindirme kurslarını yürütmektedir. Bu birim farklı bir isimle 2002'de açılmıştır ancak iş bulmaya yönelik kurslar 2009'dan beri yapılmaktadır. 2009 yılından beri yürütülen eğitimler şunlardır:

- 2009 yılında,750 kişiye Güvenlik Kursu (150-200'ü kadın diğerleri erkek)
- 2010 yılında Çağrı Merkezi Elemanı Yetiştirme Kursu (300 kişiye eğitim ve iş garantisi),
- 2011 yılında Ev Temizliği Eğitimi verilmiştir. Katılımcı sayısı 25 kişidir. Sayı diğerlerine göre çok azdır. Nedeni yetkilinin belirttiğine göre; kadınların talebi az olması, temizliği öğrenmeye değer bulmamalarıdır.
- 2012 yılında Çağrı Merkezi Elemanı Yetiştirme Kursu (200 kadına eğitim verilmiştir)
- 2013 yılında Sosyal Medya Uzmanlığı Kursu (100 kadına eğitim verilmiştir)

Bu kursların hepsi İŞKUR desteklidir. Eğitim sırasında kursiyerlere ödeme (20TL) yapılmaktadır. Kursiyerler mesleki eğitim alırken "cep harçlığı" da almış oluyorlar. Görüşülen yetkili, ödemenin kursa katılım için önemli olduğunu belirtmektedir.

"Önemli çünkü diğer türlü kurslara talep olmuyor. İSMEK'in meslek edindirme kurslarında günden güne kursiyer sayısı azalıyor. Devam yok. Neden? Kurs ücretsiz ama bir şekilde maliyeti oluyor kişiye, ayrıca eğitimden çok biran önce iş istiyorlar. İlk önce sayı fazla oluyor ancak sonra düşüyor. Kurs vermek istiyoruz,"katılır mısınız" denince ilk olarak geliyorlar ancak esas istedikleri eğitim değil direkt olarak işe girmek olduğu için katılım giderek azalıyor."

Belediyenin neden İŞKUR Hizmet Noktası'ndan ayrı meslek edindirme kursu açmadığına yönelik yöneltilen soruya şöyle cevap verilmiştir:

“Belediye bütçesi sınırlı olduğu için tek başına yetişmemekte ve birim olarak proje oluşturulsa da üstlere iletildiğinde bütçe açılmamaktadır. Bu yüzden işbirliği içinde yürütülüyor. İŞKUR tamamen bu işle ilgili ve bütçesi var. Belediye olarak gerekli alt yapı(mekân vb.), maliyet zorlukları birlikte hareketle açılıyor. Belediye kursiyer teminini sağlıyor. Belediyenin görevi imar, asfalt vb. iş bulma değil. Devlet İŞKUR'a bu yetkiyi, imkânı vermiş. Eğitim firmaları İŞKUR'la ortak çalışıyor.”

4.4.3.1.5. Esenler Belediyesi Meslek Edindirme Kursu: KADEME Projesi

Esenler Belediyesi'nde ESEV (Esenler Belediyesi Sanat Evi) çatısı altında kurs faaliyetleri yürütülmektedir. Kurslar meslek edindirme amacından çok hobi ağırlıklıdır. Ancak Esenler Belediyesi'nin “marka projelerinden” biri olan KADEME (Kadını Destekleme ve Mesleki Eğitim Merkezi) kadınları istihdam etme amacına yöneliktir. Dolayısıyla araştırmada da KADEME Projesi incelenmiştir.³⁴⁶

Proje başlangıcında 1200 haneyle görüşme yapılmış ve bu görüşmede kadınların görüşleri alınmış ve eğitime davet edilmiştir. Eğitimler esnasında bir taraftan da işverenler belirlenmiştir. Yuvalar, huzurevleri, anaokulları ve aracı kurumlarla görüşülmüş; broşürler dağıtılmıştır, internet duyuruları yapılmış, site-apartman yöneticileriyle görüşülmüştür. Ayrıca ESKAM (Esenler Belediyesi Kariyer Merkezi) da meslek eğitimi alan kursiyerlere yönelik iş bulmada öncelik verilmekte olduğundan buradan da yararlanılmıştır.

Esenler Belediyesi, ESKAM adlı biriminde işçi-işvereni buluşturmaktadır. KADEM'e, bu uygulamayı ESKAM çatısı altında kadınlar boyutunda yapmıştır. Bu süreçte işveren için referans belediyedir. Yani işveren ve çalışan kadınlar arasında garantör belediyedir. Dolayısıyla kursiyerler seçilirken titiz bir çalışma yürütülmüştür. Kursiyerlerle ön mülakat yapılmış ve işe girebilmeye hazır kişiler alınmıştır. Kursiyer seçimindeki bu titiz çalışmanın nedeni, birbirini tanımayan her iki tarafın arasındaki güven ilişkisini oturtmayı sağlamak ve ev gibi özel bir mekâna girecek kişilerin ruh ve beden sağlığının bu iş için önemli olmasıdır. Bu yüzden önce testten geçirilmişler sonrasında ise iletişim ve güvenlik eğitimleri verilmiştir. Ayrıca uzman kişiler tarafından seminerler verilmiştir.

³⁴⁶ KADEME ile ilgili broşür için bkz. Ek 3.

Projenin fikir sahibi olan Yrd. Doç. Dr. Sare Aydın, projeyi İstihdam ve Kalkınma Ajansı'na göndermiş. Proje, İstihdam ve Kalkınma Ajansı'ndan alınan hibeyle Esenler Belediyesi'nde uygulanma imkânı bulmuştur. Proje kapsamında, 18-54 yaş arası kadınlara yönelik olarak 3 dalda (çocuk bakıcılığı-ek olarak ikiz çocuk bakıcılığı- , hasta ve yaşlı bakımı, temizlikçi kadın yardımcısı) eğitim verilmiştir. Mesleki eğitimin yanında “güvenlik” konulu (ev içinde çalışma ortamında) eğitimler de verilmiştir. 20'şer kişiden toplamda 80 kişi eğitim görmüş ve kursiyerlerden (60 kişi'den) 24'ü kayıtlı bir şekilde işe yerleştirilmiştir. Bu eğitimler tamamen mesleki sertifikasyona yönelik olarak yapılmıştır.

Sare Aydın, projenin neden belediye ile birlikte yürütüldüğü sorusuna şu şekilde cevap vermiştir:

“Belediyeler, halka en yakın birimlerdir. İstihdama, paraya, erzaka kimin ihtiyacı olduğunu bilirler ve vatandaş en rahat belediyeden bu gereksinimlerini karşılayabilir. Bu yüzden istihdam konusunda da belediyelerin yardımcı olması gerekir. Ayrıca kadınlar belediyelerin faaliyetlerini göstermelerinin en iyi yolu. Belediyeler yapmış oldukları faaliyetleri pazarlamada (yol-alt yapı çalışmalarıyla kadınların ilgisini çekemese de) kurs faaliyetleriyle kadınların ilgisini çekmektedir.”

Sare Aydın, neden bu branşların seçildiğiyle ilgili şunları söylemiştir:

“Genel olarak belediyelerin faaliyetlerine baktığımızda kadınları hedef alan mesleki eğitim programları vardır. Bu programlar o bölgede yaşayan kadınların eğitim durumları, ekonomik durumları vb. faktörlerce belirlenmektedir. Geliri- eğitim seviyesi düşük bölgelerde okuma-yazma, bilgisayar gibi daha temel kurslar verilmektedir. Sekreterlik, büro yönetimi, girişimcilik vb. istihdama yönelik daha aktif kursları vermek ise zordur. Kadına yönelik mesleki eğitim kursları açılırken o ilçenin sosyo-ekonomik düzeyi önemlidir. Bu yüzden kurslar hedef kitleye göre açılmalıdır. Esenler'de yaşayan kadınların eğitim düzeyi düşüktür. Bu kurs sonrasında istihdam edilmek istenen kadınlar eğitimi olmayan “evde oturan” kadınlar ve bu kurslar istihdamları için en uygun olanlardır.”

Kurs sonrasında 60 öğrencinin tamamına iş imkânı sağlanmış ancak kadınların kendileriyle ilgili özel durumlarından dolayı hepsi işe başlanamamıştır. Sare Aydın, kadınları istihdam etme konusunda hoşnut edemediklerinden dolayı zorlandıklarını ifade etmiştir:

“Genel olarak ilkokul mezunu oldukları için istihdam etmek zor. Kadınlar ise masa başı daha rahat ve çalışma koşulları daha iyi olan işler talep ediyorlar. İş beğenmeme çok olduğu için iş bırakmalarda oldukça fazladır. Bir diğer etken ise hayır kurumlarının vb. yardımlar çalışmaktan vazgeçirmektedir. Örneğin eşi çalışmadığı dönem işe girip bir müddet sonra işten çıkıyorlar. Dolayısıyla mesleki eğitim de bir yerde yetersiz kalıyor. İlk olarak kadınlar çalışmanın onlara kazandırdıklarının farkında olmalı, ayakları üzerinde durabilmenin önemini kavramalı ki mesleki eğitimler amacına ulaşsın. Bu yüzden mesleki eğitim sonrası kadınların istihdama katılması merkez ilçelerde değil de periferide zor.”

Proje sonrası kadınların istihdama katılmadaki çekincelerini KADEME Proje Koordinatör Yardımcısı Tuğba Ergin şöyle sıralamıştır: Semtin uzak olması, çalışma saatlerinin uzun olması, maaşı beğenmemeleri, eşin izin vermemesi vb.

4.4.3.1.6. Fatih Belediyesi Meslek Edindirme Kursu

Fatih Belediyesi’nde kursların başlangıcı 1997-1998 dönemidir. Kurslar, ilk başladığı zaman daha kısıtlı imkânlarla daha sınırlı branşlarla eğitimler verilmiş ve zamanla gelişme gösterilmiştir. 2013 yılında Halk Eğitim Merkezi ile çalışılmaya başlanılmış ve öğretmenleri de onlar göndermektedir. Halk Eğitim Merkezi’nin haricinde ayrıca İSMEK ile işbirliği yapılmaktadır. Meslek edindirme kursları, Eğitim Birimi çatısı altında yürütülmektedir.

Bir branşta eğitim verilebilmesi için sayının 15 kişi olması gerekmektedir. Branşlar belirlenirken kursiyer talepleri de göz önünde bulundurulmaktadır. Örneğin; Kuran, Web Tasarım isteğe yönelik açıldı. Arapça-İngilizce- bilgisayar-hat-Fransızca rağbet gören branşlardır. Girişimcilik kursu da istihdam alanı olduğu için açılmış ancak saati az olduğu için rağbet görmemiştir. Sertifikalar Milli Eğitim Bakanlığı onaylıdır ve kursiyerler bir branştan sadece bir defa sertifika alabilmektedir.

Eğitmenlerin performansları anketlerle ölçülmektedir. Ayrıca kursiyerlerin devam durumu da eğitmenin performansı açısından bir gösterge olarak görülmektedir. Kursiyerlerin memnuniyetsizliği olduğunda eğitmen değiştirilmektedir. Bunun haricinde Halk Eğitim Merkezi ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından da denetim yapılmaktadır. Eğitmenler, tecrübeli oldukları için ayrıca hizmet içi eğitim verilmiyor. Ücretleri 2012 yılına kadar belediye ödemekteydi, 2013 yılında Halk Eğitim Merkezi tarafından ödenmeye başlanmıştır.

Sınıflar karmadır ama kadınların daha talepkar oldukları görülmektedir. Kadınlar eğitime katılmak istediklerinde en büyük engelleri çocukları olmaktadır. Görüşme yapılan yetkili, kreş açmanın uzun zor bir süreç olarak düşünüldüğü için açılmadığını ancak 2012’de annelerle bir oda ayrılmış olduğunu Halk Eğitim Merkezi’nin çocukların başında öğretmen olmadan izin vermediği için bu odayı kapatmak zorunda kaldıklarını belirtmiştir.

Görüşme yapılan yetkili kursların kadın istihdamına katkısını şöyle açıklamıştır:

“Sertifika sayesinde işe başlayan kursiyerlerden dönüşler olmuştur örneğin bir kursiyer, hastane bilgi işleme bilgisayar sertifikası ile girmiş. Ancak meslek edindirme kurslarından ziyade hobi tarzı kurslar ağırlıkta olduğu için istihdam olanakları kısıtlı kalmaktadır. Belediyenin el emeği ürünlerin satışı için “2005-2008” yılları arasında dükkân/ mağaza vardı ancak hırsız girdiği ve belediyeye yükü ağır olduğu için kapatılmıştır. Kadınlar el ürünlerini Sultan Ahmet Meydanı’nda yılsonu sergisi yapıldığında satma imkânı buluyorlar.”

4.4.3.1.7. Kadıköy Belediyesi Meslek Edindirme Kursu

Kadıköy’de meslek edindirme kursları, ilk olarak 1994 yılında Aile Danışma Merkezi olarak açılmıştır. 11 merkezde 10 tanesi “dezavantajlı, ekonomik seviyesi düşük” kesimlerde 1 tanesi de Şaşkınbakkal’da “kentlilere” yönelik açılmıştır. Ataşehir Belediyesi ayrılınca bu merkezlerin bir kısmı ilçe sınırlarının dışında kalmıştır. Dolayısıyla 2010 yılında ESDEM çatısı altında yeni bir merkez kuruldu. ESDEM; Mesleki Eğitim, Sosyal Destek, İstihdam Bürosu, Çocuk Yetiştirme, Çocuk Eğitim Sınıfı birimlerinden oluşmaktadır.

Kurslarda belediye, Halk Eğitim Merkezi ile birlikte çalışmaktadır. KOSGEB ve İŞKUR ile dönemsel çalışmalar yapılıyor. Ayrıca STK’lerle de çalışmalar var. Belediye, Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü bünyesinde meslek edindirme kurs faaliyetlerini yürütmektedir.

Kadıköy’deki kurslarda cinsiyete ve yaşa göre ayırım yapılmamıştır, 65 yaş üzeri ve gençlerde dâhildir. Branşlar tecrübe, Milli Eğitim Bakanlığı programları ve belediyede yaşayanlara uygun olduğu gözlemlenerek oluşturuluyor. Yaz döneminde kurs başlıkları belirleniyor; taleplere, ön kayıtlara göre de branşlar belirleniyor. Hobi ve kişisel gelişim kursları veriliyor ayrıca istihdama yönelik kurslar da verilmektedir. Diğer bir deyişle istihdam ve hobi kursları dengede tutulmaya çalışılmaktadır.

Sınıf açılabilmesi için 12 kişiye ulaşılmış olması gerekmektedir. Performans ölçümü için kursiyerlere memnuniyet formu dolduruluyor. Çocuk sahibi olanların kurslara katılabilmelerini sağlamak amacıyla çocuk eğitimi sınıfı oluşturulmuştur. Bu sayede 3-6 yaş arası çocuk sahibi olanlar eğitim alırken çocuklarını bırakabilmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı onaylı sertifika veriliyor. Sertifika sahibi olanlar, Kadıköy Belediyesi istihdam bürosuna başvurduklarında iş bulma imkânları oluyor. Ayrıca, 2011 yılında hazırlanan cv portalına, Kadıköy’de ikamet eden herkes başvurmasına rağmen sertifika sahibi oldukları için avantajlı olarak, başvurarak iş arama imkânları bulunmaktadır. Bunun haricinde kursiyerlere yönelik istihdam bürosunda iş arayan formu veya web sayfasında web portalı var. Buraya işverenlerde kayıt olup görebiliyorlar.

Görüşme yapılan yetkili meslek edindirme kurslarında sıkıntının katılımda yaşandığını belirtmektedir:

“Sosyal destek birimi de ESDem’de olduğundan gözlemlene imkânı buluyoruz. Yardım amaçlı ücretsiz gıda, kıyafet vb. dağıtıldığı zaman yaşanan izdiham kursa kayıt esnasında olmuyor. Kurs için çağırdığımızda ‘bana ne veriyorsun’ diyorlar. Bir şey almadan gelmek istemiyorlar ‘beleşçi bir anlayış’ var.”

4.4.3.1.8. Sancaktepe Belediyesi Meslek Edindirme Kursu

Sancaktepe Belediyesi, 2011 yılında başladığı meslek edindirme kurs faaliyetlerini Kültür Müdürlüğü çatısı altında yer alan Mutlu Evler Merkezi ile Kütüphane Müdürlüğü çatısı altında yer alan Bilgi Evleri’nde yürütmektedir.

Mutlu Evler Merkezi, daha çok eski toplumsal dayanışmayı, komşuluk ilişkilerini, mahalle kültürünü yaşatmayı ve geleneksel dokuyu canlı tutmayı amaçlayan bir yapıdır. Bu çerçevede düğün, cenaze vb. sosyal olaylarda hediyeleşme, yardımlaşma, çeşitli ziyaretler belirlenen bölge sorumluları ve mahalle anneleri tarafından yerine getirilmektedir. Ayrıca kısmen de olsa meslek edindirme kursları da Mutlu Evler bünyesinde bulunmaktadır. Meslek edindirme kursları esas olarak Bilgi Evleri bünyesindedir. Nene Hatun ve Zübeyde Hanım olmak üzere iki tane sanat ve meslek edindirme kurs merkezi vardır. Bu merkezler meslek edindirme kurslarına yönelik çeşitli branşlarda hizmet vermektedir.

Kadınlara yönelik faaliyetler Kültür ve Sosyal  şler Müdürlüğü bünyesinde yürütülmektedir. Faaliyetler eski olmakla birlikte kurslarla ilgili birimin yöneticisi değişt ği için eskiye dair bilgi alınamamıştır. Yürütülen faaliyetler tek bir merkezde toplamak amacıyla 2011 yılında Kadın ve Aile Kültür Sanat Merkezi açılmıştır.

4.4.3.1.9. şişli Belediyesi Meslek Edindirme Kursu

şişli Belediyesi'ndeki kurs  alışmaları Halk Eğitim Merkezi ile anlaşılarak eldeki imk nlar doğrultusunda 1999 yılında başlamıştır. Eğitmen temini ve  cretleri Halk Eğitim Merkezi'ne, kurs mek nı temini ise şişli Belediyesi'ne aittir. şişli Belediyesi'nde mesleki eğitim faaliyetleri, Kültür ve Sosyal  şler Müdürlüğü bünyesinde yürütülmektedir.

Bir branştan sınıf açabilmek için kursiyer sayısının en az 13 kişi olması gerekmektedir. Eğitimlerin ve eğiticilerin performansı; katılıma ilgiye ve başarıya göre değerlendiriliyor. Kurslara, şişli'de ikamet eden herkes katılabilmektedir. Kuaf rl ğ  talep varken sayı daha sonra azaldı. Bir branştan sertifika alındıktan sonra aynı branşa katılma imkânı yoktur.

Kadınların istihdamına yönelik olarak; 2004 yılında “Kadın El Emeğini Değerlendirme Pazarı” 30 masalık, 25'i sürekli 5'i dönüşümlü olarak mağdur olanlara ve eğitim alanlara yöneliktir. Belirli alanlarda belediyeden izin alarak, örneğin özel günlerde alışveriş merkezlerinin bir yerinde el işlerini satma imkânı buluyorlar. El emeği olmayan ancak ihtiyaç sahibi olanlara da “kadın ihtiyaçlarını” satabilme imkânı verilmiştir.

Kursların en başarılı olduğu nokta kadınların kendilerini işe yarar hissetmelerini sağlamasıdır. Kurslar sırasında yaşanan sıkıntı ise Halk Eğitim Merkezi'nin bazı kurslara son aşamada onay vermemesidir.

4.4.3.1.10. Ümraniye Belediyesi: “Hayal Et Olabiliyorsa Yap”

Meslek edindirme kurslarına yönelik faaliyetleri ilk olarak 1996 yılında sınırlı imkânlarla iki sınıf ve üç branşla (hobi, ilk yardım ve çocuk gelişimi) başlamıştır. Şu an 17 merkezde ve oldukça çeşitlenmiş branşlarla eğitim verilmektedir. Meslek edindirme kursları Kütüphane Müdürlüğü kapsamındadır.

Ümraniye Belediyesi’nde Kültür Müdürlüğü iki kısımdan oluşmaktadır: Kültür Müdürlüğü ve Kütüphane Müdürlüğü. Kültür Müdürlüğü kültürel etkinlikler, sportif faaliyetlerle ilgilenirken Kütüphane Müdürlüğü eğitim faaliyetleriyle ilgilenmektedir. Kütüphane Müdürlüğü kapsamındaki eğitimler yaş gruplarına göre iki kısımdan oluşmaktadır. Ümraniye ilçesinde ikamet eden ve belediyenin eğitim hizmetlerinden faydalanan 7-14 yaş arası çocuklar Bilge Çocuk, 18 yaş üstü kadınlar ise Bilge Sultan(isim patentleri Ümraniye Belediyesi’ne aittir) olarak nitelendirilmektedir.

Kütüphane Müdürlüğü’nün eğitim hizmetleri ile ilgili amaçları ve ulaşmak istedikleri hedefleri internet sitesinde şu şekilde ifade edilmiştir:

“Sanat, mesleki bilgi sahibi yapma, çocuk eğitimi ve kütüphane hizmetleri gibi çeşitli kollara ayrılan Kütüphane Müdürlüğü; çok sayıda kişinin eğitim ve sanattan yararlanabilmesi için sanatçı eğitmen ile vatandaş arasındaki iletişimi sağlamayı amaçlar... Milli ve manevi değerlerimizin sürdürülmesi, güncel bilim ve teknoloji ile ilgili gelişmelerin izlenmesi ve uygulanması adına en önemli hedeflerimizden birisi, bilgiye sahip olarak insani değerlerin farkındalığını bir ve beraber olarak yaşamaktır. Zanaatın, sanatın ve bilginin günümüzde hayatta kalmak için, kar amacı gütmeyen yerel yönetimlerin ve program geliştiricileri olan mekânların varlığına gereksinimi vardır. Kütüphane Müdürlüğü, Ümraniye’nin her mahallesine yayılan kültür merkezleri ve bilgi evleri ile sözü edilen konularda güçlü bir hami konumundadır. Sergilemek / sahnelemek için bir mekân niteliği taşıyan bu merkezlerimizde bilgi üretimi, bundan yararlanacak olan seyirci, mükemmeliyetçi ve sanatsal bütünlük bir uyum halinde bir araya gelmektedir. Tüm eğitim ve sanat projelerimizde erişebilirlik ve sürdürülebilirlik birinci ilkemizdir. Bir başka açıdan ele alındığında, Kütüphane Müdürlüğü’nün hedefini şu cümlelerle özetleyebiliriz: Ulaşılabilir mekânlarda sergiler, kültür ve sanat toplantıları, prestijli projeler organize etmek ve edenlere zemin ve hizmet sağlamaktır.”³⁴⁷

³⁴⁷<http://www.umraniye.bel.tr/yonetim/mudurlukdetay.asp?caid=20&did=40>(Erişim:16.03.2014)

4.4.3.1.11. Üsküdar Belediyesi Meslek Edindirme Kursu

Üsküdar Belediyesi meslek edindirme kurslarıyla ilgili faaliyetlerine 2013 yılında başlamıştır. İlçe sınırları içinde İSMEK, Halk Eğitim vb. meslek edindirme kursu bulunduğu ve ihtiyacı karşıladığı için 2013 yılına kadar gerekli görülmemiştir. 2013 Ekim ayında açılan semt konakları (Validebağ ve Bulgurlu Semt Konakları) meslek edindirme kursları olarak faaliyete geçmiştir. Semt Konakları ayrıca; toplantı, kültür etkinlikleri, koro çalışması, kahve sohbetleri, doğum günü kutlaması, mevlit okutma amacıyla da ilçede yaşayanların kullanımına sunulmaktadır. Kültürel faaliyetlerden ücret alınmamakla birlikte doğum günü kutlaması, mevlit okutma amacıyla kullanıldığında ücretlendirilmektedir.

Üsküdar Belediyesi'nin bir başka faaliyeti ise kadınların el emeği ürünlerini satarak gelir elde etmelerini sağlayan KÜP (Kadın El Ürünleri Pazaryeri) projesidir. Üsküdar Belediyesi **“Yoksulluğa; Eğitim, Üretim ve Pazarlama ile Çözüm”³⁴⁸** sloganıyla 2004 yılında KÜP projesine başlamıştır.

4.4.3.1.12. Zeytinburnu Belediyesi Meslek Edindirme Kursu

Zeytinburnu Belediyesi'nde Aile Danışmanlık Birimi, Engelliler Koordinasyon Birimi ve Kadın ve Aile Sağlığı Birimleri tek çatı altında toplanarak AKDEM'i (Aile Kadın Destekleme ve Engelliler Merkezi) oluşturmaktadır.

AKDEM, 24 Nisan 2007'de Zeytinburnu Belediyesi'nin Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü'ne bağlı olarak açıldı. Ekonomik ve kültürel kalkınma ancak başarılı, açık ve ileri görüşlü, entelektüel ve en önemlisi mutlu kadınlarla sağlanabilecekken kadınlar toplumdaki olumsuzluklardan en fazla etkilenen kesim haline gelmektedir. Bu nedenle AKDEM kadın yoluyla aileye destek vermeyi, aileyi güçlendirmeyi ve yetkinleştirmeyi hedeflerken aynı zamanda aile içindeki engelli bireyin tedavisine katkı sağlayarak ve eğitim vererek var olan durumunu geliştirmeye ve toplum içine ulaşabilirliğini sağlamayı hedeflemektedir.³⁴⁹ Bu amaçla 2008 yılında Evde Bakım Hizmeti verilmeye başlanmış 2009 yılında Engelliler Koordinasyon Birimi ve İBB Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi'ni bünyesine dâhil etmiş ve aynı

³⁴⁸ <http://www.uskudar.bel.tr/tr-tr/hizmet/Sayfalar/Hizmetler.aspx?ServiceID=11&PageID=41> (Erişim: 16.03.2014)

³⁴⁹ <http://www.akdem.org.tr/Sayfalar/3/Akdem/Vizyon-Misyon.aspx> (Erişim: 16.03.14)

yıl Aile Kadın Destekleme ve Engelliler Merkezi adıyla yeni binasında hizmete başlamıştır. 2011 yılında verilen bu hizmetlerin kalitesini artırmak için Planlama ve İdari İşler Birimi ile hizmetlerini bir adım ileriye taşımıştır.³⁵⁰

Zeytinburnu’nda meslek edindirme kursları İSMEK’e bırakılmıştır, ilçe belediyesinin ayrıca kursu yoktur. Ancak görüşmede 2012 yılında Zeytinburnu Belediyesi’nden 16 kadının, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi ve Hibe Programı olan “Fikrim Artık İşim” eğitimine katıldığından bahsedilmiştir.³⁵¹ Belediye ayrıca El Emeği Göz Nuru Pazarı’nı kurmuştur.

4.4.3.2.İstihdam Konusunda Bir Başka Yol: El Emeği Pazar Yeri

İstihdam olanağı bulamayan, el becerileri kuvvetli ve ihtiyaç sahibi kadınlar “aile ekonomisine katkı” olması açısından ev eksenli olarak el emeği ürünlerini satmaktadırlar. Bazı belediyeler kadınların bu ürünlerini evleri dışında satabilmelerini sağlayacak yerler oluşturarak onlara yardımcı olmaya çalışmaktadırlar. Meslek edindirme kurslarından sonra belediyelerin en çok yürüttüğü faaliyetlerden biri el ürünlerinin satışının yapılacağı bir pazar yeri oluşturmaktır.

Üsküdar Belediyesi KÜP (Kadın El Ürünleri Pazar Yeri Projesi) olarak adlandırdığı bu projeye 2004 yılında bir sivil toplum kuruluşunun başvurusuyla başladı. Bir müddet belediye ve sivil toplum kuruluşu birlikte çalıştıktan sonra STK ayrılmış ve belediye tek başına KÜP projesine devam etmiştir. Genel olarak Üsküdar da ikamet eden ve ihtiyaç sahibi olanlara öncelik tanınmaktadır. Satış yapılabilmesi için kayıtlı olmaları ve satış yapılacak ürünlerin hazır değil el emeği olması gerekiyor.

Ümraniye Belediyesi’nde “Hanımeli Çarşısı” olarak isimlendirilen bu uygulamada eşi olmayan veya eşi çalışamayacak durumda olduğu için “çalışma zorunluluğu bulunan kadınların, kendi ürettikleri el emeği ürünleri satışa sunabilmeleri sağlanmaktadır. Satış için 10’ar günlük periyotlarla kullanılabilen 9 m² büyüklüğünde bir tanesi ihtiyaç sahibi engelli aileler için hazırlanan, her biri farklı renkte 18 dükkân bulunuyor.³⁵²

³⁵⁰ <http://www.akdem.org.tr/Sayfalar/4/Akdem/Dunden-Bugune.aspx> (Erişim:16.03.14)

³⁵¹ Fikrim Artık İşim Projesi ile ilgili broşür için bkz. Ek 4.

³⁵² <http://www.umraniye.bel.tr/bpi.asp?caid=40&cid=17538> (Erişim:17.03.14)

Zeytinburnu Belediyesi ise 2011 yılından bu yana AKDEM çatısı altında El Emeği Göz Nuru pazarıyla hizmet vermektedir. İSMEK eğitimlerinde üretilen ürünler kadınların ellerinde kalmaktaydı ve İSMEK’lerden gelen taleplere cevap vermek üzere el emeği göz nuru pazarı açılmıştır. Satış için üzeri ve kenarları kapalı bir alan yapılmış ve 30 kişilik bir grup cuma günleri satış yapmaktadır.

Şişli Belediyesi de 2004 yılından bu yana “Kadın El Emeğini Değerlendirme Pazarı” ile ve belirli alanlarda belediyeden izin alınarak örneğin özel günlerde bir alışveriş merkezinin bir yerinde el işlerini satma imkânı sunmaktadır. Pazar yerinde 25’i sürekli 5’i dönüşümlü olmak üzere mağdur olanlara ve meslek edindirme kurslarında eğitim alanlara öncelik verilecek şekilde kadınların yararlanmaları sağlanmıştır. Şişli Belediyesi’nde diğer belediyelerden farklı olarak istisnai olarak el emeği bir ürünü olmayan ancak gerçekten ihtiyaç sahibi olan kadınlara hazır olarak sadece “kadın ihtiyaçlarını” satabilme imkânı verilmiştir.

Fatih Belediyesi’nde de 2005-2008 yılları arasında el emeği ürünlerin satışının yapılabilirdiği bir mağaza bulunmasına rağmen daha sonra kapatılmıştır. Şu an sadece kursiyerler yılsonlarında Sultan Ahmet Meydanı’nda yapılan sergide satış yapabilmektedirler.

Bağcılar Belediyesi’nin Kadın ve Aile Kültür Sanat Merkezi bahçesinde ise kadınların el emeği ürünlerinin satışını yapabilecekleri stantlar yer almaktadır. Ayrıca kafeterya ve yanında gözleme satışı yapılan yerin işletimi de kadınlara bırakılmıştır.

4.4.4. Araştırmaya Ait Bulguların Değerlendirilmesi

Önceki bölümlerde detaylı bir şekilde kadınların istihdama katılmada yaşadıkları zorluklar aktarılmıştı. Kadınların maddi olarak ihtiyaç duyulduğunda diğer bir ifadeyle kadının çalışmasından başka bir alternatif olmadığı zaman çalışması uygun bulunmaktadır. Eğitimsiz/vasıfsız olan kadınların böyle bir durumda el işi ürünler yapıp satmaktan başka çaresi kalmamaktadır.

Ancak meslek edindirme kurslarında eğitim aldıktan sonra istihdama dâhil olup olmama ise muammadır. Diğer bir deyişle eğitim verme konusunda bir başarı olmasına rağmen istihdam alanının yaratılması açısından bu uygulamalar yetersiz kalmaktadır.

Belediyelerin yapmış oldukları meslek edindirme kurslarında da toplumun öğretmiş olduğu kadın-erkek rollerine uygun bir şekilde branşların belirlendiği, branş belirlenirken cinsiyet temelli bir ayırım yapılmasa da kadınların daha çok “el işi” vb. kurslara katıldıkları ancak bu tür kurslara erkeklerin katılmadığı gözlenmiştir.

Branşların Belirlenmesi “Çağın Gerekleri” / “Yerel İhtiyaçlar”

Kurs açmada finansman sağlama, materyalleri temin etme, mekân bulma kadar hatta belki de daha önemli bir husus branşların belirlenmesidir. Prosedüre göre bir branşta eğitim sonucu sertifika verilmesi için öncelikle o branşın halk eğitimde olması gerekmektedir. Eğer Halk Eğitim Merkezi’nde bu branş yoksa belediye katılım sertifikası vererek eğitimi verebilmektedir.

Belediyeler genel olarak vatandaştan gelen talepleri dikkate alarak branşları belirlemekte ama bunun yanında branşların belirlenmesinde farklı unsurlarda etkili olmaktadır. Özellikle en çok gelen cevap “çağın gerekleri” ve “yerel ihtiyaçlardır” . Çağın gerekleri bir nevi teknolojinin gelişimiyle piyasanın en fazla ihtiyaç duyduğu işlere yönelik eğitimler (çağrı merkezi elemanı, web tasarım, girişimcilik vb.). yerel ihtiyaçlar ise ilçe sınırları içinde ikamet edenlerin eğitim durumuna göre belirlenmesini ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle okuma yazma bilmeyen birini mesleki eğitim kursları ile istihdam etmek istediğinde, ona bilgisayar eğitimi vererek herhangi bir yerin bilgi işleminde iş imkânı sağlanamaz ya okuma yazma öğrendikten sonra kademe kademe devam eder yahut yardımcı kadın vb. eğitimler verilerek iş imkânı sağlanabilir.

Branşların belirlenmesinde bazen başka yöntemlerde uygulanmaktadır. Kadıköy belediyesi uzun yıllardır meslek edindirme kurslarıyla ilgilendikleri için orada yaşayanları iyi tanımışlar dolayısıyla tecrübeleriyle branşları belirlediklerini söylediler. Ümraniye belediyesinin branş belirlemede öğretmenlerle birlikte hasbıhal olduktan sonra uyguladığı yöntem ise “hayal et olabiliyorsa yap”.

Sertifika

Bütün belediyeler kurslara katılım sonrasında sertifika vermektedir. Ancak MEB onaylı sertifika verilebilmesi için Halk Eğitim Merkezi ile ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ile protokol imzalamak gerekmektedir. Belediye tek başına kursları yaptığı takdirde MEB onaylı değil de katılım sertifikası vermektedir. MEB onaylı sertifikanın her yerde geçerliliği vardır ve iş bulma konusunda daha etkilidir. Üsküdar Belediyesi'nde katılım sertifikası verilmekte diğer belediyelerde ise Milli Eğitim Bakanlığı onaylı sertifika verilmektedir. Sertifika verilmesi için özellikle devamlılık dikkate alınmaktadır. Yapılan sınavlarda ve ders esnasındaki başarıda etkili olabilmektedir.

Sertifikalar genel olarak kursiyerlerin eğitim bittikten sonra istihdam edilmelerinde katkı sağlamaktadır. Buna örnek Fatih Belediyesi'nde verilmiştir. Sertifika sayesinde işe başlayanlardan olumlu dönüşler alınmış bunlardan biri de bilgisayar sertifikası ile bir hastanenin bilgi işlem bölümüne girmiş. Üsküdar Belediyesi ise sertifikaların istihdam edilebilirlik açısından yetersiz olduğu görüşündedir. İşverenler belediye ile iletişime geçerek Üsküdar Belediyesi'nden almış olduğu sertifika ile işe aldıkları kişileri yetersiz bulduklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla belediye işe almada sadece sertifikalar avantaj olarak görülmemesi gerektiğini savunmaktadır.

Kursların etkinliğini kadınların istihdamına katkısı açısından değerlendirecek olursak başarılı saymak mümkün olmayacaktır. Görüşmeler esnasında da kurslar daha çok kadınların sosyalleşmesi, çevre edinmesi açısından değerlendirilmiş ve bu yönde olumlu bulduklarını ifade etmişlerdir.

Ecevit, kadın istihdamını artırmaya yönelik politikaları besleyen düşünce yapısının da en az politikalar kadar önemli olduğuna vurgu yapar. Kadınların zayıf cins olduğundan yola çıkan politikalar, onlara yardım amacıyla özel koruma tedbirlerinin alınması anlamına gelirken toplumsal cinsiyete duyarlı politikalarda ise amaç, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaktır. Yani bu politikalarda, iki cins arasında eşitsiz olan durumların eşitliği sağlayacak biçimde dönüştürülmesi, bunun için de genel politikaların ve tedbirlerin hazırlanması amaçlanır. Yapılan projelerde her iki cinsin gereksinimlerinin farkında olunması ve eşitliğin sağlanabilmesi için bu farklı gereksinimlerin tüm politika, plan, program ve eylemler içine

dâhil edilmesi gerekmektedir.³⁵³ 8. Kalkınma planındaki “ kadınlar, çocuklar ve sakatlar başta olmak üzere muhtaç gruplara gerekli özen gösterilecektir” ifadesi ve 10. Kalkınma Planı’nda kadın istihdamının esnekleştirme uygulamaları ve nüfus artış hızının artırılması politikalarıyla birleştirilmesi bu politikaların hangi düşünce yapısıyla meydana getirildiğini sergilemektedir.

Kadın istihdamında gözlemlenen artış, kadınların nitelsiz işlerdeki payının artmasıyla, güvencesiz işlerde erkeklerden daha çok istihdam edilmesiyle, artan kayıtsız ve esnek çalışma ile paralellik göstermektedir. Kadınlar hane gelirinin düşmesiyle işgücü piyasasına katılmaktadır ancak hane içindeki yükleri hafiflemek bir yana yoksulluğun da getirdiği baskıyla yükleri daha da arttı. Kadın-erkek eşitliğini hedeflemek üzere kurgulanması gereken politikaların aile odaklı bir bakış açısıyla oluşturulması, kadın istihdamına dair en temel sorun alanının dönüştürülmek istenmediğinin kanıtı olmuştur.³⁵⁴

Ancak, bu kadar dillendirilmesine ve gözler önüne serilmeye çalışılmasına ve birçok araştırma ile somutlaştırılmış olmasına rağmen, istihdam alanındaki bu ayrıştırıcı yapı ve kadınların istihdama daha düşük oranlarda ve daha zor şartlarda katılmasının önüne geçilememektedir. Mevcut çalışmalar sorunları ortaya çıkarmakta, çözüm önerileri sunulmakta ancak uygulamada yetersiz kalınmaktadır.

³⁵³ Ecevit, *İşgücü Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği El Kitabı*, s.25.

³⁵⁴ KEİG, *Türkiye’de Kadın Emegi ve İstihdamı Sorun Alanları ve Politika Önerileri II*, s.5.

SONUÇ

Dünyada ve Türkiye’de kadın istihdamı sayısal ve oransal olarak erkeklere göre düşüktür. Toplumun kadın ve erkeğe çizdiği rollerdeki farklılıklar işgücü piyasasını da etkilemektedir. Dolayısıyla kadın istihdamı erkeklere göre daha düşük kalmaktadır.

Kadın işgücü, erkek işgücünden farklı olarak işteki rolünün dışında ataerkil toplumun yüklemiş olduğu geleneksel rolleri de içeren bir kavramdır. Bundan dolayı yerleşik iktisadın işgücü ile ilgili tanımlamaları kadın işgücünü açıklamada yetersiz kalacaktır. Diğer bir deyişle yerleşik iktisat genel olarak erkekler üzerinden iktisadi açıklamalarını sürdürmekte dolayısıyla birçok tanımlama kadın işgücünü açıklamada eksik kalmaktadır. Örneğin bir kişiyi işsiz olarak kabul etmemiz için o kişinin çalışma güç ve kabiliyetinde olması ve iş aramasına rağmen iş bulamaması gerekmektedir. Bu tanıma göre belirli vasıflara sahip olmasına rağmen işgücü piyasasına katılamayan kadınlar, işsiz olarak değerlendirilmemektedir. Bu da kadın işgücü ile ilgili sağlıklı bilgilerin ortaya çıkmasını engellemekte ve kadın işsizliğinin gerçek boyutlarını gizlemektedir.

Görüldüğü gibi bu şekilde bir tanımlama yapıldığında kavramlar kadın işgücüne dair eksik bilgiler sunacaktır. Kadın işsizliğinin gerçek boyutları ancak çalışmaya hazır olmasına rağmen iş aramayanlarında dâhil edilmesiyle anlaşılacaktır. Bu eksiklik ise yerleşik iktisadın cinsiyet körü yaklaşımından kaynaklanmaktadır. İktisada toplumsal cinsiyet bakış açısını kazandırmak için feminist iktisattan yararlanmak gerekmektedir. Tezin birinci bölümü bu bakış açısının kazanılmasını sağlamıştır.

Toplumsal cinsiyetçi bakış açısı kadın istihdamının önündeki en büyük engelin ataerkil yapı ile kapitalist sistemin eklemlenmesinin olduğu sonucuna ulaşılmasını sağlamıştır. Çünkü kapitalist birikim süreci ataerkil toplum yapısı üzerinde şekillenmekte, onun sağladığı olanakları kullanmaktadır. Bu şekilde birbirlerini etkilemekte ve birbirlerinden etkilenmektedirler. Kapitalist sistem ve ataerkil yapının eklemlendiği her yerde kadınlar erkeklere göre istihdama daha düşük oranlarda katılmaktadırlar ancak bazı ülkelerde kadın istihdam oranları görece daha yüksektir. Türkiye gibi geç kapitalistleşen ülkelerde ise daha düşüktür.

İkinci bölümde yararlanılan sayısal veriler incelendiğinde kadınların eğitim seviyeleri arttıkça istihdama katılma oranlarının da artış gösterdiği görülecektir. Özellikle eğitim kadın istihdamında kentlerde oldukça etkilidir. Dolayısıyla eğitim seviyesi düşük veya eğitimi tamamlayamamış “vasıfsız” olarak nitelendirilen birçok kadının eğitim alma imkânı bularak istihdama katılabilecekleri sonucuna varılmıştır.

Eğitimin kadın istihdamı üzerindeki olumlu etkisinin farkına varılmasıyla birlikte son yıllarda Türkiye’de de kadın istihdamını artırmak için bu hususta bazı çalışmalar bulunmaktadır. Kadınların örgün ve yaygın eğitime katılımını artırma çalışmaları içinde istihdam oranlarını artırmaya yönelik olarak meslek edindirme kursları önemli bir yer tutmaktadır.

Eğitim alma fırsatı bulamayan kadınlar meslek edindirme kursları ile birlikte istihdama katılabilme imkânı bulabileceklerdir. Meslek edindirme kursları uluslararası, kamu ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yürütülmektedir. Türkiye’de meslek edindirme kurslarının yürütülmesinde merkezi yönetim içinde İŞKUR yetkilidir. Son yıllarda yerel yönetim birimi olan belediyelerin de meslek edindirme kurslarının yürütülmesinde oldukça önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Bu tez çalışması İstanbul’da seçilen bazı belediyelerde yürütülen meslek edindirme kurslarını incelemiştir. Çünkü İŞKUR’un yürütmüş olduğu meslek edindirme kurslarıyla ilgili birçok araştırma yapılmış olmasına rağmen spesifik olarak belediyelerin meslek edindirme kursları ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bundan dolayı bu tez çalışmasının bu alandaki eksikliği doldurabileceği düşünülmektedir.

Meslek edindirme kurslarına yönelik yapılan araştırmada, *“kurs ile hedeflenen kadınlara boş vakitlerini değerlendirecek yeni hobiler bulmak mı, istihdamlarını artırmak mı?”* ; *“kurslar, cinsiyet temelli toplumsal ayrışmayı pekiştiriyor mu, önlüyor mu?”* sorularına yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular, araştırmanın bu iki temel sorusu çerçevesinde yorumlandığında şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır:

Branşların belirlenmesinde genel olarak cinsiyete göre bir ayırım yapılmamış ancak eğitimlere katılmada kursiyerlerin cinsiyetlerine göre branş seçimi yaptıkları gözlenmiştir. Diğer bir deyişle branşlar belirlenirken cinsiyetçi bir ayırma gidilmemekte ancak toplumun oluşturduğu kalıplar içselleştirildiği için kadın ve erkek kursiyerler “kadın işi”, “erkek işi” ayırımına uygun olarak branşlarını seçmektedirler. Görüşmelerden birinde yetkili kişiye “iğne oyası kursuna hiç erkek katıldı mı?” diye bir soru yöneltilmiş ve “iğne oyası kursunda erkek ne yapsın?” diye cevap alınmıştır.

Yapılan görüşmelerde kursların daha çok kadınların sosyalleşmelerini sağlayan bir yapıda olduğu meslek edinmenin ise genel olarak ikinci planda kaldığı gözlenmiştir. Görüşmelerde eğitim sonrasında istihdama katılma açısından sadece birkaç tane kadının başarı öyküsünden bahsedilmiştir. Bu başarı öyküleri de “kadın işi” olarak nitelendirilen işlerle sınırlı kalmaktadır. Diğer yandan kurslara katılan kadınların büyük bir çoğunluğu eğitimlerin sonlanmasıyla birlikte evlerinin yolunu tutmaktadırlar ya da kurslarda öğrendikleri bilgilerle ürettikleri el ürünlerini kayıt dışı, ev eksenli şekilde satmaktadırlar.

Sonuç olarak kadın istihdamını artırmak için ilk olarak ataerkil toplum yapısının ve kapitalist sistemin eklemelenmesiyle kadınları her alanda olduğu gibi istihdam alanında da engelleyen düşünce yapısını değiştirmek gerekmektedir. Eğer bu sağlanamazsa alınan önlemler geçici olacak ve kadın istihdamını sadece niceliksel olarak artıracaktır. Niteliksel artış ise kadınların “kadına yakışan işler” yerine “insana yakışan işler”de istihdam edilme imkânlarının artmasıyla sağlanacaktır.³⁵⁵

³⁵⁵ Tezin bitiş dönemine denk gelen 8 Ocak 2015 tarihinde Başbakan Ahmet Davutoğlu tarafından açıklanan Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısı’nın Korunması Programı Eylem Planı ve Sağlık Bakanı’nın “kadınların annelik kariyerini merkeze alması gerektiği” açıklaması da göstermektedir ki önümüzdeki dönemdeki politikalarda kadınların istihdamında niteliksel bir artış sağlamak ve toplumsal cinsiyetçi bakış açısını içerecek uygulamalardan ziyade ataerkil toplum yapısını pekiştirecek uygulamaları içerecektir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet bakış açısını içeren yeni çalışmalara ve bu çalışmaların yön vereceği devlet politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

EKLER

EK 1. İSTANBUL İLÇE BELEDİYELERİNİN MESLEK EDİNDİRME KURSLARINA YÖNELİK SORULAR

1. Belediye olarak ilk ne zaman kurs açmıştınız? O tarihten beri düzenli olarak devam ediyor mu?
2. Biraz kursların düzenlenme süreci hakkında bilgi verir misiniz? Örneğin kursları kimler düzenliyor? Sadece belediye mi yoksa başka kurumlarla işbirliği yapıyor musunuz?
3. Kursların finansmanı nasıl sağlanıyor? Bu konuda diğer kamu kurumları ve özel sektör kuruluşları ile işbirliği var mı? Bu konuda ek kaynaklar söz konusu mu? Örneğin bağışlar?
4. İŞKUR ile kursların düzenlenmesi konusunda nasıl bir işbirliği var?
5. Kursiyerler katıldıkları kurslar için herhangi bir ücret ödüyor mu? Yoksa tümüyle ücretsiz mi?
6. Herhangi bir alanda kurs açmaya nasıl karar veriyorsunuz? Talepler mi değerlendiriliyor, yoksa belediyede bir birim mi karar veriyor?
7. Kurs açarken hangi branşlara öncelik veriyorsunuz? Branşların çeşitliliğini nasıl belirleniyor?
8. Kurslar başvuran kursiyer sayısına göre mi açılıyor? Bir alanda kurs açmak için asgari ve azami öğrenci sayısı nedir?
9. Kursların tasarlanma, organizasyon, yürütülme aşamaları hakkında bilgi verebilir misiniz? Bu konuda belediye olarak nasıl bir çalışma yürütüyorsunuz?
10. Kurslarla ilgili sizin belediyenizdeki birimin adı nedir? Tüm belediyelerde aynı birim mi bu görevi yürütüyor?
11. Bu birimlerde çalışan görevliler bu tür bir iş için meslek içi eğitim alıyorlar mı?
12. Başka ülke, il ya da ilçelerdeki meslek edindirme kurs modellerini inceliyor musunuz? Kendinize örnek aldığınız bir model vb. var mı? –örneğin İSMEK-
13. Kurslara kimler katılabilir? Bu konuda belli koşullar var mı? Eğitim, yaş, cinsiyet gibi?
14. Kursların branşları belirlenirken belli gruplara yönelik spesifik kurslar tasarlanıyor mu? (Örneğin kadınlar, erkekler, gençler, engelliler vb.)
15. Doğrudan kadınlara yönelik kurslarınız var mı? Varsa hangileri?

16. Kadınların hiç talepte bulunmadığı bir kurs ya da kurslar var mı? Bunlar neler?
17. Kadınların çok talepte bulunduğu bir kurs ya da kurslar var mı? Bunlar neler?
18. Peki, erkeklerin en az ve en çok talepte bulunduğu kurslar neler?
19. Kadınların rağbet ettiği kurslar kadınların işgücü piyasasına katılımına yönelik mi yoksa hobi ağırlıklı kurslar mı?
20. Kurs eğitimi sonrası sertifika veriliyor mu? Sertifikalı-sertifikasız arasındaki fark nedir? Sertifikanın ne gibi faydaları var?
21. Kursların başarısı ve verimliliği hakkındaki değerlendirmenizi sorabilir miyim?
22. Size göre sizin belediyenizin düzenlediği kurslar arasında en verimlisi hangisi? Bu kursa katılanların profili nedir? (Cinsiyet, yaş, eğitim vb açıdan)
23. Sizce düzenlenen kursların işe girişte bir katkısı oluyor mu?
24. Belediyenizin düzenlediği bir kursu bitirmiş kişiler iş bulma konusunda sizinle iletişim kuruyorlar mı?
25. Belediyenizin kursiyerlerin işe girmeleri konusunda bir kayıt/izleme sistemi var mı? Eğer yoksa sizin bu konuda gözlemlerinizi nedir?
26. Herhangi bir kursu bitirmiş kişilerin işe yerleştirilmesi konusunda örneğin İŞKUR ile belediyeniz arasında bir işbirliği var mı? Varsa ne tür bir işbirliği?
27. Kursları veren öğretmenlerin bu işe yerleştirilmesinde nasıl bir süreç izleniyor?
28. Öğretmenlerin performansları nasıl izleniyor?
29. Kurs veren öğretmenlerin istihdam statüsü nedir?
30. Öğretmenlerin ücretleri nasıl belirleniyor?
31. Kursiyer sayıları hakkında bilgi almam mümkün mü? Kadın-erkek olarak?
32. Düzenlemiş olduğunuz kurslarla ilgili ulaşabileceğimiz sayısal veri var mı? Faaliyet raporu vb. dokümana ulaşmam mümkün mü?
33. Meslek edindirme eğitimine daha önce katılan kişiler tekrar eğitime katılabilirler mi?
34. Belediye olarak meslek edindirme kursları açmaya devam edecek misiniz?
35. Sizce bu tür kurslar açmak belediyenin mi yoksa merkezi yönetimin mi görevidir?
36. Belediye olarak meslek edindirme kursları açmakta ve yürütmekte herhangi bir güçlükle karşılaşılıyor musunuz? Ne tür güçlükler?
37. Sizce İstanbul'da meslek edindirme kursları konusunda en başarılı belediye hangisi? Neden?

EK 2. GÖRÜŞÜLEN KİŞİLERİN LİSTESİ:

Başak Tüzün- Kadıköy Belediyesi-Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü- 20.01.2014

Elif Çakmak ve Deniz Aksu -Sancaktepe Belediyesi-Kültür ve Kütüphane Müdürlüğü-
8.11.2013

Gamze Terzi-Zeytinburnu Belediyesi-Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü-28.01.2014

Hatice Acar- Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü-Bağcılar Belediyesi-20.12.2013

Muhammet Altıntaş- İstanbul Büyük Şehir Bel./ İSMEK- 07.03.2014

Oğuz Kaya-İş Bulma Birimi-Beykoz Belediyesi-

Yrd. Doç. Dr. Sare Aydın-Kademe Proje Danışmanı-23.10.13

Sema Hanım ve Sibel Bayrakdar-Kültür Müdürlüğü-Üsküdar Belediyesi-15.11.2013

Tuğba Ergin-Esenler Belediyesi- Etüt Proje Müdürlüğü-23.10.2013

Türkan Çakar-Şişli Belediyesi- Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü-

Türkan Öztürk-Ümraniye Belediyesi-Kütüphane Müdürlüğü-22.10.2013

Türkan Yücedağ-Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü-Fatih Belediyesi-13.01.2014

Ufuk Özen –Ataşehir Belediyesi-Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü- 25.10.2013

EK 3. KADEME

'İşveren ve Çalışan Kadının Güvenliğini Esas Alan Mesleki Eğitim Modeli ve İstihdam Projesi'

İstihdam ettirilecek kadınlar için eğitim başvuruları başladı

Hasta ve Yaşlı Refakatçiliği Eğitimi

Evde Yardımcı Kadın Eğitimi

Bebek ve Çocuk Bakımı Eğitimi

444 00 73
kademe.esenler.bel.tr

EK 4. FİKRİM ARTIK İŞİM

*Fikriniz
işiniz olsun!*

Harika bir iş fikrim var ve kendi işimi kurmak istiyorum diyorsanız, "Fikrim Artık İşim" Kadın Girişimciliği Eğitimi ve Hibe Programı tam size göre...

Hemen başvurun, girişimcilik eğitimini almaya hak kazanın, iş fikrinizi projelendirin. Projeniz "En iyi 3"den biri olursa 50 bin liralık hibe ile kendi işinizi kurun.

Ayrıntılı bilgi için:
www.fikrimartikisim.com

**SON BAŞVURU TARİHİ
09 NİSAN 2012**

 TOBB
İstanbul Kadın
Girişimciler Kurulu

 **İSTANBUL
TİCARET
ODASI**

Başvurular:

 **ZEYTİNBURNU
BELEDİYESİ**
www.zeytinburnu.bel.tr | 444 1984

 AKDEM | **416**
Akademi Kadın Destek ve Engelliler Merkezi | **95 95**

EK 5. İSTANBULDAKİ BAZI İLÇE BELEDİYELERİNİN MESLEK EDİNDİRME KURS BRANŞLARI

İLÇELER	Adalar	Arnavutköy	Ataşehir	Bağcılar	Başakşehir	Beşiktaş	Beylikdüzü	Büyükkçekmece	Esenler	Fatih	Gaziosmanpaşa	Güngören	Kadıköy	Kartal	Küçükçekmece	Maltepe	Pendik	Sancaktepe	Sarıyer	Silivri	Şişli	Ümraniye	Üsküdar
BRANŞLAR																							
Ahşap Boyama		X				X	X			X		X	X	X					X	X	X		
Aile Eğitimi				X										X									
Alüminyum Kabartma												X											
Akordeon	X																						
Almanca								X							X								
Anne Çocuk Eğitimi													X										
Arapça				X					X	X		X			X							X	
Aşçılık			X	X		X							X	X	X			X			X		
Autocad-Bilgisayar Destekli Teknik Resim					X		X						X		X		X	X					
Bahçe Bakımı						X																	X
Bağlama						X	X		X					X	X		X		X	X	X		
Kilim Dokuma																	X						
Beden Atölyesi	X																						
Biçki Dikiş													X								X		
Bilgisayar Destekli Muhasebe Kursu			X							X			X	X									
Bilgisayar Kullanımı/Operatörlüğü		X	X	X		X		X		X		X	X	X	X		X	X			X	X	

İLÇELER	Adalar	Arnavutköy	Ataşehir	Bağcılar	Başakşehir	Beşiktaş	Beylikdüzü	Büyükdere	Esenler	Fatih	Gaziosmanpaşa	Güngören	Kadıköy	Kartal	Küçükçekmece	Maltepe	Pendik	Sancaktepe	Sarıyer	Silivri	Şişli	Ümraniye	Üsküdar
BRANŞLAR																							
Bilinçli Hamilelik ve Bebek Bakımı						X																	
Boya-Çini İşleme																							
Cam Füzyon-Vitray						X											X					X	
Cam Süs Eşyası Yapımı						X											X					X	
Cam ve Seramik Boyama									X	X							X		X	X			
Cilt Bakımı ve Güzellik					X	X		X					X					X			X		
Çağrı Merkezi Elemanı Kursu										X													
Çince															X								
Çiçek Yapımı				X															X				
Çocuk Etkinlikleri														X									
Çocuk ve Bebek Bakımı				X								X	X	X				X	X				
Danslar	X					X		X					X	X	X	X			X	X			
Diksiyon				X		X	X	X	X	X	X		X	X	X						X		
Dekoratif Örtü Dikimi						X																	
Dekoratif Sabun Yapımı						X													X				
Desinatörlük																						X	
Oyuncak Yapımı				X															X				
Dublaj ve Seslendirme									X														
Deri İşlemeciliği																				X			
Drama										X				X			X		X				

İLÇELER	Adalar	Arnavutköy	Ataşehir	Bağcılar	Başakşehir	Beşiktaş	Beylikdüzü	Büyükkçekmece	Esenler	Fatih	Gaziosmanpaşa	Güngören	Kadıköy	Kartal	Küçükçekmece	Maltepe	Pendik	Sancaktepe	Sarıyer	Silivri	Şişli	Ümraniye	Üsküdar
BRANŞLAR																							
Ebru Sanatı				X		X	X		X	X			X				X		X	X		X	
El Sanatları			X										X								X	X	
El ve Ayak Bakımı																		X					
Elektrik Tesisat ve Pano Monitörlüğü					X																		
Emlak Danışmanlığı												X											
Etkili İletişim ve Halkla İlişkiler						X					X				X								
Ev Aksesuarları				X						X				X							X		
Ev Yemekleri Hazırlama						X					X										X		
Eyop-Evden Yeniden Okula								X															
Feretiko-Rize Bezi																						X	
Fransızca						X				X					X						X		
Filografi									X								X						
Fitness	X										X		X										
Fotoğrafçılık						X	X					X	X		X		X						X
Geri Dönüşüm Atölyesi																							X
Girişimcilik										X			X		X								
Gitar						X	X		X	X		X			X		X		X	X			
Giyim				X															X			X	
Görgü Kuralları								X		X													

İLÇELER	Adalar	Arnavutköy	Ataşehir	Bağcılar	Başakşehir	Beşiktaş	Beylikdüzü	Büyükkçekmece	Esenler	Fatih	Gaziosmanpaşa	Güngören	Kadıköy	Kartal	Küçükçekmece	Maltepe	Pendik	Sancaktepe	Sarıyer	Silivri	Şişli	Ümraniye	Üsküdar
BRANŞLAR																							
Grafik Tasarım									X				X		X			X					
Gümüş İşlemciliği						X				X			X										
Halk Oyunları									X			X			X		X		X	X	X		
Hasta ve Yaşlı Refakatçiliği													X						X		X	X	
Hat							X		X	X							X		X		X	X	
Heykel Boyama																					X		
Isıtma ve Sıhhi Tesisat					X																		
İğne Oyası				X						X	X			X				X	X			X	
İlk Yardım ve Sağlık Bilgisi						X																	
İngilizce Kursu			X	X		X		X	X	X		X	X	X	X						X		
İpek Halı Kursu																	X	X					
İspanyolca						X				X			X		X								
İşaret Dili						X				X													
İtalyanca													X		X								
Kadın Giysileri Çizim-Dikim				X						X				X									
Kaligrafi							X		X	X									X				
Kanun Kursu									X											X			
Karikatür							X		X														
Kasnak Nakışı				X							X			X									
Kaynakçılık					X																		
Keçe Yapımı																	X			X		X	
Keman									X		X			X	X		X		X	X			

İLÇELER	Adalar	Arnavutköy	Ataşehir	Bağcılar	Başakşehir	Beşiktaş	Beylikdüzü	Büyükdere	Esenler	Fatih	Gaziosmanpaşa	Güngören	Kadıköy	Kartal	Küçükçekmece	Maltepe	Pendik	Sancaktepe	Sarıyer	Silivri	Şişli	Ümraniye	Üsküdar
BRANŞLAR																							
Kısa Film									X				X										
Kırk Yama										X		X									X		X
Kuaförlük Kursu			X		X			X			X		X					X			X		
Kumaş Boyama																			X				
Kuran-ı Kerim				X							X												
Kurdela Nakışı				X						X								X	X			X	
Makine Nakışı										X			X	X					X			X	
Makrame Abajur Yapma														X									
Manikür-Pedikür								X					X						X				
Masa Tenisi														X									
Mefruşat				X							X		X	X				X	X		X	X	
Mekik Oyası										X													
Minyatür										X									X			X	
Mobilyacılık					X																		
Modelistlik	X												X	X								X	
Muhasebe								X		X				X	X		X		X				
Mum Yapımı																			X				
Müzik Aletleri							X	X	X			X					X		X	X			
Nakış Eğitimi						X				X	X		X	X					X		X	X	
Ney							X		X	X		X			X				X				
Nikâh Şekeri				X							X								X				X
Okuma Yazma		X				X				X			X	X					X		X	X	

İLÇELER	Adalar	Arnavutköy	Ataşehir	Bağcılar	Başakşehir	Beşiktaş	Beylikdüzü	Büyükdere	Esenler	Fatih	Gaziosmanpaşa	Güngören	Kadıköy	Kartal	Küçükçekmece	Maltepe	Pendik	Sancaktepe	Sarıyer	Silivri	Şişli	Ümraniye	Üsküdar
BRANŞLAR																							
Otomotiv Elektrikçiliği					X																		
Örgü						X					X		X								X		
Pastacılık				X							X		X	X								X	X
Perküsyon							X	X	X			X									X		
Piyano									X						X		X		X	X			
Reklam Grafik															X								
Resim	X					X	X		X	X		X	X	X	X				X	X	X		X
Rölyef				X		X			X									X	X	X		X	X
Rusça						X									X								
Sağlıklı Beslenme						X																	
Satranç						X						X		X									
Seramik						X													X		X		
Solfej/ Şan															X				X				
Step-Aerobik						X					X									X			
Stilistik										X			X						X			X	
Sosyal Hayatta İletişim											X												
Takı Tasarımı		X		X		X				X	X	X	X	X				X	X	X	X		
Taş İşleme Sanatı																	X						
Tel Kırma										X									X				
Tel ve Çivi İle Takı Yapma				X																			
Temel Makyaj																			X				

İLÇELER	Adalar	Arnavutköy	Ataşehir	Bağcılar	Başakşehir	Beşiktaş	Beylikdüzü	Büyükdere	Esenler	Fatih	Gaziosmanpaşa	Güngören	Kadıköy	Kartal	Küçükçekmece	Maltepe	Pendik	Sancaktepe	Sarıyer	Silivri	Şişli	Ümraniye	Üsküdar
BRANŞLAR																							
Tezhip									X	X									X		X	X	
Turizm ve Otelcilik													X										
Türk Sanat Müziği									X			X							X	X			
Türk Tasavvuf Müziği									X														
Türk Halk Müziği						X		X				X					X		X	X			
Tiyatro						X		X	X			X		X	X	X	X		X	X			
Tornacılık ve Cnc					X																		
Ud									X											X			
Üç Boyutlu Resim																			X				
Web Tasarımı Kursu			X									X	X		X			X					
Yemek Sunum- Yiyecek ve İçecek Hizmetleri																						X	
Yoga/Plates	X										X									X			
Yönetici Asistanlığı/Büro Yönetimi ve Sekreterlik				X						X					X								
Yazarlık Atölyesi						X			X										X				

Kaynak: <http://www.adalar.bel.tr/icerik2.asp?PostID=299>(Erişim: 17.10.14)

<http://www.ayem.org/icerik/44/90/ayem-meslek-egitim-projesi.aspx>(Erişim: 17.10.14)

<http://yeni.atasehir.bel.tr/6354/atamem> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.basaksehir.bel.tr/icerik/213/iskur-istihdam-icin-meslek-edindirme-kurslari?open=0>(Erişim: 17.10.14)

<http://besiktas.bel.tr/Resimler/file/20142015%20brans%20a%u00c7ıklamaları.doc>(Erişim: 17.10.14)

<http://www.bcekmece.bel.tr/tr-tr/Buyukcekmece/Haberler/Sayfalar/Buyukcekmece-Halk-Akademisinde-yeni-donem-basladi.aspx> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.esevkayit.com/>(Erişim: 17.10.14)

<http://www.esenyurt.bel.tr/content.asp?ID=47>(Erişim: 17.10.14)

<http://www.gungoren.bel.tr/haberler.php> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.esdem.kadikoy.bel.tr/altsayfa.aspx?id=60> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.kartal.bel.tr/tr/hizmetler/Kurslar/Index.aspx> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.tskm.org.tr/kurslar/1008/Dans.html> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.pendik.bel.tr/kurs> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.sefakoykultursanat.com/KursDetay1.aspx> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.halkalikultursanat.com/KursDetay1.aspx> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.cennetkultursanat.com/KursDetay1.aspx> (Erişim: 17.10.14)

<http://istanbulkurslar.com/meslek-kurslari/gaziosmanpasa-belediyesi-kadin-koordinasyon-merkezi-kurslari-basliyor.html> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.sancaktepe.bel.tr/tr/icerik/717/5034/sancaktepe-sanat-ve-meslek-edindirme-kurslari.aspx> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.sariyer.bel.tr/sayfalar/153/kurslar.aspx> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.chpistanbul.org.tr/tr/haber/silivri-belediyesi-kultur-merkezi-24-ayri-bransta-hizmet-vermeye-devam-ediyor> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.sisliblediyesi.com/site/pager.asp?ID=116> (Erişim: 17.10.14)

http://www.umraniye.bel.tr/images/content/mek_brans_liste_2014.pdf(Erişim: 17.10.14)

EK 6. İSTANBUL'DA YAŞAM KALİTESİ ARAŞTIRMASI³⁵⁶

ADALAR: Adalar ilçesi yapılan analizde yaşam kalitesi bakımından İstanbul 'da 9. sırada yer almıştır. Nüfus yoğunluğunun düşük olduğu ilçelerden biri olan Adalar, demografik yapı endeksinde ilk sırada iken; beşeri sermaye endeksinde 19., sağlıklı yaşam endeksinde 9., ekonomik gelişmişlik endeksinde 11., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 6., çevresel durum endeksinde 2. ve sosyal yaşam endeksinde ise 31. sıradadır. Alan araştırması sonuçlarına göre, İstanbul'da en fazla yaşanmak istenen ilçe olan Adalar, aynı zamanda en fazla memnuniyet duyulan ilçedir. Bununla birlikte mutluluk düzeyinin en yüksek olduğu ilçe de Adalar'dır. Mutluluk ve memnuniyet düzeyinin yüksekliğine rağmen, Adalar ilçesinin sağlık, eğitim, ekonomik yaşam gibi alanlarda içerdiği bazı eksiklikler, yaşam kalitesi açısından tüm ilçeler arasında 9. sırada yer almasına neden olmaktadır.

ARNAVUTKÖY: Yaşam kalitesi bakımından İstanbul 'da 34. sırada yer almıştır. Nüfus yoğunluğunun düşük olduğu ilçelerden biri olan Arnavutköy, demografik yapı endeksinde ikinci sıradayken; beşeri sermaye endeksinde 34., sağlıklı yaşam endeksinde 37., ekonomik gelişmişlik endeksinde 31., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 22., çevresel durum endeksinde 36. ve sosyal yaşam endeksinde ise 34. sıradadır. Alan araştırması sonuçlarına göre, İstanbul'da en az memnuniyet duyulan ilçe olan Arnavutköy, yaşanmak istenen ilçeler arasında son sıralarda yer almaktadır. Bununla birlikte mutluluk düzeyinin en düşük olduğu ilçe de Arnavutköy'dür. Görüldüğü üzere Arnavutköy, hem alan araştırması hem de yaşam kalitesi endeksine göre İstanbul'da yaşam kalitesinin ve memnuniyet düzeyinin düşük olduğu ilçelerdendir.

ATAŞEHİR: Yaşam kalitesi bakımından İstanbul'da 8. sırada yer alan Ataşehir; demografik yapı endeksinde üçüncü sıradadır. Bununla birlikte Ataşehir; beşeri sermaye endeksinde 8., sağlıklı yaşam endeksinde 14., ekonomik gelişmişlik endeksinde 20., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 17., çevresel durum endeksinde 7. ve sosyal yaşam endeksinde ise 9. sıradadır. Ataşehir, İstanbul 'da memnuniyet düzeyi yüksek olan ilçeler arasında yer alırken; yaşanmak istenen ilçeler arasında ise orta düzeydedir. Ancak mutluluk düzeyi yüksek olan ilçeler

³⁵⁶ Bu bölüm Murat Şeker'in İstanbul'da Yaşam Kalitesi Araştırması'ndan yararlanılarak oluşturulmuştur.

arasındadır. Ataşehir, özellikle demografik yapısı, eğitim düzeyi, çevresel ve sosyal durumu açısından İstanbul'daki yaşam kalitesi yüksek ilçelerdendir.

AVCILAR: Avcılar ilçesi yaşam kalitesi bakımından İstanbul'da 23. sıradadır. Demografik yapı endeksinde 4. sırada olan Avcılar, beşeri sermaye endeksinde 25., sağlıklı yaşam endeksinde 24., ekonomik gelişmişlik endeksinde 28., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 10., çevresel durum endeksinde 27. ve sosyal yaşam endeksinde ise 26. sırada yer almaktadır. Alan araştırması sonuçlarına göre, memnuniyet düzeyi orta seviyede olan Avcılar, yaşanmak istenen ilçeler arasında ise 11. sıradadır. Bununla birlikte mutluluk düzeyi sıralamasında 5. olan Avcılar, özellikle eğitim, sağlık ve ekonomik düzey açısından barındırdığı eksiklikler nedeniyle yaşam kalitesi açısından İstanbul'daki ilçeler arasında gerilerde bulunmaktadır.

BAĞCILAR: İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 36. sırada yer alan Bağcılar, demografik yapı endeksinde 6.sıradadır. Ancak Bağcılar, beşeri sermaye endeksinde 37., sağlıklı yaşam endeksinde 28., ekonomik gelişmişlik endeksinde 16., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 38., çevresel durum endeksinde 34. ve sosyal yaşam endeksinde ise 24. sırada yer almaktadır. Bağcılar, İstanbul'da en az memnuniyet duyulan ilçeler arasında yer almakla birlikte, yaşanmak istenen ilçeler arasında sonlardadır. Mutluluk düzeyinin de düşük seviyede olduğu Bağcılar ilçesi, hem alan araştırması hem de yaşam kalitesi endeksine göre İstanbul 'da yaşam kalitesi ve memnuniyet düzeyi düşük olan ilçeler arasındadır.

BAHÇELİEVLER:Bahçelievler, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 12. sırada yer almıştır. Demografik yapı endeksinde 7. sırada olan Bahçelievler, beşeri sermaye endeksinde 22., sağlıklı yaşam endeksinde 35., ekonomik gelişmişlik endeksinde 12., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 26., çevresel durum endeksinde 9. ve sosyal yaşam endeksinde ise 10. sırada yer almaktadır. İstanbul'da orta düzeyde memnuniyet duyulan ilçeler arasında yer alan Bahçelievler, yaşanmak istenen ilçeler arasında 16. sıradadır. Mutluluk ve memnuniyet düzeyi açısından orta seviyelerde olan Bahçelievler, özellikle demografik yapısı ve ekonomik gelişmişlik düzeyi nedeniyle yaşam kalitesi sıralamasında 12. sırada bulunmaktadır.

BAKIRKÖY: Bakırköy, İstanbul ' da yaşam kalitesi s ıralamasında 6. sıradadır. Demografik yapı endeksinde 8. sırada yer alan Bakırköy, beşeri sermaye endeksinde 4., sağlıklı yaşam endeksinde 33., ekonomik gelişmişlik endeksinde 8., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 2., çevresel durum endeksinde 21. ve sosyal yaşam endeksinde ise 5. sırada yer almaktadır.

İstanbul'da memnuniyet düzeyi yüksek olan ilçeler arasında yer alan Bakırköy, yaşanmak istenen ilçeler arasında 12. sıradadır. Mutluluk düzeyinin de yüksek seviyede olduğu Bakırköy, hem alan araştırması hem de yaşam kalitesi endeksine göre İstanbul'da yaşam kalitesi ve memnuniyet düzeyi yüksek olan ilçeler arasındadır.

BAŞAKŞEHİR:İstanbul 'da yaşam kalitesi sıralamasında 28. sırada yer alan Başakşehir, demografik yapı endeksinde 9. sıradadır. Ancak Başakşehir, beşeri sermaye endeksinde 17., sağlıklı yaşam endeksinde 21., ekonomik gelişmişlik endeksinde 27., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 23., çevresel durum endeksinde 28. ve sosyal yaşam endeksinde ise 36. sırada yer almaktadır. Yaşam kalitesi açısından düşük düzeyde olmasına rağmen Başakşehir, İstanbul' da yüksek düzeyde memnuniyet duyulan ilçeler arasındadır.

BAYRAMPAŞA: Bayrampaşa, İstanbul 'da yaşam kalitesi sıralamasında 33. sıradadır. Demografik yapı endeksinde 10. sırada olan Bayrampaşa, beşeri sermaye endeksinde 31., sağlıklı yaşam endeksinde 23., ekonomik gelişmişlik endeksinde 22., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 39., çevresel durum endeksinde 24. ve sosyal yaşam endeksinde ise 29. sırada yer almaktadır. İstanbul 'da en az memnuniyet duyulan ilçeler arasında yer alan Bayrampaşa, yaşanmak istenen ilçeler arasında sonlardadır. Mutluluk düzeyinin de düşük seviyede olduğu Bayrampaşa ilçesi, hem alan araştırması hem de yaşam kalitesi endeksine göre İstanbul'da yaşam kalitesi ve memnuniyet düzeyi düşük olan ilçelerdendir.

BEŞİKTAŞ: İstanbul 'da yaşam kalitesi sıralamasında 2. sırada yer alan Beşiktaş, demografik yapı endeksinde 11. sıradadır. Beşiktaş, beşeri sermaye endeksinde ilk sırada iken, sağlıklı yaşam endeksinde 7., ekonomik gelişmişlik endeksinde 3., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 21., çevresel durum endeksinde 15. ve sosyal yaşam endeksinde ise 3. sırada yer almaktadır. Beşiktaş, İstanbul'da memnuniyet düzeyi açısından orta seviyede olan ilçelerden iken, yaşanmak istenen ilçeler arasında ikinci sıradadır. Ancak mutluluk düzeyinin düşük seviyede olduğu Beşiktaş ilçesi, içinde yaşayanların memnun olmadığı ancak İstanbul'un çoğu semtinde yaşayanlar için yaşanılabilir bir yer olarak düşünülmektedir. Alan araştırmasına göre ortaya çıkan olumsuz sonuçlara rağmen yaşam kalitesi açısından Beşiktaş sıralamada ikinci ilçe olarak ortaya çıkmaktadır.

BEYKOZ: Beykoz, İstanbul 'da yaşam kalitesi sıralamasında 11. sıradadır. Demografik yapı endeksinde 12. sırada olan Beykoz, beşeri sermaye endeksinde 23., sağlıklı yaşam endeksinde

6., ekonomik gelişmişlik endeksinde 15., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 14., çevresel durum endeksinde 5. ve sosyal yaşam endeksinde ise 27. sırada yer almaktadır. İstanbul' da memnuniyet düzeyi açısından 10. sırada yer alan Beykoz, orta seviyede olan ilçelerden iken, yaşanmak istenen ilçeler arasında ise 5. sıradadır. Mutluluk düzeyinin de yüksek olduğu Beykoz, hem doğal ortamı hem de yaşam kalitesi belirleyicileri açısından İstanbul'da yaşam kalitesi yüksek ilçelerden birisidir.

BEYLİKDÜZÜ: İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 14. sırada olan Beylikdüzü, demografik yapı endeksinde ise 13.sıradadır. Beylikdüzü, beşeri sermaye endeksinde 6., sağlıklı yaşam endeksinde 12., ekonomik gelişmişlik endeksinde 30., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 29., çevresel durum endeksinde 20. ve sosyal yaşam endeksinde ise 22. sırada yer almaktadır. Eğitim düzeyi yüksek ve çalışan ailelerin tercih ettiği Beylikdüzü, İstanbul 'da memnuniyet düzeyi yüksek ilçelerden olmasına rağmen, yaşanmak istenen ilçeler arasında sonlardadır. Başka bir deyişle, Beylikdüzü'nde yaşayanlar bu durumdan memnun ve mutlu iken, İstanbul l genelinde tercih edilmeyen bir ilçe olarak karşımıza çıkmaktadır. İlçenin şehir merkezine olan uzaklığı bu durumun önemli bir nedenidir. Ancak yine de Beylikdüzü, gerek site yaşamının hâkim olduğu bir yer olması gerekse eğitim düzeyinin yüksekliği nedeniyle İstanbul'da yaşam kalitesi yüksek ilçelerden birisi olarak sayılabilir.

BEYOĞLU: Beyoğlu, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 3. sıradadır. Demografik yapı endeksinde 14. sırada olan Beyoğlu, beşeri sermaye endeksinde 24., sağlıklı yaşam endeksinde 20., ekonomik gelişmişlik endeksinde 4., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 1., çevresel durum endeksinde 12. ve sosyal yaşam endeksinde ise 1. sırada yer almaktadır. İstanbul 'da memnuniyet düzeyi açısından 01a sıralarda yer alan Beyoğlu, yaşanmak istenen ilçeler arasında ise 10. sıradadır. Mutluluk düzeyinin de yüksek olduğu Beyoğlu, özellikle ekonomik gelişmişlik derecesinin yüksekliği, ulaşım imkânlarının ve sosyal yaşamın yoğun olarak yaşandığı bir ilçe olmasından dolayı İstanbul' da yaşam kalitesi en yüksek ilçelerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

BÜYÜKÇEKMECE: İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 15. sırada yer alan Büyükçekmece, demografik yapı endeksinde 5. sıradadır. Büyükçekmece, beşeri sermaye endeksinde 11., sağlıklı yaşam endeksinde 13., ekonomik gelişmişlik endeksinde 21., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 30. , çevresel durum endeksinde 32. ve sosyal yaşam endeksinde

ise 20. sırada yer almaktadır. İstanbul ' da memnuniyet düzeyi açısından 4. sırada yer alan Büyükçekmece, yaşanmak istenen ilçeler arasında ise 14. sıradadır. Mutluluk düzeyinin orta seviyelerde olduğu Büyükçekmece, özellikle demografik yapısı ile eğitim ve sağlık düzeyinin etkisiyle İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 15. sırada yer almıştır.

ÇATALCA: Çatalca, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 17. sıradadır. Demografik yapı endeksinde 15. sırada olan Çatalca, beşeri sermaye endeksinde 13., sağlıklı yaşam endeksinde 5., ekonomik gelişmişlik endeksinde 34., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 32., çevresel durum endeksinde 11. ve sosyal yaşam endeksinde ise 32. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi açısından 5. sırada yer alan Çatalca, yaşanmak istenen ilçeler arasında ise sonlardadır. Mutluluk düzeyinin orta düzeyde olduğu Çatalca, demografik yapısının ve çevresel durumunun etkisiyle İstanbul' da yaşam kalitesinde 17. sırada yer almaktadır.

ÇEKMEKÖY:İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 32. sırada yer alan Çekmeköy, demografik yapı endeksinde 16.sıradadır. Çekmeköy, beşeri sermaye endeksinde 20. ,sağlıklı yaşam endeksinde 38., ekonomik gelişmişlik endeksinde 36., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 27., çevresel durum endeksinde 33. ve sosyal yaşam endeksinde ise 37. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi açısından sonlarda yer alan Çekmeköy, yaşanmak istenen ilçeler arasında da son sıralardadır. Mutluluk düzeyinin orta seviyede olduğu Çekmeköy, özellikle ekonomik gelişmişlik düzeyinin düşük olması, ulaşım ve sosyal yaşam imkânlarının kısıtlılığı nedeniyle İstanbul'da yaşam kalitesi düşük ilçelerden birisidir.

ESENLER: Esenler, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında son sırada yer almıştır. Beşeri sermaye ve çevresel durum endeksinde de son sırada olan Esenler, demografik yapı endeksinde 17., sağlıklı yaşam endeksinde 32., ekonomik gelişmişlik endeksinde 24. , ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 35. ve sosyal yaşam endeksinde ise 17. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi ve yaşanmak istenen ilçeler açısından son sıralarda yer alan Esenler, İstanbul 'da yaşam kalitesi sıralamasında son sıradadır.

ESENYURT: İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 35. sırada yer alan Esenyurt, demografik yapı endeksinde 18., beşeri sermaye endeksinde 35., sağlıklı yaşam endeksinde 25., ekonomik gelişmişlik endeksinde 37., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 24., çevresel durum endeksinde 37. ve sosyal yaşam endeksinde ise 25. sırada yer almaktadır. İstanbul 'da

memnuniyet düzeyi düşük olan ve yaşanmak istenen ilçeler açısından son sırada yer alan Esenyurt, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında da son sıralardadır.

EYÜP: Eyüp, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 19. sıradadır. Demografik yapı endeksinde de 19. sırada olan Eyüp, beşeri sermaye endeksinde 29., sağlıklı yaşam endeksinde 29., ekonomik gelişmişlik endeksinde 14., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 8., çevresel durum endeksinde 23. ve sosyal yaşam endeksinde ise 11. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi açısından 7. sırada yer alan Eyüp, yaşanmak istenen ilçeler arasında da ilk sıralardadır. Aynı zamanda mutluluk düzeyi sıralamasında 4. sırada olan Eyüp, demografik yapısının ve ekonomik gelişmişlik derecesinin etkisiyle İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 19. Sırada yer almaktadır.

FATİH: İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 5. sırada yer alan Fatih, demografik yapı endeksinde 20. sıradadır. Fatih, beşeri sermaye endeksinde 7., sağlıklı yaşam endeksinde 10., ekonomik gelişmişlik ve ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 5., çevresel durum endeksinde 10. ve sosyal yaşam endeksinde ise 6.sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi açısından orta sırada yer alan Fatih, yaşanmak istenen ilçeler arasında ise ilk sıralardadır. Mutluluk ve memnuniyet düzeyinin orta seviyelerde olduğu Fatih, gerek ekonomik gelişmişlik derecesi, gerekse şehrin merkezinde olmasının getirdiği avantajlar nedeniyle İstanbul'da yaşam kalitesi yüksek ilçeler arasında yer almaktadır.

GAZİOSMANPAŞA: Gaziosmanpaşa, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 38. sıradadır. Sağlıklı yaşam ve sosyal yaşam endeksinde son sırada yer alan Gaziosmanpaşa, demografik yapı endeksinde 21., beşeri sermaye endeksinde 36., ekonomik gelişmişlik endeksinde 13., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 34. ve çevresel durum endeksinde ise 35. sıradadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi ve yaşanmak istenen ilçeler açısından son sıralarda yer alan Gaziosmanpaşa, aynı zamanda mutluluk düzeyinin de düşük olduğu ilçeler arasındadır. Tüm bu göstergeler Gaziosmanpaşa'nın İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 38. sırada yer almasının nedenleridir.

GÜNGÖREN: Güngören, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 31. sıradadır. Demografik yapı endeksinde 22. sırada olan Güngören, beşeri sermaye endeksinde 32., sağlıklı yaşam endeksinde 18., ekonomik gelişmişlik endeksinde 25., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 36., çevresel durum endeksinde 38. ve sosyal yaşam endeksinde ise 15. sırada yer almaktadır.

İstanbul'da memnuniyet düzeyi açısından son sıralarda yer alan Güngören, yaşamak istenen ilçeler arasında da sonlardadır. Mutluluk ve memnuniyet düzeyi açısından düşük değerlere sahip Güngören, İstanbul'da yaşam kalitesi düşük ilçeler arasındadır.

KADIKÖY: Kadıköy, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında ilk sırada yer almıştır. Beşeri sermaye, ekonomik gelişmişlik ve sosyal yaşam endeksinde 2. sırada olan Kadıköy, demografik yapı endeksinde 24., sağlıklı yaşam endeksinde 26., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 7. ve çevresel durum endeksinde ise 8. sıradadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi açısından orta seviyelerde yer alan Kadıköy, yaşamak istenen ilçeler arasında ise 3. sıradadır. Aynı zamanda mutluluk düzeyinin de yüksek olduğu Kadıköy, eğitim düzeyi, ekonomik gelişmişlik derecesi ve sosyal yaşam imkânlarıyla ön plana çıkmakta ve başlıca bu nedenlerden dolayı İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında ilk sırada yer almaktadır.

KÂĞITHANE: İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 13. sırada yer alan Kâğıthane, demografik yapı endeksinde ise 25. sıradadır. Kâğıthane, beşeri sermaye endeksinde 27., sağlıklı yaşam endeksinde 17., ekonomik gelişmişlik endeksinde 6., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 7., çevresel durum endeksinde 14. ve sosyal yaşam endeksinde ise 12. sırada yer almaktadır. İstanbul'da düşük memnuniyet düzeyine sahip ilçeler arasında olan Kâğıthane, yaşamak istenen ilçeler arasında da sonlardadır. Mutluluk ve memnuniyet düzeyinin düşük olmasına rağmen, gerek ekonomik gelişmiş derecesi gerekse ulaşım imkânlarının etkisiyle Kâğıthane, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 13. sırada yer almaktadır.

KARTAL: Kartal, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 21. sıradadır. Demografik yapı endeksinde 46. sırada olan Kartal, beşeri sermaye endeksinde 16., sağlıklı yaşam endeksinde 30., ekonomik gelişmişlik endeksinde 18., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 19., çevresel durum endeksinde 18. ve sosyal yaşam endeksinde ise 23. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi açısından 14. sırada yer alan Kartal, yaşamak istenen ilçeler arasında son sıralardadır. Mutluluk düzeyi sıralamasında orta sıralarda yer alan Kartal İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 21. sırada yer almaktadır.

KÜÇÜKÇEKMECE: İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 25. sırada olan Küçükçekmece, demografik yapı endeksindeyse 23. sıradadır. Küçükçekmece, beşeri sermaye endeksinde 33., sağlıklı yaşam endeksinde 27., ekonomik gelişmişlik endeksinde 17., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 18., çevresel durum endeksinde 16. ve sosyal yaşam endeksinde

ise 18. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi açısından son sıralarda yer alan Küçükçekmece, yaşanmak istenen ilçeler arasında da son sıralardadır. Mutluluk düzeyi sıralamasında daha ön sıralarda yer almasına rağmen; demografik yapısı ve eğitim düzeyinin etkisiyle Küçükçekmece, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 25. sırada yer almaktadır.

MALTEPE: Maltepe, İstanbul 'da yaşam kalitesi sıralamasında 26. sıradadır. Demografik yapı endeksinde 27. sırada olan Maltepe, beşeri sermaye endeksinde 12., sağlıklı yaşam endeksinde 11., ekonomik gelişmişlik endeksinde 29., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 16., çevresel durum endeksinde 31. ve sosyal yaşam endeksinde ise 19. sırada yer almaktadır. İstanbul 'da memnuniyet düzeyi açısından orta sıralarda yer atan Maltepe, yaşanmak istenen ilçeler arasında ise sonlardadır. Mutluluk ve memnuniyet düzeyinin düşüklüğüyle birlikte, demografik yapısı ve ekonomik gelişmişlik derecesinin etkisi sonucunda Maltepe, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 26.sırada yer almaktadır.

PENDİK: İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 24. sırada yer alan Pendik, demografik yapı endeksinde ise 28. sıradadır. Pendik, beşeri sermaye endeksinde 21., sağlıklı yaşam endeksinde 3., ekonomik gelişmişlik endeksinde 23., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 15., çevresel durum endeksinde 29. ve sosyal yaşam endeksinde ise 21. sırada yer almaktadır.İstanbul ' da memnuniyet düzeyi açısından orta sıralarda yer alan Pendik, yaşanmak istenen ilçeler arasında da orta sıralardadır. Mutluluk düzeyi sıralamasında 13. sırada olmasına rağmen, Pendik İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 19. sırada yer almaktadır.

SANCAKTEPE: Sancaktepe, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 30. sıradadır. Demografik yapı endeksinde 29., sırada olan Sancaktepe, beşeri sermaye endeksinde 30., sağlıklı yaşam endeksinde 19., ekonomik gelişmişlik endeksinde 38., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 25., çevresel durum endeksinde 26. ve sosyal yaşam endeksinde ise 30. sırada yer almaktadır. İstanbul 'da memnuniyet düzeyi düşük ilçeler arasında yer alan Sancaktepe, yaşanmak istenen ilçeler arasında da son sıralardadır. Aynı zamanda mutluluk düzeyinin oldukça düşük seviyede olduğu Sancaktepe, özellikle ekonomik gelişmişlik derecesinin etkisiyle İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 30. sırada yer almaktadır.

SARIYER: İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 7. sırada olan Sarıyer, demografik yapı endeksinde 30.sıradadır. Sarıyer, beşeri sermaye endeksinde 10., sağlıklı yaşam endeksinde

1., ekonomik gelişmişlik endeksinde 7., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 11., çevresel durum endeksinde 3. ve sosyal yaşam endeksinde ise 7. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi açısından orta sıralarda yer alan Sarıyer, yaşanmak istenen ilçeler arasında ise 7. sırada gelmektedir. Aynı zamanda mutluluk düzeyi de yüksek olan Sarıyer, gerek eğitim ve sağlık düzeyinin, gerekse ekonomik gelişim ile çevresel durum derecesinin etkisiyle İstanbul'da yaşam kalitesi yüksek ilçeler arasında yerini almıştır.

SİLİVRİ: Silivri, İstanbul ' da yaşam kalitesi sıralamasında 18. sıradadır. Demografik yapı endeksinde 32. sırada olan Silivri, beşeri sermaye endeksinde 14., sağlıklı yaşam endeksinde 4., ekonomik gelişmişlik ile ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 33., çevresel durum endeksinde 4. ve sosyal yaşam endeksinde ise 28. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi açısından 3. sırada yer alan Silivri, yaşanmak istenen ilçeler arasında ise orta sıralardadır. Memnuniyet düzeyi yüksek olmasına rağmen, Silivri özellikle ekonomik gelişmişlik derecesinin etkisiyle İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 18. sırada yer almaktadır.

SULTANBEYLİ: İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 37. sırada olan Sultanbeyli, demografik yapı endeksinde ise 34., sıradadır. Sultanbeyli, beşeri sermaye endeksinde 38., sağlıklı yaşam endeksinde 36., ekonomik gelişmişlik endeksinde 32., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 37., çevresel durum endeksinde 17. ve sosyal yaşam endeksinde ise 38. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi açısından son sıralarda yer alan Sultanbeyli, aynı zamanda mutluluk düzeyi sıralamasında da sonlardadır. Sultanbeyli çevresel durum endeksi dışında, tüm yaşam kalitesi göstergelerinde İstanbul'daki ilçeler arasında son sıralarda yer almaktadır. Bu durum Sultanbeyli'nin İstanbul 'deki yaşam kalitesi sıralamasını doğrudan doğruya etkileyerek, yaşam kalitesi en düşük ilçeler arasında yer almasına neden olmaktadır.

SULTANGAZİ: Sultangazi, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 29. sıradadır. Demografik yapı endeksinde de 35.sırada olan Sultangazi, beşeri sermaye endeksinde 15., sağlıklı yaşam endeksinde 31., ekonomik gelişmişlik endeksinde sonuncu, ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 13., çevresel durum endeksinde 19., sosyal yaşam endeksinde ise 35. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi açısından son sıralarda yer alan Sultangazi, yaşanmak istenen ilçeler arasında da son sıralardadır. Aynı zamanda mutluluk

düzeyi düşük olan Sultangazi, özellikle ekonomik gelişmişlik derecesinin de etkisiyle İstanbul 'da yaşam kalitesi düşük ilçeler arasındadır.

ŞİLE: İstanbul' da yaşam kalitesi sıralamasında 16. sırada olan Şile çevresel durum endeksinde ilk sıradadır. Şile, demografik yapı endeksinde 31., beşeri sermaye endeksinde 18., sağlıklı yaşam endeksinde 2., ekonomik gelişmişlik endeksinde 35., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 31., sosyal yaşam endeksinde ise 33. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi açısından 2. sırada yer alan Şile, yaşanmak istenen ilçeler arasında aorta sıralardadır. Aynı zamanda mutluluk düzeyi sıralamasında 6. sırada olan Şile, mutluluk ve memnuniyet düzeyi yüksek olmasına rağmen, demografik yapısı ve ekonomik gelişmişlik derecesinin etkisiyle İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 16. sıradadır.

ŞİŞLİ: Şişli, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 4. sıradadır. Ekonomik gelişmişlik endeksinde ilk sırada yer alan Şişli, demografik yapı endeksinde 33., beşeri sermaye endeksinde 3., sağlıklı yaşam endeksinde 16., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 3., çevresel durum endeksinde 25. ve sosyal yaşam endeksinde ise 4. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi açısından orta sıralarda yer alan Şişli, yaşanmak istenen ilçeler arasında 15. sıradadır. Ancak mutluluk düzeyi açısından Şişli, sıralamanın sonlarına daha yakındır. Şişli' nin ekonomik gelişmişlik düzeyi, yaşam kalitesinin etkileyen en önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan eğitim düzeyi, ulaşım ve sosyal yaşam imkânları da ilçenin yaşam kalitesini artırıcı etkenlerdendir. Bu nedenlerden dolayı Şişli, İstanbul'da yaşam kalitesi en yüksek ilçelerin arasındadır.

TUZLA: İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 22. sırada yer alan Tuzla, demografik yapı endeksinde de 36. sıradadır. Tuzla, beşeri sermaye endeksinde 9., sağlıklı yaşam endeksinde 8., ekonomik gelişmişlik endeksinde 26., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 9., çevresel durum endeksinde 30. ve sosyal yaşam endeksinde ise 16. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi düşük ilçelerden olan Tuzla, mutluluk düzeyi sıralamasında da orta sıralardadır. Tuzla, özellikle demografik yapısının ve çevresel durum değerinin etkisiyle, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 22. sırada yer almaktadır.

ÜMRANİYE: Ümraniye, İstanbul 'da yaşam kalitesi sıralamasında 20. sıradadır. Demografik yapı endeksinde de 37. sırada olan Ümraniye, beşeri sermaye endeksinde 28., sağlıklı yaşam endeksinde 34., ekonomik gelişmişlik endeksinde 9., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 28.,

çevresel durum endeksinde 13. ve sosyal yaşam endeksinde ise 8. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi açısından orta sıralarda yer alan Ümraniye, yaşanmak istenen ilçeler arasında ise 8. sıradadır. Aynı zamanda mutluluk düzeyinde de orta sıralarda olan Ümraniye, özellikle demografik yapısının etkisiyle İstanbul 'da yaşam kalitesi sıralamasında 20. sırada yer almaktadır.

ÜSKÜDAR: İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 10. sırada olan Üsküdar, demografik yapı endeksinde ise 38. sıradadır. Üsküdar, beşeri sermaye endeksinde 5., sağlıklı yaşam endeksinde 15., ekonomik gelişmişlik endeksinde 10., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 4., çevresel durum endeksinde 6. ve sosyal yaşam endeksinde ise 14. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi yüksek ilçeler arasında yer alan Üsküdar, yaşanmak istenen ilçeler arasında ise 4. sıradadır. Aynı zamanda mutluluk düzeyi yüksek olan ilçelerden olan Üsküdar, demografik yapısına rağmen diğer yaşam kalitesi göstergelerinin etkisiyle İstanbul 'da yaşam kalitesi yüksek ilçeler arasındadır.

ZEYTİNBURNU: Zeytinburnu, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında 27. sıradadır. Demografik yapı endeksinde son sırada yer alan Zeytinburnu, beşeri sermaye endeksinde 26., sağlıklı yaşam endeksinde 22., ekonomik gelişmişlik endeksinde 19., ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 12., çevresel durum endeksinde 22. ve sosyal yaşam endeksinde ise 13. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi yüksek ilçeler arasında yer alan Zeytinburnu, yaşanmak istenen ilçeler arasında ise orta sıralardadır. Aynı zamanda mutluluk düzeyi sıralamasında 2. sırada olan Zeytinburnu, özellikle demografik yapısından kaynaklanan nedenlerden dolayı İstanbul 'da yaşam kalitesi düşük ilçelerin arasındadır.

KAYNAKÇA

- Acar, Cevat. “Kadınların İşyerlerinde İstihdamı ve Kadınların Çalışmasına Karşı Tutumlarla İlgili Bir Araştırma”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE), İstanbul,1992.
- Akçay, Ümit. “Sermayenin Uluslararasılaşması ve Devletin Dönüşümü: Tekrokratik Otoriterizmin Yükselişi”, **Praksis**, Sayı:30-31, 2013.
- Alkan, Ayten. “Şehremaneti Erkeklerle Emanet”, **Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar**, Sayı 2, 2007.
- Arat, Zehra F. . “Kemalizm ve Türk Kadını”, **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Tarih Vakfı Yayınları, 1998.
- Arslan, Miraç. “Yerel Yönetimlerde Sosyal Belediyecilik Faaliyetleri (Arnavutköy Belediyesi Örneği)”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, SBE, İstanbul,2013)
- Aslantepe, Gülay. Kadın İstihdamının Artırılması ve ILO Sözleşmeleri”,**Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği**, Der. Ahmet Makal-Gülay Toksöz, Birinci Basım, Ankara Üniversitesi Yayınevi,2012.
- Ayçiçek, Köksal.“Belediyelerin Yaygın Eğitim, Çalışmalarına Bir Örnek Olarak Şişli Belediyesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın Üniversitesi, SBE, İstanbul, 2012).
- Aydın, Murat.” İstihdam Politikaları Açısından İŞKUR’un Eğitim Programları: Yalova İli Örneği”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE), İstanbul,2011.
- Balaban, Utku .“İstanbul’da Ev Eksenli Çalışmanın Organizasyonel Dönüşümü, 2002-2008”, **İktisat Dergisi**, Ekim-Aralık 2010, s.a. 63-77.
- Berktaş, Fatmagül. “Eşitliğin Ötesine...”,**Yapıt**, Sayı 9,1985, s.a. 119-124.

- Bıçerli, Kemal. **Çalışma Ekonomisi**, 1. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, 2000.
- Bilgili, Yüksel. **İktisat Okulları**, Yenilenmiş 6. Bası, İkinci Sayfa Yayınevi: İstanbul, 2012.
- Bilgin, M. H. , “Yeni Teknolojiler ve Üretim Sistemlerindeki Değişimin Emek ve İstihdam”, **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 2001, s.a. 71-78.
- Boratav, Korkut. **Türkiye İktisat Tarihi**, Ankara: İmge, 2003.
- Çağlayan, Handan. “Cinsiyet Eşitsizliği ve Sosyal Adaletsizlik Kışkacında Kadın İstihdamı”, 2011. (Erişim: 15.09.2014)
- http://www.bianet.org/files/doc_files/000/000/187/original/kadin_istihdami.doc
- Çilingiroğlu, Nesrin “Türkiye’de Akademik Düzeyde Kadına Yönelik Kurumsallaşma”
http://www.thb.hacettepe.edu.tr/arsiv/2001/sayi_2/baslik2.pdf (Erişim: 05.10.2014)
- Çitçi, Oya, **Türk Kamu Yönetiminde Kadın Görevliler**.
- ÇSGB, **Türkiye’de Çalışma Hayatında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Açılan Kapılar**,2012.
- Dedeoğlu Atılgan, Saniye. “Evden İçeri bir Ev: Ev Eksenli Üretim ve Kadın Emeği”, **Birikim Dergisi**, 2007. <http://www.birikimdergisi.com/sayi/217/evden-iceri-bir-ev-ev-eksenli-uretim-ve-kadin-emegi> (Erişim:18.10.2014)
- Dedeoğlu, Saniye. “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile ve Kadın Emeği”,**Toplum Bilim**, Sayı 86 İstanbul: Birikim Yayınları,2000.
- Dedeoğlu, Saniye. “Endüstriyel Üretimde Kadın ve Göçmen Emeği: Ataerkillik ve Enformel Emek”,**Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği Türkiye Örneği**, İstanbul: SAV Yayınları, 2010.
- Dedeoğlu, Saniye. “Ataerkillik ve Enformel Emek: Konfeksiyon Atölyelerinde Ücretsiz Aile İşçileri”, **Praksis**, Sayı:20, s.a. 105-118.

Dedeoğlu, Saniye. “Eşitlik Mi Ayrımcılık Mı”, **Çalışma ve Toplum**, Sayı 2,2009, s.a. 41-54.

DPT, **Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımında Son Dönemde Gözlenen Eğilimler**, Ankara, Mart 2010.

Ecevit, Yıldız. “Türkiye’de Ücretli Kadın Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Temelinde Analizi”, **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Tarih Vakfı Yayınları, 1998.

Ecevit, Yıldız. “İş ve Aile Yaşamının Uzlaştırılması Bağlamında Türkiye’de Erken Çocukluk Bakımı ve Eğitimi”, **Emek Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru: İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları**, Der. İpek İlkcaracan, 1. Basım, Metis Yayınları, 2011.

Ecevit, Yıldız. **İşgücü Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği El Kitabı**, Birinci Basım, İŞKUR, 2010.

Ecevit, Yıldız. “Kadınların Ekonomiye Düşük Katılımı: Nedenler, Çözümler”, **TES-İŞ**, Mart 2005, s.a. 35-40.

Eğitim Sen, **1. Kadın Kurultayı**, 2004,Ankara.

Ercan, Fuat. “Sermayeyi Haritalandırmaya Yönelik Kavramsal Düzenekler”, **Praksis**.

Erder, Sema. **İstanbul’a Bir Kent Kondu: Ümraniye**, 1. Baskı, İletişim Yayınları: İstanbul, 1996.

Erdoğan, Ekrem Mehmet Zeki Ak. “Neoliberal Ekonomik Dönüşüm ve Sendikalar”, **Kamu-İş**, C:7,S:2/2003.

Ergüneş, Nuray. “Kadınlara Yönelik Kredi Biçimleri ve Kadın Emeğinin Enformelleşmesi”,**Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği Türkiye Örneği**, İstanbul: SAV Yayınları, 2010.

Ersöz, Halis Yunus. **Sosyal Politikada Yerelleşme**, İTO: İstanbul, 2011.

Giddens, Anthony. **Sosyoloji**, Ankara: Ayraç Yayınevi, 2000.

Güldü Özgür ve Müge Ersoy Kart. “Toplumsal Cinsiyet Roller ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt:64, Sayı:3,2007,s.a. 97-116.

Gümüşoğlu, Firdevs. “Cumhuriyet Döneminin Ders Kitaplarında Cinsiyet Roller(1928-1998)”, **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Tarih Vakfı Yayınları, 1998.

Günay Gülay ve Özgün Bener. “Kadınların Toplumsal Cinsiyet Roller Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri”, **TSA**, Yıl 15,Sayı:3,2011, s.a. 157-171.

Gündoğan, Naci. **Yoksulluğun Değişen Yüzü Çalışan Yoksullar**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2007.

Hartmann, Heidi. “Marksizmle Feminizmin Mutsuz Evliliği”, Der. Gülnur Acar Savran, Nesrin Tura Demiryontan, İçinde **Kadının Görünmeyen Emeği**, 2. Basım, Yordam Kitap: İstanbul, 2012.

Hewlett, Sylvia Ann ve Carolyn Buck Luce. “İşten Mola Alma İşe Geri Dönme”,**Harvard Business Review Dergisinden Seçmeler İş Yaşamında Kadınlar**, İstanbul: MESS, 2006.

Işığışok Özlem ve Burak Faik Emirgil. “Aktif İşgücü Politikaları ve Mesleki Yetiştirme:”İşgücü Yetiştirme Kursları”nın Etkinliği”, (Erişim:11.07.2014)

<http://journals.istanbul.edu.tr/iusskd/article/view/1023000042>

İlkkaracan İpek. “Kadın İstihdam Sorununa Farklı Bir Yaklaşım”,**Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği**, 1. Basım, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları,2012.

İlkkaracan, İpek. “Uzlaştırma Politikalarının Yokluğunda Türkiye Emek Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri”, **Emek Piyasalarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru: İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları**, 1. Basım, Metis Yayınları, 2011.

Kabasakal, H. “Kadınlar, Örgütler ve Güç Dağılımı”, **Toplum ve Bilim**, Bahar, 53,1991, s.a. 55-61.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem. “Türkiye’de Kadının Statüsü: Kùltürler Arası Perspektifler”, **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

Karabıyık, İlyas. “Türkiye’de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B. F. Dergisi**, Cilt:32,Sayı:1, 2012, s.a. 231-260.

Karakoyun, Y., “Esnek Çalışma Yoluyla Kadınların İşgücüne Katılım Oranının ve İstihdamının Artırılması: İşkur’un Rolü”, (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, 2007).

Kaya, Özlem ve Ece Kocabıçak.“Esneklik Kadın İstihdamı İçin Bir Alternatif Olabilir mi?”
<http://www.bianet.org/kadin/emek/124717-esneklik-kadin-istihdami-icin-bir-alternatif-olabilir-mi> (Erişim: 12.9.2014)

KEİG, **Çalışma Yaşamında Eğretilik, Atipik İstihdam ve Eğretilişme**, 2014.

KEİG, **Türkiye’de Kadın Emeği ve İstihdamı Sorun Alanları ve Politika Önerileri II**,2013.

KEİG, **Türkiye’de Kadın Emeği ve İstihdamı Sorun Alanları ve Politika Önerileri**,2009.

KEİG, **Avrupa Birliğinde Çalışma Yaşamında Kadın-Erkek Eşitliği**, 2008.

Kepenek, Yakup ve Nurhan Yentürk. **Türkiye Ekonomisi**,16. Basım, Remzi Kitabevi: İstanbul, 2004.

Kırkpınar, Leyla. “Türkiye’de Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın”, **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

Kocabaş, Fatma. “Endüstri İlişkilerindeki Dönüşüm”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:10, 2004, s.a. 33-53.

Koçtürk, Tahire. “Kadın ve Vücudu”, **Yapıt**, Sayı 9, Şubat-Mart 1985, s.a. 26-35.

Koray, Meryem. “Türkiye Kadın Hareketinin Soru ve Sorunları”, **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

Koray, Meryem. **Sosyal Politika**, Bursa: Ezgi Kitabevi, 1. Baskı, 2000.

Kuzgun, Yıldız Seher A Sevim. “Kadınların Çalışmasına Yönelik Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 37 Sayı: 1, 2004.

Kümbetoğlu, Belkıs. “Kentsel Alan ve Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyet”, **Yerli Bir Feminizme Doğru**, Der. Aynur İlyasoğlu, Necla Akgökçe, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2001.

Kümbetoğlu, Belkıs, İnci User, Aylin Akpınar. **Kayıp İşçi Kadınlar**, Bağlam Yayıncılık: İstanbul, 2012.

Lordoğlu, Kuvvet Nurcan Özkaplan. **Çalışma İktisadı**, Düzeltilmiş 3. Baskı, Der Yayınları: İstanbul, 2007.

Makal, Ahmet. “Türkiye’de Kadın Emeğinin Tarihsel Kökenleri 1920-1960”, **Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği**, Der. Ahmet Makal-Gülay Toksöz, Birinci Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi, 2012.

Memiş Emel ve Özge Özay. “ Ev İçi Uğraşlardan İktisatta Karşılıksız Emeğe: Türkiye Üzerine Yapılan Çalışmalara İlişkin Bir Değerlendirme”, s.a. 239-268.

<http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/02/Emel-Memis-Ozge-Ozay-Evici-Ugraslardan-Iktisatta-Karsiliksiz-Emege.pdf> (Erişim: 02.01.2014)

Moçoş, Ebru. “Ev Eksenli Üretim: Dumansız Fabrikalarda Kadın Emeği”, **TES-İŞ**, Mart 2005, s.a. 53-57.

Müftüoğlu, Özgür. “Avrupa Birliğinde Çalışma Standartları ve Sosyal Haklar” , **İktisat Dergisi**, Ekim 2003.

Müftüoğlu, Özgür. “Çalışma Yaşamında Kurlsızlığın Kurallaştırılması: Yeni Çalışma Yasaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **İktisat Dergisi**, Mart, 2003.

Müftüoğlu, Güler Berna. "AB'de ve Türkiye'de Kadın Olmak: Eşitsizliğin Gölgesindeki Eşitlik", **İktisat Dergisi**, Sayı 469,2006, s.a. 40-52.

Necef, Daldal Şule. "Bağımsız Bildiriler-Kapitalist Küreselleşme ve Kadın Emeği", **Eğitim Sen 1. Kadın Kurultayı**.

Osmanoğlu, Hülya. "Türkiye'de Sosyalist Feminizme Kaktüsten Bakmak", **Praksis**, Sayı:20, 2009, s.a. 17-43.

Ozan, Ebru Deniz. "Sosyal Bilimlerde Gerçekçi-İlişkisel Yaklaşımın Anahatları", **Praksis**, Yaz, Sayı:3, 2001.

Öksüz, Nazan. "İŞKUR Tarafından Düzenlenen Mesleki Eğitim Kurslarının Kadınların İstihdam Edilebilirliğine Katkısı", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, SBE), Ankara, 2010.

Özar, Şemsa. "Erkek Egemen Toplum ve Kadın İstihdamı", (Erişim: 06.09.2014)

<http://www.toprakisveren.org.tr/2006-69-semsaozar.pdf>

Özar, Şemsa. "1980 Sonrası Kadın Emeği ve İstihdamı Politikaları", **Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği**, Der. Ahmet Makal-Gülay Toksöz, Birinci Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları,2012.

Özbay, Ferhunde. "Kadınların Ev İçi ve Ev Dışı Uğraşlarında Değişme", **1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar**,1993.

Özdemir Yücesan, Gamze ve Hülya Erkanlı." Eşitsizliklere Karşı Çıkmak: Beyaz Yakalı Kadın Çalışanlar ve Eleştirel Bilinç", **TES-İŞ**, Mart,2005, s.a. 65-69.

Özkaplan, Nurcan. "İşgücü Piyasasına Ait Kavramların Sorgulanması", **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt 10,Sayı 32, 1999, s.a. 61-85.

Özkaplan, Nurcan Ufuk Serdaroğlu. "İktisat ve Toplumsal Cinsiyet-İktisatta Kadın Kimliği", **İktisat ve Toplumsal Cinsiyet**, 1. Basım, Ankara: Efil Yayınevi,2010.

- Özkaplan, Nurcan. “Duygusal Emek ve Kadın İşi/Erkek İşi, İktisat ve Toplumsal Cinsiyet”, **Çalışma ve Toplum**, 2009, s.a. 15-24.
- Öztürk, Yaman Melda ve Fuat Ercan. “1979 Krizinden 2001 Krizine Türkiye’de Sermaye Birikimi Süreci ve Yaşanan Dönüşümler”, **Praksis**.
- Öztürk, Yaman Melda ve Saniye Dedeoğlu, “Kapitalizm ve Ataerki İlişkisi Çerçevesinde Kadın Emeği” , **Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği Türkiye Örneği**, İstanbul: SAV Yayınları.
- Öztürk, Yaman Melda. “Ücretli İş ve Ücretsiz Bakım Hizmeti Ekseninde Kadın Emeği: 1980’lerden 2000’lere”, **Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği Türkiye Örneği**, İstanbul: SAV Yayınları, 2010.
- Peker A. Esra ve Yeşim Kubar. “ Türkiye’de Kırsal Kesimde Kadın İstihdamına Genel Bir Bakış”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.BF. Dergisi**, Cilt 14,sayı 2,2012.
- Rosener, Judy B. . “Kadınların Liderlik Tarzları”, **Harvard Business Review Dergisinden Seçmeler İş Yaşamında Kadınlar**, İstanbul: MESS,2006.
- Savran, Gülnur. “Feminizmler”, **Yapıt**, Sayı 9 Şubat-Mart 1985, s.a. 5-25.
- Savran, Gülnur Acar. “Kadınların Emeğini Görünür Kılmak: Marks’tan Delpy’e Bir Ufuk Taraması”, **Beden Emek Tarih**, İstanbul: Kuram Yayıncılık, 2004.
- Selçuk, Fatma Ülkü. “Yeni Liberal Politikalar ve Kadın İşgücü”, **TES-İŞ**, Mart 2005, s.a.48-52.
- Serdaroğlu, Ufuk. “İktisatta Kadın Bakış Açısını İçerecek Bir Yaklaşım Post Modernist Olabilir Mi?”, **İktisat ve Toplumsal Cinsiyet**, 1.Basım, Ankara: Efil Yayınevi,2010.
- Serdaroğlu, Ufuk. “Feminist İktisat Bilimi Sorguluyor”, **İktisat ve Toplumsal Cinsiyet**, 1.Basım, Ankara: Efil Yayınevi, 2010.
- Serdaroğlu, Ufuk. “Toplumsal Cinsiyet, Bilim, Akademia”, **İktisat ve Toplumsal Cinsiyet**,1. Basım, Ankara: Efil Yayınevi,2010.

Serdaroğlu, Ufuk. “-Modernist- Bilimin Toplumsal Eşitsizliklerin İnşasındaki Rolü: Bilim”e Feminist ve Postkolonyel Eleştiriler”, **İktisat ve Toplumsal Cinsiyet**.

Serdaroğlu, Ufuk. “Kişisel Olan Sadece Politik Değil, Aynı Zamanda İktisadidir”, **İktisat ve Toplumsal Cinsiyet**, 1. Basım, Ankara: Efil Yayınevi, 2010.

Seyman, Yaşar. “Çalışan Kadının İki İşvereni, Dört de Vardiyası Vardır”, **TES-İŞ**, Mart 2005, s.a. 58-64.

Seyyar, Ali. “Yerel Siyasetin Gelişiminde Sosyal Politikaların Önemi”. s.a. 30-44.

<http://www.yerelsiyaset.com/pdf/ocak2008/8.pdf> (Erişim:24.08.2014)

Soydan, Aynur. “Kadın Kimliğinin Oluşması Çerçevesinde Mesleki Teknik Eğitim” (Cumhuriyet İdeolojisinin Kuruluş Sürecinde Kız Enstitüleri 1923-1940) <http://ataturkilkeleri.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2013/03/ydta-01-soydan.pdf> (Erişim:28.08.2014)

Şeker, Murat. **İstanbul’da Yaşam Kalitesi Araştırması**, İstanbul: İTO Yayınları, 2011.

T.C. KSGM, **Bankacılık Sektöründe Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık**, Ankara, 2000.

T.C. KSGM, **Çalışmaya Hazır İşgücü Olarak Kentli Kadınlar ve Değişimi**, 1999.

T.C. KSGM, **Toplumsal Cinsiyet Ulusal Eylem Planı 2008-2013**, Ankara, 2008.

T.C. KSSGM, **Kadın İstihdamı İçin Yeni Perspektifler ve Kadın İşgücüne Muhtemel Talep**, Ankara, 2000.

T.C.KSGM, **Gıda İşkolunda Çalışan Kadınların Koşulları ve Geleceği**, Ankara, 1999.

T.C. KSSGM, **İşgücü Yetiştirme Kurslarının Kadın İstihdamına Katkısı**, Ankara, 1999.

T.C. KSGM, **Türkiye’de Kadının Durumu**, Ankara, 2012.

Talas, Cahit. **Çalışma Ekonomisi**, 5. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 1997.

Taymaz, Erol. **Büyüme İstihdam Vasıflar ve Kadın İşgücü**, Ankara: DPT Yayınları, 2010.

TİSK, **Çağdaş Sanayi Merkezlerinde Kadın İşgücünün Konumu: Bursa Örneği**, Ankara,2002.

Toksöz, Gülay. **Türkiye’de Kadın İstihdamının Durumu**, Birinci Baskı, Ankara: Uluslararası Çalışma Ofisi Yayınları,2007.

Toksöz, Gülay. “Kalkınmada Farklı Yörüngeler”, **Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği**, haz. Ahmet Makal ve Gülay Toksöz,1. Basım, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi, 2012.

Topçuoğlu, Reyhan Atasü. “Kapitalizm ve Ataerkillik Enformel Alanda Anasıl Eklemlenir? Bilinçli Saklama ve Saklayarak Değersizleştirme Mekanizmalarının Ev Eksenli Çalışmada İşleyişi”,**Kapitalizm Ataerkillik ve Kadın Emeği Türkiye Örneği**, İstanbul: SAV Yayınları, 2010.

Törüner Mete ve Kuvvet Lordoğlu. **Çalışma Ekonomisi**, İstanbul: Beta Yayınevi,1991.

TÜSAİAD-KAGİDER, **Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri**, 2008.

Zaim, Sabahattin. **Çalışma Ekonomisi**, 7.Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1986.

<http://kadav-ist.org/icerik.aspx?id=1#.Udvr1ztA0lc> (Erişim:09.07.2013)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/KOSGEB> (Erişim 01.08.2013)

http://tr.wikipedia.org/wiki/T.C._Ba%C5%9Fbakanl%C4%B1k_Devlet_Planlama_Te%C5%9Fkilat%C4%B1 (Erişim 01.08.2013)

[http://www.beytussebap.gov.tr/?pnum=83&pt=%C3%87OK%20AMA%C3%87LI%20TOPLUM%20MERKEZ%C4%B0%20\(%C3%87ATOM\)](http://www.beytussebap.gov.tr/?pnum=83&pt=%C3%87OK%20AMA%C3%87LI%20TOPLUM%20MERKEZ%C4%B0%20(%C3%87ATOM)) (Erişim:09.07.2013)

<http://www.gap.gov.tr/gap/gap-in-tarihcesi> (Erişim 01.08.2013)

<http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/19067/Tarihce> (Erişim:09.07.2013)

<http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/html/19158/Kadin+Istihdaminin+Gelistirilmesi+Projesi>
(Erişim: 31.07.2013)

<http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/19067/Tarihce> (Erişim:09.07.2013)

<http://www.kadinistihdami.net/> (Erişim: 25.12.2012)

<http://www.kagider.org/?Dil=0&SID=325> (Erişim:09.07.2013)

<http://www.kedv.org.tr/index.php?page=hakkimizda> (Erişim:09.07.2013)

<http://www.ibb.gov.tr/sites/SaglikVeSosyalHizmetler/kadinsagligi/Pages/HIZMETLERIMIZ.aspx> (Erişim: 19.10.14)

<http://www.nevsehirinden.com/nevsehire-kadin-danisma-merkezi-kurulacak.html>

(Erişim: 19.10.14)

<http://www.tm2.net/selcuk-belediyesi-kadin-danisma-merkezi-aciliyor.html>

(Erişim: 19.10.14)

<http://www.karsiyaka.bel.tr/sosyalcalismalar-16.html> (Erişim: 19.10.14)

http://www.altindag.bel.tr/haber.asp?islem=1&haber_ID=4573 (Erişim:19.10.14)

<http://www.adanaajans.net/mersin/mezitli-belediyesi-kadin-uretici-pazari-acildi-h47113.html>
(Erişim:19.10.14)

<http://www.basakgazetesi.com/haber/osmaniye-belediyesi-mutlu-kadin-yoresel-el-isi-urunleri-pazari-acildi-25500.html> (Erişim:19.10.14)

<http://www.tarsushaber.com/haber-camliyaylada-kadinlara-yonelik-el-urunleri-pazari-13731.html> (Erişim:19.10.14)

<http://www.ankara.bel.tr/kulturel-hizmetler/belmek> (Erişim: 01.10.14)

<http://www.komek.org.tr/haberdetay.php?haberID=29> (Erişim:18.10.14)

<http://www.komek.org.tr/sayfadetay.php?sayfaID=1615> (Erişim:18.10.14)

http://www.eskisehir-bld.gov.tr/sosyal_bel_meslek_edin.php (Erişim:18.10.14)

http://www.eskisehir-bld.gov.tr/sosyal_bel_her_ev.php#yunusemre (Erişim:18.10.14)

http://www.eskisehir-bld.gov.tr/sosyal_bel_her_ev.php#yunusemre (Erişim:18.10.14)

<http://www.asmek.org.tr/?page=kurumsal> (Erişim:18.10.14)

<http://www.asmek.org.tr/?page=kurumsal> (Erişim:18.10.14)

<http://busmek.bursa.bel.tr/busmek-yeni-doneme-merhaba-dedi.html> (Erişim:18.10.14)

<http://busmek.bursa.bel.tr/kurumsal/vizyon-ve-misyon> (Erişim:18.10.14)

<http://izmeb.izmir.bel.tr/content.asp?kategori=258> (Erişim: 17.10.14)

<http://izmeb.izmir.bel.tr/content.asp?kategori=258> (Erişim:17.10.14)

<http://www.izmir.bel.tr/HaberDetay/9690/tr> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/kurumsal/YetkiAlani/Pages/AnaSayfa.aspx> (Erişim:17.03.14)

<http://www.atasehir.bel.tr/6197/tarihce>(Eriřim:16.03.2014)

<http://www.aksam.com.tr/yasam/atasehirin-on-tarafi-c2beyaz-arkasi-siyahtir/haber-267050>
(Erişim:29.09.14)

Belediye Kaynakları

<http://www.bagcilar.bel.tr/icerik/499/29/ilcemizin-tarihi.aspx> (Erişim:16.03.14)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Beykoz> (Erişim:29.09.14)

<http://www.esenler.bel.tr/tr/icerik/102/1730/nufus-bilgileri.aspx> (Erişim: 28.09.14)

<http://www.fatih.bel.tr/icerik/87/bugunku-fatih/> (Erişim:16.03.14)

<http://www.kadikoy.bel.tr/AltSayfa.aspx?pid=672>(Eriřim:16.03.2014)

<http://www.sancaktepe.bel.tr/tr/icerik/126/2502/cografidurumu.aspx> (Erişim:13.12.2013)

<http://www.sisliblediyesi.com/site/pager.asp?ID=43> (Erişim:10.04.14)

<http://www.umraniye.bel.tr/bpi.asp?caid=238&cid=287>(Eriřim:16.03.2014)

<http://www.umraniye.bel.tr/tr/main/pages/umraniye-tarihi/18>(Eriřim:28.09.14)

<http://www.uskudar.bel.tr/tr/hakkinda/Sayfalar/UskudarHakkinda.aspx?MenuID=6>
(Erişim:16.03.2014)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/%DCsk%FCdar> (Erişim:29.09.14)

<http://www.zeytinburnu.bel.tr/Sayfa/70/zeytinburnubelediyesi/tarihce.aspx>
(Erişim:16.03.14)

<http://www.zeytinburnu.com.tr/Sayfa/3/zeytinburnuhakkinda/tarihce.aspx> (Erişim:28.09.14)

<http://İSMEK.ibb.gov.tr/tarihcesi.aspx> (Erişim:29.09.14)

<http://www.atasehir.bel.tr/6368/ataevleri> (Erişim:16.03.2014)

<http://www.atasehir.bel.tr/6354/atamem> (Erişim:16.03.2014)

<http://www.umraniye.bel.tr/yonetim/mudurlukdetay.asp?caid=20&did=40>
(Erişim:16.03.2014)

<http://www.uskudar.bel.tr/tr/hizmet/Sayfalar/Hizmetler.aspx?ServiceID=11&PageID=4>
(Erişim:16.03.2014)

<http://www.akdem.org.tr/Sayfalar/3/Akdem/Vizyon-Misyon.aspx> (Erişim:16.03.14)

<http://www.akdem.org.tr/Sayfalar/4/Akdem/Dunden-Bugune.aspx> (Erişim:16.03.14)

<http://www.umraniye.bel.tr/bpi.asp?caid=40&cid=17538>(Eriřim:17.03.14)

<http://www.adalar.bel.tr/icerik2.asp?PostID=299>(Erişim: 17.10.14)

<http://www.ayem.org/icerik/44/90/ayem-meslek-egitim-projesi.aspx>(Erişim: 17.10.14)

<http://yeni.atasehir.bel.tr/6354/atamem> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.basaksehir.bel.tr/icerik/213/iskur-istihdam-icin-meslek-edindirme-kurslari?open=0>(Erişim: 17.10.14)

<http://besiktas.bel.tr/Resimler/file/20142015%20branř%20aıklamaları.doc>

(Erişim: 17.10.14)

<http://www.bcekmece.bel.tr/tr-tr/Buyukcekmece/Haberler/Sayfalar/Buyukcekmece-Halk-Akademisinde-yeni-donem-basladi.aspx> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.esevkayit.com/>(Erişim: 17.10.14)

<http://www.esenyurt.bel.tr/content.asp?ID=47>(Erişim: 17.10.14)

<http://www.gungoren.bel.tr/haberler.php> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.esdem.kadikoy.bel.tr/altsayfa.aspx?id=60> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.kartal.bel.tr/tr/hizmetler/Kurslar/Index.aspx> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.tskm.org.tr/kurslar/1008/Dans.html> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.pendik.bel.tr/kurs> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.sefakoykultursanat.com/KursDetay1.aspx> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.halkalikultursanat.com/KursDetay1.aspx> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.cennetkultursanat.com/KursDetay1.aspx> (Erişim: 17.10.14)

<http://istanbulkurslar.com/meslek-kurslari/gaziosmanpasa-belediyesi-kadin-koordinasyon-merkezi-kurslari-basliyor.html> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.sancaktepe.bel.tr/tr/icerik/717/5034/sancaktepe-sanat-ve-meslek-edindirme-kurslari.aspx> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.sariyer.bel.tr/sayfalar/153/kurslar.aspx> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.chpistanbul.org.tr/tr/haber/silivri-belediyesi-kultur-merkezi-24-ayri-bransta-hizmet-vermeye-devam-ediyor> (Erişim: 17.10.14)

<http://www.sislibelediyesi.com/site/pager.asp?ID=116> (Erişim: 17.10.14)

http://www.umraniye.bel.tr//images/content/mek_brans_liste_2014.pdf

(Erişim: 17.10.14)